

**Vloga dvojezičnega šolstva pri ustvarjanju podlag za
uresničevanje institucionalne dvojezičnosti na narodno
mešanem območju v Prekmurju**

Ciljno raziskovalni projekt

ZAKLJUČNO POROČILO

2020

Vloga dvojezičnega šolstva pri ustvarjanju podlag za uresničevanje institucionalne dvojezičnosti na narodno mešanem območju v Prekmurju

Nosilka projekta:	dr. Mojca Medvešek
Sodelavci:	dr. Katalin Munda Himök, dr. Attila Kovács, dr. Sonja Novak Lukanović, dr. Anna Kolláth (UM FF), dr. Jutka Rudaš (UM FF)
Šifra projekta:	V5-1704
Financer:	Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport
Obdobje trajanja projekta:	2018 – 2020
Kraj in leto izdaje	Ljubljana, 2020

Kazalo

1. Opredelitev problema	5
2. Prostorska poselitev in demografska struktura madžarske narodne skupnosti v Sloveniji	8
2.1 Teritorij narodnostno mešanega območja	8
2.2 Številčni razvoj madžarske narodne skupnosti	11
3. Oris pravne zaščite madžarske narodne skupnosti	17
4. Organiziranost madžarske narodne skupnosti	19
5. Institucionalna dvojezičnost ali dvojezično poslovanje	22
5.1 Dvojezično poslovanje v javnem sektorju	24
5.1.1 Znanje madžarskega jezika kot pogoj za zasedbo delovnega mesta	25
5.1.2 Zahtevana raven znanja madžarskega jezika za določeno delovno mesto	26
5.1.3 Preverjanje izpolnjevanja pogoja znanja jezika narodne skupnosti	28
5.1.4 Dodatek za dvojezično poslovanje / dodatek za dvojezičnost	30
5.2 Dvojezično poslovanje v zasebnem sektorju	34
5.3 Vidna dvojezičnost	35
5.4 Nekaj ugotovitev o uresničevanju dvojezičnega poslovanja	36
5.4.1 Ugotovitve v preteklosti izvedenih empiričnih raziskav glede uresničevanja dvojezičnega poslovanja	36
5.4.2 Poročila oziroma samoocene nekaterih javnih ustanov glede njihovega dvojezičnega poslovanja	38
5.4.3 Ugotovitve inšpekcijskih nadzorov glede uresničevanja dvojezičnega poslovanja	48
5.4.4 Kritična opažanja pripadnikov madžarske narodne skupnosti	49
5.5 Empirično preverjanje uresničevanja dvojezičnega poslovanja na izbranih javnih ustanovah na narodnostno mešanem območju v Prekmurju	54
5.5.1 Metodologija terenskega opazovanja	54
5.5.2 Dvojezično poslovanje na Upravni enoti	56
5.5.2.1 Ugotovitve s terena	59
5.5.3 Dvojezično poslovanje v Zdravstvenem domu	76
5.5.3.1 Ugotovitve s terena	78
6. Dvojezična vzgoja in izobraževanje v Prekmurju	104
6.1 Zgodovinski oris razvoja dvojezične vzgoje in izobraževanja	104
6.2 Organizacija dvojezičnega izobraževanja na narodnostno mešanem območju v Prekmurju	109
6.2.1 Dvojezična osnovna šola	116
6.2.2 Dvojezična srednja šola	121
6.3 Organizacija učenja madžarskega jezika zunaj narodnostno mešanega območja	124

6.3.1 Osnovna šola.....	125
6.3.2 Srednja šola.....	125
6.3.3 Visoko in višješolsko izobraževanje	126
6.4 Aktualne polemike o dvojezičnem izobraževanju.....	129
6.5 Empirično preverjanje stališč prebivalcev Prekmurja do dvojezičnega šolstva.....	130
6.5.1 Metodologija terenskega raziskovanja.....	130
6.5.2 Stališča dijakov.....	132
6.5.3 Stališča staršev.....	143
6.5.4 Stališča strokovnih delavcev dvojezične srednje šole	162
6.5.5 Stališča študentov do učenja madžarskega jezika	177
7. Iskanje odgovorov na zastavljena raziskovalna vprašanja.....	188
7.1 Ali izobraževalna vertikala zagotavlja ustrezno jezikovno usposobljen kader za potrebe na narodnostno mešanem območju v Prekmurju?	188
7.2 Kakšni so motivi oziroma razlogi študentov za učenje madžarskega jezika na dodiplomskem in podiplomskem študijskem programu?.....	192
7.3 Ali je znanje madžarskega jezika razumljeno kot prednost posameznika, ki mu omogoča zaposlitev, ustrezno delovno mesto in boljši zaslužek?	193
7.4 Kako javni uslužbenci, zaposleni v šolstvu in drugih javnih ustanovah, percipirajo uresničevanje institucionalne dvojezičnosti v svojem delovnem okolju?	194
7.5 Na katerih področjih izbrani javni uslužbenci zaznavajo morebitne pomanjkljivosti uresničevanja institucionalne dvojezičnosti in kakšne so njihove potrebe v povezavi s pridobivanjem jezikovnih kompetenc, ki jih zahteva njihovo delovno mesto?	196
7.6 Kako je poskrbljeno za jezikovno usposabljanje posameznikov, ki so se na narodnostno mešanem območju priselili in niso bili vključeni v dvojezično izobraževanje in so zaposleni na delovnem mestu, ki predvideva znanje manjšinskega in večinskega jezika?	197
7.7 Kako uporabniki izbranih javnih storitev ocenjujejo uresničevanje dvojezičnega poslovanja?	198
8. Zaključki.....	200
9. Literatura	204
Priloga 1 - Pomembnejši zakoni in drugi akti, ki se nanašajo predvsem na uresničevanje jezikovnih pravic madžarske narodne skupnosti	214

1. Opredelitev problema

Na narodnostno mešanem območju v Prekmurju je poleg slovenščine, uradni jezik tudi madžarščina. S priznavanjem madžarščine kot uradnega jezika se država zavezuje sprejeti konkretne ukrepe za zaščito in spodbujanje madžarskega jezika. Številni normativni akti določajo, da je na narodnostno mešanem območju, ki ga opredeljujejo statuti občin, madžarski jezik enakopraven s slovenskim jezikom tako na individualni kot na institucionalni ravni. Formalnopravno so vzpostavljeni pogoji za institucionalno dvojezičnost na vseh področjih življenja (mediji, zunanja simbolika, napisi, topografija, vzgoja in izobraževanja, sodne in upravno administrativne ustanove, kultura in šport, zdravstvo, poslovanje podjetij itd.), ki je oprta na funkcionalno dvojezičnost pripadnikov večine in manjšine, kar omogoča vzajemno jezikovno primikanje govorcev obeh jezikovnih skupnosti (Novak Lukanovič in Mulec 2014, 96). Posledično lahko pripadniki madžarske skupnosti svoj materni jezik uporabljajo v komuniciranju v formalnih in neformalnih govornih položajih, v skupini in zunaj nje. Na formalni ravni jim rabo maternega jezika omogoča dvojezična organizacija institucionalnega sistema, na neformalni ravni pa dejstvo, da pripadniki večinskega naroda, vsaj pasivno obvladajo madžarski jezik (Nećak Lük 1984).

Na narodnostno mešanem območju v Prekmurju je poleg slovenščine, uradni jezik tudi madžarščina. Normativni akti določajo, da je madžarski jezik enakopraven s slovenskim jezikom tako na individualni kot na institucionalni ravni. Formalnopravno so vzpostavljeni pogoji za institucionalno dvojezičnost na vseh področjih življenja, ki je oprta na funkcionalno dvojezičnost pripadnikov večine in manjšine.

Normativna ureditev varstva manjšinskih jezikov in uresničevanje institucionalne dvojezičnosti je v Sloveniji na visoki ravni, s čimer se v veliki meri strinjajo predstavniki manjšin in zunanji opazovalci (na primer Svetovalni odbor o okvirni konvenciji za varstvo narodnih manjšin in Odbor strokovnjakov Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih). Kljub temu obstajajo določene težave pri izvajanju pravnih določb v praksi, in kot opozarjajo predstavniki manjšin, se razkorak med normativno ureditvijo in uresničevanjem v praksi z leti povečuje. Po mnenju Madžarske samoupravne narodne skupnosti malo organov oziroma ustanov dejansko posluje v madžarskem jeziku. Menijo, da velik del uslužbencev, kljub temu da zadoščajo formalnemu pogoju znanja madžarskega jezika, ne obvlada madžarščine tako dobro, da bi lahko vodili postopke v tem jeziku. Po njihovem mnenju uslužbenci posameznih javnih služb tudi ne seznanijo strank (razen morda sodišča in upravnih enot), da lahko postopek poteka v madžarskem jeziku. Moti jih, da tečejo postopki v jeziku manjšine le na izrecni predlog stranke.¹

Predstavniki manjšin opozarjajo, da obstajajo težave pri izvajanju pravnih določb v praksi. Menijo, da se razkorak med normativno ureditvijo in uresničevanjem v praksi povečuje.

Študija, ki jo je Inštitut za narodnostna vprašanja izvedel skupaj s Pomursko madžarsko samoupravno narodno skupnostjo/Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség leta 2014 med prebivalci izbranih naselij narodnostno mešanega območja je pokazala, da se raba posameznega jezika zunaj doma razlikuje in je odvisna od konkretne jezikovne situacije; pogojena

¹ Več o tem: Republika Slovenija Državni zbor komisija za narodni skupnosti 4. seja (18. september 2012).

je z različnimi dejavniki, kot npr., ali gre za formalno ali neformalno rabo, pisno ali ustno komunikacijo ali kdo je sogovornik. Pokazalo se je, da v jezikovnih situacijah, kjer so stiki manj formalni in gre večinoma za ustno komunikacijo (na primer v trgovini, na pošti, v kulturnih društvih, v cerkvi, v vrtcu) anketiranci največkrat uporabljajo oba jezika. Podobno velja za šolo, kjer dvojezičnost predvideva že sam šolski program. V okoljih, kjer so stiki bolj formalni, bolj strokovni in je večkrat potrebna tudi pisna komunikacija, pa se pretežno uporablja slovenski jezik (npr.: na sodišču, na banki, na delovnem mestu). Po navedbah anketirancev, ki so bili vključeni v omenjeno študijo, ti med ponujenimi situacijami še v največjem deležu madžarščino uporabljajo v cerkvi, kulturnih društvih in vrtcu. Študija je tudi pokazala, da se jezikovno prilagajajo predvsem pripadniki madžarske narodne skupnosti in tisti, ki so se opredelili z dvojno (slovensko in madžarsko) narodno pripadnostjo, precej manj pa se jezikovno prilagajajo pripadniki slovenske narodnosti. Teorija jezikovnega prilagajanja predpostavlja, da posameznik v komunikaciji z drugim neprestano modificira svoje govorno sporočanje, tako da zmanjšuje ali poudarja jezikovne razlike, odvisno od njegove percepcije situacije (Giles, Bourhis in Taylor 1977). Pripadnik madžarske narodne skupnosti slovenskega jezika ne uporablja zato, ker mu njegovega maternega jezika ni dovoljeno uporabljati, temveč predvsem zato, da se s slovenščino približa sogovorncu. Po vsej verjetnosti največkrat nastane jezikovni primik zaradi sogovornca, ki ne obvlada dovolj dobro madžarskega jezika (Novak Lukanovič in Mulec 2014, 104–105). Odgovori anketirancev glede rabe slovenskega in madžarskega jezika na delovnem mestu so še nakazali, da prebivalci na narodnostno mešanem območju obvladajo oba jezika v zadostni meri za neformalno ustno komunikacijo, pri rabi pisnega, bolj zapletenega formalnega in zlasti strokovnega jezika pa raje uporabljajo slovenski jezik. Raba slovenskega jezika pogosto predstavlja enostavnejšo pot in pomeni tudi hitrejšo ali enostavnejšo izvedbo posameznih postopkov. Anketiranci so v študiji izpostavili, v katerih ustanovah zaznavajo pomanjkljivosti pri dvojezičnem poslovanju. To so zlasti uradi, upravne enote, občine, pošta in zdravstveni domovi. Sledijo jim banke in sodišča (Medvešek in Bešter 2016).

Pripadnik madžarske narodne skupnosti slovenskega jezika ne uporablja zato, ker mu njegovega maternega jezika ni dovoljeno uporabljati, temveč predvsem zato, da se s slovenščino približa sogovorncu.

Na uresničevanje institucionalne dvojezičnosti v družbi vpliva več različnih dejavnikov. Odvisno je na primer: od ustrezne organizacije (dvojezičnega) izobraževanja, organizacije dela in kadrovanja v javnih ustanovah ter ne nazadnje od stališč prebivalcev do jezika ali dvojezičnosti na narodnostno mešanem območju. Seveda pa tudi ni vseeno, kdo ocenjuje to uspešnost – pripadniki večine ali manjšine. Brez dvoma so v oceni uspešnosti uresničevanja institucionalne dvojezičnosti bolj kritični pripadniki manjšine (Novak Lukanovič in Mulec 2014).

V zadnjih petih letih se je na iniciativo narodnih manjšin (madžarske in italijanske) intenziviralo preverjanje uresničevanja institucionalne dvojezičnosti. Na pobudo Komisije Državnega zbora za narodni skupnosti je Vlada oblikovala Načrt ukrepov Vlade Republike Slovenije za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2015–2018 (Načrt ukrepov Vlade Republike Slovenije za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2015–2018 2015), ki vsebuje različne ukrepe za izboljšanje izvajanja dvojezičnosti oziroma rabe jezikov narodnih manjšin, tudi na področju dvojezičnega izobraževanja. Samo sprejemanje ukrepov pa ni dovolj. Ukrepe morajo prebivalci uresničevati tudi v praksi. V povezavi s tem je pomembno spremljanje stališč in pogledov prebivalcev, ki živijo na dvojezičnem narodnostno mešanem območju o rabi manjšinskega jezika, kakšen je v njihovih percepcijah prispevek dvojezičnega izobraževanja k uresničevanju pogojev za

izvajanje institucionalne dvojezičnosti in kako ocenjujejo pomen znanja madžarskega jezika za nadaljevanje šolanja in vključevanje na trg dela.

V okviru projekta smo pridobili stališča in percepcije dijakov, študentov, strokovnih delavcev v izbranih javnih ustanovah o tem, ali jim dvojezični šolski sistem omogoča pridobitev potrebnih jezikovnih zmožnosti za nadaljevanja študija na Madžarskem, za študij madžarskega jezika v Sloveniji ali za zasedbo delovnega mesta na narodnostno mešanem območju, ki predvideva znanje madžarskega jezika. Hkrati pa smo na terenu v izbranih javnih ustanovah preverili uresničevanje dvojezičnega poslovanja.

Cilji projekta:

Raziskava se je usmerila v ugotavljanje vloge izobraževalnega sistema pri ustvarjanju podlag za uresničevanje dvojezičnosti na narodnostno mešanem območju v Prekmurju. Zasledovali smo tri cilje:

1. Ugotavljali smo prispevek dvojezičnega izobraževanja v Prekmurju k uresničevanju institucionalne dvojezičnosti, kot jo predpisuje zakonodaja;
2. Ugotavljali smo pomen madžarskega jezika za posameznika v nadaljevanju šolanja in v vključevanju v poklicno življenje in družbeno okolje.
3. Preverjali smo uresničevanje dvojezičnega poslovanja na izbranih javnih ustanovah na narodnostno mešanem območju v Prekmurju.

Iskali bomo odgovore na vprašanja:

1. Ali izobraževalna vertikala zagotavlja ustrezno jezikovno usposobljen kader za potrebe narodnostno mešanem območju v Prekmurju?
2. Kakšni so motivi oziroma razlogi študentov za učenje madžarskega jezika na dodiplomskem in podiplomskem študijskem programu?
3. Ali je znanje madžarskega jezika razumljeno kot prednost posameznika, ki mu omogoča zaposlitev, ustrezno delovno mesto in boljši zaslužek?
4. Kako javni uslužbenci, zaposleni v šolstvu in drugih javnih ustanovah, percipirajo uresničevanje institucionalne dvojezičnosti v svojem delovnem okolju?
5. Na katerih področjih izbrani javni uslužbenci zaznavajo morebitne pomanjkljivosti in kakšne so njihove potrebe v povezavi s pridobivanjem jezikovnih kompetenc, ki jih zahteva njihovo delovno mesto?
6. Kako je poskrbljeno za jezikovno usposabljanje posameznikov, ki so se na narodnostno mešanem območju priselili in niso bili vključeni v dvojezično izobraževanje in so zaposleni na delovnem mestu, ki predvideva znanje manjšinskega in večinskega jezika?
7. Kako uporabniki izbranih javnih storitev ocenjujejo uresničevanje dvojezičnega poslovanja?

Odgovori na zastavljena vprašanja lahko prispevajo k prepoznavanju vloge dvojezičnega izobraževanja k uresničevanju institucionalne dvojezičnosti oz. dvojezičnega poslovanja v Prekmurju.

2. Prostorska poselitev in demografska struktura madžarske narodne skupnosti v Sloveniji

Prekmurje, in s tem narodnostno mešano območje, delno zaradi naravno geografskih značilnosti, obmejne in periferne lege in delno zaradi družbeno-zgodovinskih okoliščin, sodi med manj razvita območja Slovenije. Narodnostno mešano območje meri 65 km², zajema 8 vasi na severnem in 22 vasi na južnem predelu, ter mesto Lendava.

Narodnostno mešano območje, na katerem tradicionalno živi madžarska narodna skupnost, vključuje 31 naselij in mesto v okviru petih občin: Hodoš/Hodos, Šalovci, Moravske Toplice, Dobrovnik/Dobronak in Lendava/Lendva.

2.1 Teritorij narodnostno mešanega območja

Narodnostno mešano območje vključuje naselja v okviru petih občin:

Občina Hodoš/Hodos je zaživela leta 1999, obsega 18,1 km² in spada med najmanjše slovenske občine. Ima dve naselji: Hodoš – Hodos in Krplivnik – Kapornak in je v celoti narodnostno mešano območje. V 1. člen občinskega statuta je zapisano: »Občina Hodoš/Hodos Község je samoupravna lokalna skupnost ustanovljena z zakonom na območju naslednjih narodnostno mešanih naselij: Hodoš – Hodos, Krplivnik – Kapornak.« (Statut Občine Hodoš 2011).

Občina Šalovci meri 58 km². Po površini se med skupno 212 slovenskimi občinami uvršča na 121. mesto. V 2. členu občinskega statuta je zapisano: »Del območja občine, v katerem živijo pripadniki madžarske narodne skupnosti je narodnostno mešano. Narodnostno mešano območje obsega naselje Domanjševci - Domonkosfa.« (Statut Občine Šalovci 2006).

Občina Moravske Toplice meri 145 km². Po površini se med slovenskimi občinami uvršča na 46. mesto. V 1. člen občinskega statuta piše: »... V naseljih Čikečka vas – Csekefa, Motvarjevci – Szentlászló, Pordašinci – Kisfalu, Prosenjakovci – Pártosfalva in Središče – Szerdahely živijo pripadniki madžarske narodne skupnosti.« (Statut Občine Moravske Toplice 2014).

Občina Dobrovnik/Dobronak meri 31 km². Po površini se med slovenskimi občinami uvršča na 175. mesto. V 2. členu občinskega statuta piše: »Del območja občine, na katerem živijo pripadniki madžarske narodne skupnosti je narodnostno mešano. Narodnostno mešano območje zajema naselji Dobrovnik – Dobronak in Žitkovci – Zsitkóc.« (Statut Občine Dobrovnik 2007).

Občina Lendava/Lendva meri 123 km². Po površini se med slovenskimi občinami uvršča na 51. mesto. V 1. členu občinskega statuta piše: »Občina Lendava je samoupravna lokalna skupnost ustanovljena z zakonom na območju naslednjih naselij: Banuta/Bánuta, Benica, Čentiba/Csente, Dolga vas/Hosszúfalu, Dolgovaške gorice/Hosszúfaluhegy, Dolina pri Lendavi/Völgyfalu, Dolnji Lakoš/Alsólakos, Gaberje/Gyertyános, Genterovci/Göntérháza, Gornji Lakoš/Felsőlakos, Hotiza, Kamovci/Kámaháza, Kapca/Kapca, Kot/Kót, Lendava/Lendva, Lendavske gorice/Lendvahegy, Mostje/Hidvég, Petišovci/Petesháza, Pince/Pince, Pince Marof/Pince major, Radmožanci/Radamos, Trimlini/Hármasmalom, Brezovec del. Narodnostno mešano

območje občine na katerem živijo tudi pripadniki madžarske narodne skupnosti obsega navedena naselja razen naselij Benica, Hotiza in Brezovec del.« (Statut Občine Lendava 2017).

Kljub relativni majhnosti narodnostnega mešanega območja, so se njegovi posamezni deli razvijali z različnim tempom. Za južni del narodnostnega mešanega območja (občina Lendava in občina Dobrovnik) je značilen pretežno ravninski svet z zemljišči, primernimi za kmetijstvo. To območje je prometno relativno dobro povezano. Prednost južnega dela narodnostnega mešanega območja je predvsem v tem, da ima urbano središče Lendavo, ki je upravno, gospodarsko in kulturno središče občine in središče madžarskega prebivalstva v Sloveniji in kot tako ponuja več delovnih mest v gospodarskih in negospodarskih dejavnostih.

Severni del narodnostnega mešanega območja (del občine Hodoš, del občine Šalovci in del občine Moravske Toplice) je obmejni del vzhodnega Goričkega, manj razvite, izrazito agrarne in depopulacijske pokrajine, ki je prometno odmaknjen od večjih gravitacijskih centrov. Pokrajina je gričevnata z razgibanim reliefom, ki ne omogoča povsod strojne obdelave, pa tudi zemlja je slabše kakovosti.

Slika 1: Zemljevid dvojezičnega območja v Prekmurju

Viri:

Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj 2002. Prebivalstvo po narodni pripadnosti - naselja in občine. Ljubljana, SURS, 2002, <http://www.stat.si/popis2002>.
 Statut Občine Hodoš, Uradni list RS, št. 84/11.
 Statut Občine Šalovci, Uradni list RS, št. 38/06.
 Statut Občine Moravske Toplice, Uradni list RS, št. 35/14
 Statut Občine Dobrovnik, Uradni list RS, št. 35/07.
 Statut Občine Lendava, Uradni list RS, št. 75/10.

Vsebina: MIRAN KOMAC
 Zemljevid: ZMAGO DROLE
 © INV Ljubljana, SI, 2003

2.2 Številčni razvoj madžarske narodne skupnosti

Demografski razvoj posameznih etničnih skupnosti je odvisen od političnih, socialnih in ekonomskih dejavnikov ter zgodovinskega razvoja v prostoru, tradicij in običajev. Na drugi strani pa dejavniki, kot so številčnost, starostna struktura, spolna struktura prebivalstva, način poselitve,² koncentracija prebivalstva (razmerje med številom manjšinskega in večinskega prebivalstva) lahko vplivajo na formiranje etnične identitete posameznikov in posledično tudi skupinsko identiteto na obravnavanem območju. Število pripadnikov etnične skupnosti je eden od pomembnih dejavnikov, ki opredeljuje življenjsko sposobnost in možnosti za uveljavitev zagotovljenih pravic posamezne skupnosti. Večje kot je število pripadnikov etnične skupnosti, večja je možnost, da se ohranijo kot skupnost. In to predvsem zaradi dveh razlogov: a) študije so pokazale vpliv številčnosti etnične skupnosti na etnično samoopredeljevanje posameznikov in njihovo vrednotenje etničnosti (McGuire in McGuire 1981; Hutnik 1985; Verkuyten in Kinket 1997; Rosenthal in Hrynevich 1985). V okoljih kjer je manjšinska etnična skupnost številčnejša, postane etničnost pri samoopredeljevanju posameznika pomembnejša; b) pogosto je zaslediti, da je ugotovljeno število manjšinskega prebivalstva osnova za odmero nekaterih pravic na poselitvenem območju (dvojezične šole, raba jezika v javni upravi, topografija itd.), kar sicer za Slovenijo ne velja.

Pri ugotavljanju številčnosti določene etnične populacije običajno uporabljamo podatke statističnih popisov. Pri čemer je treba ob interpretaciji popisnih podatkov upoštevati, da so podatki popisov sicer koristen, niso pa v celoti zanesljiv vir in ne bi smeli biti zadosten indikator številčnega stanja pripadnikov etnične skupnosti v državi.³ Kljub pomanjkljivostim imajo uradna štetja prebivalstva zaradi dejavnikov, kot so celostni zajem prebivalstva, časovno opredeljen zajem štetja na vsem ozemlju, prednost pred drugimi oblikami štetja.

Kot kažejo popisni podatki v Sloveniji v povojnem obdobju, torej od popisa leta 1953 naprej, je videti, da se število Madžarov v Republiki Sloveniji postopno zmanjšuje.⁴

Tabela 1: Statistični podatki o številu pripadnikov madžarske narodne skupnosti med leti 1953 in 1991 v Republiki Sloveniji

narodna pripadnost	1953		1961		1971		1981		1991	
	Št.	%	Št.	%	Št.	%	Št.	%	Št.	%
celotna populacija v Sloveniji	1.466.425	100	1.591.523	100	1.727.137	100	1.891.864	100	1.965.986	100
Madžari	11.019	0,75	10.498	0,66	9.785	0,56	9.496	0,5	8.503	0,43

* Obseg ozemlja v času popisa se razlikuje od obsega ozemlja pri kasnejših popisih.

Vir: Statistični urad Republike Slovenije

² Etnična skupnost, katere pripadniki živijo strnjeno na nekem teritoriju in so vključeni v vsakdanje verbalno komuniciranje, kar jim omogoča vzdrževanje občutkov solidarnosti, se lažje ohranja in razvija kot dinamična etnična skupnost, v primerjavi s skupnostjo, katere člani živijo razpršeni po širšem območju (Driedger in Church 1974).

³ Popisovanje prebivalstva, ki naj bi statistično prikazalo število pripadnikov etničnih manjšin in njihov poselitveni teritorij ima vedno tudi političen značaj in je predmet političnih manipulacij. V smislu vpliva politike na številne kriterije, na izvedbo štetja ali celo način, kako so objavljeni izsledki štetja, vse to predvsem v težnji ugotoviti kar se da homogeno etnično situacijo.

⁴ Pregled prikaza številčnega razvoja Madžarov v Sloveniji, na podlagi popisov prebivalstva (1910–2002) je opravil Kovács (2006).

V popisih prebivalstva po drugi svetovni vojni (1948–1991) je bilo upoštevano prebivalstvo s stalnim prebivališčem v Sloveniji, kar pomeni, da se je med prebivalstvo Slovenije štelo osebe, ki so izjavile, da imajo v naselju popisa stalno prebivališče, ne glede na to, ali so bile ob popisu začasno odsotne. Leta 2002 so spremenili metodologijo popisa, tako, da kot prebivalci Slovenije niso več upoštevane osebe, ki imajo v Sloveniji stalno ali začasno prebivališče, vendar že več kot eno leto prebivajo v tujini. Poleg tega je bilo v popisu 2002 prvič upoštevano tudi trajanje prebivanja v Sloveniji, tako so kot prebivalce Republike Slovenije šteli tudi tiste priseljene osebe, ki v Sloveniji prebivajo vsaj eno leto, ne glede na to, ali imajo v Sloveniji prijavljeno prebivališče.⁵

Tabela 2: Število oseb, ki so v času posameznega popisa (1971, 1981, 1991) imele začasno ali stalno prebivališče v Sloveniji, vendar že več kot eno leto prebivajo v tujini

leto	1971	1981	1991
Slovenija – skupaj	48.086	53.483	52.631
Madžari	842	719	503

Vir: Statistični urad Republike Slovenije

V Sloveniji, po letu 2002, ne razpolagamo več s popisnimi podatki o etnični in jezikovni strukturi prebivalstva.

V Sloveniji je podatke o maternem jeziku in narodni pripadnosti prebivalstva še vključeval popis iz leta 2002, ki je bil zadnji tradicionalni popis. Vsi naslednji popisi prebivalstva so bili registrski popisi, kar pomeni da se teh podatkov ni več zbiralo.⁶ To pomeni, da po tem obdobju nimamo več podatkov o narodni pripadnosti in maternem jeziku prebivalcev Slovenije. Na podlagi v preteklosti izvedenih raziskav lahko upravičeno sklepamo, da se aktualni demografski trendi, ki se nanašajo na prebivalce občin, ki vključujejo narodnostno mešano območje, odražajo tudi pri madžarski narodni skupnosti (Kovács 2011).⁷

Tabela 3: Statistični podatki o številu pripadnikov madžarske narodne skupnosti med leti 1971 in 2002 v Republiki Sloveniji, preračunani po metodologiji popisa leta 2002

narodna pripadnost	1971*		1981*		1991*		2002	
	Št.	%	Št.	%	Št.	%	Št.	%
celotna populacija v Sloveniji	1.679.051	100	1.838.381	100	1.913.355	100	1.964.036	100
Madžari	8.943	0,53	8.777	0,48	8.000	0,42	6.243	0,32

* Podatki popisa so preračunani po metodologiji iz popisa 2002.

Vir: Statistični urad Republike Slovenije

⁵ Za relevantno primerjavo med popisom prebivalstva 2002 in prejšnjimi popisi je bilo potrebno podatke o prebivalstvu Slovenije v popisih 1971, 1981 in 1991 preračunati tako, da so bile osebe, ki so v času posameznega popisa začasno prebivale v tujini odštete od skupnega števila prebivalstva.

⁶ Slovenija je v letu 2011 izvedla registrski popis. To pomeni, da so se obdelali zgolj podatki (o prebivalstvu, gospodinjstvih in stanovanjih), vsebovani v obstoječih podatkovnih registrih (administrativnih in statističnih virih), in da se drugi podatki, kot so npr. etnična pripadnost, jezik in verska pripadnost prebivalstva, niso zbirali.

⁷ Attila Kovács je leta 2011 ocenil število Madžarov v Republiki Sloveniji na podlagi splošnega zmanjševanja števila prebivalcev v Sloveniji na 5.500–5.800 na nivoju države in na 4.600–4.800 na narodnostno mešanem območju (Kovács 2011).

Tabela 4: Število prebivalcev v Sloveniji, ki so za materni jezik navedli madžarščino v popisu leta 1991 in 2002

materni jezik	1991*		2002	
	Št.	%	Št.	%
madžarščina	8.720	0,5	7.713	0,4

* Podatki popisa 1991 so preračunani po metodologiji iz popisa 2002.

Vir: Statistični urad Republike Slovenije

Tabela 5: Število in delež Madžarov in Slovencev (opredeljenih po narodnosti) v občinah Lendava, Dobrovnik, Hodoš, Šalovci in Moravske Toplice za leto 2002

	Leto 2002*						
	skupaj	Slovenci		Madžari		drugi	
	Št.	Št	%	Št	%	Št	%
občina Lendava	11.151	5.653	51	3.917	35	1.581	14
občina Dobrovnik	1.307	549	42	616	47	142	11
občina Hodoš	356	161	45	159	45	36	10
občina Šalovci	1.718	1.493	87	169	10	56	3
občina Moravske Toplice	6.151	5.542	90	351	6	258	4
<i>skupaj</i>	20.683	13.398	65	5.212	25	2.073	10

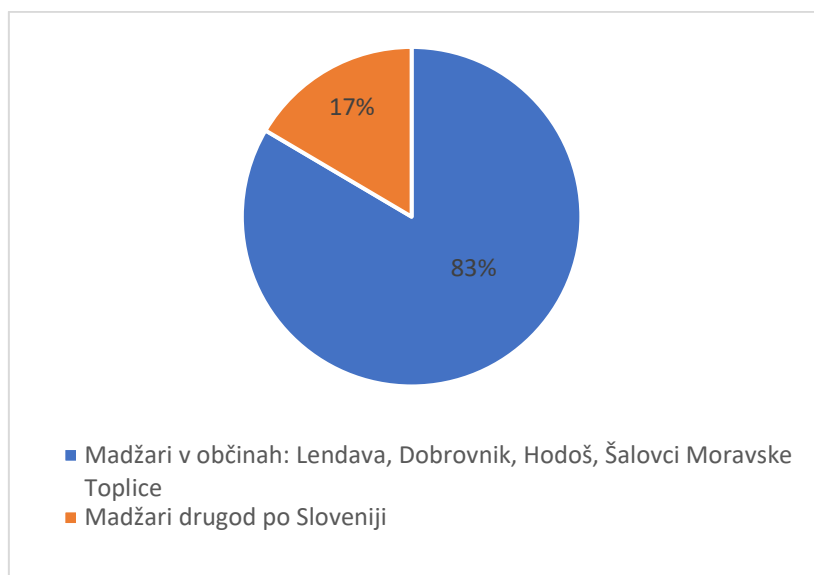
* Za popis leta 2002 nam je uspelo dobiti podatke o številu prebivalcev glede na narodnost samo za občine, ne pa tudi po naseljih, zato ne moremo izračunati števila madžarskega prebivalstva na narodnostno mešanem območju.

Vir: Statistični urad Republike Slovenije

Delež pripadnikov madžarske narodne skupnosti, ki živijo
zunaj narodnostno mešanega območja se povečuje.

V drugi polovici prejšnjega stoletja se je povečal delež pripadnikov madžarske skupnosti, ki so se odselili zunaj narodnostno mešanega območja. Od leta 1961 pa do leta 1991 se je delež Madžarov, ki živi zunaj narodnostno mešanega območja in zunaj Prekmurja, povečal s 5,7 % na 10,2 % (Komac, Zupančič in Winkler 1999). Leta 2002 je zunaj območij občin, ki vključujejo narodnostno mešano območje živelo že 17 % prebivalcev, ki so se ob popisu opredelili kot Madžari. Pri tem je potrebno poudariti, da se je del Madžarov, ki živi zunaj narodnostno mešanega območja oz. zunaj Prekmurja v Slovenijo naselilo iz drugih predelov nekdanje države, predvsem iz Vojvodine. Po političnih spremembah v začetku devetdesetih let pa se je povečalo tudi število oseb iz Madžarske, ki so se naselili v Sloveniji.

Graf 1: Delež Madžarov, ki živi v občinah, del katerih je narodnostno mešano območje in delež Madžarov, ki živi v drugih občinah v Sloveniji za leto 2002

Vir: Statistični urad Republike Slovenije

Območje ob slovensko madžarski meji je opredeljeno kot območje trajne depopulacije. Po večini kazalnikov je Pomurje, del katerega je tudi narodnostno mešano območje, ena izmed demografsko najbolj ogroženih regij v Sloveniji. O tem pričajo statistični podatki in geografske raziskave, ki sta jih med drugimi opravila Olas (1973, 1978, 1985) in v novejšem času Josipovič (2004), Horvat (2009) in Kovács (2016). Zaradi slabše gospodarske razvitosti in prevlade primarnega sektorja, ki je precej nedobičkonosen vedno več prebivalcev, tudi pripadnikov madžarske skupnosti išče delo in boljše življenjske razmere v drugih krajih, kjer pa pravna zaščita ne omogoča enake ravni varstva manjšinskih pravic.

Predstavniki madžarske manjšine so ob rezultatih popisa 2002 kot enega ključnih razlogov za upadanje števila Madžarov v popisnih statistikah izpostavili »enodimenzionalen« pogled na narodnostno pripadnost oziroma pomanjkanje možnosti, da se posamezniki opredelijo za več kot eno oziroma dvojno narodno pripadnost. V Sloveniji je podatke o maternem jeziku in narodni pripadnosti prebivalstva še vključeval popis iz leta 2002, ki je bil zadnji tradicionalni popis. Vsi naslednji popisi prebivalstva so bili registrski popisi, kar pomeni da se teh podatkov ne zbira več.⁸

⁸ Od leta 2011 Slovenija izvaja registrski popis, ki vključuje zgolj podatke (o prebivalstvu, gospodinjstvih in stanovanjih) vsebovane v obstoječih podatkovnih registrih (administrativnih in statističnih virih). Drugi podatki, kot so npr. etnična pripadnost, jezik in verska pripadnost prebivalstva Slovenije se ne zbirajo.

Podatki popisov prebivalstva (do leta 2002) kažejo zmanjševanje števila prebivalcev, ki se opredeljujejo kot pripadniki madžarske narodne skupnosti, medtem ko podatki volilnih imenikov kažejo bolj pozitivno sliko.

Po seznanitvi z rezultati popisa prebivalstva leta 2002, ki so pokazali, da je število pripadnikov italijanske narodnosti od zadnjega popisa leta 1991 upadlo za 23,7 % in število pripadnikov madžarske narodnosti za 22 % sta obe narodni skupnosti v letu 2003 zahtevali pripravo programa ukrepov glede uresničevanja posebnih pravic italijanske in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji (Predlog Resolucije o položaju italijanske in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji 2017). Komisija Državnega zbora za narodni skupnosti je na 2. nujni seji (20. 5. 2003) pozvala Vlado Republike Slovenije k pripravi ustreznega programa ukrepov. 24. junija 2003 je Komisija Vlade Republike Slovenije za narodne skupnosti sprejela sklepe o pripravi celovite analize ter ustreznih ukrepov na podlagi rezultatov popisa prebivalstva 2002 ter problemov glede uresničevanja posebnih pravic italijanske in madžarske narodne skupnosti, ki naj bi jih v pisni obliki opredelili obe narodni skupnosti.⁹

Podatke o številu Madžarov na območju Republike Slovenije ponujajo še volilni imeniki.¹⁰

⁹ Na 3. seji Komisije Vlade Republike Slovenije za narodni skupnosti dne 24. 6. 2003 – pri 2. točki dnevnega reda (Poročilo o uresničevanju posebnih pravic in položaja italijanske in madžarske narodne skupnosti za obdobje 2000–2003) je bil sprejet sklep: »Italijanska in madžarska narodna skupnost, živeča v Republiki Sloveniji, naj s strani obeh krovnih organizacij (Obalna samoupravna skupnost italijanske narodnosti in Pomurska madžarska samoupravna narodna skupnost) natančno pisno opredelita in opozorita na vse pomanjkljivosti glede izvajanja zakonskih in drugih predpisov, ki se nanašajo na posebne pravice avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti (64. člen Ustave Republike Slovenije). Urad Vlade Republike Slovenije za narodnosti bo na temelju navedb iz prvega odstavka tega sklepa terjal ustrezna pojasnila od pristojnih državnih organov in o tem obvestil Vlado Republike Slovenije v smeri učinkovitega reševanja teh vprašanj.«

K 4. točki dnevnega reda (Ocena rezultata popisa prebivalstva (april 2002) glede pripadnikov italijanske in madžarske narodnosti) pa je bil sprejet sklep: »Komisija Vlade Republike Slovenije za narodni skupnosti, kot vladni posvetovalni organ, ugotavlja, da je pri popisu prebivalstva v letu 2002 prišlo do občutnega zmanjšanja števila pripadnikov avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti, zato Vladi Republike Slovenije predlaga pripravo ustrezne analize in sprejem potrebnih ukrepov.« (Predlog Resolucije o položaju italijanske in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji 2017, 7).

¹⁰ Pripadnikom madžarske narodne skupnosti sta izven narodnostno mešanega območja zagotovljeni še naslednji pravici: vpis v posebni volilni imenik narodnosti za izvolitev poslanca narodnosti v državni zbor in pravica do učenja jezika izven območja pod določenimi pogoji.

Tabela 6: Število prebivalcev vpisanih v volilni imenik državljanov Republike Slovenije, pripadnikov madžarske narodne skupnosti, za obdobje 2004–2018

Volitve v Državni zbor	V volilni imenik je bilo vpisanih
2004	6.564 volivcev, s potrdilom pristojnega organa je glasovalo še 28 volivcev
2008	7.063 volivcev, s potrdilom pristojnega organa je glasoval še 1 volivec
2011, predčasne volitve	6.661 volivcev, s potrdilom pristojnega organa so glasovali še 3 volivci
2014, predčasne volitve	6.184 volivcev, s potrdilom pristojnega organa so glasovali še 3 volivci
2018, predčasne volitve	5.952 volivcev, s potrdilom pristojnega organa je glasovalo 10 volivcev

Vir: Državna volilna komisija, Volitve v Državni zbor RS, <https://www.dvk-rs.si/index.php/si/volitve/drzavni-zbor-rs>

Število prebivalcev, ki so vpisani v volilni imenik državljanov Republike Slovenije, pripadnikov madžarske narodne skupnosti kažejo večje število, kot so kazali podatki o številu Madžarov ob popisu prebivalstva 2002. Na podlagi podatkov volilnih imenikov, ki vključujejo samo polnoletne prebivalce, niti ne moremo govoriti o tem, da se število pripadnikov madžarske narodne skupnosti drastično zmanjšuje.

3. Oris pravne zaščite madžarske narodne skupnosti

Pravna zaščita madžarske (in italijanske) narodne skupnosti je v veliki meri opredeljena v Ustavi RS v členih 5., 11., 61., 62., 64 in 80. člen. Njun položaj in način uresničevanja pravic sta opredeljena še v področnih zakonih, v različnih predpisih, odlokih in statutih občin na narodnostno mešanih območjih ter v drugih pravnih aktih. Varstvo madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji (in slovenske narodne manjšine na Madžarskem) opredeljuje poleg Pogodbe o prijateljstvu in sodelovanju med Republiko Slovenijo in Republiko Madžarsko (1993) še posebna dvostranska pogodba med državama Sporazum o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji (1993).¹¹

Slovenska ustava in področna zakonodaja madžarski (in italijanski) narodni skupnosti ter njunim pripadnikom zagotavljajo pravico, da svobodno uporabljajo svoje narodne simbole, da ohranjajo svojo narodnostno identiteto, da ohranjajo in razvijajo jezik, ustanavljajo organizacije, razvijajo gospodarske, kulturne in znanstvenoraziskovalne dejavnosti ter dejavnosti na področju javnega obveščanja in založništva ter omogočajo politično participacijo. Država finančno in moralno podpira uveljavljanje teh pravic.

Izhodišče varstva madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji predstavljata pojma *narodnostno mešano območje* in *sistem kolektivnih/posebnih pravic*, ki jih država »podeljuje« pripadnikom narodnih skupnosti ne glede na število manjšinskega prebivalstva na narodnostno mešanem ozemlju.

Izhodišče varstva madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji predstavljata pojma *narodnostno mešano območje* in *sistem kolektivnih/posebnih pravic* (člen 64, Ustave RS), ki jih država »podeljuje« pripadnikom narodnih skupnosti ne glede na število manjšinskega prebivalstva na narodnostno mešanem ozemlju.¹² Narodnostno mešano ozemlje je sestavljeno iz območij naselij v posameznih občinah, v katerih pripadniki madžarske narodne skupnosti živijo že stoletja. V skladu z 11. členom Ustave Republike Slovenije je na teh območjih, poleg slovenskega jezika, jezik narodne skupnosti uradni jezik. Za tak model manjšinskega varstva je treba najprej uveljaviti spoznanje, da je kulturna in duhovna dediščina narodnostno mešanega ozemlja skupna lastnina vseh njegovih prebivalcev, ne glede na njihovo narodnostno pripadnost in socialni status, ki so ga imeli v različnih zgodovinskih

¹¹ Treba je omeniti še multilateralne pogodbe, katerih podpisnica je Republika Slovenija. To sta dva temeljna dokumenta Sveta Evrope: Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin in Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih. Republika Slovenija je Okvirno konvencijo za varstvo narodnih manjšin podpisala 1. februarja 1995, ratificirala 23. marca 1998, v Sloveniji velja od 1. julija 1998. Ob deponiranju ratifikacijskih listin (28. marca 1998) je v posebni deklaraciji zapisala: »Glede na to, da Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin ne vsebuje definicije pojma narodne manjšine in je zato vsaki članici podpisnici prepuščeno, da določi skupine, ki jih bo obravnavala kot narodne manjšine, Vlada Republike Slovenije v skladu z Ustavo in notranjo zakonodajo izjavlja, da sta to avtohtona italijanska in madžarska narodna manjšina. V skladu z Ustavo in notranjo zakonodajo Republike Slovenije se bodo določila Okvirne konvencije nanašala tudi na pripadnike romske skupnosti, ki živijo v Republiki Sloveniji.« Slovenija je Evropsko listino o regionalnih ali manjšinskih jezikih podpisala 3. julija 1997, ratificirala 19. julija 2000, v Uradnem listu je bila objavljena 4. avgusta 2000. Sprejeta določila veljajo od 1. januarja 2001. Republika Slovenija je ob deponiranju listine o ratifikaciji Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih generalnemu sekretarju Sveta Evrope sporočila, da sta na ozemlju Republike Slovenije regionalna ali manjšinska jezika italijanski in madžarski jezik (Komac 2002, 16).

¹² Hkrati pa velja opomniti, da je učinkovito uresničevanje manjšinske zakonodaje seveda lažje uresničljivo oziroma je »pogojeno« tudi z velikostjo manjšinskih skupnosti.

obdobjih, ter da je treba določiti tiste pravice, ki jih pripadniki narodnih skupnosti uresničujejo tudi zunaj narodnostno mešanih območij. Med te pravice je Republika Slovenija uvrstila pravico pripadnikov narodnih skupnosti do vpisa v posebni volilni imenik narodnosti za izvolitev poslanca narodnosti v državni zbor in pravico do učenja jezika narodnih skupnosti tudi zunaj narodnostno mešanega ozemlja (Komac 2002, 13–62).

Pravici, ki jih pripadniki narodnih skupnosti uresničujejo tudi zunaj narodnostno mešanih območij sta: vpis v posebni volilni imenik narodnosti za izvolitev poslanca narodnosti v državni zbor in pravica do učenja jezika narodnih skupnosti.

Madžarska narodna skupnost na narodnostno mešanem območju lahko za uresničevanje svojih pravic ustanovi samoupravne skupnosti. Država lahko pooblasti samoupravne narodne skupnosti za opravljanje določenih nalog iz državne pristojnosti ter zagotavlja sredstva za njihovo uresničevanje.

Pripadniki madžarske (in Italijanke) narodne skupnosti imajo dvojno volilno pravico, kar pomeni, da nastopajo v politiki enkrat kot »navadni« državljanji in drugič kot državljanji s posebnimi atributi (dvojna volilna pravica). Dvojna volilna pravica je določena za izvolitev predstavnikov npr. madžarske skupnosti v občinske svete,¹³ kot tudi za izvolitev po enega predstavnika vsake od obeh narodnih skupnosti za poslanca v Državnem zboru Republike Slovenije (kar je določeno v tretjem odstavku 80. člena že Ustava Republike Slovenije).

V Sloveniji se varstvo narodnih skupnosti neposredno nanaša tudi na pripadnike večinskega naroda.

V slovenskem modelu varstva narodnih skupnosti je treba omeniti še eno pomembno posebnost: varstvo narodnih skupnosti se neposredno nanaša tudi na pripadnike večinskega naroda. Na primer, tudi pripadniki večinskega naroda imajo dvojezične dokumente, se v javnih šolah učijo jezik in kulture manjšin, v svojem lokalnem okolju pa živijo z dvojezično toponomastiko itd. (Komac 2002, 13–62).

Kompleksnost pravne ureditve položaja narodnih skupnosti v Sloveniji, kjer se v ustavi in zakonodaji zagotovljene pravice narodnih skupnosti zagotavljajo s številnimi zakoni in drugimi pravnimi akti, povzroča nepreglednost številnih pravnih predpisov, to pa lahko posledično zmanjšuje njeno učinkovitost. Madžarska in italijanska skupnost si zaradi tega že vrsto let prizadevata za sprejem krovnega zakona, ki bi to področje uredil pregledno in celovito.

¹³ Zakon o lokalni samoupravi (2007) v 39. členu določa, da »Na narodnostno mešanih območjih, določenih z zakonom, kjer živita italijanska oziroma madžarska narodna skupnost, imata narodni skupnosti v občinskem svetu najmanj po enega predstavnika. S statutom občine se določi neposredna zastopanost narodnih skupnosti tudi v drugih organih občine. V okviru svojih pristojnosti občine s posebnimi akti urejajo vprašanja, ki zadevajo uresničevanje pravic ter financiranje narodnih skupnosti. K predpisom iz prejšnjega odstavka daje soglasje Svet narodne skupnosti prek predstavnikov narodnih skupnosti v občinskih svetih. Kadar organi občine odločajo o drugih vprašanjih, ki se nanašajo na uresničevanje posebnih pravic narodnih skupnosti, morajo predhodno pridobiti mnenje samoupravne narodne skupnosti. V narodnostno mešanih občinah se ustanovi komisija za narodnostna vprašanja. V sestavi komisije imajo pripadniki narodne skupnosti polovico članov oziroma članic.«

4. Organiziranost madžarske narodne skupnosti

Madžarska narodna skupnost ima številna telesa, društva, kulturne, izobraževalne in vzgojne ustanove, ki delujejo v madžarskem jeziku. Sredstva za delovanje madžarske narodne skupnosti se pridobivajo iz različnih virov, neposredno iz proračuna Republike Slovenije, iz občinskih proračunov, preko raznih razpisov in iz proračuna Republike Madžarske.

Politična participacija

Koncept varstva madžarske narodne skupnosti v Sloveniji ji zagotavlja politično participacijo in predvideva njeno aktivno vlogo v političnem procesu. Zakoni, predpisi in splošni akti, ki zadevajo uresničevanje v ustavi določenih pravic in položaj narodne skupnosti morajo biti sprejeti s soglasjem predstavnikov narodne skupnosti (Mulec 2015).

Madžarska narodna skupnost ima na narodnostno mešanem območju v Prekmurju ustanovljene *samoupravne skupnosti*. V posameznih občinah je madžarska narodna skupnost organizirana v *občinske madžarske samoupravne narodne skupnosti* občin: Lendava, Dobrovnik, Moravske Toplice, Šalovci in Hodoš. Naloge samoupravnih narodnih skupnosti so, da samostojno odločajo o vseh vprašanih iz svojih pristojnosti, da v skladu z zakonom dajejo soglasje k zadevam, ki se nanašajo na varstvo posebnih pravic, o katerih odločajo skupaj z organi samoupravnih lokalnih skupnosti; obravnavajo in proučujejo vprašanja, ki zadevajo položaj narodne skupnosti, sprejemajo stališča in dajejo predloge ter pobude pristojnim organom (tudi državnemu zboru, vladi in drugim organom); imajo pravico ustanavljanja organizacij in javnih zavodov in v skladu z zakonom opravljajo naloge iz državne pristojnosti.

Občinske samoupravne narodne skupnosti so povezane v *Pomursko madžarsko samoupravno narodno skupnost (PMSNS)*, ki je krovna organizacija pripadnikov madžarske narodne skupnosti in je sogovornik državnih organov. PMSNS, ki je bila ustanovljena leta 1994 (na podlagi 64. člena Ustave Republike Slovenije (1991) in 9. člena Zakona o samoupravnih narodnih skupnostih (1994)), je pravno-formalno naslednica t. i. interesne skupnosti (érdekközösség) za madžarsko narodno skupnost v občini Lenadva in Murska Sobota, ki pa je nastala leta 1975. Svet PMSNS, ki ima 21 članov, sestavlja: 10 članov sveta narodne skupnosti občine Lendava, 4 člani sveta občine Dobrovnik, 3 člani sveta Moravskih Toplic, 2 člana sveta Hodoš in 2 člana sveta Šalovci.¹⁴

Najpomembnejše naloge PMSNS so skrb za ohranjanje in razvijanje madžarske skupnosti, madžarske identitete in jezika, stvarne in duhovne dediščine ter spremljanje uresničevanja pravic madžarske skupnosti, ki jih zagotavljajo ustava in zakoni. Druge naloge PMSNS so še razvijanje neposrednega sodelovanja med državnimi institucijami Republike Slovenije in Madžarske, negovanje stikov z madžarskimi organizacijami in drugimi mednarodnimi ustanovami ter organizacijami za varstvo manjšin.

¹⁴ Pri tem pa velja opozoriti na to, da po spremembi statuta PMSNS leta 2015 občinske madžarske samoupravne narodne skupnosti niso več ustanoviteljice PMSNS. Izbris občinskih samouprav iz ustanoviteljstva generira kar nekaj vprašanj v zvezi z delovanjem PMSNS (Kovács in Koren 2018).

PMSNS je ustanoviteljica treh zavodov:

- *Zavoda za informativno dejavnost madžarske narodnosti,*
- *Zavoda za kulturo madžarske narodnosti (MNMI-ZKMN) in*
- *Zavoda za regionalni razvoj madžarske narodnosti Lendava.*

Uresničevanje posebnih pravic pripadnikov madžarske skupnosti se zagotavlja tudi v občinah. Narodna skupnost ima v občinskem svetu najmanj po enega predstavnika, z občinskim statutom pa je določena njena neposredna zastopanost v drugih organih občine.¹⁵ Predstavniki narodne skupnosti, izvoljeni v svete samoupravnih lokalnih skupnosti, morajo pred odločitvijo o soglasju k zadevam, ki se nanašajo na posebne pravice pridobiti soglasje samoupravnih narodnih skupnosti, kar pomeni, da imajo v občinskih svetih imperativni mandat (Mulec 2015).

Ustava Republike Slovenije v svojem 80. členu določa, da se v državni zbor izvoli po en poslanec italijanske in madžarske narodne skupnosti. Poslanec manjšine se voli po večinskem volilnem sistemu. Poleg tega lahko pripadniki madžarske narodne skupnosti kandidirajo tudi na listah političnih strank na državni ravni in so tudi lahko izvoljeni.

Kulturna dejavnost

Madžarska narodna skupnost ima ustanovljenih več amaterskih društev in skupin (folklor, glasbene skupine, pevski zbori, recitatorske skupine in dramske sekcije), katerih delovanje ter organizacijske naloge vodi *Zavod za kulturo madžarske narodnosti (MNMI-ZKMN)*.

V okviru *Zavoda za kulturo madžarske narodnosti* deluje *Center Bánffy*, ki ponuja knjigarno, internetno kavarno in manjšo galerijo.

Kot samostojni javni zavod s sedežem na narodnostno mešanem območju deluje Knjižnica – Kulturni center Lendava.¹⁶ Njena ustanoviteljica je Občina Lendava, soustanovitelj pa Madžarska samoupravna narodna skupnost občine Lendava. Knjižnica zagotavlja knjižnično dejavnost namenjeno tudi pripadnikom madžarske narodne skupnosti. S svojo dejavnostjo knjižnica pokriva območje občin Lendava, Dobrovnik, Črenšovci, Kobilje, Odranci, Turnišče in Velika Polana. Na tem območju deluje v okviru matične knjižnice 12 krajevnih knjižnic (7 na enojezičnem in 5 na dvojezičnem območju). Knjižnična dejavnost je organizirana še v okviru Pokrajinske in študijske knjižnice v Murski Soboti. Nekatero občine (Moravske Toplice, Šalovci, Hodoš) obiskuje tudi potujoča knjižnica.

¹⁵ Na podlagi Zakona o lokalnih volitvah (2007) imajo aktivno in pasivno volilno pravico pri volitvah v občinske svete vsi pripadniki madžarske narodne skupnosti. Člani občinskih svetov se volijo na volitvah po večinskem načelu, v ta namen pa se oblikuje posebni občinski volilni imenik občanov – pripadnikov narodnostne skupnosti, ki ga skladno z Zakonom o evidenci volilne pravice pripravi samoupravna narodna skupnost (Mulec 2015, 33).

¹⁶ Splošne knjižnice na dvojezičnem območju pri svojem delovanju in poslovanju z uporabniki upoštevajo z Ustavo Republike Slovenije določeno dvojezičnost (knjižnično gradivo, napisi, komuniciranje, obrazci, povezani s poslovanjem, nudenje splošnih informacij in informacij iz knjižničnega gradiva, spletna stran, prireditve itd.). Znanje jezika narodne skupnosti je v sistemizaciji delovnih mest v splošni knjižnici določeno kot posebni pogoj za zasedbo delovnega mesta.

Informativna dejavnost

Zavod za informativno dejavnost madžarske narodnosti v Lendavi redno izdaja tednik v madžarskem jeziku – *Népszerűség*. Kot priloga enkrat mesečno izide otroški madžarski časopis *Kelepelő*. Letno enkrat pa zavod izda revijo z naslovom *Kerek Perc*. Dvakrat letno izide revija za literaturo, umetnost, družboslovje in kritiko, *Muratáj*.

Za madžarsko narodno skupnost se radijski in televizijski programi pripravljajo v okviru Javnega zavoda RTV Slovenija, in sicer pri Regionalnem RTV centru Maribor – Studio madžarskih programov Lendava. Radijski program deluje 24 ur dnevno s tem, da v živo oddaja od 5.30 do 19.00, tudi ob sobotah in nedeljah, televizijski program pa zajema TV oddaje MOSTOVI-HIDAK, ki se predvajajo tako na nacionalni televiziji (1. program) kot tudi na regionalnem TV programu Maribor. Na nacionalni televiziji poteka predvajanje večji del leta 4-krat tedensko po 30 minut z enkratnimi ponovitvami, v poletnem času pa 3-krat tedensko po 30 minut z enkratnimi ponovitvami. Na regionalnem TV programu Maribor pa se oddaje MOSTOVI-HIDAK predvajajo večji del leta 4-krat tedensko po 30 minut in v poletnem času 3-krat tedensko po 30 minut. Programe narodnih skupnosti dodatno sofinancira tudi država (Urad Vlade Republike Slovenije za narodnosti), in sicer glede na določbo 30. člena Zakona o Radioteleviziji Slovenije (2005).

Gospodarska dejavnost

Leta 2016 je PMSNS ustanovila *Zavod za regionalni razvoj madžarske narodnosti Lendava* (Profutura), katerega pglavitna dejavnost je spodbujanje skladnega gospodarskega razvoja v Pomurski regiji, kjer živi avtohtona madžarska narodna skupnost. Še pred tem, leta 2015 pa je ustanovila podjetje za svetovanje, izobraževanje, turizem, kmetijstvo in gospodarstvo MINTA d.o.o.

Izobraževalna dejavnost

Na narodnostno mešanih območjih, kjer živi madžarska narodna skupnost, je z zakonom določen dvojezičen vzgojno-izobraževalni sistem; vzgoja in izobraževanje poteka za vse prebivalce na tem območju in to v obeh jezikih, slovenskem in madžarskem.

Dvojezični vrtci: vrtec pri DOŠ Dobrovnik, vrtec pri DOŠ Prosenjakovci, v sklopu katerega delujeta enoti v Domanjševcih in na Hodošu, vrtec Lendava s petimi dvojezičnimi enotami (DE I Lendava, DE II. Lendava, DE Gaberje, DE Dolga Vas in DE Genterovci) in vrtec Moravske Toplice, kamor pa spada enota v Prosenjakovcih.

Dvojezične osnovne šole s podružnicami: Dvojezična OŠ Lendava I s podružnicami v Gaberju, Dvojezična OŠ Lendava II s prilagojenim programom, Dvojezična OŠ Genterovci, Dvojezična OŠ Dobrovnik, Dvojezična OŠ Prosenjakovci s podružnicami v Domanjševcih in Hodošu.

Dvojezična srednja šola je v Lendavi.

Možnost nadaljevanja študija madžarskega jezika za pripadnike madžarske narodnosti je na Univerzi v Mariboru (Oddelek za madžarski jezik in književnost na Filozofski fakulteti – sestavljata ga Katedra za madžarski jezik s književnostjo ter Lektorat za madžarski jezik) in na Univerzi v Ljubljani (Lektorat za madžarski jezik na Filozofski fakulteti) ter na podlagi bilateralnega sporazuma med Slovenijo in Madžarsko tudi na univerzah na Madžarskem.

5. Institucionalna dvojezičnost ali dvojezično poslovanje

Ustavna ureditev in področna zakonodaja¹⁷ v Sloveniji zagotavljata, da sta na narodnostno mešanem območju v Prekmurju, oba jezika

Ustavna ureditev in področna zakonodaja v Sloveniji zagotavljata, da sta na narodnostno mešanem območju v Prekmurju, slovenski in madžarski jezik enakopravni sredstvi sporazumevanja v javni in zasebni sferi življenja.

(madžarski in slovenski) definirana kot enakopravni sredstvi sporazumevanja v javni in zasebni sferi življenja. Institucionalna dvojezičnost v področni zakonodaji obsega kanale javne komunikacije na različnih področjih, kot so: zunanja simbolika (toponomastika) območja, vzgoja in izobraževanje, sredstva javnega obveščanja, sodne in upravno-administrativne ustanove, kulturne in športne ustanove ter vseh drugih javnih ustanovah oziroma podjetjih (državni organi, uprave samoupravnih lokalnih skupnosti, javne agencije, javni skladi, javni zavodi, javni gospodarski zavodi). Državni organi, organi lokalnih skupnosti in nosilci javnih pooblastil, so na teh območjih občin dolžni s pripadniki teh skupnosti uradovati v njihovem jeziku.

Na narodnostno mešanem območju v Prekmurju je vzpostavljena formalna institucionalna dvojezičnost oprta na funkcionalno dvojezičnost pripadnikov manjšine in večine.

Na narodnostno mešanem območju v Prekmurju je torej vzpostavljena formalna institucionalna dvojezičnost oprta na funkcionalno dvojezičnost pripadnikov manjšine in večine. To pomeni, da so dvojezični ne le pripadniki madžarske skupnosti, temveč je dvojezičnost prisotna tudi med pripadniki širše družbene skupnosti. Tako lahko pripadniki madžarske skupnosti svoj materni jezik uporabljajo v komuniciranju v formalnih in neformalnih govornih položajih, v skupini in zunaj nje. Na formalni ravni jim rabo maternega jezika omogoča dvojezična organizacija institucionalnega sistema, na neformalni ravni pa dejstvo, da pripadniki večinskega naroda, s katerim živijo, vsaj pasivno obvladajo madžarski jezik (Nećak Lük 1984).

Pet občin v Prekmurju, ki vključujejo narodnostno mešano območje, vsako leto dobi iz državnega proračuna finančna sredstva za sofinanciranje dvojezičnosti in uresničevanja ustavnih pravic madžarske narodne skupnosti. Sredstva so namenjena za izvedbo dvojezičnega poslovanja občinskih uprav in organov občin, kot na primer: stroški dodatka za dvojezičnost za zaposlene, stroški sejnin članov občinske komisije za vprašanja italijanske oziroma madžarske samoupravne narodne skupnosti, stroški priprave in objave dvojezičnega gradiva za seje občinskega sveta in njegovih delovnih teles ter prevodov, lektoriranja in objave občinskih predpisov, dvojezičnih obrazcev in drugega gradiva v jeziku italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti (Delovna podskupina za pripravo načrta ukrepov za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2019, 41–42).

¹⁷ Javno rabo slovenščine in rabo jezika madžarske narodne skupnosti na narodnostno mešanem območju v Prekmurju na podlagi Ustave ureja še 1. in 3. člen Zakona o javni rabi slovenščine (2004), vendar je neposredna in celovita raba madžarskega jezika opredeljena v različnih področnih zakonih.

Vlada Republike Slovenije je leta 2015 sprejela *Načrta ukrepov Vlade Republike Slovenije za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2014–2018* za odpravo razkoraka med formalno določenimi obveznostmi in dejanskim izvajanjem dvojezičnosti v praksi, ki vsebuje 17 ukrepov, med njimi so:

1. izvedba rednih in načrtovanih nadzorov,
2. preučitev pravilnosti sistemizacij in pravilne zasedbe delovnih mest in preučitev pravilnosti oz. upravičenosti izplačevanja dodatkov za dvojezičnost,
3. skrb za orodje za objavo e-storitev na portalu e-uprave,
4. izvedba tečajev jezika narodnih skupnosti,
5. prevajanje obrazcev v jezik narodne skupnosti,
6. zagotovitev vseh obrazcev, ki jih uporabljajo policisti, v jeziku narodnostnih skupnosti,
7. dvig jezikovnih kompetenc pedagoških delavcev v jezikih manjšin v dvojezičnih vzgojno-izobraževalnih zavodih v Prekmurju in Porabju,
8. dvig jezikovnih kompetenc pedagoških delavcev v jezikih manjšin v šolah z italijanskim učnim jezikom v Sloveniji in šolah s slovenskim učnim jezikom v Italiji,
9. posodobitev publikacij Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije, ki se nanašajo na področje obveznega zdravstvenega zavarovanja,
10. prevod spletnih strani nacionalne kontaktne točke,
11. vsebinsko dopolnjevanje spletnega portala Jezikovna politika Republike Slovenije
12. (so)financiranje različnih dejavnosti za ohranjanje in promocijo italijanskega in madžarskega jezika v okviru rednih letnih kulturnih programov.

V podporo uresničevanju dvojezičnosti Ministrstvo za javno upravo pripravlja posvete o izvajanju dvojezičnosti, leta 2019 je bil organiziran peti posvet o izvajanju dvojezičnosti na lokalni ravni.

V okviru Medresorske delovne skupine za spremljanje izvajanja jezikovne politike Republike Slovenije, ki je v pristojnosti Ministrstva za kulturo, deluje delovna podskupina za pripravo načrta ukrepov za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti. Njena naloga je spremljanje uresničevanja omenjenih ukrepov (MIZŠ – Jezikovno izobraževanje).

Omogočeno je tu dvojezično e-poslovanje. Leta 2001 je bil vzpostavljen Državni portal Republike Slovenije eUprava v sklopu katerega delujeta posebna portala v madžarskem in italijanskem jeziku narodnih skupnosti.¹⁸ V letu 2018 je začela potekati optimizacija spletnih strani državne uprave (projekt vodita Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje in MJU), ki bo na novo definirala vsebine spletnih strani posameznih organov v okviru spletnega mesta gov.si in storitvenih portalov (eUprava, SPOT). Za potrebe objave na portalu eUprava je bilo v letu 2018 v italijanski kot v madžarski jezik prevedenih 10 vlog/obrazcev in objavljeni so bili vsi ustrezni prevodi vsebin (aktivnosti), na katerih omenjeni obrazci temeljijo.

¹⁸ V Sloveniji se je razvoj e-uprave začel s sprejetjem zakona o elektronskem poslovanju in elektronskem podpisu (ZEPEP) leta 2000, ki predstavlja temelj za razvoj e-uprave v Sloveniji ter ureja normativno podlago na področju delovanja e-uprave. Aprila 2001 je bil predstavljen prvi državni portal RS za ponudbo storitev uprave, kjer je bilo vse čim bolj centralizirano na enem mestu. Marca 2003 je začel delovati enotni portal upravnih enot, katerega namen je bil olajšati državljanom zamudna opravila na upravnih enotah.

Tabela 7: Skupno število predpisanih obrazcev vlog, objavljenih na portalu eUprava

Število vseh vlog		Število vseh aktivnosti na portalu eUprava	
slovenskih	170	slovenskih	368
italijanskih	135	italijanskih	166
madžarskih	121	madžarskih	159

Vir: Delovna podskupina za pripravo načrta ukrepov za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2019, 25

Spletna stran Finančne uprave Republike Slovenije eDavki, ki je bila prenovljena v letu 2018, ni dostopna v madžarskem (in italijanskem) jeziku. Je pa na tej strani velik del obrazcev prevedenih v madžarski jezik.¹⁹ Enako velja za spletno stran Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije.²⁰

5.1 Dvojezično poslovanje v javnem sektorju

Ministrstvo za javno upravo je pristojno za sistemsko urejanje oziroma zagotavljanje normativnih pogojev za ureditev poslovanja javnih uslužbencev v javnem sektorju²¹ na

Zakonodaja zagotavlja enakopravno rabo madžarskega jezika na narodnostno mešanem območju v Prekmurju v javnem sektorju tako, da je znanja jezika narodne skupnosti določeno kot pogoj za zasedbo posameznega delovnega mesta.

narodnostno mešanem, območju. Ti normativni pogoji za enakopravno javno rabo madžarskega jezika na območjih občin, v katerih živi madžarska narodna skupnost, so zagotovljeni v Zakonu o javnih uslužbencih (2007), ki vsebuje določbo glede znanja jezika narodne skupnosti kot posebnega pogoja za zasedbo delovnega mesta (17. člen): »Za delovna mesta javnih uslužbencev, ki morajo na podlagi zakona kot uradni jezik uporabljati tudi jezik narodne skupnosti, se kot pogoj določi tudi znanje tega jezika.«.

Raba jezika v državni administraciji je opredeljena tudi v Zakonu o državni upravi (2005), ki v 4. členu (uradni jezik v upravi) navaja:

»Uradni jezik v upravi je slovenščina.

Na območjih občin, v katerih živita avtohtoni italijanska oziroma madžarska narodna skupnost, je uradni jezik v upravi tudi italijanščina oziroma madžarščina. Na teh območjih uprava posluje tudi v jeziku narodne skupnosti. Če stranka v postopku uporablja jezik narodne skupnosti, uprava vodi postopek v jeziku narodne skupnosti in izdaja pravne in druge akte v postopku v slovenščini in v jeziku narodne skupnosti. Pred začetkom postopka mora organ seznaniti stranko s to pravico.

¹⁹ Spletna stran eDavki: <https://edavki.durs.si/EdavkiPortal/OpenPortal/CommonPages/Opdynp/PageA.aspx>.

²⁰ Spletna stran: <https://www.zzs.si/>

²¹ Javni sektor sestavljajo: državni organi in uprave samoupravnih lokalnih skupnosti, javne agencije, javni skladi, javni zavodi in javni gospodarski zavodi in druge osebe javnega prava, če so posredni uporabniki državnega proračuna ali proračuna lokalne skupnosti.

Kadar je upravni organ na prvi stopnji vodil postopek v italijanščini oziroma madžarščini, mora biti tudi drugostopni akt izdan v istem jeziku.«

Zakon o splošnem upravnem postopku (2006) v 62. členu²² med drugim določa, da na območjih, kjer sta uradna jezika slovenščina in madžarščina, upravni postopek teče v slovenskem jeziku in jeziku narodne skupnosti, če stranka v tem jeziku vloži zahtevo, na podlagi katere se postopek začne oziroma, če stranka to zahteva kadarkoli med postopkom.²³

Tudi drugi področni zakoni (npr. s področja kulture, izobraževanja, zdravstvene dejavnosti, lekarniške dejavnosti, kmetijstva, sodišč, tožilstva, policije medijev itd.) določajo poslovanje s strankami v jeziku narodnih skupnosti, ti zakoni sodijo v pristojnost posameznih resornih ministrstev.

Uresničevanje pravno določene institucionalne dvojezičnosti oziroma dvojezičnega poslovanja na narodnostno mešanem območju se bolj ali manj uspešno izvaja. Do uresničevanja institucionalne dvojezičnosti so zagotovo bolj kritični pripadniki madžarske skupnosti, ki kontinuirano opozarjajo na nedoslednosti, ki se pojavljajo v vsakodnevni praksi.

5.1.1 Znanje madžarskega jezika kot pogoj za zasedbo delovnega mesta

Določba – (17. člen – posebni pogoj za zasedbo delovnega mesta) – sodi v splošni oziroma prvi del Zakona o javnih uslužbencih (2007), ki velja za vse javne uslužbence javnega sektorja²⁴ in predstavlja splošno obvezo. To pomeni, da se v vseh primerih, kjer je zaradi varstva pravic narodnih skupnosti na podlagi področnih zakonov določeno poslovanje s strankami tudi v jeziku narodnih skupnosti, to

²² 62. člen Zakona o splošnem upravnem postopku (2006) določa:

»Upravni postopek se vodi v slovenskem jeziku. V tem jeziku se vlagajo vloge, pišejo odločbe, sklepi, zapisnik, uradni zaznamki in druga pisanja ter se opravljajo vsa dejanja v postopku.

Na območjih lokalnih skupnosti, kjer sta pri organu poleg slovenskega jezika uradna jezika tudi italijanski oziroma madžarski jezik (v nadaljevanju: jezik narodne skupnosti), upravni postopek teče v slovenskem jeziku in jeziku narodne skupnosti, če stranka v tem jeziku vloži zahtevo, na podlagi katere se postopek začne oziroma, če stranka to zahteva kadarkoli med postopkom.

Če so v postopku udeležene tudi stranke, ki niso zahtevale postopka v jeziku narodne skupnosti na način iz prejšnjega odstavka, postopek teče v slovenskem jeziku in jeziku narodne skupnosti.

Kadar organ na območjih lokalnih skupnosti, kjer je uradni jezik poleg slovenskega jezika tudi jezik narodne skupnosti, odloči brez poprejšnjega zaslišanja stranke, izda odločbo v slovenskem jeziku in jeziku narodne skupnosti, ustno odločbo pa izda v jeziku, ki ga stranka razume.

Pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti imajo v postopku pred organi izven območja, na katerem sta uradna jezika tudi italijanski in madžarski jezik, pravico uporabljati svoj jezik.

Če vloga ni vložena v uradnem jeziku, organ ravna tako, kot je predpisano za ravnanje za nepopolno oziroma pomanjkljivo vlogo.

Stranke in drugi udeleženci postopka, ki ne znajo jezika, v katerem teče postopek ali ga ne more uporabljati zaradi invalidnosti, imajo pravico spremljati potek postopka po tolmaču. Organ jih je dolžan o tem poučiti.«

²³ Tudi Uredba o upravnem poslovanju (2018) na dvojezičnem območju zagotavlja enakovrednost uradnih jezikov pri upravnem poslovanju organov.

²⁴ Javni sektor na podlagi drugega odstavka 1. člena Zakona o javnih uslužbencih sestavljajo državni organi in uprave samoupravnih lokalnih skupnosti, javne agencije, javni skladi, javni zavodi in javni gospodarski zavodi ter druge osebe javnega prava, če so posredni uporabniki državnega proračuna ali proračuna lokalne skupnosti.

odrazi v pogojih za zasedbo delovnega mesta (Normativna ureditev dvojezičnega poslovanja 2018, 17).²⁵

5.1.2 Zahtevana raven znanja madžarskega jezika za določeno delovno mesto

Zahtevano raven znanja jezika madžarske narodne skupnosti pri posameznih delovnih mestih javnih uslužbencev predpisujejo področni predpisi (npr.: Sodni red (2016)²⁶, Zakon o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja (2001)²⁷, itd.) ali pa

²⁵ Zakonu o javnih uslužbencih (2007) v 21. členu določa, da se pri vsakem delovnem mestu v sistemizaciji določi opis nalog in pogoji za zasedbo delovnega mesta.

²⁶ 69. člen (znanje jezika): »Za izobraževanje sodnikov in sodnega osebja za vodenje dvojezičnih postopkov skrbi ministrstvo.

Dvojezični postopek lahko vodi le sodnik ali strokovni sodelavec, ki ima v Republiki Sloveniji pridobljen strokovni naslov ustrezne smeri iz italijanskega ali madžarskega jezika ali je končal enakovredno izobraževanje v tujini ali je pridobil javno veljavno listino za višjo raven znanja italijanskega ali madžarskega jezika na podlagi javno veljavnega izobraževalnega programa ali je vpisan v seznam sodnih tolmačev za enega od obeh jezikov.

Na sodiščih, kjer ni sodnikov, ki bi aktivno obvladali italijanski ali madžarski jezik, se dvojezični postopki vodijo s pomočjo sodnega tolmača.

Za sodno osebje, ki sodeluje pri dvojezičnih postopkih, zadostuje, da je sodna oseba pridobila javno veljavno listino za osnovno raven znanja italijanskega ali madžarskega jezika na podlagi javno veljavnega izobraževalnega programa.«

²⁷ 15.a člen (znanje slovenskega in madžarskega jezika kot učnega jezika): »Strokovni delavci v dvojezičnih vrtcih in šolah morajo obvladati slovenski in madžarski jezik. Znanje slovenskega jezika kot učnega jezika se preverja v skladu z zakonom, ki ureja organizacijo in financiranje vzgoje in izobraževanja.

Strokovni delavec obvlada madžarski jezik kot učni jezik, če:

- je pridobil predpisano izobrazbo v madžarskem jeziku,
- je končal najmanj dvojezično srednjo šolo in se je madžarski jezik učil na ravni, ki jo določi minister, pristojen za šolstvo,
- z ustreznim certifikatom izkazuje znanje madžarskega jezika na ravni po SEJO, ki jo določi minister, pristojen za šolstvo, ali
- ima v skladu s 15.č členom tega zakona opravljen preizkus znanja madžarskega jezika na ravni po SEJO, ki jo določi minister, pristojen za šolstvo.

Ne glede na drugo alinejo prejšnjega odstavka vzgojitelj z vezavo na madžarski jezik, drugi učitelj razrednega pouka z vezavo na madžarski jezik, učitelj v jezikovni učni skupini s pretežno madžarskim jezikom in učitelj madžarskega jezika obvlada madžarski jezik kot učni jezik, če je končal tudi dvojezično osnovno šolo. Podrobnejše pogoje za strokovne delavce iz prejšnjega stavka določi minister, pristojen za šolstvo, v skladu s šestim odstavkom tega člena.

Strokovni delavec na delovnem mestu, na katerem se uporablja pretežno slovenski učni jezik, in učitelj strokovnoteoretičnih predmetov, obvlada madžarski jezik kot učni jezik tudi, če je končal program fakultativnega pouka madžarskega jezika na srednji šoli, višji ali univerzitetni ravni ali izkazuje znanje madžarskega jezika na ravni po SEJO, ki jo določi minister, pristojen za šolstvo.

Strokovni delavec, za katerega je predpisan izobrazbeni pogoj srednja ali srednja strokovna izobrazba (na primer laborant, učitelj praktičnega pouka, organizator praktičnega pouka in drugi, razen pomočnika vzgojitelja) ali visoka strokovna izobrazba (na primer organizator prehrane, organizator zdravstveno-higienskega režima) obvlada madžarski jezik kot učni jezik tudi, če je končal program fakultativnega pouka madžarskega jezika na srednji šoli, višji ali univerzitetni ravni.

Ravni znanja madžarskega jezika iz druge, tretje in četrte alineje drugega odstavka tega člena in iz četrtega odstavka tega člena ter podrobnejše pogoje znanja učnega jezika, ki jih mora izpolnjevati posamezen strokovni delavec, določi minister, pristojen za šolstvo, po predhodnem soglasju madžarske samoupravne narodne skupnosti. Pri tem upošteva zahtevano raven izobrazbe za posameznega strokovnega delavca in zahteve delovnega mesta, zlasti glede jezikovne organizacije vzgojno-izobraževalnega dela.«

15.b člen (izjema glede znanja madžarskega jezika kot učnega jezika): »Dvojezični vrtec ali šola lahko za določen čas največ treh let sklene pogodbo o zaposlitvi tudi s kandidatom, ki ne izpolnjuje pogoja znanja madžarskega jezika kot učnega jezika v skladu s prejšnjim členom, če nihče od prijavljenih kandidatov ne izpolnjuje tega pogoja in je taka

zahtevano raven znanja jezika narodne skupnosti določi predstojnik organa oziroma poslovodni ali drugi pristojni organ subjekta javnega sektorja (npr.: Zakon o organiziranosti in delu v policiji (2013),²⁸ Zakon o priznavanju poklicnih kvalifikacij zdravnik, zdravnik specialist, doktor dentalne medicine in doktor dentalne medicine specialist,²⁹ itd.).

Zahtevano raven znanja jezika madžarske narodne skupnosti pri posameznih delovnih mestih javnih uslužbencev predpisujejo področni predpisi ali pa jo določi predstojnik organa oziroma poslovodni ali drugi pristojni organ subjekta javnega sektorja. Izobraževalni programi za odrasle v Republiki Sloveniji so glede znanja tujih jezikov pripravljene na dveh ravneh zahtevnosti: *osnovni* in *višji*. Znanje tujega jezika na osnovni ravni ustreza A2 ravni, znanje na višji ravni pa ravni B2.

Pri določanju ravni znanja jezika narodne skupnosti je treba upoštevati Skupni evropski referenčni okvir za jezike (CEFR), ki predvideva lestvico šestih ravni znanja jezika:

zaposlitev nujna za nemoteno izvajanje vzgojno-izobraževalnega dela. Če se po preteku tega obdobja okoliščine iz prejšnjega stavka ne spremenijo, mora vrtec oziroma šola za sklenitev nove pogodbe o zaposlitvi pridobiti soglasje ministra, pristojnega za šolstvo.

Šteje se, da je zaposlitev za nemoteno izvajanje vzgojno-izobraževalnega dela nujna, če sicer z organizacijo dela v skladu z normativi in standardi ni mogoče izvesti vzgojno-izobraževalnega programa ali dela programa, o čemer vrtec oziroma šola obvesti ministrstvo, pristojno za šolstvo.

15.c člen (znanje jezika narodne skupnosti): »Delavec, ki v skladu s sistemizacijo opravlja strokovno-administrativna, tehnična ali druga dela (administrativni, računovodski, tehnični in drugi delavci) v italijanskem vrtcu ali šoli, obvlada italijanski jezik, če je končal osnovno ali srednjo šolo z italijanskim jezikom ali če z ustreznim certifikatom izkazuje znanje jezika na ravni B1, kot jo določa SEJO.

Delavec iz prejšnjega odstavka v dvojezičnem vrtcu ali šoli obvlada madžarski jezik, če je končal dvojezično osnovno ali dvojezično srednjo šolo ali je končal program fakultativnega pouka madžarskega jezika na srednji šoli ali z ustreznim certifikatom izkazuje znanje na ravni B1, kot jo določa SEJO. Delavec, za katerega je predpisana srednja ali nižja raven izobrazbe (na primer kuhar, hišnik), obvlada madžarski jezik tudi, če izkazuje znanje madžarskega jezika na ravni dvojezične osnovne šole.

Spremljevalec otroka s posebnimi potrebami v dvojezičnem vrtcu ali šoli obvlada madžarski jezik, če z ustreznim certifikatom izkazuje znanje madžarskega jezika na ravni, ki jo določi minister, pristojen za šolstvo.

Varuh-negovalec v dvojezični šoli oziroma zavodu, v katerem se izvaja posebni program vzgoje in izobraževanja, obvlada madžarski jezik, če z ustreznim certifikatom izkazuje znanje madžarskega jezika na ravni, ki jo določi minister, pristojen za šolstvo.

Ravni znanja madžarskega jezika iz tretjega in četrtega odstavka tega člena določi minister, pristojen za šolstvo, po predhodnem soglasju madžarske samoupravne narodne skupnosti. Pri tem upošteva materni jezik otroka, ki ga delavec spremlja oziroma neguje, zahtevano raven izobrazbe in zahteve delovnega mesta.«

²⁸ 80. člen (dvojezično poslovanje policije na območjih občin, v katerih živita avtohtoni narodni skupnosti): »Na območjih občin, v katerih živita italijanska ali madžarska narodna skupnost, je poslovanje policije dvojezično. Delovna mesta, kjer je v skladu z zakonom o javnih uslužbencih potrebno znanje jezika narodnih skupnosti, in nivo znanja jezika narodnih skupnosti ob predhodnem soglasju narodnih skupnosti določi minister.

Za delovna mesta iz prejšnjega odstavka policija zagotavlja usposabljanje za pridobitev znanja jezika narodnih skupnosti.«

²⁹ 29. člen (jezik): »Kandidat oziroma vlagatelj, ki mu je bila izdana odločba o priznanju poklicne kvalifikacije zdravnik, zdravnik specialist, doktor dentalne medicine in doktor dentalne medicine specialist pred zaposlitvijo pri izvajalcu zdravstvene dejavnosti, ki mu je dal ponudbo za delo, predloži dokazilo o znanju slovenskega jezika, na območju občin, na katerih živita italijanska ali madžarska narodna skupnost, pa tudi dokazilo o znanju italijanskega oziroma madžarskega jezika v skladu s stopnjo znanja jezika, ki ga za posamezna delovna mesta določi izvajalec zdravstvene dejavnosti.

- A1 in A2 – osnovni uporabnik,
- B1 in B2 – samostojni in neodvisni uporabnik ter
- C1 in C2 – usposobljeni uporabnik ali uporabnik na ravni jezikovnega mojstrstva.

Izobraževalni programi za odrasle v Republiki Sloveniji so glede znanja tujih jezikov pripravljene na dveh ravneh zahtevnosti:

- *osnovni* in
- *višji*.

Ti izobraževalni programi opredeljujejo, da znanje tujega jezika na osnovni ravni ustreza A2 ravni, znanje na višji ravni pa ravni B2.

Ustrezna določitev zahtevane ravni znanja jezika madžarske narodne skupnosti je pomembna tudi zaradi dejstva, ker javnim uslužbencem na takih delovnih mestih pripada dodatek za dvojezičnost.

Ustrezna določitev zahtevane ravni znanja jezika italijanske ali madžarske narodne skupnosti je pomembna tudi zaradi dejstva, ker javnim uslužbencem na takih delovnih mestih v skladu s peto alinejo prvega odstavka 23. člena in v skladu z 28. členom Zakona o sistemu plač v javnem sektorju (2009) pripada dodatek za dvojezičnost (Normativna ureditev dvojezičnega poslovanja 2018, 19).

5.1.3 Preverjanje izpolnjevanja pogoja znanja jezika narodne skupnosti

Znanje jezika narodne skupnosti je pogoj, ki ga morajo javni uslužbenci izpolnjevati pred sklenitvijo delovnega razmerja v organu.

Glede na to, da je s skladu z Zakonom o javnih uslužbencih (2007) znanje jezika madžarske narodne skupnosti določen kot posebni pogoj za zasedbo delovnega mesta, mora javni uslužbenec predhodno izkazati izpolnjevanje tega pogoja. Navedeno pomeni, da morajo javni uslužbenci imeti potrebno znanje jezika narodne skupnosti že pred nastopom dela na delovnem mestu oziroma da je znanje jezika narodne skupnosti pogoj, ki ga morajo javni uslužbenci izpolnjevati pred sklenitvijo delovnega razmerja v organu (Normativna ureditev dvojezičnega poslovanja 2018, 16).

Predstojnik je tisti, ki mora določiti *način preverjanja*, s katerim se ugotovi, ali javni uslužbenec izpolnjuje pogoje za konkretno delovno mesto, na katerem se zahteva znanje jezika narodne skupnosti (Normativna ureditev dvojezičnega poslovanja 2018, 20).

Preverjanje izpolnjevanja tega pogoja je možno na podlagi (Normativna ureditev dvojezičnega poslovanja 2018, 20):

1) *Predložene dokumentacije:*

za osnovno raven znanja jezika narodne skupnosti lahko šteje, če je kandidat:

- pridobil javno veljavno listino za osnovno raven znanja italijanskega ali madžarskega jezika na podlagi javno veljavnega izobraževalnega programa;
- pridobil potrdilo o jezikovnem usposabljanju pri ustrezni organizaciji, ki ustreza nivoju znanja A2;
- zaključil osnovnošolsko obveznost na dvojezični osnovni šoli;
- končal srednjo šolo, kjer je bil eden od jezikov tudi italijanski ali madžarski, pri čemer oseba predhodno ni končala dvojezične osnovne šole;
- opravil izpit iz italijanskega ali madžarskega jezika na dodiplomskem ali podiplomskem študiju;

za višjo raven znanja jezika narodne skupnosti na primer lahko šteje, če je kandidat:

- pridobil javno veljavno listino za višjo raven znanja italijanskega ali madžarskega jezika na podlagi javno veljavnega izobraževalnega programa;
- zaključil osnovnošolsko obveznost na dvojezični osnovni šoli in končal srednjo šolo, kjer je bil eden od jezikov tudi italijanski ali madžarski;
- končal srednjo šolo, kjer je bil eden od jezikov tudi italijanski ali madžarski, pri čemer oseba predhodno ni končala dvojezične osnovne šole, in opravil izpit na dodiplomskem ali podiplomskem študiju iz enega izmed teh jezikov;
- zaključil dodiplomski študij enega izmed jezikov narodne skupnosti;
- opravil šolanje v drugi državi, kjer je eden izmed jezikov narodne skupnosti materni jezik.

2) *Pisnega preizkusa, ustnega preizkusa*, ki ga opravi oseba, ki je kvalificirana za presojo znanja jezika narodne skupnosti (profesor italijanskega ali madžarskega jezika, sodni tolmač za navedena jezika ali prevajalec).

Obseg, vsebino in način preizkusa znanja učnega jezika za opravljanje vzgojno-izobraževalnega dela v dvojezičnih vrtcih in šolah za tiste delavce, ki ne izpolnjujejo pogojev iz prvega in drugega odstavka 15. člena Zakona o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja (2001) ureja Pravilnik o preizkusu znanja učnega jezika na narodnostno mešanih območjih (2006).

5.1.4 Dodatek za dvojezično poslovanje / dodatek za dvojezičnost

V šolskem letu 1959/60, ko je prišlo do uvedbe dvojezičnosti v 1. razredu osnovne šole, so učitelji teh oddelkov zaradi težjega dela dobili posebne dodatke (Gabrič 2006, 168–169). V drugem odstavku 20. člena *Zakona o dvojezičnih šolah in šolah z učnim jezikom narodnostnih manjšin v Ljudski Republiki Sloveniji* (1962) je bilo zapisano: »Osební dohodki učnega osebja na dvojezičnih šolah in šolah z učnim jezikom narodnostne manjšine se oblikujejo po splošnih predpisih, ki veljajo za učno osebje drugih šol, pri čemer je treba upoštevati zahtevnejše delo v primerih, ko je potrebno znanje dveh učnih jezikov.«

Dodatek za dvojezičnost je koncipiran kot nadomestilo za dodatno delo in ne kot mehanizem za spodbujanje rabe manjšinskega jezika v javnem sektorju.

Danes so dodatki del plače javnega uslužbenca za posebne pogoje, nevarnost in obremenitve, ki niso upoštevane pri vrednotenju zahtevnosti delovnega mesta, naziva ali funkcije. Med te dodatke sodi tudi dodatek za dvojezičnost. Sklepamo lahko, da je dodatek za dvojezičnost koncipiran prej kot nadomestilo za dodatno delo in ne kot mehanizem za spodbujanje rabe manjšinskega jezika v javnem sektorju. Javnim uslužbencem, ki delajo na narodnostno mešanem območju, in katerim je znanje jezika narodne skupnosti posebni pogoj za zasedbo delovnega mesta, določen v sistematizaciji delovnih mest, na podlagi Zakona o sistemu plač v javnem sektorju (2009) pripada dodatek za dvojezičnost (28. člen).

Javni uslužbenci, ki imajo znanje madžarskega jezika zapisano v sistematizaciji delavnega mesta kot posebni pogoj, prejemajo dvojezični dodatek v višini od 3 % do 15 % osnovne plače.

Višina dodatka je odvisna od posameznega delovnega mesta in ravni znanja jezika.

Direktorjem s področja javne uprave, namestnikom direktorjev, strokovnim direktorjem, članom uprave ali strokovnim vodjem pripada dodatek v višini 4 % osnovne plače

Kot je zapisano v 28. členu Zakona o sistemu plač v javnem sektorju (2009) obstaja možnost dvojezičnega dodatka v višini od 3 % do 15 % osnovne plače javnih uslužbencev:

- višina dodatka je za učitelje in ostale strokovne delavce v osnovnem in srednjem šolstvu ter vzgojitelje in ostale strokovne delavce v vrtcih ter novinarje Javnega zavoda RTV Slovenija predvidena od 12 % do 15 % osnovne plače;
- za ostale javne uslužbence je predviden dodatek v višini od 3 % do 6 % osnovne plače;³⁰
- za sodnike, državne tožilce ter državne pravobranilce pa do 6 % osnovne plače.

³⁰ Z 12. členom Uredbe o količnikih za določitev osnovne plače in dodatkih zaposlenim v službah vlade Republike Slovenije in v upravnih organih (1996) je bil za območje lokalnih skupnosti, v katerih živi italijanska ali madžarska narodna skupnost, določen dodatek za aktivno znanje jezika narodne skupnosti v višini 6 % osnovne plače in 3 % osnovne plače za pasivno znanje. Navedeni dodatek se priznava za delovna mesta, za katera je v aktu o notranji organizaciji in sistematizaciji delovnih mest predpisan pogoj znanje jezika narodne skupnosti.

Višino dvojezičnega dodatka javnih uslužbencev iz prve in druge alineje predhodnega odstavka določi predstojnik. Višino dvojezičnega dodatka za sodnike opredeli sodni svet, za državne tožilce personalna komisija ter za državne pravobranilce generalni državni pravobranilec.

Višino dvojezičnega dodatka za direktorje s področja javne uprave in ravno tako namestniku direktorja, strokovnemu direktorju, članu uprave ali strokovnemu vodji pripada dodatek iz prejšnjega odstavka v enaki višini, pa določa Pravilnik o določitvi višine dodatka za dvojezičnost direktorjev s področja javne uprave (2006) v višini 4 % osnovne plače.

Zakona o sistemu plač v javnem sektorju (2009) predvideva, da se višina dodatka določi:

1. na osnovi zahtevane stopnje znanja jezika narodne skupnosti ter
2. dejanske uporabe tega jezika pri opravljanju dela.³¹

Dodatek za dvojezičnost je januarja leta 2019 prejelo 4.668 javnih uslužbencev, skupna masa za vse te dodatke pa je bila 3.460.000 evrov.

Dodatek za dvojezično poslovanje na narodnostno mešanem območju se pojavlja kot pomemben ekonomski element tako z vidika makroekonomije kot mikroekonomije. Z vidika makroekonomije je dodatek za dvojezično poslovanje finančen strošek v proračunu, ki ga država mora zagotavljati, da se lahko dvojezičnost formalno uresničuje na vseh ravneh (Novak Lukanovič in Mulec 2014, 99–100). Dodatek za dvojezičnost je januarja leta 2019 prejelo 4.668 javnih uslužbencev, skupna masa za vse te dodatke pa je bila 3.460.000 evrov (Ramšak Pešec 2019). Na mikroravni pa pomeni, da je dodatek za dvojezično poslovanje vezan na posameznika in na delovno mesto in ima večplasten pomen – posameznik je motiviran, da se nauči drugi jezik, kajti znanje jezika večine in manjšine mu omogoča zaposlitev in nenazadnje mu znanje in raba dveh jezikov na delovnem mestu prinašata finančno stimulacijo (Novak Lukanovič in Mulec 2014, 99–100).

Pomanjkljivosti uresničevanje dodatka za dvojezičnost v praksi

Inšpektorat za javni sektor je leta 2015 v sistemskem nadzoru Inšpekcije za sistem javnih uslužbencev nad izplačevanjem dodatka za dvojezičnost (nadzor nad izvajanjem Zakona o sistemu plač v javnem sektorju (2009)) opravil pri naslednjih inšpekcijskih zavezancih: Občina Šalovci, Center za socialno delo Murska Sobota, Urad Finančne uprave RS Murska Sobota, Območna enota Zavoda RS za zaposlovanje Murska sobota in Upravna enota Lendava (Nadzor s področja dvojezičnosti 2016).

³¹ Dejansko uporabo jezika narodne skupnosti pri opravljanju dela je možno presojati tako:

- za delovna mesta, na katerih javni uslužbenci pri opravljanju dela uporabljajo jezik narodne skupnosti pretežni del delovnega časa (več kot 70 % delovnega časa), se lahko določi višja raven znanja jezika narodne skupnosti in dodatek v višini 6 %;

- za delovna mesta, na katerih javni uslužbenci pri opravljanju dela uporabljajo jezik narodne skupnosti manjši del delovnega časa oziroma občasno, pa se lahko določi osnovna raven znanja jezika narodne skupnosti in dodatek v višini 3 % (Normativna ureditev dvojezičnega poslovanja 2018, 21).

Bistvene ugotovitve inšpekcijskih nadzorov so bile:

- v nekaterih primerih je v aktu o sistemizaciji delovnih mest za zasedbo posameznih delovnih mest napačno določen pogoj glede znanja jezika narodne skupnosti (kot pogoj je določeno zgolj znanje jezika narodnosti, ni pa določena zahtevana raven znanja madžarskega jezika – osnovna ali višja in ni določena višina dodatka za dvojezičnost – 3 % oziroma 6 %; včasih je uporabljena napačna terminologija in je kot pogoj je določeno aktivno obvladanje jezika narodnosti³²);
- nekaterim javnim uslužbencem dodatek za dvojezičnost ni bil določen v pogodbi o zaposlitvi;
- nekateri javni uslužbenci ne izpolnjujejo pogoja zahtevane ravni znanja jezika narodne skupnosti, zato jim je bil neupravičeno izplačan dodatek za dvojezičnost (Nadzor s področja dvojezičnosti 2016).

³² Velja dodati, da je terminologija aktivno oziroma pasivno obvladanje jezika uporabljena v Uredbi o količnikih za določitev osnovne plače in dodatkih zaposlenim v službah vlade Republike Slovenije (1996).

5.2 Dvojezično poslovanje v zasebnem sektorju

Drugače je dvojezično poslovanje opredeljeno v zasebnih gospodarskih ustanovah oziroma podjetjih, še zlasti tistih, ki imajo sedež zunaj narodno mešanega območja. Zakonodaja določa, da mora podjetje s potrošniki na območjih kjer živita italijanska ali madžarska narodna skupnost poslovati v slovenščini in tudi v jeziku narodne skupnosti ter uporabljati oba jezika v ključnih procesih poslovanja: podajanje osnovnih informacij o izdelku ali storitvi, v cenikih, obvestilih o obratovalnem času.

Nekoliko drugače je opredeljeno dvojezično poslovanje v zasebnih gospodarskih ustanovah oziroma podjetjih (Novak Lukanovič 2011), še zlasti tistih, ki imajo sedež zunaj narodnostno mešanega območja (Novak Lukanovič in Mulec 2014, 97). V povezavi s tem, Zakon o varstvu potrošnikov (2004) in Pravilnik o uporabi jezikov narodnih skupnosti v procesih poslovanja podjetij s potrošniki na območjih, kjer živita italijanska in madžarska narodna skupnost (2008) določata, da mora podjetje s potrošniki poslovati v slovenskem jeziku, na območjih kjer živita italijanska ali madžarska narodna skupnost pa tudi v jeziku narodne skupnosti ter uporabljati poleg slovenskega tudi jezik narodne skupnosti le v naslednjih procesih poslovanja:

- pri podajanju osnovnih informacij glede značilnosti, prodajnih pogojev, namembnosti, sestave in uporabe izdelka ali storitve;
- v cenikih, če so predpisani s posebnim zakonom;
- v obvestilih o obratovalnih časih.

Podjetje lahko svojo obveznost glede podajanja osnovnih informacij glede značilnosti, prodajnih pogojev, namembnosti, sestave in uporabe izdelka ali storitve zagotovi ustno prek zaposlenih, ki imajo ustrezno znanje jezika, prav tako pa lahko podjetje osnovne informacije zagotovi tudi v pisni obliki. Namen navedenega določila je, da se potrošnik seznanja z osnovnimi informacijami v njemu razumljivem jeziku (oziroma madžarskem jeziku) pred nakupom izdelka ali storitve.

Zakon o gospodarskih družbah (2009) v 11. členu (4, 5 in 6 odstavki) tudi opredeljuje objavo podatkov in sporočil družbe ter uporaba jezika v gospodarskih družbah:

»Poslovodstvo mora zagotoviti, da sporazumevanje z delavci v družbi v zvezi z dajanjem navodil za njihovo delo, vodenjem postopkov, v katerih se odloča o njihovih pravicah, in sodelovanjem delavcev pri upravljanju poteka v slovenskem jeziku, na območjih, kjer živita italijanska ali madžarska narodna skupnost pa lahko tudi v italijanskem ali madžarskem jeziku. V slovenskem jeziku morajo biti sestavljeni in objavljeni akti družbe:

- če so z zakonom ali aktom o ustanovitvi družbe določeni kot obvezni,
- če so namenjeni družbenikom ali so pomembni za uresničevanje njihovih pravic in obveznosti,
- če so namenjeni osebam, ki so v družbi v delovnem razmerju, ali
- če so naslovljeni na državljane Republike Slovenije v zvezi z zadevami družbe.

Na območjih, kjer živi italijanska ali madžarska narodna skupnost, se v aktih iz prejšnjega odstavka lahko uporablja tudi italijanski ali madžarski jezik.«

5.3 Vidna dvojezičnost

Vidna dvojezičnost je pomembna za utrjevanje etnične identifikacije, je javna demonstracija dejstva, da je območje dvojezično in da sprejema svoj dvojezičen značaj. Določila o dvojezičnosti v toponomastiki, dvojezičnih napisih, obvestilih itd. na narodno mešanem niso omejena s številčno klavzulo.

Percepcije prostora pri prebivalcih ali prišlekih se oblikujejo tudi s pomočjo simbolov. Vidna dvojezičnost, kamor sodijo dvojezični napisi na ustanovah, plakati, oglasi in druga javna obvestila, dvojezična toponomastika itd., je zagotovo sredstvo, ki utrjuje etnično identifikacijo in ima pomembno simbolno vrednost. Vidna dvojezičnost je pomembna za utrjevanje etnične identifikacije, je javna demonstracija dejstva, da je območje dvojezično in da sprejema svoj dvojezičen značaj. Pomen vidne dvojezičnosti dokazuje dejstvo, da ji večinska skupnost običajno nasprotuje.

Določila o dvojezičnosti v toponomastiki, dvojezičnih napisih, obvestilih itd. na narodnostno mešanem območju so zapisana v področni zakonodaji (na primer: Zakon o določanju območij ter o imenovanju in označevanju naselij, ulic in stavb (2008)) in tudi v občinskih statutih,³³ določbah, predvsem pa niso omejena s številčno klavzulo.

³³ Statuti občine Lendava (2017), ima v 68. členu zapisano: »Organi občine in vse javne službe poslujejo na narodnostno mešanem območju občine v slovenskem in madžarskem jeziku. Informiranje in obveščanje ter celotno komuniciranje na narodnostno mešanem območju občine poteka v obeh jezikih. Na narodnostno mešanem območju so napisne table z označbo krajev, ulic, razglasi, obvestila in opozorila ter drugi javni napisi dvojezični. Dvojezični napisi morajo zagotoviti enakopraven videz obeh jezikov.

Organi občine, državni organi, javna podjetja in ustanove uporabljajo na narodnostno mešanem območju dvojezične napise, pečate, žige, tiskovine in druge obrazce, v skladu z veljavno zakonodajo.

Dvojezične napisne table morajo biti na narodnostno mešanem območju občine postavljene tako, kot je to določeno v veljavni zakonodaji.«

Statut Občine Moravske Toplice (2014), ima v 97. členu zapisano: »Na narodnostno mešanem območju so napisne table z označbo krajev, ulic, razglasi, obvestila in opozorila ter drugi javni predpisi, dvojezični. Dvojezične napisne table morajo imeti na tem območju vsi občinski in državni organi, podjetja, gospodarske organizacije, zasebniki, javni zavodi, društva ter druge organizacije in skupnosti. Dvojezični napisi morajo zagotoviti enakopraven videz obeh jezikov.«

Statut Občine Šalovci (2006) ima v členu 68 zapisano: »Na narodnostno mešanem območju so napisne table z označbo krajev, ulic ter razglasi, obvestila, opozorila ter drugi javni napisi dvojezični. Dvojezične napisne table morajo imeti na narodnostno mešanem območju vsi občinski in državni organi, podjetja gospodarske organizacije, zasebniki, javni zavodi, društva ter druge organizacije in skupnosti. Dvojezični napisi morajo zagotoviti enakopraven zunanji videz uporabe obeh jezikov.«

Statut Občine Hodoš (2011) ima v 67. členu zapisano: »Na narodnostno mešanem območju so napisane table z označbo krajev, ulic, razglasi, obvestila in opozorila ter drugi javni napisi dvojezični. Dvojezične napisne table morajo imeti na narodnostno mešanem območju vsi občinski in državni organi, podjetja, gospodarske organizacije, zasebniki, javni zavodi, društva ter druge organizacije in skupnosti. Dvojezični napisi morajo zagotoviti enakopraven videz obeh jezikov.«

Statut Občine Dobrovnik (2007) ima v 84. členu zapisano: »Na narodnostno mešanem območju so napisne table z označbo krajev, ulic ter razglasi, obvestila, opozorila ter drugi javni napisi dvojezični. Dvojezične napisne table morajo imeti na narodnostno mešanem območju vsi občinski in državni organi, podjetja, gospodarske organizacije, zasebniki, javni zavodi, društva ter druge organizacije in skupnosti. Dvojezični napisi morajo zagotoviti enakopraven zunanji videz uporabe obeh jezikov.«

5.4 Nekaj ugotovitev o uresničevanju dvojezičnega poslovanja

5.4.1 Ugotovitve v preteklosti izvedenih empiričnih raziskav glede uresničevanja dvojezičnega poslovanja

Raziskava, ki je bila izvedena leta 1997 v okviru projekta *Etnična identiteta in medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru*,³⁴ je pokazala, da večina anketiranih na območju Lendave podpira institucionalno dvojezičnost in v njej vidi številne prednosti, med katerimi so anketirani izpostavili (Nečak Lük 2000, 136–138):

Institucionalna dvojezičnost na normativni ravni sicer dobro urejena, prihaja pa do razkoraka med deklariranimi možnostmi in njihovim uresničevanjem v praksi.

- možnost, da vsak občan lahko pri opravljanju zadev v javnosti uporablja svoj jezik,
- možnost, da se ljudje kljub različni stopnji znanja manjšinskega ali večinskega jezika lahko med seboj sporazumevajo,
- pomen institucionalne dvojezičnosti za ohranjanje etnične identitete in jezika madžarske narodne skupnosti in za dobro počutje njenih pripadnikov,
- pomen institucionalne dvojezičnosti za tvorno sožitje med sobivajočima skupnostma,
- pomen institucionalne dvojezičnosti za utrjevanje lojalnosti madžarske manjšine državi Sloveniji,
- pozitiven vpliv institucionalne dvojezičnosti na urejanje medetničnih razmerij v sosednjih državah, kjer živijo Slovenci.

Kljub prevladujočim pozitivnim stališčem do institucionalne dvojezičnosti pa so mnogi anketiranci v raziskavi izrazili mnenje, da je institucionalna dvojezičnost na normativni ravni sicer dobro urejena, prihaja pa do razkoraka med deklariranimi možnostmi in njihovim uresničevanjem v praksi. V praksi dominira uporaba slovenskega jezika (Nečak Lük 2000, 139–141).

Tudi v intervjujih, ki so bili izvedeni v Lendavi in nekaterih manjših krajih v okolici Lendave v letu 2009 v okviru projekta *Practice of Minority Protection in Central Europe*³⁵ (Lantschner, Constantin in Marko 2012), so intervjuvanci izražali podobna mnenja. »*Mislim, da je deklarativno vse v redu, v praksi pa je velika razlika, kar je praksa in kar je zakonsko opredeljeno. To se mogoče najbolj čuti v šolstvu /.../*« (odlomek iz enega od intervjujev v okviru projekta *Practice of Minority Protection in Central Europe* 2009). V povezavi s šolo je precej intervjuvanih pripadnikov madžarske manjšine izpostavilo, da vedno manj staršev v šolah vpisuje otroke v skupine, ki se učijo madžarščino kot prvi jezik. Ta trend so potrdili tudi intervjuvani učitelji iz osnovnih šol. Bolj se jim zdi pomembno, da se v šoli naučijo dobro slovenski jezik, kot pa madžarski jezik. V določenem obdobju so se znotraj

³⁴ Raziskava je bila leta 1997 izvedena na namenskem vzorcu 131 oblikovalcev in nosilcev javnega mnenja v Lendavi. Anketo je izpolnilo šestindevetdeset anketirancev. Več o izvedbi raziskave glej Medvešek (2000).

³⁵ V okviru projekta *Practice of Minority Protection in Central Europe* (2008–2011), ki ga je vodil Competence Centre of South Eastern Europe, Karl-Franzens-University Graz, European Academy Bolzano/Bozen in pri katerem so sodelovali European Academy Bolzano/Bozen (Italija), Center for the Research of Ethnicity and Culture (Slovaška), Terra Recognita Foundation (Madžarska) in Inštitut za narodnostna vprašanja, smo izvedli 15 intervjujev s pripadniki madžarske manjšine (od politikov, novinarjev, učiteljev, urednikov medijev itd.).

manjšinske skupnosti celo pojavila razmišljanja, da izbira jezika, ki se ga bo otrok učil kot prvi jezik, naj ne bi bila v domeni staršev, ampak stroke.

Različne raziskave so pokazale: Prebivalci na narodno mešanem ozemlju obvladajo slovenski in madžarski jezik v zadostni meri za neformalno ustno komunikacijo, pri rabi pisnega, bolj zapletenega formalnega in zlasti strokovnega jezika pa je njihovo znanje manjšinskega jezika pomanjkljivo in se zato raje zatekajo k slovenskemu jeziku.

Prebivalci na narodnostno mešanem ozemlju obvladajo oba jezika (slovenskega in madžarskega) v zadostni meri za neformalno ustno komunikacijo, pri rabi pisnega, bolj zapletenega formalnega in zlasti strokovnega jezika pa je njihovo znanje manjšinskega (to je madžarskega) jezika pomanjkljivo in se zato raje zatekajo k slovenskemu jeziku (prim. Kolláth 2012, 94). Uporaba slovenskega jezika v takih primerih pogosto predstavlja enostavnejšo pot in pomeni tudi hitrejšo izvedbo posameznih postopkov.

/.../ na papirjih je vsaka pravica podana, ampak v vsakdanjem življenju je pa izvajanje vseh teh pravic včasih oteženo. Ni vedno kriv večinski narod, dostikrat je kriva tudi sama manjšina, zaradi tega, ker je bolj lagodno naredit nekaj v slovenščini, kot pa recimo izpolnit kak formular na občini v madžarskem jeziku. Zakaj, se lahko sprašujemo – zaradi tega, ker je nepoznavanje madžarskega jezika prisotno, zaradi tega, ker je bolj enostavno, zaradi tega, ker je lažje urediti, če se tisti papir odda v slovenskem jeziku ... (odlomek iz enega od intervjujev v okviru projekta Practice of Minority Protection in Central Europe 2009).

Pripadniki madžarske narodne skupnosti v vsakodnevnih stikih ne uporabljajo madžarski jezik v tolikšni meri, kot bi ga lahko. V stiku s pripadnikom večine, začnejo govoriti slovensko, čeprav sogovorec razume in govori madžarsko.

Iz intervjujev opravljenih v okviru projekta Practice of Minority Protection in Central Europe (2009) je bilo še razbrati, da pripadniki madžarske skupnosti v vsakdanjih stikih madžarskega jezika ne uporabljajo v tolikšnem obsegu kot bi ga lahko. Zaradi različnih razlogov. Ob stiku s pripadniki večine pogosto uporabljajo slovenski jezik: »Zaposleni v javni upravi te 'gledajo čudno', če z njimi govoriš madžarsko oni pa vedo, da znaš slovensko.« (odlomek iz enega od intervjujev z pripadnikom madžarske narodne skupnosti v okviru projekta Practice of Minority Protection in Central Europe 2009).

Intervjuvanci so povedali, da se v šoli in v medijih uporablja standardna madžarščina. V vsakodnevni komunikaciji se uporablja dialekt, ki vključuje elemente slovenskega jezika. Intervjuvan učitelj dvojezične osnovne šole je povedal, da postaja dialekt, ki ga govori madžarska skupnost arhaičen.

Nove besede ne prihajajo iz madžarskega jezika, ampak iz slovenščine. Večina intervjuvancev je menila, da bi brez dvojezične šole, madžarščina verjetno izginila iz Prekmurja.

»Zame dvojezičnost pomeni, da jaz govorim madžarsko in druga oseba govori slovensko in se razumeva, ne potrebuje nobenega prevajanja. Dvojezičnost v smislu, da je treba vse prevesti je naporna in tako ni prijetno delati. Funkcionalna dvojezičnost, da se vsi med seboj razumemo, in da ni treba vsega prevajati, to bi bila idealna verzija tega sistema« (odlomek iz enega od intervjujev z pripadnikom madžarske narodne skupnosti v okviru projekta Practice of Minority Protection in Central Europe 2009).

Študija primera o narodni (etnični), kulturni in jezikovni raznolikosti prebivalstva na narodnostno mešanem območju v Prekmurju,³⁶ ki smo jo leta 2014 izvedli na Inštitutu za narodnostna vprašanja, so anketirani prebivalci izbranih naselij na narodnostno mešanem območju v Prekmurju navedli kar nekaj ustanov, na katerih zaznavajo pomanjkljivosti pri dvojezičnem poslovanju. V največjem številu so anketirani navedli upravno enoto, občino, pošto in zdravstveni dom (Medvešek in Bešter 2016).

5.4.2 Poročila oziroma samoocene nekaterih javnih ustanov glede njihovega dvojezičnega poslovanja

Iz poročil različnih javnih ustanov oziroma organov, ki delujejo na narodnostno mešanem območju, v različnih časovnih točkah, je mogoče razbrati, kako uresničujejo dvojezično poslovanje v praksi.³⁷

Občina

V poročilo o uresničevanju dvojezičnega poslovanja je Občinska uprava **občine Lendava** leta 2012 navedla, da se pri tem ne srečujejo z večjimi težavami. Izpostavili so, da kadar je prevajanja v madžarski jezik več kot v »normalnem obsegu«, takrat morajo angažirati zunanje izvajalce, kar je povezano z dodatnimi stroški, ki pa v celoti niso zagotovljeni z državnimi sredstvi. Kar je nekako v neskladju z nadaljnjim poročanjem, da se stranke pri pisnem komuniciranju in vlaganju uradnih vlog le redko poslužujejo madžarskega jezika. So pa izpostavili, da je na drugi strani več (približno 80 %) neposredne (oziroma ustne) komunikacije s strankami v madžarskem jeziku, in sicer predvsem s starejšimi občani, ki slabše obvladajo slovenski jezik. Telefonski pogovori, komunikacija z elektronsko pošto, sestanki potekajo v 50 % v madžarskem jeziku, pri čemer sem prištevajo še komunikacijo z lokalnimi skupnostmi na Madžarskem. V poročilu navajajo, da v kolikor stranka začne komunikacijo v madžarskem jeziku, javni uslužbenec nadaljuje razgovor v tem jeziku. Nadzor nad

³⁶ Študijo primera o narodni (etnični), kulturni in jezikovni raznolikosti prebivalstva na narodnostno mešanem območju v Prekmurju je Inštitut za narodnostna vprašanja izvedel skupaj s Pomursko madžarsko samoupravno narodno skupnostjo/Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség. Med prebivalci treh naselij, Hodoš/Hodos, Dolnji Lakoš/Alsólakos in Radmožanci/Radamos, ki so imeli stalno prebivališče v Sloveniji in so bili na dan začetka terenske ankete stari od petnajst do sedemdeset let, smo maja 2014 izvedli anketo. Anketo je izpolnilo 339 prebivalcev treh naselij, kar predstavlja 62-odstotno realizacijo.

³⁷ Poročila o dvojezičnem poslovanju so iz Prekmurja poslali: Pomurska madžarska samoupravna narodna skupnost, Madžarska samoupravna narodna skupnost občine Dobrovnik, Madžarska narodna skupnost občine Moravske Toplice, Madžarska narodna skupnost občine Šalovci, Občina Dobrovnik, Občina Hodoš, Občina Lendava, Občina Šalovci, občina Moravske Toplice, Upravna enota Lendava in Upravna enota Murska Sobota. Poročila so bila obravnavana na 4. seji Komisije za narodni skupnosti Državnega zbora Republike Slovenije, 18. septembra 2012.

izvajanjem dvojezičnega poslovanja izvajajo s spremljanjem pripomb strank, ustnih ali pisnih – knjiga pripomb in pohval (Občina Lendava/Ledva község 2012).

Občina Dobrovnik navaja, da dosledno izpolnjujejo zakonske in ustavne zahteve glede dvojezičnosti. Imajo dvojezične uradne objave občine Dobrovnik, kjer so objavljeni sprejeti akti, dvojezično je mesečno glasilo (Mesečnik), v katerem občinska uprava obvešča o dogajanju v občini, letno glasilo Brazde in dvojezični so javni razpisi. V občinski upravi Občine Dobrovnik imajo vsi javni uslužbenci znanje madžarskega jezika in nimajo težav pri izvajanju zakonskih obveznosti glede rabe jezika. V odnosu med občinsko upravo in stranko, je uporaba slovenskega ali madžarskega jezika odvisna od stranke. Ugotavljajo, da stranke uporabljajo madžarski jezik predvsem pri ustnem komuniciranju, pri pisnih vlogah pa redko uporabljajo madžarski jezik. V skladu z dogovorom, seje občinskega sveta zaradi racionalnosti potekajo v slovenskem jeziku. Na željo člana občinskega sveta, predstavnika madžarske narodne skupnosti je na seji zagotovljena dvojezičnost z uradno prevajalko (Občina Dobrovnik 2012). Občina Dobrovnik je vzpostavila dvojezično spletno stran, ki je bila kot primer dobre prakse predstavljena na 25. jubilejni konferenci Kakovost in odličnost v digitalni družbi (2016) (Poročilo o izvedbi načrta ukrepov Vlade Republike Slovenije za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2015-2018 za leto 2016 2017, 19). Madžarska samoupravna narodna skupnost občine Dobrovnik, je o uresničevanju dvojezičnega poslovanja občine Dobrovnik podala oceno, da so na občinski upravi Občine Dobrovnik sicer zaposleni ljudje, ki aktivno govorijo madžarski jezik, težave se pojavijo pri obvladanju strokovne terminologije v madžarščini in pri pisnem izpolnjevanju obrazcev. Menijo, da je dejanska raba madžarskega jezika v praksi bolj skopa in zato naj bi bili pripadniki madžarske skupnosti primorani k rabi slovenskega jezika (Madžarska samoupravna narodna skupnost občine Dobrovnik/Dobronak Községi Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség 2012).

Občina Hodoš poroča, da upravne postopke vodijo v slovenskem jeziku. Vabila, obvestila, itd. v gospodinjstva pošiljajo dvojezično. V poročilu leta 2012 so zapisali, da obvestila na spletni strani občine objavljajo dvojezično. Pregled spletne strani v letu 2019 je pokazal, da spletna stran občine v madžarskem jeziku ne deluje. Navajajo, da imajo zaposleno osebo z znanjem madžarskega jezika, tako da je strankam omogočena komunikacija v madžarščini, hkrati pa, da so motivirani pri rabi madžarskega jezika in da se zaposleni med seboj pogovarjajo madžarsko. Kritik o neuresničevanju dvojezičnega poslovanja nimajo, prej nasprotno obstajajo kritike dvojezičnih javnih prireditev, ki so zaradi rabe dveh jezikov »predolge« (Občina Hodoš/Hodos Község 2012).

Občina Šalovci je leta 2012 Komisiji za narodni skupnosti posredovala mnenje, da imajo v strokovni službi zaposleno delavko z znanjem madžarskega jezika in da se pri izvajanju zakonske obveznosti glede rabe madžarskega jezika ne srečujejo s težavami. Upravnih postopkov sicer niso vodili v madžarščini, ker zato naj ne bi bilo potrebe, opravljajo pa pogovore v madžarščini in ravno tako pošiljajo dopise in razna obvestila v madžarščini. Opozorili so le na to, da nekateri obrazci niso prevedeni v madžarski jezik, za kar bi morala poskrbeti pristojna ministrstva. Izrazili so tudi mnenje, da je dodatek za dvojezičnost preizek in ni motivacijski (Občina Šalovci 2012).

Občina Moravske Toplice navaja, da občinska uprava zagotavlja dvojezično poslovanje v slovenskem in madžarskem jeziku, saj so strankam na voljo vloge v obeh jezikih. Ob tem ugotavljajo, da se stranke ne odločajo za obrazce v madžarskem jeziku. Predvidevajo, da se stranke raje odločajo za pisno komuniciranje v slovenščini zaradi slabšega znanja madžarskega jezika (Občina Moravske Toplice 2012). Madžarska narodna samoupravna skupnost občine Moravske Toplice je o

dvojezičnem poslovanju poročala, da poslujejo dvojezično, kar pomeni, da njihove seje potekajo v madžarskem jeziku, po potrebi tudi v slovenščini, dokumenti (zapisniki, pravilniki, razpisi) so dvojezični. Oba jezika pa se uporabljata tudi na različnih javnih prireditvah (Madžarska narodna samoupravna skupnost občine Moravske Toplice/Moravske Toplice Községi Magyar Nemzeti Öngazgatási Közösség 2012).

Sodstvo, tožilstvo

Na **Okrožnem državnem tožilstvu v Murski Soboti** trenutno nimajo zaposlenega državnega tožilca, ki bi obvladal madžarski jezik, imajo pa na delovnem mestu višji pravosodni svetovalec zaposleno uslužbenko, ki obvlada madžarski jezik in je vsak čas pripravljena prevzeti vlogo tolmača. Ob tem ministrstvo opozarja na drugi odstavek 141. člena Zakona o državnem tožilstvu, ki določa, da se v odredbi, v kateri so določeni število mest državnih tožilcev ter nazivi, v katerih se pri posameznih državnih tožilstvih opravlja državnotožilska služba, pri državnih tožilstvih, ki poslujejo tudi v italijanskem oziroma madžarskem jeziku, posebej določi število mest državnih tožilcev in nazive, v katerih se na teh državnih tožilstvih opravlja državnotožilska služba, za katere se zahteva izkaz višje ravni znanja teh jezikov.³⁸ Na Okrožnem državnem tožilstvu v Murski Soboti poročajo, da je poslovanja s strankami, ki uporabljajo madžarski jezik, zelo malo, in da na tem področju ne zaznavajo problemov. Če stranka, pripadnik madžarske narodne skupnosti, vloži vlogo v madžarskem jeziku, ji v madžarski jezik prevedejo tudi tožilsko odločitev (Peto periodično poročilo generalnemu sekretarju sveta Evrope v skladu s 15. členom listine, 2018).

Okrožno sodišče Murska Sobota ima sistemizirano delovno mesto tolmačke za madžarski jezik.

Okrajno sodišče v Murski Soboti – v okviru racionalizacije poslovanja sodišč, je bil v letu 2019 iz Okrajnega sodišča Murska Sobota preseljen oddelek za prekrške na Okrajno sodišče Ljutomer. Ob tem se je postavilo vprašanje zagotavljanja dvojezičnega poslovanja na tem oddelku za prekrške. Predsednik Okrožnega sodišča v Murski Soboti je pojasnil, da bo v Ljutomeru o zaposlen javni uslužbenec, ki aktivno obvlada madžarski jezik (Lendavainfo.com 2019).

V letu 2017, na **Okrajnem sodišču v Lendavi** ni bilo sodnika, ki bi izpolnjeval pogoje za vodenje dvojezičnih postopkov, zato se le-ti vodijo ob pomoči tolmačke za madžarski jezik, ki je na sodišču stalno zaposlena. Ker je treba za vodenje postopkov prevajati listinsko dokumentacijo, ki jo stranke vlagajo v spis v obeh jezikih, so postopki nekoliko daljši. Poleg tega se sodišče še vedno srečuje s težavami, zaradi neobstoja nekaterih obrazcev in ovojnic za vročanje po Zakonu o pravdnem postopku oziroma Zakonu o kazenskem postopku, v madžarskem jeziku, s čimer naj bi se sodišče ukvarjalo že od leta 2014 (23. Letno poročilo varuha človekovih pravic za leto 2017 2018, 122). V letu 2019 je Ministrstvo za pravosodje pripravilo ustrezne prevode dvojezični ovojnic (predvsem na obvestilih strankam in sodišču), tako da naj bi jih zagotovili v najkrajšem možnem času (Delovna podskupina za pripravo načrta ukrepov za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2019, 38).

³⁸ Odredba o številu mest državnih tožilcev (2011), določa da ima Okrožno državno tožilstvo v Murski Soboti od skupaj 12 državnih tožilcev: 2 višja državna tožilca, 7 okrožnih državnih tožilcev (od tega enega okrožnega državnega sodnika za madžarski jezik) in 3 okrajne državne tožilce.

Omenit velja, da je Center za izobraževanje v pravosodju Ministrstva za pravosodje v letu 2018 organiziral delavnico pravne terminologije za madžarski jezik za pravosodne funkcionarje in sodno osebje. Tudi za leto 2019 je predviden enak obseg izobraževanj o pravni terminologiji za madžarski jezik (Delovna podskupina za pripravo načrta ukrepov za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2019, 27).

Upravna enota

V poročilu o uresničevanju dvojezičnosti leta 2012 so iz **Upravne enote Lendava** sporočili, da zagotavljajo kadrovsko strukturo z ustreznim znanjem madžarskega jezika, tako kot predvideva zakonodaja. Navajajo, da je bilo v letu 2011 v madžarščini vodenih 5 postopkov, ne razpolagajo pa s podatki o številu opravljenih pogovorov v madžarščini. Posebnih oblik motivacije za rabo madžarskega jezika naj ne bi imeli. Kot stalno motivacijo za zaposlene navajajo dvojezični dodatek, usposabljanja in izrekanja pohval nadrejenih (Upravna enota Lendava 2012). Pet let pozneje je načelnik Upravne enote Lendava ponovil, da dosledno izvajajo zakonske določbe o dvojezičnem poslovanju za potrebe območja občin, v katerih živi madžarska narodna skupnost. Stranke naj bi seznanjali s pravico rabe madžarskega jezika. Zaposlenega imajo uradnega prevajalca za madžarski jezik, ki v skladu z drugim odstavkom 223. člena Uredbe o upravnem poslovanju (2018) prevaja vse sestavine uradnih dokumentov v primeru vodenja dvojezičnega ugotovitvenega postopka. Prevajalec naj bi po potrebi sodeloval tudi na ustnih obravnavah. Zaposlenega imajo tudi administratorja za madžarski jezik (Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih 2018, 46). Poleg tega naj bi večina javnih uslužbencev na sedežu upravne enote v Lendavi obvladala madžarski jezik.

Na *Krajevnem uradu Dobrovnik*, ki deluje na narodnostno mešanem območju občine, zaposlena matičarka obvladala madžarski jezik na višji ravni. Postopki se zaradi prevajanja naj ne bi podaljševali – ko je pripravljen upravni akt, s katerim je bilo o zahtevku odločeno (odločba, sklep), se ta nemudoma prevede v madžarski jezik in vroči strankam v postopku in stranskim udeležencem v obeh uradnih jezikih. Na podlagi navedenega je načelnik zagotovil, da v praksi ne zaznavajo nobenih težav glede doslednega zagotavljanja posebnih zakonskih pravic pripadnikov madžarske narodne skupnosti. Analiza vprašalnikov o zadovoljstvu strank z delom upravne enote je pokazala, da so prejeli več pohval strank za vzorno zagotavljanje posebnih pravic pripadnikov madžarske narodne skupnosti (23. Letno poročilo Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2017 2018, 121).

Upravna enota Murska Sobota, omogoča vodenje upravnih postopkov v jeziku madžarske skupnosti, čeprav leži izven narodnostno mešanega območja. Poleg prevajalke na sedežu upravne enote madžarski jezik obvlada tudi nekaj drugih javnih uslužbencev. Pripadniki madžarske narodne skupnosti naj bi imeli zagotovljene možnosti rabe madžarskega jezika, ki pa jih ne izkoriščajo. Postopek vodijo v madžarskem jeziku, če je v tem jeziku podana vloga oziroma v madžarščini se vodijo tudi zadeve po uradni dolžnosti, če so stranke iz narodnostno mešanega območja. V poročili navajajo, da v letih od 2010–2012 niso vodili postopkov v madžarščini. V povezavi s tem, na upravni enoti Murska Sobota niso izvajali nobenih spodbud za pogostejšo rabo manjšinskega jezika, saj menijo, da je to naloga manjšinske organizacije (Upravna enota Murska Sobota 2012).

Več je komuniciranja v madžarskem jeziku v *Krajevnem uradu Prosenjakovci* in *Krajevnem uradu Šalovci*, ki pokrivata naselja narodnostno mešanega območja in kjer sta zaposleni referentki z višjo

ravnjo znanja madžarskega jezika (Upravna enota Murska Sobota 2012; Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih 2018, 47).

V letih 2014 in 2015 je v sodelovanju med Upravno enoto Murska Sobota in Upravno enoto Lendava potekal tečaj madžarskega jezika. Za uslužbence Upravne enote Lendava ga je izvajala prevajalka Upravne enote Murska Sobota. V letu 2015 so 4 javni uslužbenci Upravne enote Lendava uspešno opravili državni izpit iz madžarščine, osnovno raven, na Ljudski univerzi Lendava. Ministrstvo za javno upravo je 29. 1. 2019, v odgovoru Komisiji za narodni skupnosti Državnega zbora navedel, da se v skladu s finančnimi možnostmi, uslužbenci upravnih enot dodatno usposablajo za uporabo jezika narodne skupnosti in da se na Upravni enoti Murska Sobota in Lendava za vse zainteresirane zaposlene, v skladu z možnostmi organizirajo interni tečaji osnov madžarščine. Tečaje vodita na upravnih enotah zaposleni prevajalki (Ministrstvo za javno upravo 2019). Leta 2016 je bil za uslužbence Upravne enote Lendava organiziran tečaj madžarskega jezika (Poročilo o izvedbi načrta ukrepov Vlade Republike Slovenije za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2015-2018 za leto 2016 2017). V letu 2017 so se trije uslužbenci Upravne enote Lendava udeležili začetnega tečaja madžarskega jezika (Poročilo o izvedbi načrta ukrepov Vlade Republike Slovenije za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2015-2018 za leto 2017 2018, 23). V letu 2018 sta se dva javna uslužbenca upravne enote Lendava udeležila tečaja (oziroma usposabljanja) madžarskega jezika, in sicer eden se je udeležil izpopolnjevanje iz madžarščine ter opravljanje izpita pri Državnem izpitnem centru Ljubljana, eden pa tečaja madžarskega jezika in kulture v organizaciji poletne šole v Debrecenu (Delovna podskupina za pripravo načrta ukrepov za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2019, 25).

Tudi v letu 2018 so upravne enote izvajale aktivnosti v zvezi s prevajanjem neobveznih obrazcev vlog, obrazcev torej, ki so v pomoč uporabnikom storitev pri uveljavljanju njihovih pravic ter pravnih koristi. Trenutno število prevedenih obrazcev vlog v madžarski jezik v Upravni enoti Lendava je 47, v Upravni enoti Murska Sobota pa 48 (Delovna podskupina za pripravo načrta ukrepov za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2019, 26–27).

Policija

Na policijski upravi oziroma policijskih postajah, ki so na narodnostno mešanih območjih naj bi se organizirali sestanki s predstavniki madžarske narodne skupnosti z namenom preveriti ali v povezavi z dvojezičnim poslovanjem policije prihaja do kakšnih težav. V skladu z ugotovitvami bi pripravili ukrepe za izboljšavo oziroma odpravo ugotovljenih pomanjkljivosti. O rezultatih omenjenih sestankov nismo zasledili poročil.

Na MNZ so pojasnili, da v letih 2015, 2016, 2017 in 2018 pritožbe ki se nanaša na dvojezično poslovanje policije ali policistovo neupoštevanje predpisov o rabi madžarščine kot uradnega jezika policista, ni bilo (Delovna podskupina za pripravo načrta ukrepov za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2019, 45). Pred letom 2015 naj bi bilo zabeleženih nekaj tovrstnih pritožb, vendar je bilo potem ugotovljeno, da v večini primerov niso bile podane zaradi kršitve uporabe jezika v postopku, temveč zaradi drugih pritožbenih razlogov. Zaznali so očitke, da Policija kot prekrškovni organ na prvi stopnji izdaja odločbe le v slovenskem jeziku, kar so preverili na policijskih upravah in ugotovili, da se odločbe dejansko izdajo v slovenskem jeziku, če pa oseba v postopku pove, da je pripadnik madžarske narodne skupnosti, se odločba prevede v manjšinski jezik. V letu 2017 so bili v

Policijski upravi Murska Sobota v treh prekrškovnih postopkih opravljeni prevodi v madžarski jezik (23. Letno poročilo Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2017 2018, 119–121).

V Policiji so že v letu 2015 poskrbeli, da so obrazci, ki jih policisti uporabljajo pri svojem delu, dostopni prek Intraneta Policije v madžarskem in italijanskem jeziku (Poročilo o izvedbi načrta ukrepov Vlade Republike Slovenije za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2015-2018 za leto 2015 2016, 22).

V Policijski upravi Murska Sobota je sistemiziranih 56 delovnih mest, za zasedbo katerih se kot pogoj zahteva znanje madžarskega jezika: 14 uslužbencev ima 3 % dodatek za dvojezičnost,³⁹ 29 uslužbencev pa ima 6 % dodatek za dvojezičnost.⁴⁰

Policijska uprava Murska Sobota je za svoje uslužbence organizirala tečaj madžarskega jezika v letu 2014, 2015,⁴¹ 2016,⁴² 2018⁴³ in 2019. Ob tem ni zapisano, za kako obsežne tečaje jezika gre. Obiskovanje 40 ali 50 urnih tečajev madžarskega jezika nima pomembnejšega učinka.

Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje Murska Sobota

Leta 2016 so bile sprejete spremembe akta o notranji organizaciji in sistemizaciji delovnih mest, s katerimi so se spremenili opisi delovnih mest za območni službi Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje Murska Sobota. S spremembo so se natančno določila delovna mesta, na katerih mora javni uslužbenec izpolnjevati pogoj znanja jezika narodne skupnosti in tudi nivo potrebnega znanja, osnovni ali višji. **Območna služba Murska Sobota** ima določena delovna mesta, pri katerih je pogoj za zasedbo tudi znanje jezika narodne skupnosti, in sicer na **Uradu za delo Lendava** je pogoj za zasedbo na treh delovnih mestih višja raven znanja madžarskega jezika (Delovna podskupina za pripravo načrta ukrepov za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2019, 17).⁴⁴

³⁹ Za osnovno raven znanja jezika narodne skupnosti se štejejo: - končana osnovnošolska obveznost na dvojezični osnovni šoli, - končana srednja šola, na kateri je bil eden od jezikov jezik narodne skupnosti, brez predhodno končane dvojezične osnovne šole, - opravljeni izpit iz jezika narodne skupnosti na dodiplomskem ali podiplomskem študiju, - potrdilo o jezikovnem usposabljanju pri ustrezni organizaciji v trajanju najmanj 400 ur, - potrdilo o končanih jezikovnih usposabljanjih iz italijanskega oziroma madžarskega jezika v skupnem trajanju najmanj 300 ur, ki jih v skladu z 80. členom Zakona o organiziranosti in delu v policiji zagotavlja policija, ali - potrdilo o osnovni ravni znanja jezika narodne skupnosti, ki ga izda Državni izpitni center (Delovna podskupina za pripravo načrta ukrepov za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2019, 23).

⁴⁰ Za višjo raven znanja jezika narodne skupnosti se štejejo: - končana osnovnošolska obveznost na dvojezični osnovni šoli in končana srednja šola, na katerih je bil eden od jezikov jezik narodne skupnosti, - končana srednja šola, na kateri je bil eden od jezikov jezik narodne skupnosti, brez predhodno končane dvojezične osnovne šole, in opravljen izpit iz jezika narodne skupnosti na dodiplomskem ali podiplomskem študiju, - končan diplomski študij enega od jezikov narodne skupnosti, - šolanje v drugi državi, v kateri je eden izmed jezikov narodne skupnosti materni jezik, ali - potrdilo o višji ravni znanja jezika narodne skupnosti, ki ga izda Državni izpitni center (Delovna podskupina za pripravo načrta ukrepov za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2019, 23).

⁴¹ V tečaj madžarskega jezika je bilo vključenih za 8 policistov (Poročilo o izvedbi načrta ukrepov Vlade Republike Slovenije za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2015-2018 za leto 2015 2016, 22).

⁴² Tečaj madžarskega jezika uspešno zaključilo 11 policistov Policijske uprave Murska Sobota (Poročilo o izvedbi načrta ukrepov Vlade Republike Slovenije za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2015-2018 za leto 2016 2017, 33).

⁴³ Tečaja madžarskega jezika se je udeležilo 6 policistov Policijske uprave Murska Sobota (Poročilo o izvedbi načrta ukrepov Vlade Republike Slovenije za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2015-2018 za leto 2018 2019, 34).

⁴⁴ Delovna mesta, na katerih je pogoj za zasedbo osnovni nivo znanja jezika manjšine, se ločijo od drugih na podlagi signirnega znaka (številka delovnega mesta v okviru OE).

Socialnovarstveni zavodi

Center za socialno delo Pomurje, Enota Lendava ima sistematizirana delovna mesta, za katera je predvideno znanje madžarskega jezika (Delovna podskupina za pripravo načrta ukrepov za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2019, 17). V letu 2016 je bilo na centru za socialno delo na območjih, kjer živi madžarska narodnostna skupnost, pri 16 delovnih mestih pogoj za zasedbo delovnega mesta znanje madžarskega jezika.

V **Varstveno delovnem centru (VDC) Murska Sobota, enota Lendava**, Pravilnik o organizaciji in sistemizaciji delovnih mest določa rabo manjšinskega jezika tako, da je na narodnostno mešanem območju zahtevano osnovno znanje madžarskega jezika. Trije zaposleni v enoti VDC Lendava pri svojem vsakodnevem delu uporabljajo madžarski jezik. Madžarski jezik zdaj uporablja dvanajst uporabnikov enote VDC Lendava.

Dom starejših občanov Lendava zagotavlja poslovanje v slovenskem in madžarskem jeziku. Zaradi poslovanja na dvojezičnem območju se delavcem, ki imajo višjo ali osnovno raven znanja madžarskega jezika, priznava dodatek v skladu z 89. d členom Kolektivne pogodbe za dejavnost zdravstva in socialnega varstva Slovenije. V aktu o sistemizaciji je opredeljeno, da je na delovnih mestih, na katerih prihajajo delavci v neposreden stik s stanovalci, poleg znanja slovenskega jezika zaželeno funkcionalno znanje madžarskega jezika. Stanovalci imajo zagotovljeno pravico uporabljati materni jezik, kar se zagotavlja s tem, da je na vsakem oddelku doma in v vsaki izmeni zaposlen, ki obvlada slovenski in madžarski jezik, kar je pomembno predvsem ob izražanju njihovih potreb in želja. V Domu starejših Lendava ima dodatek za dvojezičnost 38 delavcev, ki pri svojem delu uporabljajo jezik manjšine in izpolnjujejo pogoj znanja jezika na osnovni ravni. Za prevajanje besedil in aktov pa se poslužujejo storitev uradnega prevajalca. Po podatkih Doma starejših Lendava madžarščino uporablja 61 stanovalcev, kar je ena tretjina vseh stanovalcev (Delovna podskupina za pripravo načrta ukrepov za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2019, 18).

Finančni urad Murska Sobota

Finančni urad Murska Sobota oziroma **Finančna uprava Republike Slovenije** imata zaposlene javne uslužbenke, ki izpolnjujejo pogoj znanja jezika narodne manjšine, in sicer je takih uslužbencev 32, od katerih 18 uslužbencev prejema dodatek v višini 3 %, 14 uslužbencev pa zaseda delovna mesta, kjer se zahteva višjo raven znanja madžarskega jezika in prejemajo dodatek v višini 6 %⁴⁵ (Delovna podskupina za pripravo načrta ukrepov za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2019, 19–20).

Finančna uprava Republike Slovenije je v obdobju od 2017 do 2018 organizirala osvežitvene tečaje jezikov narodnih skupnosti. V tečaj so bili vključeni uslužbenci, ki imajo na delovnem mestu zahtevan višji nivo znanja jezika narodnosti. Na Finančnem uradu Murska sobota je potekal 50-urni tečaj

⁴⁵ Nekaj takšnih delovnih mest je sistemiziranih tudi na Generalnem finančnem uradu, in sicer za tista področja, ki so organizirana centralno, izvajajo pa se na območju narodne skupnosti – preiskave, priprava na izvršbo, podpora sistemskim storitvam.

madžarskega jezika. Potekal je v eni skupini, uspešno pa ga je zaključilo 15 uslužbencev (Delovna podskupina za pripravo načrta ukrepov za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2019, 26).

Obramba

V okviru Ministrstva za obrambo so sistemizirana delovna mesta v eni organizacijski enoti in dveh organih, ki delujejo na teritorialni ravni na narodnostno mešanih območjih in pri svojem poslovanju zagotavljajo uporabo jezika narodne skupnosti.

Direktorat za obrambne zadeve, Uprava za obrambo Maribor ima zaposlena 2 uslužbenca, ki imata višjo raven znanja madžarskega jezika in prejmeta 6 % dodatek za dvojezičnost ter 4 uslužbenice, ki imajo osnovno raven znanja madžarskega jezika in prejemajo 3 % dodatek za dvojezičnost (Delovna podskupina za pripravo načrta ukrepov za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2019, 20).

Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje, Izpostava URSZR Murska Sobota, ima zaposlene 4 uslužbenice, ki imajo višjo raven znanja madžarskega jezika in prejemajo 6 % dodatek za dvojezičnost ter 5 uslužbencev, ki imajo osnovno raven znanja madžarskega jezika in prejemajo 3 % dodatek za dvojezičnost (Delovna podskupina za pripravo načrta ukrepov za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2019, 20). Pri Upravi Republike Slovenije za zaščito in reševanje, Izpostava URSZR Murska Sobota se je v letu 2015 udeležilo 70-urnega tečaja iz madžarščine 12 javnih uslužbencev, ki znanja jezika narodne skupnosti nimajo navedenega kot pogoj na delovnem mestu (Poročilo o izvedbi načrta ukrepov Vlade Republike Slovenije za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2015-2018 za leto 2015 2016, 20).

Inšpektorat RS za varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami ima zaposlena 2 uslužbenice, ki imata osnovno raven znanja madžarskega jezika in prejmeta 3 % dodatek za dvojezičnost (Delovna podskupina za pripravo načrta ukrepov za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2019, 21).

Inšpektorat Republike Slovenije za kmetijstvo, gozdarstvo, lovstvo in ribištvo

Enota Murska Sobota in izpostava Lendava imata zagotovljeno nemoteno poslovanje inšpekcije s strankami v obeh jezikih (Delovna podskupina za pripravo načrta ukrepov za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2019, 21). Sistemizirano imajo eno delovno mesto z zahtevanim znanjem madžarskega jezika, višja raven. Uslužbenec na tem delovnem mestu dobiva 6 % dodatek za dvojezičnost. V letu 2015, 2016, 2017, 2018 na Inšpektoratu RS za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano tečajev madžarskega jezika niso izvajali, ker to ni potrebno (Poročilo o izvedbi načrta ukrepov Vlade Republike Slovenije za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2015-2018 za leto 2015 2016, 21).

Uprava Republike Slovenije za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin

Sistemizirana imajo 3 delovna mesta s pogojem znanja madžarskega jezika, ki pokrivajo vsa področja dela **Uprave Republike Slovenije za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin**, in sicer uradni veterinar, fitosanitarni inšpektor in inšpektor za hrano (Delovna podskupina za pripravo načrta ukrepov za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2019, 21). V letu 2015 na Upravi za varno

hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin posebnih aktivnosti glede tečajev madžarskega jezika niso izvajali (Poročilo o izvedbi načrta ukrepov Vlade Republike Slovenije za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2015-2018 za leto 2015 2016, 21).

Geodetska uprava Republike Slovenije

Geodetska uprava Republike Slovenije ima na narodnostno mešanem območju v Prekmurju zagotovljeno ustrezno število delovnih mest, na katerih je kot pogoj določeno znanje jezika narodnih skupnosti. Internih tečajev madžarskega jezika Geodetska uprava Republike Slovenije ne izvaja. Ministrstvo za okolje in prostor glede na preteklo prakso meni, da niso potrebni, ker obstoječi nivo znanja zadostuje trenutnim potrebam že vrsto let (Poročilo o izvedbi načrta ukrepov Vlade Republike Slovenije za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2015-2018 za leto 2015 2016, 21).

Inšpektorat Republike Slovenije za okolje in prostor

Dodatek za dvojezičnost, za znanje madžarskega jezika, sta v letu 2018 na ***Inšpektoratu Republike Slovenije za okolje in prostor*** prejela 2 javna uslužbenca (Delovna podskupina za pripravo načrta ukrepov za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2019, 23–24).

V obdobju 2017/2018 sta na Inšpektoratu Republike Slovenije za okolje in prostor dva javna uslužbenca obiskovala nadaljevalni tečaj madžarskega jezika ter v letu 2018 od Univerze v Debrecenu (Madžarska) pridobila certifikat o opravljenem izpitu po zaključenem 60-urnem tečaju madžarskega jezika (Delovna podskupina za pripravo načrta ukrepov za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2019, 26).

Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov Republike Slovenije

Na območno izpostavo sklada v Murski Soboti in Lendavi se letno obrnejo le dve ali tri stranke, ki ne znajo slovensko. V takšnih primerih uslužbenkam sklada s tolmačenjem oziroma prevodom pomaga zaposleni na upravni enoti (saj je območna izpostava sklada v Murski Soboti v isti poslovni stavbi, kot je UE) (Delovna podskupina za pripravo načrta ukrepov za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2019, 21). Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov v letu 2015 za svoje zaposlene ni izvedel nobenega tečaja jezika narodne skupnosti v okviru lastnih resursov (s svojimi zaposlenimi, ki aktivno obvladajo jezik narodne skupnosti) (Poročilo o izvedbi načrta ukrepov Vlade Republike Slovenije za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2015-2018 za leto 2015 2016, 21).

Inšpektorat Republike Slovenije za infrastrukturo

Inšpektorat Republike Slovenije za infrastrukturo je navedel, da ima sistemizirana delovna mesta, na katerih je določen dodatek za dvojezičnost za osnovno raven znanja jezika, to naj bi bili inšpektorji, ki opravljajo nadzor na narodnostno mešanih območjih. Ker so zavezanci inšpektorjev Inšpektorata Republike Slovenije za infrastrukturo v večini primerov pravne osebe je število zahtevkov po vodenju inšpekcijskih postopkov v jeziku narodnih skupnosti manjše (Delovna podskupina za pripravo načrta ukrepov za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2019, 22).

Tržni inšpektorat

Tržni inšpektorat Republike Slovenije opravlja svoje naloge tudi na območjih, kjer živi narodna skupnost. Iz navedenega razloga je zato v skladu s 17. členom Zakona o javnih uslužbencih (2007) v **OE Murska Sobota** na delovnih mestih, ki jih zasedajo javni uslužbenci, ki morajo na podlagi zakona kot uradni jezik uporabljati tudi jezik narodne skupnosti, določen tudi pogoj znanja tega jezika. Na območju OE Murska Sobota ima Tržni inšpektorat Republike Slovenije sistemizirani 2 delovni mesti, in sicer 1 delovno mesto inšpektor, za katerega se zahteva višja raven znanja madžarskega jezika, in 1 delovno mesto administrator, za katerega se prav tako zahteva višja raven madžarskega jezika. Delovno mesto administratorja v letu 2018 ni bilo zasedeno zaradi zmanjšane potrebe po administrativno-tehničnem kadru (Delovna podskupina za pripravo načrta ukrepov za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2019, 24).

Zdravstveni inšpektorat Republike Slovenije

Zdravstveni inšpektorat Republike Slovenije omogoča prisotnost inšpektorjev v **Območni enoti Maribor** in **Murska Sobota**, ki pripadnikom madžarske narodne skupnosti zagotavljajo izvajanje njihovih pravic (Delovna podskupina za pripravo načrta ukrepov za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2019, 24). Teh inšpektorjev je 15, od tega jih je v pisarni Murska Sobota 5 (Poročilo o izvedbi načrta ukrepov Vlade Republike Slovenije za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2015-2018 za leto 2016 2017, 14). V letu 2018 je Zdravstveni inšpektorat Republike Slovenije z zaposlenim javnim uslužbencem sklenil pogodbo za pridobitev ustreznega znanja madžarskega jezika (Delovna podskupina za pripravo načrta ukrepov za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2019, 26).

Ministrstvo za zdravje pojasnjuje, da Zdravstveni inšpektorat Republike Slovenije nima obrazcev, ki so predpisani, ter obrazcev, ki so v pomoč uporabnikom upravnih storitev. Inšpektorat tudi ni zabeležil prejetih zahtev strank, da se postopek vodi tudi v jeziku narodne skupnosti, zato obrazcev v jeziku narodne skupnosti ne uporablja (Poročilo o izvedbi načrta ukrepov Vlade Republike Slovenije za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2015-2018 za leto 2016 2017, 24).

Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije

Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije je prevedel in leta 2015 izdal v tiskani obliki 7 zloženkov v madžarskem jeziku z namenom informiranja zavarovanih oseb o pravicah iz obveznega zdravstvenega zavarovanja (Poročilo o izvedbi načrta ukrepov Vlade Republike Slovenije za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2015-2018 za leto 2015 2016, 24).⁴⁶

⁴⁶ Zloženske o: Vrste in obseg pravic iz obveznega zdravstvenega zavarovanja, Pravica do storitev osnovne zdravstvene dejavnosti, Pravica do storitev specialistično ambulantne dejavnosti, Kartica zdravstvenega zavarovanja, Pravica do zdravstvenih storitev med začasnim bivanjem v Sloveniji, Pravica do načrtovanega zdravljenja v tujini, Kaj je dobro vedeti o zdravstvenem zavarovanju pred odhodom v tujino.

5.4.3 Ugotovitve inšpekcijskih nadzorov glede uresničevanja dvojezičnega poslovanja

Inšpektorat za javni sektor

Inšpektorat za javni sektor je leta 2015 v sistemskem nadzoru Upravne inšpekcije v zvezi z uporabo madžarskega jezika v upravnem postopku in v upravnem poslovanju na območjih občin, kjer je poleg slovenskega jezika uradni jezik tudi madžarski jezik (nadzor nad izvajanjem določb Zakona o splošnem upravnem postopku in Uredbe o upravnem poslovanju) pri naslednjih inšpekcijskih zavezancih: Občina Šalovci, Center za socialno delo Murska Sobota, Urad Finančne uprave RS Murska Sobota, Območna enota Zavoda RS za zaposlovanje Murska sobota in Upravna enota Lendava, ugotovil, da:

- Vlog strank v madžarskem jeziku je izredno malo.
- Upravna inšpekcija v izdanih zapisnikih o izvedenih nadzorih ni ugotovila, da bi bile strankam kršene pravice do uporabe madžarskega jezika v postopkih, uvedenih na zahtevo strank oziroma v postopkih začelih po uradnih dolžnosti. Pokazalo se je, da organi v primerih vodenja postopkov, v katerih naj bi postopek tekkel v slovenskem jeziku in v madžarskem jeziku, konkretne upravne akte (odločbe) najprej izdelajo v slovenščini, potem pa upravni akt prevedejo v madžarščino. Izjema so množični postopki uvedeni po uradni dolžnosti (na primer FURS pri izdelovanju informativnih izračunih in nadomestil za uporabo stavbnega zemljišča), kjer je izdelava odločb v obeh uradnih jezikih avtomatizirana oziroma podprta z računalniškim programom. Organi so pojasnili, da uradniki ne izdelujejo odločb v madžarskem jeziku sami zaradi prenizke ravni znanja jezika, saj gre za strokovno izrazoslovje, ki ga uradniki tudi v primerih uradno izkazane višje ravni znanja ne obvladajo dovolj dobro.
- Ugotovljene so bile kršitve določb Uredbe o upravnem poslovanju (2005) glede dvojezičnega poslovanja, ki se nanašajo na uporabo dvojezičnih obrazcev, štampiljk, žigov, brošur in drugih predpisanih vsebin poslovanja v obeh uradnih jezikih (Nadzor s področja dvojezičnosti 2016).

Tržni inšpektorat Republike Slovenije

Tržni inšpektorat Republike Slovenije (TIRS) v skladu s svojimi pooblastili nadzira uresničevanje Zakona o varstvu potrošnikov.⁴⁷ V letnih poročilih TIRS je mogoče zaslediti, da so leta 2014 poročali, da se na narodnostno mešanem območju v Prekmurju redno uporablja madžarski jezik pri poslovanju s potrošniki. Le v dveh primerih je bilo ugotovljeno, da sta podjetji imeli na spletnih straneh nepopolne informacije v madžarskem jeziku. Podjetji sta po opozorilu vsebino spletnih strani popravili.

Na območju OE Murska Sobota so na TIRS v letu 2015 obravnavali 5 prijav, ki so se nanašale na neuporabo jezika narodne skupnosti pri označevanju obratovalnega časa trgovine. V vseh petih

⁴⁷ Na spletni strani TIRS sta pripravljena obrazca za prijavo kršitve v jeziku narodnih skupnosti (23. Letno poročilo Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2017 2018, 119).

primerih je bilo ugotovljeno, da je podjetje na vhodnih vratih dejansko zagotovilo podatke o obratovalnem času zgolj v slovenskem jeziku. Vsi zavezanci so po opozorilu tržnega inšpektorja odpravili nepravilnost (Poročilo o izvedbi načrta ukrepov Vlade Republike Slovenije za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2015-2018 za leto 2015 2016, 31).

V letu 2016 je bilo na območjih, kjer živijo pripadniki madžarske in italijanske narodnostne skupnosti, opravljenih 53 nadzorov (18 nadzorov je bilo opravljenih v prodajalnah, kjer je bilo zaradi neoznačitve obratovalnega časa prodajaln v jeziku narodnostne skupnosti ugotovljeno 6 kršitev; 35 nadzorov pa je bilo izvedenih v gostinskih lokalih, kjer je bilo ugotovljenih 12 kršitev povezanih z neoznačitvijo obratovalnega časa ali cenika storitve oziroma ponudbe v madžarskem oziroma italijanskem jeziku). Inšpektorji so ukrepali z izrekanjem opozoril in enega opomina.

V letu 2017 pa je bilo opravljenih 35 nadzorov v gostinskih obratih – pri čemer noben od nadzorov ni bil uveden na podlagi prijave, pritožbe ali drugega podobnega sporočila (ugotovljene so bile kršitve povezane z neoznačitvijo obratovalnega časa in neoznačitvijo cenika storitve oziroma ponudbe v madžarskem oziroma italijanskem jeziku). Inšpektorji so ukrepali z izrekanjem opozoril, izrekli pa so tudi dva opomina. Po nadaljnjih pojasnilih inšpektorata so kršitelji ugotovljene nepravilnosti odpravili. Ugotavljajo, da na področju uporabe jezikov narodnih skupnosti ni bilo zaznanih večjih kršitev, ugotovljene kršitve pa da so bile dejansko posledice nepoznavanja zakonskih zahtev in ne namernega izogibanja le-tem.

Na vprašanje Varuha človekovih pravic Republike Slovenije, kolikšno je število pobud, prijav, pritožb oziroma drugih vlog, ki so se nanašale na poslovanje podjetij (tudi v jeziku madžarske narodne skupnosti, je TIRS sporočil, da takšnih evidenc ne vodijo, da pa s tega področja prejmejo »le nekaj prijav letno« (23. Letno poročilo Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2017 2018, 118–119).

5.4.4 Kritična opažanja pripadnikov madžarske narodne skupnosti

Predstavili bomo različna kritična opažanja, glede uresničevanja dvojezičnega poslovanja, ki so bila podana s strani pripadnikov madžarske narodne skupnosti v okviru različnih forumov kot so:

- a) monitoring uresničevanja Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin, kar je razvidno iz poročil Svetovalnega odbora Sveta Evrope Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin, v katerih so predstavljena stališča, opozorila madžarske skupnosti v povezavi z uresničevanjem posameznih pravic;
- b) letna poročila varuha človekovih pravic;
- c) poročila odbora strokovnjakov o uresničevanju Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih.

Ada) V poročilih Svetovalnega odbora Sveta Evrope o spremljanju uresničevanja Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin so izpostavljena naslednja opažanja madžarske skupnosti:

– **prvi cikel:** v prvem mnenju Svetovalnega odbora za Slovenijo leta 2002 je zapisano, da obstaja razkorak med normativno ureditvijo institucionalne dvojezičnosti in uresničevanjem v praksi na narodnostno mešanem območju, zlasti v povezavi z delovanjem posameznih javnih institucij, kot na

primer: policija, pošta, zdravstveni dom, telekomunikacijske storitve (Svetovalni odbor o okvirni konvenciji za varstvo narodnih manjšin 2005a).

– **drugi cikel:** v drugem mnenju Svetovalnega odbora za Slovenijo leta 2005 je zapisano, da »Madžari poudarjajo, da je na zadevnih območjih raba njihovega jezika omejena v javnih institucijah, kot so zdravstvene ustanove, pošta ali policija, predvsem zato, ker javni uradniki slabo obvladajo madžarščino. Njihovo zaskrbljenost zaradi tega povečuje še dejstvo, da se zdi, da je rezultat upad interesa med mladimi za študij tega jezika.« (Svetovalni odbor o okvirni konvenciji za varstvo narodnih manjšin 2005b, 28).

– **tretji cikel:** Glede težav pri uveljavljanju pravnega okvira o rabi madžarskega (in italijanskega) jezika pri poslovanju z uradnimi organi je v tretjem mnenju Svetovalnega odbora za Slovenijo zapisano, da so nekateri predstavniki italijanske manjšine Svetovalnemu odboru poročali, da se na institucionalni ravni načelo dvojezičnosti premalo uveljavlja, medtem ko se v Prekmurju, kjer živi znatno število pripadnikov madžarske manjšine, pripadnikom tam živečih manjšin zdi okolje bolj spodbudno pri rabi manjšinskih jezikov v javnem poslovanju. Manjšinski predstavniki so še navedli, da je vodenje sodnih postopkov v manjšinskem jeziku običajno enako uspešno, kot če potekajo v slovenščini. Kaže se tudi, da uporaba madžarščine ali italijanščine ne predstavlja problema pri lokalnih organih oblasti, poročajo pa o težavah pri naslavljanju državne uprave v manjšinskih jezikih. Ostajajo tudi naslednje težave: še vedno ni dovolj dvojezičnih javnih uslužbencev in upravni dokumenti niso vedno dostopni v madžarščini ali italijanščini. Manjšina poudarja, da usposabljanje učiteljev za dvojezično izobraževanje ostaja težava. Zaradi pomanjkanja dvojezičnega kadra je problematično poučevanje strokovnih predmetov v madžarščini. Preveč zapleteno je tudi priznavanje poklicne usposobljenosti, ki jo manjšinski študenti dosežejo na Madžarskem (Svetovalni odbor o okvirni konvenciji za varstvo narodnih manjšin 2011).

– **četrti cikel:** Manjšini ugotavljata, da so se kvalifikacije učiteljev za učenje v italijanskem in madžarskem jeziku krepile s posebnim usposabljanjem. Kljub temu pa predstavniki teh manjšin menijo, da so še mogoče izboljšave. Kot del rešitve oziroma izboljšanja položaja narodnih manjšin in tudi dvojezičnega poslovanja so organi oblasti in predstavniki manjšin navedli, da je v pripravi dodatna zakonodaja. Poteka razprava o predlogu za splošni zakon glede italijanske in madžarske manjšine s temi manjšinskimi skupnostmi, da bi se okreplil zdajšnji pristop, med drugim v povezavi s financiranjem, z udeležbo na lokalni ravni in s sodelovanjem z občinami, z dostopom do medijev ter volilnimi pravicami. Obe narodni manjšini sta izrazili zadovoljstvo glede doseženega napredka pri izdelavi topografskih znakov v manjšinskih jezikih in kmalu pričakujeta njihovo uvedbo na zemljevidih. Madžarska skupnost je opozorila, da obstajajo pomanjkljivosti v lokalnih upravah (dostopnost obrazcev, dostop do javnih storitev v madžarskem jeziku). Poleg tega so predstavniki manjšine izrazili zaskrbljenost glede dejstva, da – medtem ko so manjšine funkcionalno dvojezične – večinsko prebivalstvo v glavnem uporablja slovenski jezik. Predstavniki manjšin so Svetovalni odbor obvestili o svoji zaskrbljenosti glede tega, da učiteljem v praksi primanjkuje jezikovnega znanja, ki je potrebno za poučevanje v jeziku manjšine. Opozorili so še, da so predpisi in druge vrste upravnih informacij, ki jih pošiljajo osrednji organi, samo v slovenskem jeziku in da jih mora na lokalni ravni prevajati šola (Svetovalni odbor o okvirni konvenciji za varstvo narodnih manjšin, 2017).

Adb) Letna poročila Varuha človekovih pravic

V letnem poročilu za leto 2018 je navedeno, da so obravnavali na področju »Položaj in pravice italijanske in madžarske narodne skupnosti ter njunih pripadnikov« 4 pritožbe, od katerih sta bili 2 utemeljeni. Ni pa navedeno koliko pritožb se nanaša na italijansko in koliko na madžarsko narodno skupnost.

V letnem poročilu za leto 2018 sta opisani dve pritožbi.

Prva se nanaša na rabo jezika na sodišču zunaj narodnostnega mešanega območja. Pripadnik madžarske narodne skupnosti je prijavil »diskriminacijo glede narodnosti in madžarskega uradnega jezika«. Pobudnik je bil dolžnik v izvršilni zadevi na podlagi verodostojne listine, ki je na prvi stopnji v izključni pristojnosti Okrajnega sodišča v Ljubljani. Pobudnik je dopisu med drugim priložil sklep OJS Ljubljana, s katerim je bila zavržena njegova vloga v madžarščini, ker je ni popravil tako, da bi bila sestavljena v slovenskem jeziku. Ugotovljeno je bilo, da je zaradi odprave sodnih zaostankov v izvršbi in zaradi racionalizacije, izrabe tehnoloških možnosti in s tem največje pospešitve izvršb na podlagi verodostojne listine določa izključno krajevno pristojnost enega okrajnega sodišča v državi. Pri čemer pa iz zakonodajnega gradiva ni videti, da bi bil v zvezi s to organizacijsko reformo opravljen tudi razmislek o njenih posledicah za položaj pripadnikov avtohtonih narodnih skupnosti, predvsem v smislu ohranjanja dosežene ravni manjšinske zaščite, to je uporabe jezika narodnih skupnosti v postopkih izvršbe. Varuh človekovih pravic je Ministrstvo za pravosodje zaprosil za stališče glede omenjene problematike, postavil pa je tudi vprašanje, ali se načrtujejo objavo spletnih strani sodišč, ki poslujejo na narodnostno mešanih območjih, tudi v madžarščini (in italijanščini) ter še (vezano na ugotovitve Varuha o poslovanju sodišč v jeziku avtohtonih narodnih skupnosti iz str. 122 Letnega poročila Varuha za leto 2017) ali so bile težave z ovojnici, vabili in obrazci v madžarskem in italijanskem jeziku v letu 2018 odpravljene. S strani Ministrstva za pravosodje so dobili odgovor, da je izdelava spletnih strani sodišča v pristojnosti sodišča, težav z ovojnici, vabili in obrazci pa naj še nebi rešili (24. Letno poročilo Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2018 2019, 122–123).

Druga pritožba se nanaša na jezik poslovanja komunalnega podjetja na narodnostno mešanem območju. Pobudnik je navajal, da podjetje Saubermacher – Komunala Murska Sobota d. o. o. o svojih storitvah, navodilih in informacijah prebivalce naselja Dobrovnik/Dobronak obvešča le v slovenskem jeziku, kljub temu da gre za narodnostno mešano območje. V odgovoru na poizvedbo Varuha človekovih pravic je podjetje navedlo, da imajo v ekipah za pobiranje odpadkov, kot tudi v sprejemni pisarni, sodelavce, ki obvladajo madžarski jezik. Posredovali so tudi povezave na njihove spletne strani, kjer v madžarskem jeziku nudijo informacije o cenah storitev ter o porazdelitvi količin zbranih komunalnih in bioloških odpadkov po občinah po mesecih. V fizični obliki pa so posredovali primer navodil za ločeno zbiranje odpadkov ter obvestilo o akcijah zbiranja nevarnih in posebnih odpadkov, oboje v madžarskem jeziku. Priložili so še fotografijo dvojezičnih obvestilnih tabel na zabojnikih ter dvojezična obvestila, ki jih objavljajo v glasilu lokalne skupnosti. Po posredovanju Varuha je podjetje na svoji spletni strani objavilo tudi publikacijo Urnik odvoza odpadkov v letu 2018 v madžarskem jeziku in o tem uporabnike obvestilo na računu za opravljeno storitev v mesecu januarju. Šele pozneje so sledili predlogu Varuha in publikacijo v madžarskem jeziku tudi po pošti posredovali uporabnikom na narodnostno mešanem območju (24. Letno poročilo Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2018 2019, 123–124).

V letnem poročilu za leto 2017 je zapisano, da je Varuh človekovih pravic na področju varstva posebnih pravic italijanske in madžarske narodne skupnosti deloval predvsem proaktivno (23. Letno poročilo Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2017 2018, 118).

Adc) Poročila odbora strokovnjakov o uresničevanju Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih

1. Nadzorni krog - 2003

- Na področju izobraževanja je bilo izpostavljeno pomanjkanje usposobljenih učiteljev za poučevanje na dvojezičnih šolah in v povezavi s tem zapleten postopek priznavanja diplom pridobljenih na Madžarskem (Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih, 2004).

2. Nadzorni krog - 2006

- Na področju izobraževanja je bilo ponovno izpostavljeno pomanjkanje usposobljenih učiteljev za poučevanje na dvojezičnih šolah ter to, da v izobraževalnem procesu učiteljem ni omogočeno usposabljanje na področju dvojezične didaktike.

- Izpostavljeno je bilo premajhno število sodnikov z znanjem madžarskega jezika in premajhno število odvetnikov z znanjem madžarskega jezika.

- Komunikacija z državno upravo v madžarskem jeziku je sicer mogoča, vendar se je pripadniki madžarske skupnosti neradi poslužujejo, saj se bojijo, da bi jih imeli za 'povzročevalce nereda' in zaradi pomanjkanja spodbujevalnih ukrepov.

- Dokumentacija, ki dokazuje posameznikovo znanje madžarskega jezika ali opravljen izpit iz madžarskega jezika, kar sta pogoj za sprejem na posamezno delovno mesto, vedno ne odraža dejanskega znanja jezika posameznika.

- Pripadniki madžarske skupnosti so opozorili na pomanjkljivosti glede rabe manjšinskega jezika na področju javni storitev.

- Pripadniki madžarske skupnosti so izrazili željo po povečanju obsega televizijskih oddaj v madžarskem jeziku.

- Obstaja razkorak med tem, kako je v zakonodaji opredeljeno uresničevanje dvojezičnosti v zasebnem, gospodarskem sektorju in kako se uresničuje v praksi (Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih, 2007).

3. Nadzorni krog – 2009

Iz poročila (Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih, 2010) ni razvidno, kakšna so bila konkretna opozorila madžarske skupnosti.

4. Nadzorni krog - 2013

- Izpostavljeno je bilo nezadostno znanje madžarščine pri nekaterih učiteljih za kakovostno dvojezično poučevanje.

- Dokumentacija, ki dokazuje posameznikovo znanje madžarskega jezika ali opravljen izpit iz madžarskega jezika, kar sta pogoj za sprejem na posamezno delovno mesto, vedno ne odraža dejanskega znanja jezika posameznika

- Po informacijah govorcev madžarščine, je v madžarščini na voljo veliko število obrazcev, vendar ne vsi.

- Poleg tega obrazci v madžarščini v javnih ustanovah niso na voljo neposredno, temveč jih morajo prosilci posebej zahtevati.

- Govorci madžarščine so poudarili pomen dvojezičnih napisov na lokalnih ustanovah, ki jih v praksi marsikdaj ni.
- Madžarščina se na zborih lokalnih skupnosti ne uporablja več, saj so se svetniki, ki madžarščine ne govorijo ali ne razumejo, pritoževali nad dolgotrajnimi razpravami zaradi tolmačenja.
- Madžarščina se uporablja v socialnovarstvenih ustanovah v Lendavi. Bolnišnica v Murski Soboti, kjer je osem narodnostno mešanih naselij, nima madžarsko govorečega osebja in ne omogoča sprejema in oskrbe oseb v madžarščini.

5.5 Empirično preverjanje uresničevanja dvojezičnega poslovanja na izbranih javnih ustanovah na narodnostno mešanem območju v Prekmurju

Rabo jezika narodnih skupnosti v javnih ustanovah na narodnostno mešanem območju je mogoče obravnavati iz različnih zornih kotov. Lahko jo obravnavamo z vidika obstoja dvojezičnih napisov, oznak, skozi prizmo dvojezičnega poslovanja javnih ustanov v stiku s strankami, uporabniki; kot pravico zaposlenih v javnih ustanovah do rabe maternega jezika na delovnem mestu.

Osredotočili smo se na preverjanje uresničevanja dvojezičnega poslovanja v dveh institucijah: upravni enoti ter zdravstvenem domu. Rabo madžarskega jezika smo preverjali na dveh področjih:

- Možnost, da pripadniki madžarske skupnosti (stranke, uporabniki storitev) uporabljajo svoj materni jezik v javni ustanovi.
- Obstoj vidne dvojezičnosti v javnih ustanovah.

5.5.1 Metodologija terenskega opazovanja

V določenem časovnem obdobju smo v izbranih institucijah z opazovanjem preverjali možnosti uresničevanja dvojezičnega poslovanja ter s pomočjo ankete preverjali zadovoljstvo uporabnikov glede uresničevanja dvojezičnega poslovanja.

Izbrali smo naslednje institucije:

1. Upravna enota Lendava/Közigazgatási Egység Lendva
2. Krajevni urad Dobrovnik, Upravna enota Lendava/Helyi hivatal Dobronak, Közigazgatási Egység Lendva
3. Krajevni urad Prosenjakovci, Helyi hivatal Pártosfalva Upravna enota Murska Sobota/Közigazgatási Egység Murska Sobota
4. Krajevni urad Šalovci, Upravna enota Murska Sobota
5. Zdravstveni dom Lendava/Egészségház Lendva
6. Splošna ambulanta Dobrovnik, Zdravstvena postaja Dobrovnik/Általános rendelő Dobronak
7. Zdravstvena postaja Prosenjakovci, Zdravstveni dom Murska Sobota

Tabela 8: Metodologija preverjanja uresničevanja dvojezičnega poslovanja na terenu

Tip opazovanja	Raziskovalno vprašanje	Metoda zbiranja podatkov
Raziskovalci, uporabniki storitev	Kateri jezik uporabniki storitev uporabljajo v praksi?	Osebno opazovanje, anketa
Opazovanje	Kakšno rabo jezikov opazimo v praksi? – vidna dvojezičnost (napisi ...) – tiskano gradivo – spletne strani	Osebno opazovanje
Uporabniki storitev	Kakšna je splošna raba jezikov v vsakdanjem življenju? – zadovoljstvo	Anketa

Osebno opazovanje

Uresničevanje dvojezičnosti smo preverjali s pomočjo opazovanja vidne dvojezičnosti:

- jezik napisov, oznak zunaj objekta,
- jezik napisov, oznak znotraj objekta,
- jezik tiskanega gradiva: zloženke, obrazci, drug material.

Izkušnje uporabnikov storitev

Izvedba kratke ankete med uporabniki storitev. Pripravili smo dva dvojezična vprašalnika,⁴⁸ enega za uporabnike storitev Upravne enote, ki je imelo šest vprašanj in enega za uporabnike storitev Zdravstvenega doma oziroma Zdravstvene postaje, ki je imelo sedem vprašanj.

⁴⁸ Vprašalnika sta del priloge.

5.5.2 Dvojezično poslovanje na Upravni enoti

Narodnostno mešano območje v Prekmurju je razdeljeno med dve upravni enoti:

- 1) **Upravna enota Lendava**, s sedežem v Lendavi pokriva območje 7 občin, z 41 naselji, od katerih je 22 naselij na narodnostno mešanem območju (Dobrovnik, Žitkovci, Banuta, Čentiba, Dolga vas, Dolgovaške gorice, Dolina pri Lendavi, Dolnji Lakoš, Gaberje, Genterovci, Gornji Lakoš, Kamovci, Kapca, Kot, Lendava, Lendavske gorice, Mostje, Petišovci, Pince, Pince Marof, Radmožanci, Trimlini).

Po podatkih iz kadrovske evidence MFERAC na dan 31. 12. 2018 ima na Upravni enoti Lendava dodatke za dvojezičnost naslednje število javnih uslužbencev: od vseh zaposlenih 39 uslužbencev jih 17 prejema 6 % dodatek za dvojezičnost in 7 uslužbencev prejema 3 % dodatek za dvojezičnost (Delovna podskupina za pripravo načrta ukrepov za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2019, 16).

Na upravni enoti je zaposlena prevajalka za madžarski jezik, ki v primeru dodatnih potreb, zlasti pri uporabi manj pogostih strokovnih izrazov v upravnih aktih, nudi strokovno pomoč v upravnem postopku drugim javnim uslužbencem⁴⁹ (Nadzor s področja dvojezičnosti 2016).

Upravna enota Lendava ima na narodnostno mešanem območju še **Krajevni urad Dobrovnik**, na katerem je zaposlena uradna oseba, ki govori madžarski jezik na višji ravni.

Pri takšni kadrovski strukturi lahko nastane težava v primeru odsotnosti zaposlene uradne osebe, na primer zaradi bolniške ali letnega dopusta.

V inšpekcijskem nadzoru delovanja Upravne enote Lendava je bilo ugotovljeno, da je vlog oziroma zahtev za postopek v madžarskem jeziku dokaj malo. Največ zahtev za uporabo madžarskega jezika je na področju kmetijstva, nato gradbenih zadev in nekaj v zvezi z javnimi prireditvami (Nadzor s področja dvojezičnosti 2016, 6).

Tabela 9: Število strank, ki so zahtevale uporabo madžarskega jezika oziroma število vlog v madžarskem jeziku

Leto	Število strank oz. vlog v madžarskem jeziku
2010	7
2011	5
2012	8
2013	18
2014	17
2015 (do konca septembra)	13

Vir: Nadzor s področja dvojezičnosti 2016.

⁴⁹ Prevajalka za madžarski jezik v primeru vodenja upravnega postopka v obeh jezikih, prevaja vsa uradna pisanja (vabilo, zapisnik, odločba, sklep, uradni zaznamek), obvezno pa je prisotna tudi pri ustnih obravnavah na terenu na dvojezičnih območjih občin (gradbene zadeve, razlastitve).

Upravne enote naj bi javnim uslužbencem omogočale in financirale dodatno usposabljanje in izobraževanje v madžarskem jeziku ter osvežitvene tečaje madžarščine.⁵⁰

V letu 2016 so bile prevedene spletne strani Upravne enote Lendava tudi v madžarščino. Upravna enota prav tako zagotavlja prevode obrazcev (nepredpisanih), ki so v pomoč uporabnikom upravnih storitev. Prevode predpisanih obrazcev lahko uporabniki storitev pridobijo bodisi na spletnih straneh eUprave⁵¹ bodisi v papirnati obliki na upravni enoti (Peto periodično poročilo generalnemu sekretarju sveta Evrope v skladu s 15. členom listine 2018). V času trajanja projekta se je izvajala selitev vsebin na osrednje spletno mesto državne uprave www.gov.si, ki je bilo objavljeno 1. julija 2019. Na novo bo definirala vsebine spletnih strani posameznih organov v okviru spletnega mesta gov.si in storitvenih portalov (eUprava, SPOT). Prenova spletnih strani naj bi trajala do marca 2020, zato preverjanje dvojezičnosti na spletnih straneh javnih institucij ni možno.

⁵⁰ Več o tem gleh poglavje 5.4.2.

⁵¹ Prebivalci Slovenije lahko marsikatero storitev izvedejo na portalu eUprava, ki je v slovenskem, italijanskem, madžarskem in angleškem jeziku. eUprava ponuja več kot 180 različnih elektronskih vlog na področjih, ki spremljajo vse pomembnejše dogodke v življenju posameznika: vse od rojstva, šolanja, zaposlitve pa do upokojitve. Poleg objave vsebinskih informacij o storitvah se v sklopu portala zagotavlja tudi možnost objave elektronskih obrazcev, za katere skrbijo ministrstva in drugi upravnih organi. Zbirka objavljenih obrazcev se sproti dopolnjuje in postopoma prehaja na popolne elektronske obrazce (e-vloge), pri katerih se z uporabo digitalnih potrdil nekateri podatki v obrazec uporabniku vpišejo avtomatsko, uporabnik pa lahko potem spremlja tudi status oddane vloge, v nekaterih primerih pa na portal v svoj predal dobi tudi rešitev organa.

Po podatkih za leto 2018 je večina 146 objavljenih obrazcev na e-upravi tudi prevedenih, in sicer v italijanski jezik je prevedenih 136 obrazcev in v madžarski jezik je prevedenih 120 obrazcev. Določeni obrazci, ki so v slovenskem jeziku in so namenjeni tujcem se tudi niso prevajali (Ramšak Pešec 2019).

2) **Upravno enoto Murska Sobota**, s sedežem v Murski Soboti, ki pokriva 135 naselij, od katerih je 8 naselij (Hodoš, Krplivnik, Domanjševci, Središče, Prosenjakovci, Pordašinci, Motvarjevci in Čikečka vas) del narodnostno mešana območja.

V skladu z zakonodajo⁵² Upravna enota Murska Sobota omogoča rabo madžarskega jezika tudi na sedežu upravne enote v Murski Soboti. Za te potrebe imajo stalno zaposleno prevajalko, ki poleg prevajanja in pomoči drugim javnim uslužbencem na upravni enoti po potrebi pomaga ministrstvom pri prevajanju obveznih obrazcev in drugih besedil v madžarščino. Akti, ki jih Upravna enota Murska Sobota izdaja za narodnostno mešana območja, naj bi bili dvojezični.

Po podatkih iz kadrovske evidence MFERAC je na dan 31. 12. 2018 imelo na Upravni enoti Murska Sobota dodatke za dvojezičnost naslednje število javnih uslužbencev: od vseh zaposlenih 66 uslužbencev, 2 uslužbenca prejemata 6 % dodatek za dvojezičnost in 2 uslužbenca prejemata 3 % dodatek za dvojezičnost (Delovna podskupina za pripravo načrta ukrepov za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2019, 16).

Na narodnostno mešanem območju je **Krajevni urad Prosenjakovci Upravne enote Murska Sobota**, medtem ko **Krajevni urad Šalovci Upravne enote Murska Sobota** ni na narodnostno mešanem območju, vendar pokriva narodnostno mešano naselje Domanjševci. Krajevni urad Prosenjakovci je imel v letu 2017 na teden 20 uradnih ur, Krajevni urad Šalovci pa 12 uradnih ur. V obeh krajevnih uradih sta zaposleni referentki, ki imata višji nivo znanja madžarskega jezika. Zahteva po znanju jezika narodnosti je tudi pogoj za zasedbo teh delovnih mest.

V letu 2016 so bile prevedene spletne strani upravne enote Murska Sobota. Upravna enota zagotavlja prevode obrazcev (nepredpisanih), ki so v pomoč uporabnikom upravnih storitev. Prevode predpisanih obrazcev lahko uporabniki storitev pridobijo bodisi na spletnih straneh e-Uprave bodisi v papirnati obliki na upravni enoti (Peto periodično poročilo generalnemu sekretarju sveta Evrope v skladu s 15. členom listine 2018). V času trajanja projekta se je izvajala selitev vsebin na osrednje spletno mesto državne uprave www.gov.si, ki je bilo objavljeno 1. julija 2019. Na novo bo definirala vsebine spletnih strani posameznih organov v okviru spletnega mesta gov.si in storitvenih portalov (eUprava, SPOT). Prenova spletnih strani naj bi trajala do marca 2020, zato preverjanje dvojezičnosti na spletnih straneh javnih institucij ni možno.

⁵² Zakon o splošnem upravnem postopku (2006), 62. člen.

5.5.2.1 Ugotovitve s terena

1) Upravna enota Lendava

Opazovanje na terenu je potekalo 15. oktobra 2019, od 9.20 do 11.50 ure.

Slika 2: Zgradba Upravne enote Lendava

Opazovanje: Vidna dvojezičnost

- Jezik napisov, oznak zunaj objekta oziroma na objektu

Slika 3: Dvojezična tabla Upravne enote Lendava pri vhodu

Slika 4: Dvojezičen napis z uradnimi urami Upravne enote Lendava na vhodnih vratih

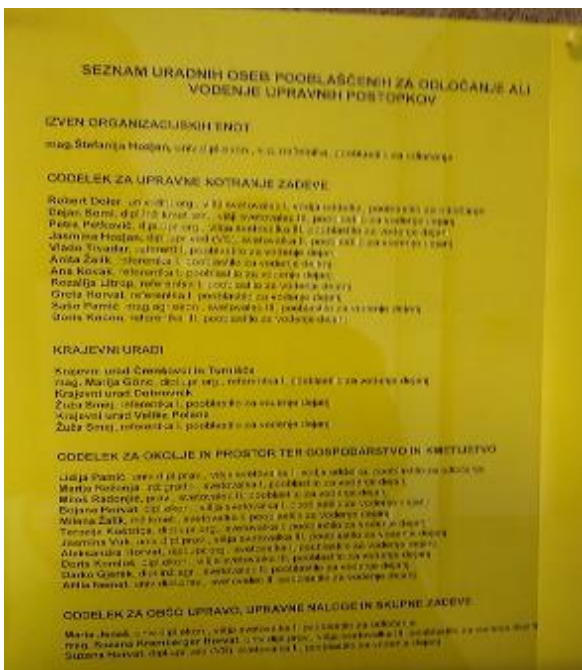
Napisi in oznake Upravne enote Lendava zunaj objekta so bili vsi dvojezični. Opazili pa smo, da vsi napisi, ki so v madžarščini niso slovnično pravilni.

- Jezik napisov, oznak znotraj objekta

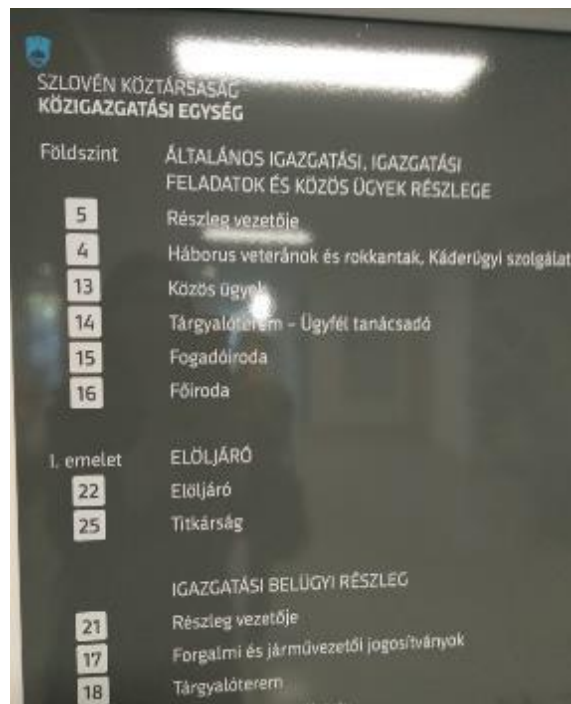
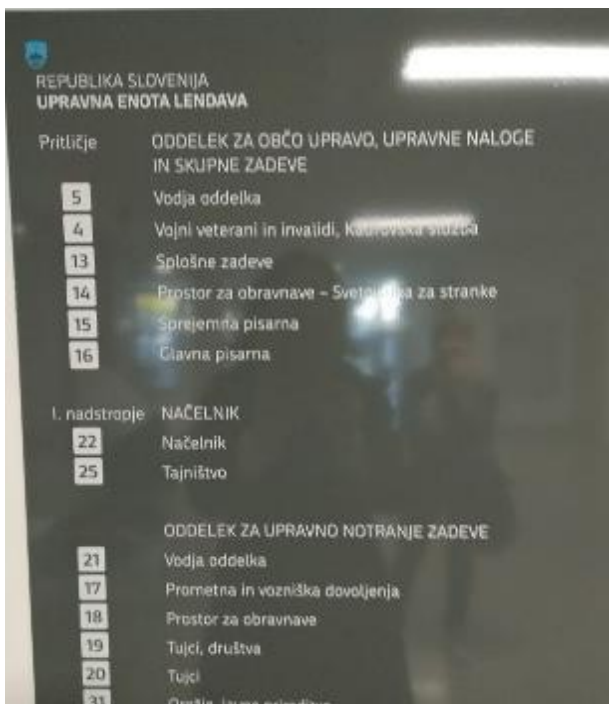

Slika 5: Oglasna deska v Upravni enoti Lendava z obvestili v slovenskem in madžarskem jeziku.

V notranjosti Upravne enote Lendava sta v pritličju postavljeni dve oglasni deski z obvestili. Izobešenih je bilo 28 obvestil (večinoma ponudbe za prodajo kmetijskih zemljišč), od tega sta bili 2 obvestili v madžarskem jeziku.

Slika 6 in 7: Seznam uradnih oseb pooblaščenih za odločanje ali vodenje upravnih postopkov je objavljen v slovenskem in madžarskem jeziku.

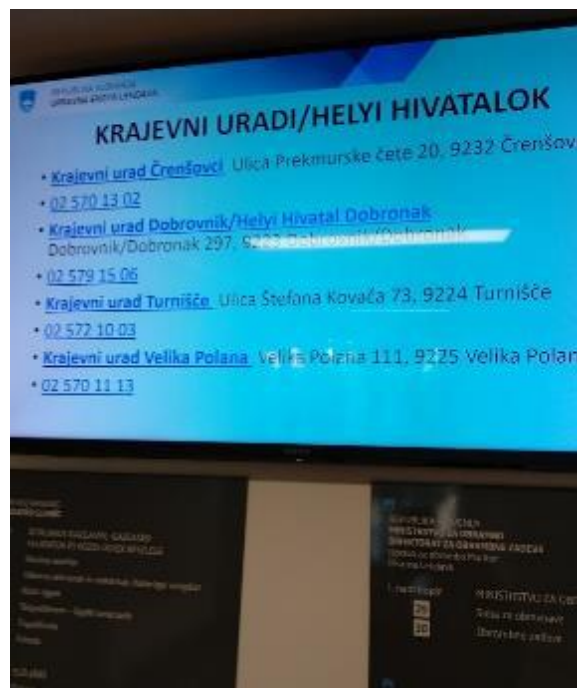
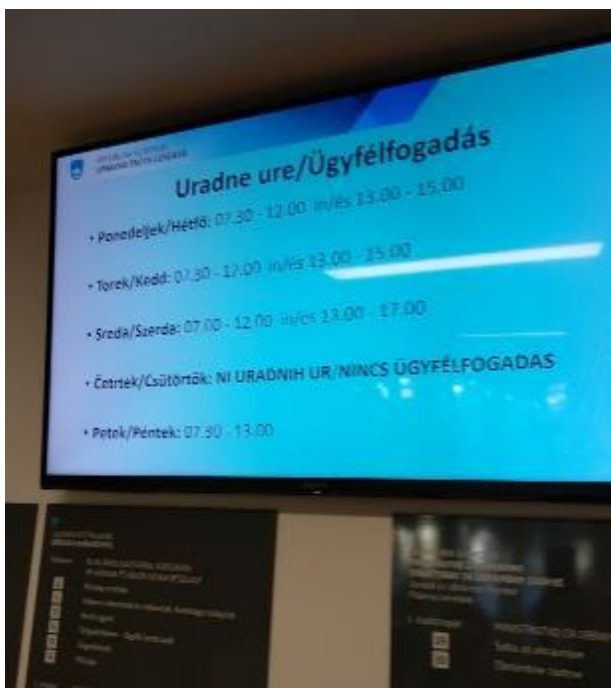

Slika 8 in 9: Informativna napotilna tabla z razporeditvijo oddelkov v notranjosti Upravne enote Lendava je v slovenskem in madžarskem jeziku

Slika 10: Dvojezična oznaka za stranišče v Upravni enoti Lendava

Po izvedeni celoviti gradbeni prenovi na Upravni enoti Lendava so v letu 2018 na novo uredili dvojezično informativno in napotilno tablo, vse napise na vratih in druge usmerjevalne table, s ciljem večje preglednosti in razumljivosti informacij za stranke (Delovna podskupina za pripravo načrta ukrepov za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2019, 28).

Slika 11 in 12: Na televizijskem zaslonu v pritličju Upravne enote Lendava se vrtijo različne krajše informacije, usmeritve, ki so večinoma dvojezične.

- Jezik tiskanega gradiva: zloženke, obrazci, drug material

V pritličju Upravne enote Lendava so bile na razpolago zloženke, ki informirajo o množičnem vrednotenju nepremičnin, samo v slovenskem jeziku. Zraven je bil tudi obrazec JR.MV-1 – pripomba na predlog modelov vrednotenja za vrednostno oceno in vrednostno raven, v slovenskem jeziku.

Z malo brskanja po spletnih straneh Geodetske uprave Republike Slovenije, smo vloge in obrazce za lastnike nepremičnin za podajanje pripomb lastnikov na javni razgrnitvi predloga modelov vrednotenja (tudi obrazec JR.MV-1) našli tudi v madžarskem jeziku⁵³. Ti obrazci v madžarskem jeziku bi morali biti dostopni strankam tudi v fizični obliki v Upravni enoti Lendava.

⁵³ <https://www.mvn.e-prostor.gov.si/mnozicno-vrednotenje/lastniki/razdelek/vloge-in-obrazci-hun/>

Anketa

Dne, 15. oktobra 2019, je v času od 9.20 do 11.50, Upravno enoto Lendava obiskalo 6 strank, 5 jih je izpolnilo anketo, 1 stranka pa je odklonila sodelovanje.

Rezultati anketiranja uporabnikov storitev (strank) so sledeči.

Tabela 10: Odgovori strank na vprašanje »V katerem jeziku – ustna komunikacija – ste danes opravili storitev na upravni enoti?«

ustna komunikacija	število
slovenskem jeziku	5
madžarskem jeziku	/
drugem jeziku	/
skupaj	5

Tabela 11: Odgovori strank na vprašanje »V katerem jeziku – pisna komunikacija – ste danes opravili storitev na upravni enoti?«

pisna komunikacija	število
slovenskem jeziku	2
madžarskem jeziku	/
drugem jeziku	/
ni bilo pisne komunikacije	3
skupaj	5

Tabela 12: Odgovori strank na vprašanje »V katerem jeziku – ustna komunikacija – bi si danes želeli oziroma bi vam bilo lažje opraviti storitev na upravni enoti?«

ustna komunikacija	število
slovenskem jeziku	5
madžarskem jeziku	/
drugem jeziku	/
skupaj	5

Tabela 13: Odgovori strank na vprašanje »V katerem jeziku – pisna komunikacija – bi si danes želeli oziroma bi vam bilo lažje opraviti storitev na upravni enoti?«

pisna komunikacija	število
slovenskem jeziku	5
madžarskem jeziku	/
drugem jeziku	/
skupaj	5

Stranke na Upravne enote Lendava so se, v času našega obiska, z zaposlenimi sporazumevale samo v slovenščini in niso imele potrebe po uporabi madžarskega jezika.

Še več, na vprašanje, kako ocenjujejo dvojezično poslovanje Upravne enote Lendava so kar tri stranke menile, da ni potrebe po dvojezičnem poslovanju, dve stranki pa sta menili, da je dvojezično poslovanje zelo dobro uresničevano in so ga ocenile z najvišjo oceno.

Tabela 14: Odgovori strank na vprašanje »V kolikšni meri menite, da upravna enota Lendava uresničujejo dvojezično poslovanja?«

	število
5 – zelo dobro	2
4 – dobro	/
3 – srednje dobro	/
2 – slabo	/
1 – zelo slabo	/
Ni potrebe po dvojezičnem poslovanju.	3
skupaj	5

Z izjemo maternega jezika, za katerega so vse stranke odgovorile, da je to slovenščina, je bila demografska struktura strank raznolika.

Tabela 15: Odgovori strank na vprašanje, kateri je njihov materni oziroma prvi jezik

	število
slovenščina	5
madžarščina	/
slovenščina in madžarščina	/
drugo	/
skupaj	5

Tabela 16: Spolna struktura strank

	število
moški	3
ženski	2
skupaj	5

Tabela 17: Starostna struktura strank

	število
18–35 let	2
36–53 let	2
54–71 let	1
več kot 72 let	/
skupaj	5

2) Krajevni urad Dobrovnik, Upravna enota Lendava

Opazovanje na terenu je potekalo 14. oktobra 2019, od 10.20 do 11.50.

Opazovanje: Vidna dvojezičnost

- Jezik napisov, oznak zunaj objekta

Slika 13: Dvojezična tabla, ki usmerja h Krajevnemu uradu Dobrovnik.

Slika 14: Dvojezična oznaka na parkirišču pred Krajevnim uradom Dobrovnik.

Slika 15: Dvojezična tabla Krajevnega urada Dobrovnik zraven vhoda.

Slika 16: Plakat, ki informira o spremembah v povezavi z množičnim vrednotenjem nepremičnin Geodetske uprave RS na vhodnih vratih, ki vodijo do Krajevnega urada Dobrovnik, samo v slovenskem jeziku.

Slika 17: Vhod, ki vodi do Krajevnega urada Dobrovnik, dvojezičnim zapisom uradnih ur.

Napisi in oznake Krajevnega urada Dobrovnik zunaj objekta so vsi dvojezični. Dvojezične so tudi usmerjevalne table v okolici urada in na parkirišču. Izjema je bil plakat Geodetske uprave Republike Slovenije na vhodnih vratih, ki je bil samo v slovenščini.

- Jezik napisov, oznak znotraj objekta

Slika 18: Vhodna vrata Krajevnega urada Dobrovnik, z dvojezičnimi napisi imena urada in uradnih ur.

Slika 19: Oglasna deska Krajevnega urada Dobrovnik pred vhodom v pisarno z različnimi obvestili, ki so bila ali v slovenskem ali v madžarskem jeziku.

Slika 20: Dokument »Splošni pogoji zakupa«, SKZG, 2017 so bili izobešeni na oglasni deski samo v slovenskem jeziku.*

Slika 21: Dvojezični napis o knjigi pripomb in pohval v pisarni Krajevnega urada Dobrovnika.

*Dokument »Splošni pogoji zakupa«, SKZG (2017), ki so bili izobešeni na oglasni deski Krajevnega urada Dobrovnika samo v slovenskem jeziku, so prevedeni tudi v madžarski jezik. Dokument »Splošni pogoji zakupa«, SKZG (2017) v madžarskem jeziku⁵⁴ smo našli na spletni strani Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov Republike Slovenije,⁵⁵ ki pa je sicer samo v slovenskem in v okrnjenem obsegu v angleškem jeziku. Tudi sicer nismo zasledili nobenih drugih obrazcev ali dokumentov prevedenih v madžarski jezik.

- Jezik tiskanega gradiva: zloženske, obrazci, drug material

Na oglasni deski pred pisarno je bilo obešeno 13 obvestil, od tega jih je bilo 12 v slovenščini in 1 v madžarščini. Na vratih pisarne krajevnega urada, pa so bila 4 obvestila: 2 obvestili v slovenskem jeziku in 2 obvestili v madžarskem jeziku.

V pisarni sicer ni bilo nobenih obešenih plakatov, obvestil ter drugega tiskanega gradiva, razen dvojezičnega napisa o lokaciji knjige pritožb in pohval.

Praksa je takšna, da gradivo prihaja iz Upravne enote Lendava ali v slovenščini ali v madžarščini. Ne glede na jezik, ga potem izobesijo na oglasno desko.

Menimo, da bi za prevode informativnega materiala, ki ga dobijo iz drugih uradov, služb, itd. morala poskrbeti posamezna resorna ministrstva, in poslati ustrezno število gradiva tudi v madžarskem jeziku.

⁵⁴ http://www.s-kzg.si/static/uploaded/htmlarea/objave/2017/Sploni_pogoji_zakupa_2017_-_Madarski_prevod.pdf

⁵⁵ Spletna stran Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov Republike Slovenije (<http://www.s-kzg.si/si/>)

Anketa

Dne, 14. oktobra 2019, je v času od 10.20 do 11.50 Krajevni urad Dobrovnik obiskala samo ena stranka moškega spola, stara med 18 in 35 let, ki je izpolnila anketi vprašalnik.

Stranka je ustno storitev na Krajevnem uradu Dobrovnik opravila v madžarskem jeziku. Povedala je, da mu je vseeno v katerem jeziku opravi storitev, ker govori tako madžarsko kot tudi slovensko. Njegov materni jezik pa je madžarščina. Po njegovem mnenju Krajevni urad Dobrovnik na lestvici od 1 (zelo slabo) do 5 (zelo dobro), dobro (4) uresničuje dvojezično poslovanje.

3) Krajevni urad Prosenjakovci, Upravna enota Murska Sobota

20. oktobra 2019 je bila povzročena škoda na objektu Krajevnega urada Prosenjakovci, zaradi česar je urad do nadaljnjega zaprt. Posledično v času trajanja projekta nismo mogli izvesti preverjanja uresničevanja dvojezičnosti v omenjenem uradu.

Slika 22 : Zgradba Krajevnega urada Prosenjakovci Upravne enote Murska Sobota, Murska Sobota, z dvojezičnim napisom zgradbi.

Poročilo Madžarske narodne samoupravne skupnosti občine Moravske Toplice leta 2012 je vključevalo komentar o poslovanju Krajevnega urada Prosenjakovci, iz katerega je razvidno, da tam zaposlena strokovna delavka obvlada oba jezika, ter da so vsi izpiski in potrdila iz različnih registrov dvojezični, prav tako pa poteka dvojezično tudi sprejemanje različnih vlog (Madžarska narodna samoupravna skupnost občine Moravske Toplice/Moravske Toplice Községi Magyar Nemzeti Öngazgatási Közösség 2012).

4) Krajevni urad Šalovci, Upravna enota Murska Sobota

Opazovanje na terenu je potekalo 22. oktobra 2019, med 8. in 10. uro.

Slika 23: Zgradba Krajevnega urada Šalovci Upravne enote Murska Sobota, Murska Sobota

Opazovanje: Vidna dvojezičnost

- Jezik napisov, oznak zunaj objekta

Slika 24: Napis na zgradbi, v kateri je Krajevni urad Šalovci, ki je zunaj narodnostno mešanega območja je samo v slovenščini

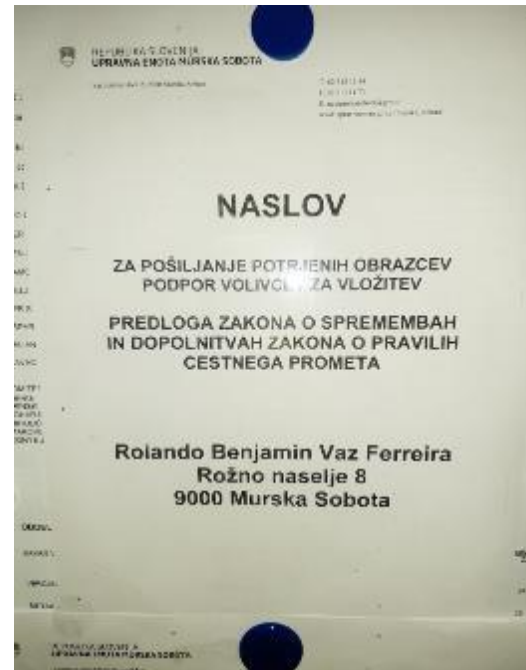
Slika 25: Napis na poštnem nabiralniku Krajevnega urada Šalovci, ki je zunaj narodnostno mešanega območja je samo v slovenščini

Krajevni urad Šalovci, ki sicer ni na narodnostno mešanem območju, vendar omogoča storitve za prebivalce Domanjševcev, ki pa so narodnostno mešano območje znotraj občine Šalovci ima zunaj objekta oznake samo v slovenščini.

- Jezik napisov, oznak znotraj objekta

Slika 26: Napis na vratih Krajevnega urada Šalovci, ki sporoča uradne ure, je samo s slovenščini

Slika 26: Objava na oglasni deski je samo v slovenščini

Slika 27: Objava na oglasni deski je samo v slovenščini

Tudi druge oznake znotraj objekta, vključno z uradnimi urami so objavljene samo v slovenskem jeziku.

- Jezik tiskanega gradiva: zloženke, obrazci, drug material

Slika 28: Informativni material v madžarskem jeziku. Na razpolago so bile 4 zloženke.

Slika 29: Veliko več informativnega gradiva je bilo v slovenskem jeziku. Na razpolago je bilo 14 zloženek.

Na stojalu pri vratih pisarne krajevnega urada je bilo na razpolago 14 različnih zloženek v slovenskem jeziku in 4 zloženke v madžarskem jeziku. Sicer je bilo gradiva v madžarskem jeziku malo, vendar pa takšnih zloženek v Krajevnem uradu Dobrovnik ali v Upravni enoti Lendava nismo zasledili.

Anketa

Dne, 22. oktobra 2019, sta v času od 8. do 10. uro Krajevni urad Šalovce obiskali dve stranki.

Rezultati anketiranja strank so sledeči.

Tabela 18: Odgovori strank na vprašanje »V katerem jeziku – ustna komunikacija – ste danes opravili storitev na upravni enoti?«

ustna komunikacija	število
slovenskem jeziku	2
madžarskem jeziku	/
drugem jeziku	/
Skupaj	2

Tabela 19: Odgovori strank na vprašanje »V katerem jeziku – pisna komunikacija – ste danes opravili storitev na upravni enoti?«

pisna komunikacija	število
slovenskem jeziku	/
madžarskem jeziku	/
drugem jeziku	/
ni bilo pisne komunikacije	2
Skupaj	2

Tabela 20: Odgovori strank na vprašanje »V katerem jeziku – ustna komunikacija – bi si danes želeli oziroma bi vam bilo lažje opraviti storitev na upravni enoti?«

ustna komunikacija	število
slovenskem jeziku	2
madžarskem jeziku	/
drugem jeziku	/
Skupaj	2

Tabela 21: Odgovori strank na vprašanje »V katerem jeziku – pisna komunikacija – bi si danes želeli oziroma bi vam bilo lažje opraviti storitev na upravni enoti?«

pisna komunikacija	število
slovenskem jeziku	2
madžarskem jeziku	/
drugem jeziku	/
Skupaj	2

Stranki, ki sta obiskali Krajevni urad Šalovce sta komunicirali v slovenščini in sta tudi povedali, da je to jeziki njune izbire in materni jezik. Imeli sta dokaj različen pogled na uresničevanje dvojezičnega poslovanja v krajevnem uradu.

Tabela 22: Odgovori strank na vprašanje »V kolikšni meri menite, da krajevni urad uresničujejo dvojezično poslovanja?«

	število
5 – zelo dobro	1
4 – dobro	/
3 – srednje dobro	1
2 – slabo	/
1 – zelo slabo	/
Ni potrebe po dvojezičnem poslovanju.	/
skupaj	2

Tabela 23: Odgovori strank na vprašanje, kateri je njihov materni oziroma prvi jezik

	število
slovenščina	2
madžarščina	/
slovenščina in madžarščina	/
drugo	/
skupaj	2

Tabela 24: Spolna struktura strank

	število
moški	1
ženski	1
skupaj	2

Tabela 25: Starostna struktura strank

	število
18–35 let	/
36–53 let	/
54–71 let	2
več kot 72 let	/
skupaj	2

5.5.3 Dvojezično poslovanje v Zdravstvenem domu

Za področje zdravstva pravni okvir predvideva:

Zakon o pacientovih pravicah (2008) v 19. členu določa način sporazumevanja. Pacient ima pravico, da zdravstveni delavci in zdravstveni sodelavci z njim govorijo ali drugače komunicirajo v slovenskem jeziku ali v jeziku narodne skupnosti na območjih lokalnih skupnosti, kjer je poleg slovenskega jezika uradni jezik tudi italijanski oziroma madžarski jezik.

Zakon o zdravstveni dejavnosti (2005), ki ureja vsebino in opravljanje zdravstvene dejavnosti, določa v 63. členu, da izvajalci zdravstvene dejavnosti, vključeni v mrežo javne zdravstvene službe, zagotovijo, da se na območjih občin, v katerih živita italijanska ali madžarska narodna skupnost, bolniku zagotovi pravica do sporazumevanja z zdravstvenimi delavci in zdravstvenimi sodelavci v italijanskem ali madžarskem jeziku na stopnji znanja C1. Pravica iz prejšnjega stavka se bolniku lahko omogoči v najbližji bolnišnici, ki leži zunaj območja občin, v katerih živi avtohtona narodna skupnost, kadar na tem območju ni takšne ustanove.

Zakon o zdravniški službi (2006) v 11. členu določa, da zdravnik pri opravljanju zdravniške službe uporablja slovenski jezik, na dvojezičnem mešanem območju italijanske in madžarske narodne skupnosti pa uporablja tudi italijanski oziroma madžarski jezik.

Zakon o priznavanju poklicnih kvalifikacij zdravnik, zdravnik specialist, doktor dentalne medicine in doktor dentalne medicine specialist (2010) glede opravljanja zdravniške službe določa, da mora oseba pred zaposlitvijo predložiti dokazilo o znanju slovenskega jezika, na območju občin, na katerih živita italijanska ali madžarska narodna skupnost, pa tudi dokazilo o znanju italijanskega oziroma madžarskega jezika v skladu s stopnjo znanja jezika, ki ga za posamezna delovna mesta določi izvajalec zdravstvene dejavnosti.

Ne glede na obstoječo zakonodajo je v Poročilih o izvedbi načrta ukrepov Vlade Republike Slovenije za izvajanje Predpisov na področju dvojezičnosti 2015–2018 za leto 2016, 2017 in 2018 zapisano stališče Ministrstva za zdravje, da zaposleni v zdravstvenih ustanovah niso zaznali potreb za izvedbo tečajev manjšinskih jezikov.

1) Zdravstveni dom Lendava– Egészségház Lendva

Zdravstveni dom Lendava (ZD Lendava) je javni zdravstveni zavod, ki opravlja zdravstveno dejavnost na primarni in sekundarni ravni ter izobraževalno in raziskovalno dejavnost. Zdravstveno varstvo na primarni ravni obsega dejavnost osnovnega zdravstvenega varstva in lekarniško dejavnost. Primarna raven zdravstvenega varstva je dostopna brez napotnice. Zdravstveno varstvo na sekundarni ravni obsega dejavnost specialističnih ambulant in bolnišnično dejavnost.⁵⁶

ZD Lendava zagotavlja zdravstvene storitve predvsem občanom občin Turnišče, Kobilje, Črenšovci, Odranci, Velika Polana, Lendava in Dobrovnik, pri čemer slednji dve vključujeta naselja narodnostno mešanega območja. V Dobrovniku je organizirana še *Zdravstvena postaja Dobrovnik – Általános rendelő Dobronak*.

Spletna stran ZD Lendava, del katere je tudi predstavitev Zdravstvene postaje Dobrovnik je le v manjšem obsegu pripravljena v madžarskem jeziku. V madžarščini so objavljeni naslovi izbirnih menijev, krajši osrednji teksti na strani oziroma podstrani, urniki zdravnikov. V madžarščini so objavljena še navodila oziroma priprava pacienta pred odvzemom biološkega materiala. Niso pa v madžarski jezik prevedeni javno objavljeni dokumenti, vključno s statutom ZD Lendava – Egészségház Lendva, načrti in letna poročila ZD, podatki o čakalnih dobah, ceniki itd.

⁵⁶ JZZ ZD LENDAVA je bil ustanovljen leta 1993 z Odlokom Občine Lendava, Črenšovci, Turnišče, Odranci in Občine Kobilje. Z nastankom novih občin sta postali soustanoviteljici zavoda še Občini Velika Polana in Dobrovnik.

5.5.3.1 Ugotovitve s terena

1) Zdravstveni dom Lendava

Opazovanje na terenu – Zdravstveni dom Lendava je potekalo 15. oktobra 2019, od 12.20 do 13.50 ure.

Slika 29: Zdravstveni dom Lendava

Opazovanje: Vidna dvojezičnost

- Jezik napisov, oznak zunaj objekta

Slika 30: Dvojezični napis na stavbi Zdravstvenega doma Lendava

Slika 31: Enojezična napisa na stavbi Zdravstvenega doma Lendava

Slika 32: Enojezični napisi na vhodnih vratih Zdravstvenega doma Lendava

Slika 33: Dvojezični napis pred vhodom

Slika 34: Dvojezični napis na vratih Zdravstvenega doma Lendava

Napisi zunaj objekta oziroma na objektu Zdravstveni dom Lendava so v veliki meri dvojezični. So pa tudi označevalne table in napisi, ki so samo v slovenščini in bi lahko bili z malo truda dvojezični.

- Jezik napisov, oznak znotraj objekta

Slika 35: Enojezične oznake oziroma napisi na oglasni deski znotraj objekta

Slika 36: Enojezične oznake oziroma napisi znotraj objekta

Slika 37: Enojezične oznake oziroma napisi znotraj objekta

Slika 38: Enojezične oznake oziroma napisi znotraj objekta

Slika 39: Enojezične oznake oziroma napisi na oglasni deski znotraj objekta

Slika 40: Enojezične oznake oziroma napisi znotraj objekta

Slika 41: Enojezične oznake oziroma znotraj objekta

KARDIOLOŠKA AMBULANTA

Kardiológiai szakrendelő

Mag. sc. Ivan Gašparac,
dr. med., spec. int.

Štefan Horvat,
dr. med., spec. int.

Janja Bradač Raj, dipl. med. sestra
Arpad Vaš, zdravstveni tehnik

Misa Molnar, dipl. med. sestra
Katarina Novak, sr. med. sestre

Delovni čas v mesecu Oktobru:
07.10.2019 (07.00 – 12.00),
14.10.2019 (07.00 – 12.00),
21.10.2019 (07.00 – 12.00),
28.10.2019 (07.00 – 12.00).

Delovni čas v mesecu Oktobru:
08.10.2019 (14:15 do 19:45),
15.10.2019 (14:15 do 19:45),
22.10.2019 (14:15 do 19:45).

Šifra VZS	Naziv VZS	ČAKALNE DOBE PO STOPNJIH NIVOMOSTI		
		ZELO HITRO	HITRO	REDNO
10106	Kardiološki pregled – koronarni			
10187	Kardiološki pregled – prvi	40	135	290
0510	U2 stila	40	135	300

Prosimo, da se na pregled naročite na enega od naslednjih načinov:
A vizgálatra irodóni előjegyzást a következő módon lehet megtenni:
- **telefonosk naračanje** - telefonon 02/5789-252 ali 02/5789-261
- **Ponedeljek/četrtek, Torok/Keddi, Četnik/Csütörtök in Pétek/Péntek**
7.15 – 9.15, razen v sredo – klicna sredstva 17.00 – 19.00
- **elektronsko naračanje** – e-mail dim: https://naračanje.kardiol.hu/ ali
info@kardiol.hu
- **osebno** v ambulanti v ordinacijskem času – személyesen a rendelői időben
- **z navadno pošto** – postai úton:
ZDRAVSTVENI DOM LENDAVA
NAROČILA
KIDRIČEVA ULICA 34
9220 LENDAVA

Slika 42: Delno dvojezične informacije o delovnem času, naročanju, itd.

ULTRAZVOČNA AMBULANTA - ULTRAHANG

prim. doc. dr. Šanti Letonja Marija, dr. med., spec. radiologije

Katarina Novak, sr. med. sestra
Arpad Vaš, zdravstveni tehnik

Delovni čas v mesecu Oktobru:
- 02.10.2019 (od 6.40 – 10.30)
- 07.10.2019 (od 6.40 – 10.30)
- 14.10.2019 (od 6.40 – 10.30)
- 21.10.2019 (od 6.40 – 10.30)
- 28.10.2019 (od 6.40 – 10.30)
- 30.10.2019 (od 6.40 – 10.30)

Šifra VZS	Naziv VZS	ČAKALNE DOBE PO STOPNJIH NIVOMOSTI		
		ZELO HITRO*	HITRO	REDNO
1794	U2 vrtilni 2D	24	45	75
1894	Čol-sten U2 vrtilni 2D vrtilni	14	25	75
1864	U2 vrtilni 2D	14	35	60

Prosimo, da se na pregled naročite na enega od naslednjih načinov:
A vizgálatra irodóni előjegyzást a következő módon lehet megtenni:
- **telefonosk naračanje** - telefonon 02/5789-252 ali 02/5789-261
- **Ponedeljek/četrtek, Torok/Keddi, Četnik/Csütörtök in Pétek/Péntek**
7.15 – 9.15, razen v sredo – klicna sredstva 17.00 – 19.00
- **elektronsko naračanje** – e-mail dim: https://naračanje.kardiol.hu/ ali
info@kardiol.hu
- **osebno** v ambulanti v ordinacijskem času – személyesen a rendelői időben
- **z navadno pošto** – postai úton:
ZDRAVSTVENI DOM LENDAVA
NAROČILA
KIDRIČEVA ULICA 34
9220 LENDAVA

Slika 43: Delno dvojezične informacije o delovnem času, naročanju, itd.

Slika 44: Plakat v madžarskem jeziku, ki informira o nevarnosti bolezni, ki jih prenašajo klopi

Slika 45: Navodila o pravilnem umivanju rok, v slovenskem jeziku

Slika 46: Dvojezična zloženka, ki napoveduje dan odprtih vrat

Slika 47: Informativni plakat o nevarnosti visokega krvnega tlaka in holesterola

Slika 48: Obvestilo o požarni varnosti je dvojezično

Slika 49: Ambulante imajo na vratih dvojezične informacije o ordinacijskem času

Slika 50: Ambulante imajo na vratih dvojezične informacije o ordinacijskem času

Slika 51: Napis na hodniku, delno dvojezičen

V Zdravstvenem domu Lendava je mogoče zaslediti dvojezična besedila oziroma gradiva, gradivo v samo slovenskem jeziku in tudi gradivo v samo madžarskem jeziku. Besedila, napisi, ki nastanejo interno, v Zdravstvenem domu Lendava bi lahko bili vsi dvojezični.

- Jezik tiskanega gradiva: zloženke, obrazci, drug material

V čakalnici je bilo reklamno gradivo posameznih farmacevtskih družb, samo v slovenskem jeziku. Tudi nekatere zloženke z različnimi informativno-izobraževalnimi vsebinami, ki jih je založil Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije so bile samo v slovenskem jeziku.

Zloženska, ki jo je pripravil Zdravstveni dom Lendava, oziroma Zdravstveno vzgojni center Lendava z informacijami o programu svetovanja za zdravje je pripravljena v madžarskem in slovenskem jeziku.

Anketa

Dne, 15. oktobra 2019, je v času od 12.20 do 13.50 ure, Zdravstveni dom Lendava obiskalo več ljudi. Na naša vprašanja je odgovorilo 27 ljudi, 8 jih je sodelovanje odklonilo.

Tabela 26: Odgovori anketiranih na vprašanje: »V katerem jeziku je danes potekala vaša komunikacija z medicinsko sestro v zdravstvenem domu?«

Z medicinsko sestro	število
v slovenskem jeziku	22
v madžarskem jeziku	3
z eno medicinsko sestro v slovenščini, z drugo medicinsko sestro v madžarščini	1
drugo: nisem komuniciral z medicinsko sestro	1
skupaj	27

Tabela 27: Odgovori anketiranih na vprašanje: »V katerem jeziku je danes potekala vaša komunikacija z zdravnikom v zdravstvenem domu?«

Z zdravnikom	število
v slovenskem jeziku	15
v madžarskem jeziku	3
drugo: »Nisem bil pri zdravnici«*	9
skupaj	27

* »Danes, nisem bil a pri zdravnici, sicer pa moja zdravnica zna madžarsko.« (1)

Tabela 28: Odgovori anketiranih na vprašanje: »V katerem jeziku bi si želeli oziroma bi vam bilo lažje komunicirati z medicinsko sestro v zdravstvenem domu?«

Z medicinsko sestro	število
v slovenskem jeziku	15
v madžarskem jeziku	3
vseeno ali v madžarskem ali v slovenskem jeziku	7
hrvaškem	2
skupaj	27

Tabela 29: Odgovori anketiranih na vprašanje: »V katerem jeziku bi si želeli oziroma bi vam bilo lažje komunicirati z zdravnikom v zdravstvenem domu?«

Z zdravnikom	število
v slovenskem jeziku	15
v madžarskem jeziku	3
vseeno ali v madžarskem ali v slovenskem jeziku	7
hrvaškem	2
skupaj	27

Večina anketiranih je tisti dan v Zdravstvenem domu komunicirala z medicinsko sestro (81 %) in z zdravnikom (55 %) v slovenščini. Nekaj več kot polovica (55 %) pacientov bi si izbrala slovenščino kot jezik komunikacije. 26 % pacientov je menilo, da jim je vseeno ali poteka komunikacija v slovenščini ali v madžarščini, dejansko pa so se z medicinsko sestro ali zdravnikom sporazumeli v slovenščini. Trije posamezniki, ki so navedli, da se želijo sporazumevati v zdravstvenem domu v madžarskem jeziku oziroma jim je raba madžarščine lažja, so se tudi dejansko lahko sporazumevali v madžarščini.

Tabela 30: Odgovori anketiranih, v katerem jeziku so dobili kakšen pisni material (navodila, diagnozo, napotnico, itd.)

	število
napotnica, recept v slovenskem jeziku	24
diagnoza v slovenskem jeziku	17
navodila, brošure, letaki v slovenskem jeziku	17
nič nisem dobil	1

Iz odgovorov je mogoče sklepati, da je vsa dokumentacija, ki jo pacient dobi pri zdravniku v slovenščini.

Tabela 31: Odgovori anketiranih na vprašanje: »V kolikšni meri menite, da zdravstveni dom uresničujejo dvojezično poslovanja?«

	število
5 – zelo dobro	8
4 – dobro	5
3 – srednje dobro*	5
2 – slabo	1
1 – zelo slabo	
Drugo: »Me ne zanima, govorim samo slovensko.«, »Smo v Sloveniji.«, »Preveč je madžarščine.«, »Vseeno mi je.«	8
skupaj	27

* »Psihologinja za otroke govori samo slovenski jezik.«

Tabela 32: Odgovori anketiranih na vprašanje: »V kolikšni meri menite, da zdravstveni dom uresničujejo dvojezično poslovanja? Glede na njihov materni jezik

	Materni jezik					skupaj
	Slo.	Mad.	Slo. in mad.	Hrv.	Brez odgovora	
5 – zelo dobro	3	4		1		8
4 – dobro	2	1	1	1		5
3 – srednje dobro	2	2		1		5
2 – slabo		1				1
1 – zelo slabo						
Drugo: »Me ne zanima, govorim samo slovensko.«, »Smo v Sloveniji.«, »Preveč je madžarščine.«, »Vseeno mi je.«	6			1	1	8
skupaj	13	8	1	4	1	27

Malo manj kot polovica anketiranih ocenjuje, da je dvojezično poslovanje v zdravstvenem domu zelo dobro ali dobro izpeljano. Samo en anketiranec z madžarskim maternim jezikom je menil, da je dvojezično poslovanje slabo. Osem anketiranih pa je reklo, da jim je vseeno za dvojezično poslovanje. Velika večina njih je kot materni jezik navedla slovenščino.

Anketiranci z madžarskim maternim jezikom so v večini zadovoljni z uresničevanjem dvojezičnega poslovanja v Zdravstvenem domu Lendava. Med njimi je uresničitev dvojezičnega poslovanja kot slabo ocenil samo eden.

Anketiranci s slovenskim maternim jezikom pa so razdeljeni na skupino, ki meni da dvojezično poslovanje dobro urejeno in na skupino, ki meni, da dvojezičnega poslovanje ni potrebno oziroma jim je zanj vseeno.

Tabela 33: Struktura anketiranih glede na materni oziroma prvi jezik

	število
slovenščina	13
madžarščina	8
slovenščina in madžarščina	1
hrvaščina	4
brez odgovora	1
skupaj	27

Tabela 34: Spolna struktura anketiranih

	število
moški	13
ženski	14
skupaj	27

Tabela 35: Starostna struktura anketiranih

	število
18–35 let	2
36–53 let	8
54–71 let	13
več kot 72 let	4
skupaj	27

2) Splošna Ambulanta Dobrovnik, Zdravstvena postaja Dobrovnik/Általános rendelő Dobronak

Opazovanje na terenu – Zdravstvena postaja Dobrovnik je potekalo 14. oktobra 2019, med 11.50 in 13.20 uro.

Slika 52: Zdravstvena postaja Dobrovnik

Opazovanje: Vidna dvojezičnost

- Jezik napisov, oznak zunaj objekta

Slika 53: Dvojezična tabla, ki usmerja k Zdravstveni postaji Dobrovnik

Slika 54: Dvojezična oznaka na parkirišču pred Zdravstveno postajo Dobrovnik

Slika 55: Dvojezični napis zunaj objekta Zdravstvena postaja Dobrovnik.

Slika 56: Dvojezični napis na vhodu objekta Zdravstvena postaja Dobrovnik, z delovnim časom.

Vsi napisi v okolici objekta Zdravstvene postaje Dobrovnik in na objektu so dvojezični.

- Jezik napisov, oznak znotraj objekta

Slika 57: Izvleček požarnega reda v slovenščini.

Slika 58: Izvleček požarnega reda v madžarščini, pri čemer so naslovi in celotna točka 3. v slovenskem jeziku

Slika 59: Navodila ravnanja za zaposlene in paciente v primeru požara v slovenskem jeziku.

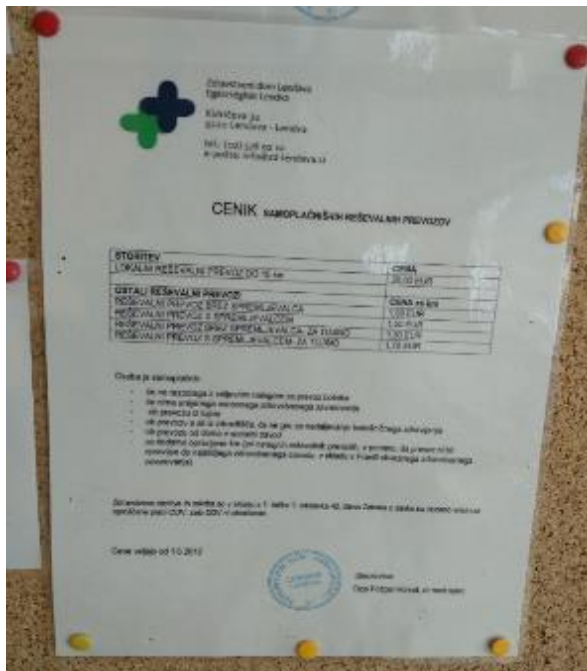
Slika 60: Navodila ravnanja za zaposlene in paciente v primeru požara v madžarskem jeziku

Slika 61: Certifikat o ISO standardu 9001 v slovenskem jeziku

Slika 62: Certifikat o ISO standardu 9001 v madžarskem jeziku

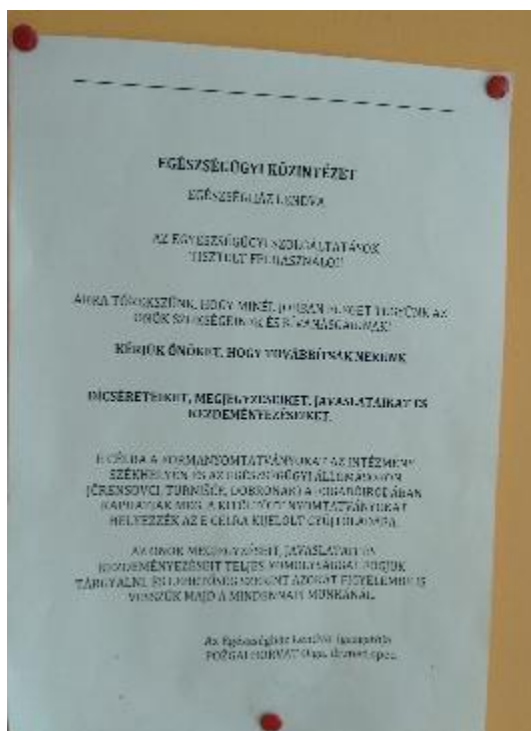

Slika 63: Cenik samoplačniških reševalnih prevozov je samo v slovenskem jeziku.

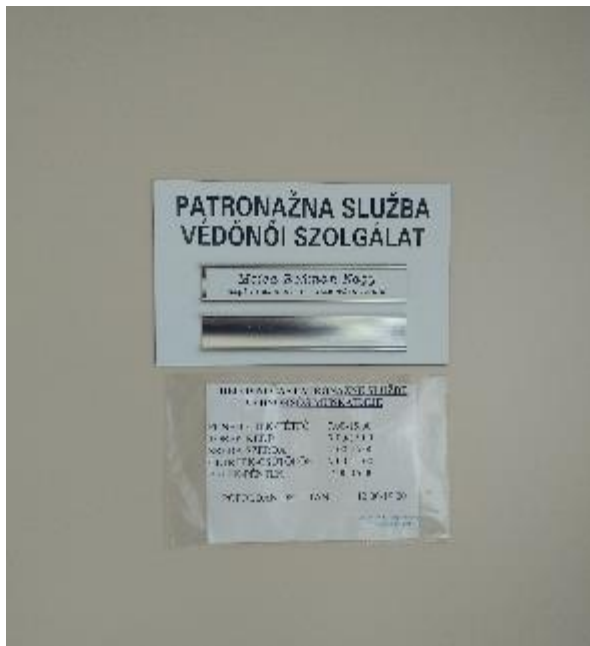

Slika 64: Cenik samoplačniških storitev na zahtevo občana, ki niso pravica iz Pravil obveznega zdravstvenega zavarovanja je samo v slovenskem jeziku.

Ceniki storitev so tudi na spletni strani Zdravstvenega doma Lendava samo v slovenskem jeziku.

Slika 65 in 66: Nagovor uporabnikom storitev, kam lahko sporočijo pohvale, pripombe in pobude je napisan v slovenskem in madžarskem jeziku.

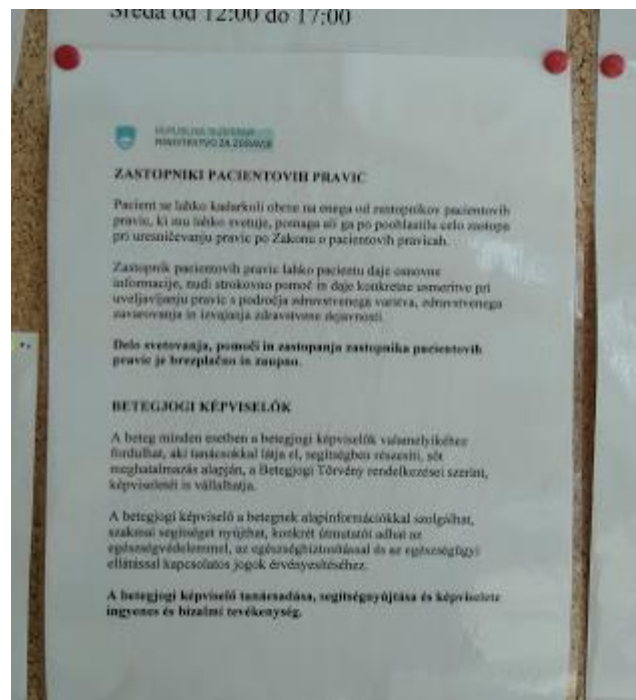
Slika 67: Oznake na vratih ambulanc, prostorov v Zdravstveni postaji Dobrovnik so dvojezične

Slika 68: Plakat, ki opozarja na nevarne posledice kajenja je samo v slovenskem jeziku

Slika 69: Kontaktne informacije zastopnika pacientovih pravic so samo v slovenskem jeziku.

Slika 70: Informacija o vlogi zastopnikov pacientovih pravic je dvojezična.

Slika 71: Obvestilo uporabnikom, kako ravnati v primeru domnevne kršitve pacientovih pravic je dvojezično

Slika 72: Kontakt odgovorne osebe za čakalne vrste je dvojezičen

Slika 73: Plakat o anatomiji človeka v madžarskem jeziku.

Slika 74: obvestilo o cepljenju – samo v slovenskem jeziku.

Obvestila in napisi v notranjosti Zdravstvene postaje Dobrovnik so v veliki meri dvojezični. Nekaj obvestil je samo v slovenščini, nekaj informativnega gradiva pa je tudi samo v madžarščini. Informativno gradivo, ki nastaja interno, v Zdravstvenem domu Lendava, bi lahko bilo tudi v madžarskem jeziku.

- Jezik tiskanega gradiva: zložen, obrazcev, drugega materiala

V čakalnici je bilo reklamno gradivo posameznih farmacevtskih družb, samo v slovenskem jeziku. Tudi zloženke z različnimi informativno-izobraževalnimi vsebinami, ki jih je založil Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije so bile samo v slovenskem jeziku.

Zloženska, ki jo je pripravil Zdravstveni dom Lendava, oziroma Zdravstveno vzgojni center Lendava z informacijami o programu svetovanja za zdravje je pripravljena v madžarskem in slovenskem jeziku. Ravno tako je v dveh jezikih pripravljeno vabilo na predavanje »Spregovorimo o demenci«.

Anketa

Dne, 14. oktobra 2019, je v času od 11.50 do 13.20 Zdravstveno postajo Dobrovnik obiskalo več ljudi. Na naša vprašanja je odgovorilo 6 ljudi, 2 sta sodelovanje odklonila.

Tabela 36: Odgovori anketiranih na vprašanje: »V katerem jeziku je danes potekala vaša komunikacija z medicinsko sestro v zdravstveni postaji?«

Z medicinsko sestro	število
v slovenskem jeziku	5
v madžarskem jeziku	1
drugo	/
skupaj	6

Tabela 37: Odgovori anketiranih na vprašanje: »V katerem jeziku je danes potekala vaša komunikacija z zdravnikom v zdravstveni postaji?«

Z zdravnikom	število
v slovenskem jeziku	/
v madžarskem jeziku	3
drugo: »Nisem bil pri zdravniku«	3
skupaj	6

Anketiranci, ki znajo slovenski in madžarski jezik, so z medicinsko sestro govorili v slovenščini. V tem primeru gre za jezikovno prilagoditev sogovorniku, ki ni suveren v madžarskem jeziku. Vsi anketirani, ki so bili pri zdravnici, so z njo govorili madžarsko.

Tabela 38: Odgovori anketiranih na vprašanje: »V katerem jeziku bi si želeli oziroma bi vam bilo lažje komunicirati z medicinsko sestro v zdravstveni postaji?«

Z medicinsko sestro	število
v slovenskem jeziku	/
v madžarskem jeziku	2
drugo: Vseeno ali v madžarskem ali v slovenskem jeziku	4
skupaj	6

Tabela 39: Odgovori anketiranih na vprašanje: »V katerem jeziku bi si želeli oziroma bi vam bilo lažje komunicirati z zdravnikom v zdravstveni postaji?«

Z zdravnikom	število
v slovenskem jeziku	/
v madžarskem jeziku	2
drugo: Vseeno ali v madžarskem ali v slovenskem jeziku	4
skupaj	6

Večina anketiranih je povedala, da se lahko sporazumevajo v slovenščini ali madžarščini, dva anketiranca pa sta navedla, da se z zdravstvenim osebjem raje sporazumevata v madžarščini.

Tabela 40: Odgovori anketiranih na vprašanje, v katerem jeziku so dobili pisni material (navodila, diagnozo, napotnico, itd.)

	število
napotnica, recept v slovenskem jeziku	3
diagnoza v slovenskem jeziku	2
nič nisem dobil	2

Vso pisno gradivo so anketiranci dobili v slovenščini. En anketiranec je to komentiral: »Škoda, ker ni v madžarskem jeziku.«

Tabela 41: Odgovori anketiranih na vprašanje: »V kolikšni meri menite, da zdravstveni dom oziroma zdravstvena postaja uresničujejo dvojezično poslovanja?«

	število
5 – zelo dobro	4
4 – dobro	1
3 – srednje dobro	1
2 – slabo	/
1 – zelo slabo	/
skupaj	6

Anketiranci so večinoma zadovoljni z uresničevanjem dvojezičnega poslovanja na zdravstveni postaji.

Tabela 42: Struktura anketiranih glede na njihov materni oziroma prvi jezik

	število
slovenščina	1
madžarščina	5
slovenščina in madžarščina	/
drugo	/
skupaj	6

Velika večina anketiranih je za materni jezik navedla madžarščino.

Tabela 43: Spolna struktura anketiranih

	število
moški	4
ženski	2
skupaj	6

Tabela 44: Starostna struktura anketiranih

	število
18–35 let	1
36–53 let	1
54–71 let	3
več kot 72 let	1
skupaj	6

3) Splošna ambulanta Prosenjakovci, Zdravstveni dom Murska Sobota

Zdravstveni dom Murska Sobota ima *splošno ambulanto v Prosenjakovcih*, ki je v naselju na narodnostno mešanem območju v Prekmurju.

Njihova predstavitvena spletna podstran na spletni strani Zdravstvenega doma Murska Sobota je samo v slovenščini.

Opazovanje na terenu – Zdravstvena postaja Prosenjakovci je potekalo 21. novembra 2019, med 15. in 17. uro.

Slika 75: Splošna ambulanta Prosenjakovci

Opazovanje: vidna dvojezičnost

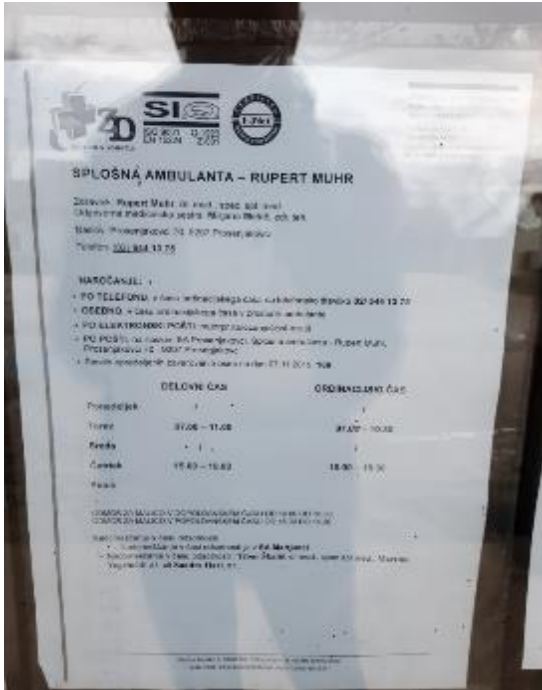
- Jezik napisov, oznak zunaj objekta

Slika 76: Dvojezični napis na vhodnih vratih

Slika 77: Dvojezično obvestilo na vhodnih vratih

Slika 78: Obvestilo o ordinacijskem času na vhodnih vratih v slovenščini

Slika 79: Obvestilo pacientom na vhodnih vratih v slovenščini

- Jezik napisov, oznak znotraj objekta

Slika 80: Napis znotraj objekta v slovenščini,

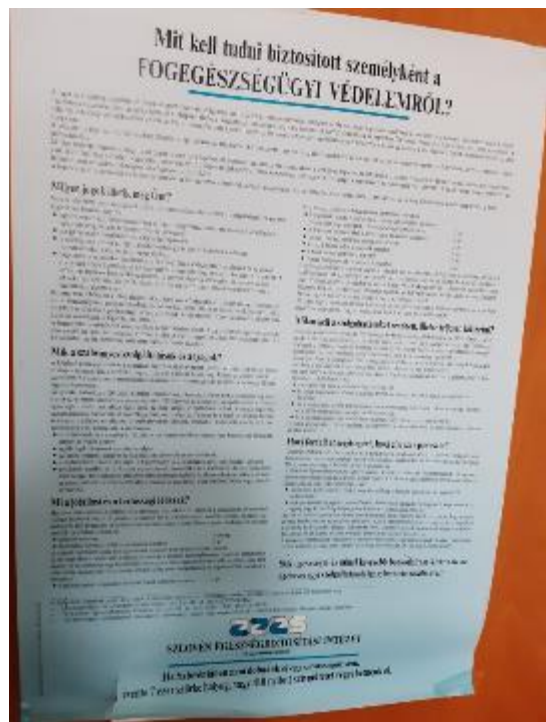
Slika 81: Napis znotraj objekta v slovenščini.

Slika 82: Napis znotraj objekta v slovenščini.

Slika 83: Napis znotraj objekta v slovenščini.

Slika 84: Plakat Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije v madžarskem jeziku.

Slika 85: Plakat za brezplačne delavnice v slovenskem jeziku.

Slika 86: Plakat Nacionalnega inštituta za javno zdravje v slovenskem jeziku.

Slika 87: Zloženk v čakalnici so večinoma v slovenskem jeziku.

Na mizi v ordinaciji se je nahajalo vsega skupaj 21 različnih zloženk, od tega je bilo 17 zloženk v slovenskem jeziku, 4 zloženk pa so bile v madžarskem jeziku.

Slika 88: Anketni vprašalnik za paciente, v slovenskem jeziku.

Slika 89: Obrazec za pobude – predloge – pohvale v slovenskem jeziku.

Splošna ambulanta Prosenjakovci in splošna ambulanta Dobrovnik, sta obe locirani na narodnostno mešanem območju. Vendar ima Splošna ambulanta Prosenjakovci precej manj vidne dvojezičnosti oziroma manj vidne rabe madžarskega jezika.

Anketa

Dne, 21. novembra 2019, smo v času od 15. do 16.30 ure v Splošni ambulanti Prosenjakovci izvedli 6 anket.

Tabela 45: Odgovori anketiranih na vprašanje: »V katerem jeziku je danes potekala vaša komunikacija z medicinsko sestro?«

Z medicinsko sestro	število
v slovenskem jeziku	6
v madžarskem jeziku	/
z eno medicinsko sestro v slovenščini, z drugo medicinsko sestro v madžarščini	/
drugo: nisem komuniciral z medicinsko sestro	/
skupaj	6

Tabela 46: Odgovori anketiranih na vprašanje: »V katerem jeziku je danes potekala vaša komunikacija z zdravnikom?«

Z zdravnikom	število
v slovenskem jeziku	2
v madžarskem jeziku	4
skupaj	6

Vsi pacienti so se z medicinsko sestro pogovarjali v slovenskem jeziku, ker ne obvlada madžarskega jezika, medtem ko so se z zdravnikom, ki govori madžarski jezik pretežno pogovarjali v madžarščini.

Tabela 47: Odgovori anketiranih na vprašanje: »V katerem jeziku bi si želeli oziroma bi vam bilo lažje komunicirati z medicinsko sestro?«

Z medicinsko sestro	število
v slovenskem jeziku	3
v madžarskem jeziku	1
vseeno ali v madžarskem ali v slovenskem jeziku	2
skupaj	6

Tabela 48: Odgovori anketiranih na vprašanje: »V katerem jeziku bi si želeli oziroma bi vam bilo lažje komunicirati z zdravnikom?«

Z zdravnikom	število
v slovenskem jeziku	2
v madžarskem jeziku	2
vseeno ali v madžarskem ali v slovenskem jeziku	2
Skupaj	6

Pacienti so dokaj enakomerno porazdelili v odgovorih na vprašanje, v katerem jeziku bi si želeli komunikacije z zdravstvenim osebjem. Približno tretjina je izbrala slovenščino, tretjina madžarščino, tretjini pa je vseeno ali slovenščina ali madžarščina.

Tabela 49: Odgovori anketiranih, v katerem jeziku so dobili kakšen pisni material (navodila, diagnozo, napotnico, itd.); možnih je več odgovorov

	število
napotnica, recept v slovenskem jeziku	2
diagnoza v slovenskem jeziku	5
navodila, brošure, letaki v slovenskem jeziku	/
nič nisem dobil	1

Tudi tu pacienti ves pisni material dobijo v slovenščini.

Tabela 50: Odgovori anketiranih na vprašanje: »V kolikšni meri menite, da splošna ambulanta uresničuje dvojezično poslovanje?«

	število
5 – zelo dobro	4
4 – dobro	2
3 – srednje dobro	/
2 – slabo	/
1 – zelo slabo	/
Skupaj	6

Pacienti so v veliki meri zadovoljni in dobro ocenjujejo uresničevanje dvojezičnega poslovanja v splošni ambulanti.

Tabela 51: Struktura anketiranih glede na materni oziroma prvi jezik

	število
slovenščina	2
madžarščina	4
slovenščina in madžarščina	/
hrvaščina	/
brez odgovora	/
skupaj	6

Med pacienti so prevladovali taki z madžarskim maternim jezikom.

Tabela 52: Spolna struktura anketiranih

	število
moški	2
ženski	4
skupaj	6

Tabela 53: Starostna struktura anketiranih

	število
18–35 let	/
36–53 let	1
54–71 let	1
več kot 72 let	4
skupaj	6

6. Dvojezična vzgoja in izobraževanje v Prekmurju

6.1 Zgodovinski oris razvoja dvojezične vzgoje in izobraževanja

Po drugi svetovni vojni, v novi Jugoslaviji, je bilo načelo o enakopravnosti narodnih manjšin zapisano v Ustavi Federativne ljudske republike Jugoslavije (FLRJ) leta 1946 in v Ustavi Ljudske republike Slovenije (1947). Z zvezno ustavo (13., 21. in 25. člen) in republiško ustavo (12. in 20. člen) je bilo določeno, da narodne manjšine uživajo pravico in zaščito svojega kulturnega razvoja in svobodne uporabe maternega jezika. Tako določen položaj manjšin je bil tudi kazensko zavarovan z Zakonom o prepovedi izzivanja narodnega, rasnega in verskega sovraštva ter razdora (1946) (Šiftar 1996, 73). Kljub formalni enakopravnosti je v začetnem povojnem obdobju obstajala težnja po asimilaciji narodnih manjšin. S priseljevanjem slovenskih družin na narodnostno mešano območje in prepovedjo politične dejavnosti madžarske manjšine se je nadaljevalo konfliktno ozračje med večino in manjšino. Nestrpnost prebivalcev slovenske narodnosti do Madžarov je bila posledica (tudi) dogodkov iz preloma stoletja in še posebej dogodkov druge svetovne vojne, ko se je izvajala madžarizacija.

Šola za pripadnike madžarske narodnosti v Prekmurju je bila takoj po drugi svetovni vojni organizirana v madžarskem učnem jeziku, oziroma pouk je potekal v enojezični slovenskih in enojezičnih madžarskih oddelkih (Rudaš in Kolláth 2017, 65). Učni program je bil prilagojen in jim je omogočal seznanjanje s pomembnejšimi poglavji iz zgodovine in zemljepisa Madžarske. Od tretjega razreda dalje so tri ure tedensko kot učni predmet poučevali slovenski jezik. Takšna organizacija šolstva se ni pokazala kot najučinkovitejša. Glavni oviri sta bili pomanjkanje učiteljev z ustreznim znanjem madžarščine ali slovenščine in pomanjkanje ustreznih učbenikov. V tem obdobju so učbenike dobivali iz (madžarskih manjšinskih šol) Vojvodine, tam pa je potekalo tudi usposabljanje učiteljev.

V šolskem letu 1945/1946 so bili madžarski manjšinski oddelki v murskosoboškem okraju v: Čikečki vasi, Domanjševcih, Hodošu, Prosenjakovcih. V okraju Dolnja Lendava pa v: Dolnji Lendavi, Čentibi, Dobrovniku, Dolgi vasi, Dolini, Gaberju, Gornjem Lakošu, Genterovcih, Kapci, Mostju, Motvarjevcih, Pincah, Radmožancih in Petišovcih (Ostaneč 1970, 639).

Učitelji, ki so se šolali v Vojvodini, učencem niso mogli posredovati tolikšnega znanja slovenskega jezika, da bi lahko nadaljevali šolanje na srednjih šolah s slovenskim jezikom, zaprtost jugoslovansko-madžarske meje pa jim tudi ni omogočala nadaljevanja izobraževanja na Madžarskem. To so bili glavni razlogi za sprva postopno, pozneje pa čedalje močnejše upadanje vpisa otrok v šole in oddelke z madžarskim učnim jezikom. Velja pa omeniti tudi »napet« odnos večinske populacije do madžarske in italijanske narodne skupnosti, glede na to, da z Italijo še ni bilo rešeno mejno vprašanje, Madžarska pa je bila »satelit« Sovjetske zveze, nasprotnice Jugoslavije v informbirojevskem sporu. Šele po podpisu londonskega sporazuma (5. oktober 1954), ki vključuje podlago za zaščito narodnih manjšin ter normalizaciji odnosov Jugoslavije z vzhodnoevropskimi državami po podpisu Beograjske deklaracije (2. junija 1955) so bili ustvarjeni pogoji za drugačno obravnavanje narodnih manjšin v Sloveniji (Gabrič 2006, 156). Kljub temu so po letu 1955 madžarski starši začeli svoje otroke množično vpisovati v oddelke s slovenskim učnim jezikom.⁵⁷ V šolskem letu 1958/59 je bilo 31,8 %

⁵⁷ Na različne načine so poskušali izboljšati kvaliteto pouka v šolah z madžarskim učnim jezikom. Pripravili so tečaje za izpopolnjevanje učiteljev v slovenskem jeziku. V šolskem letu 1955/1956 je bil na željo staršev uveden pouk slovenskega

vseh madžarskih učencev (to je 467 učencev od skupno 1.467 učencev) vpisanih v slovenske oddelke. V nekaterih slovenskih oddelkih v Dobrovniku in Lendavi je bilo do 50 % vseh učencev madžarske narodnosti (Hajos 1974, 769; Začetki dvojezičnega šolstva v Prekmurju 2019). Posledično se je v slovenskih šolah pojavilo veliko število učencev, ki so slabo obvladali slovenski jezik, madžarske šole pa so postale tako majhne, da pouka ni bilo mogoče organizirati v skladu s šolsko reformo, ki je ravno v tem času začela prodirati v obvezno šolstvo (Začetki dvojezičnega šolstva v Prekmurju 2019).⁵⁸

Konec petdesetih let so bile s splošno reformo šolstva v Sloveniji oziroma Jugoslaviji, ponujene zakonske možnosti za reorganizacijo izobraževalnega sistema pripadnikov madžarske (in tudi italijanske) skupnosti. Pri vpeljavi sprememb šolstva narodnih manjšin je bila slovenska oblast pod pritiski znotraj Jugoslavije; prišlo je namreč do razhajanj med stališči posameznih jugoslovanskih republik (Gabrič 2006, 157). Predvsem Srbija je nasprotovala preveč radikalnim spremembam, predlaganih s strani Slovenije, na področju šolstva narodnih manjšin, saj bi, če bi slovenska stališča obveljala za vso državo, morala tudi sama popuščati Albancem na Kosovu, tega pa ni bila pripravljena storiti. Proti nekaterim spremembam je bila še Italija, ki se je bala zahtev po recipročnosti in ni bila pripravljena Slovincem v Italiji dovoliti toliko, kolikor so bile slovenske oblasti pripravljene dati Italijanom v Sloveniji. Ne glede na politična nasprotovanja in praktične težave (pomanjkanje dvojezičnih učiteljev, neizdelani učni načrti, pomanjkanje ustreznih učbenikov) je slovenska oblast zagovarjala zahtevo po dvojezičnosti v šolstvu in v javnosti na jezikovno oziroma narodnostno mešanih področjih (Gabrič 2006, 270). Snovalci modela izobraževanja na narodnostno mešanem območju Prekmurja so se zgledovali po dvojezičnem osnovnem šolstvu v švicarskem kantonu Graubünden⁵⁹ ter dvojezičnem modelu, ki je med leti 1945 in 1959 deloval na avstrijskem Koroškem (Nečak Lük 2013, 16). Še večja težava je bil odpor večinskega prebivalstva proti temu, da bi se njihovi otroci učili jezik manjšine. V največji meri so protestirali medvojni primorski kolonisti v dolnjelendavskem okraju (Gabrič 2006, 166). Dosežene spremembe v letu 1959 so bile korak naprej v uveljavljanju enakopravnosti jezikov na obeh narodnostno mešanih območjih v Sloveniji (Gabrič 2006, 270). Uvedba dvojezičnega izobraževanja leta 1959 naj bi omogočila pripadnikom madžarske narodne skupnosti enakopravne možnosti za nadaljnje šolanje, zaposlitev in uveljavljanje v družbi. Osrednji namen dvojezične šole je bil omogočiti pripadnikom madžarske skupnosti ohranjanje madžarskega jezika ter hkrati nadaljevanje izobraževanja v šolah s slovenskim učnim jezikom. Nadaljevanje šolanja na Madžarskem v povojnem obdobju ni bilo mogoče, dvojezična srednja šola v Sloveniji pa je bila organizirana šele v osemdesetih letih. Bistveni značilnosti dvojezične šole sta bili to, da se učenci madžarske in slovenske narodnosti šolajo v skupnih razredih in da sta slovenski in madžarski jezik učna jezika pri vseh predmetih ter hkrati tudi učna predmeta (Nečak Lük 1983).⁶⁰

jezika že v 2. razredu, čeprav so smernice določale po tri ure slovenščine na teden šele od 3. razreda osnovne šole. Uveden je bil pouk enega ali dveh predmetov v slovenskem jeziku, kolikor so bili učitelji pač sposobni izvesti tak pouk. Vendar tudi ti ukrepi niso zaustavili upadanja števila učencev v madžarskih oddelkih (Nečak Lük 1983; Začetki dvojezičnega šolstva v Prekmurju 2019).

⁵⁸ O tej problematiki so v letih 1958 in 1959 razpravljali na vseh posvetovanjih učiteljev, v reševanje nastalega stanja so se vključili okrajni svet za šolstvo v Murski Soboti, okrajni odbor SZDL, republiški organi, pristojni za šolstvo in tedanje družbene organizacije (Začetki dvojezičnega šolstva v Prekmurju 2019).

⁵⁹ Dvojezični (imerzijski) program (Retoromanski/nemški).

⁶⁰ Rezultate prvega šolskega leta uresničevanja dvojezičnega šolstva je obravnavala komisija za manjšinsko šolstvo Sveta za šolstvo Slovenije, ki so jo v letu 1960 ustanovili prav zato, da bi pripravila zakonodajne spremembe na tem področju. V njej so bili zastopniki vladnega urada za manjšinska vprašanja, Sveta za šolstvo, Zavoda za napredek šolstva, Inštituta za narodnostna vprašanja in okrajeve Koper in Murska Sobota. Izdelali so pravilnik o nagradah za učitelje, potrebah po novih učbenikih in sestavi predmetnika ter začeli pripravljati osnutek zakona o manjšinskem šolstvu (Gabrič 2006, 169).

Uvajanje dvojezičnosti v šolah je potekala kot del širše akcije uvajanja dvojezičnega poslovanja na narodnostno mešanem območju. Na območjih, kjer živita narodni manjšini so uradniki v javnih službah dobili nove zahteve glede dvojezičnega poslovanja, začeli so postavljati dvojezične table, okrepili so oddaje v jezikih manjšin na radiu, načrtovali so združevanje slovenskih in manjšinskih kulturnih društev v enotno društvo, ki bi tako lahko nastopalo v dveh jezikih (Gabrič 2006, 167).

V šolskem letu 1959/1960 je uspelo urediti dvojezični pouk v prvih razredih osnovnih šol na narodnostno mešanih območjih.⁶¹ V letu 1960 je bilo na območju okraja Murska Sobota skupno 14 dvojezičnih osnovnih šol z 80 oddelki ter 1.137 madžarskimi in 900 slovenskimi otroci ali skupaj z 2.036 učenci obeh narodnosti. Učitelji na teh šolah so zaradi težjega dela prejeli posebne dodatke (Sejni zapiski Ljudske Republike Slovenije 1961, 330).

V šolskem letu 1961/1962 je te šole obiskovalo približno 2.400 učencev.

Manjšinsko šolstvo v SR Sloveniji je bilo urejeno z Zakonom o dvojezičnih šolah in šolah z učnim jezikom narodnih manjšin leta 1962.

V šolskem letu 1964/1965 je postopno uvajanje dvojezičnega pouka doseglo šesti razred osnovne šole in je potekalo v petnajstih šolskih okoliših občin Lendava in Murska Sobota,⁶² v 73 oddelkih, s skupno 2.726 učenci (Sejni zapiski Skupščine Socialistične republike Slovenije 1965, 491)

Na 17. seji (10. 2. 1965) Skupščine socialistične Republike Slovenije so v razpravi v okviru 4. točke dnevnega reda, ki se je nanašala na obravnavo in sklepanje o predlogu zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o dvojezičnih šolah in šolah z učnim jezikom narodnostnih manjšin v LR Sloveniji, izpostavili slabosti in dosežke dvojezične šole. Izpostavljeno je bilo, da mora dvojezična šola doseči takšno kvaliteto poučevanja, da bodo njeni učenci pridobili enak nivo znanja kot če bi obiskovali enojezično šolo; da je treba ustvariti pogoje, da bi se lahko otroci slovenske in madžarske narodnosti vključili v predšolski vzgojni proces vsaj eno leto pred vstopom v šolo; kot najbolj pereča težava je bil prepoznani učiteljski kader oziroma pomanjkanje dvojezičnih učiteljev – v zvezi s tem je bilo predlagano organiziranje izobraževalni tečajev za učitelje⁶³ (povedano je bilo, da je v dvojezičnih šolah več učiteljev madžarske narodnosti, ki nimajo ustreznega znanja slovenskega jezika); izpostavljeno je bilo neustrezno finančno nagrajevanje učiteljev, kljub obstoju majhnega dodatka za dvojezičnost. Omenjeno je bilo, da bi bilo dobro čim prej doseči tesnejše stike z Madžarsko, s katero je meja še vedno zaprta in je zato madžarski jezik v dvojezičnih šolah za Slovence za zdaj omejen le na majhno narodnostno mešano območje Prekmurja. Posledično nekateri slovenski starši kažejo nezaupanje v dvojezične šole in menijo, da predstavlja dvojezični pouk za otroke samo dodatno obremenitev.

⁶¹ Dvojezično šolo so uvajali postopno. Leta 1961 je bil v vseh osnovnih šolah na narodnostno mešanem področju murskosoboškega okraja uveden dvojezični pouk v 1, 2. in 3. razredu, medtem ko so se v ostalih razredih uvajale ustrezne prehodne oblike (Sejni zapiski Skupščine Socialistične republike Slovenije 1965, 491).

⁶² Dvojezične šole so bile leta 1965 v občini Lendava v naslednjih krajih: Lendava, Pince-marof, Dolina, Čentiba, Petišovci, Genterovci, Dobrovnik, Kobilje in Gaberje. V občini Murska Sobota pa v Fokovcih, Motvarjevcih, Prosenjakovcih, Domanjševcih, Šalovcih in Hodošu (Ostaneč 1970, 639–640).

⁶³ »Učitelje za dvojezične šole izobražujemo še vedno na dva načina. Za dopolnilno izobraževanje učiteljev skrbi Zavod za prosvetno-pedagoško službo v Murski Soboti; učiteljske učiteljice za dvojezični pouk izobražuje učiteljske učiteljice v Murski Soboti« in še »Zavod za prosvetno-pedagoško službo v Murski Soboti, ki ima za dvojezično področje tudi posebno strokovno ekipo, je ves čas posvečal izredno skrb izobraževanju obstoječega kadra, dočim je izobraževanje kadrov za dvojezični pouk na učiteljski strokovno zanemarjeno« (Sejni zapiski Skupščine Socialistične republike Slovenije 1965, 254).

Uvajanje dvojezičnega šolstva je spremljalo nasprotovanje dela prebivalcev narodnostno mešanega okolja in tudi dela jezikoslovne stroke. Leta 1969 je Slavistično društvo Slovenije v reviji Jezik in slovstvo objavilo kritiko na račun izvajanja dvojezičnega pouka v Prekmurju, s posebnim ozirom na poučevanje slovenskega jezika. V njej so izpostavili, da mnogi učitelji niso usposobljeni za dvojezični pouk, saj so končali ali učiteljske v Murski Soboti oziroma Mariboru⁶⁴ in posledično mnogi nimajo ustreznega znanja madžarskega jezika ali pa so končali učiteljske v Subotici in posledično nimajo ustreznega znanja slovenskega jezika. Sistem pa jim ne omogoča ustreznega jezikovnega usposabljanja. Posamezni učitelji so se sicer lahko izpopolnjevali v madžarščini na 14-dnevnih seminarjih v Budimpešti, medtem ko za učitelje iz madžarskega učiteljskega rednih letnih seminarjev iz slovenščine niti ni bilo. Poleg neustrezno usposobljenega učiteljskega kadra so opozorili na rezultate preizkusa znanja med učenci iz slovenskega jezika, nemškega jezika in matematike, ki ga je leta 1967 izvedel Zavod za šolstvo SRS. Ugotovitve Zavoda za šolstvo so bile, da so učenci enojezičnih šol pokazali boljše znanje slovenskega jezika kot učenci dvojezičnih šol, da so na dvojezičnih šolah boljše znanje slovenskega jezika pokazali slovenski učenci in da je madžarskim učencem slovenščina vendarle tuj jezik. Ravno tako naj bi se pokazale pri testu matematike razlike med učenci enojezičnih in dvojezičnih šol, pri čemer so bili učenci dvojezičnih šol manj uspešni. (Rezultate pri matematiki sta komentirali dve dvojezični šoli s pripombo, da testne naloge niso bile zapisane dvojezično zaradi česar jih učenci madžarske narodnosti niso popolnoma razumeli.) Pri testu iz nemščine pa se niso pokazale vidnejše razlike med rezultati učencev enojezičnih in dvojezičnih šol. Tretji, v kritiki izražen pomislek glede ustreznosti dvojezičnih šol pa se je nanašal na jezikovno prakso oziroma rabo jezikov pri pouku na dvojezičnih šolah. V praksi je bilo vse odvisno od dejanskega znanja obeh jezikov vsakega posameznega učitelja. Jezik, ki ga je učitelj bolje obvladal je predvidoma tudi več uporabljal. Ob tem so zapisali, da je bilo v Murski Soboti od 134 učiteljev na dvojezičnih šolah 64 učiteljev slovenske narodnosti in 70 učiteljev madžarske narodnosti, v lendavskem območju pa je poučevalo 42 učiteljev slovenske narodnosti in 59 učiteljev madžarske narodnosti. Na podlagi teh treh argumentov so pisci zapisa zahtevali: »... da bi v tiste šole, kjer prevladujejo otroci slovenske narodnosti, uvedli slovenske oddelke, madžarski jezik pa naj bi bil od 5. razreda dalje učni predmet.« (Slavistično društvo Slovenije 1969).⁶⁵

Konceptu institucionalne dvojezičnosti in dvojezične vzgoje in izobraževanja so nekateri prebivalci narodnostno mešanega območja v Prekmurju oporekali in dvakrat je o skladnosti modela z ustavo presojalo Ustavno sodišče Slovenije.

Leta 1970 je na pobudo 681 občanov iz Lendave in okolice Ustavno sodišče SR Slovenije odločalo o tem, ali je Zakon o dvojezičnem šolstvu iz leta 1965 usklajen z ustavo. Kot bistveno neskladje zakona z ustavo so podpisani občani navajali, da so starši in njihovi otroci slovenske narodnosti prikrajšani za osnovno pravico do izobraževanja v maternem jeziku. Ustavno sodišče je pritožbo zavrnilo.

Leta 1998 je Ustavno sodišče ponovno preverjalo pritožbo treh občanov v povezavi z dvojezičnim šolstvom, ki se je nanašala na potrebe, da bi tudi v Prekmurju oblikovali tak izobraževalni sistem kot je na narodnostno mešanem območju Slovenske Istre. Pobudniki so trdili, da so zaradi ukrepa za

⁶⁴ Kot sedmo v Sloveniji so leta 1958/1959 odprli učiteljske v Murski Soboti. Leta 1959 so v učiteljsku uvedli madžarski jezik kot obvezni predmet. Leta 1962 je zaključila šolanje prva generacija dijakov murskosoboškega učiteljskega, ki so se učili obeh jezikov (Gabrič 2006, 172). Od leta 1964 do leta 1968 je potekal proces preoblikovanja učiteljske v pedagoške gimnazije.

⁶⁵ Več o tem: Godina 1969.

zaščito narodne skupnosti kršene pravice pripadnikov slovenskega večinskega naroda in pomenijo diskriminacijo pripadnikov večinskega naroda. Glede na pritožbo je ustavno sodišče presojalo o ustavnosti 3. člena Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja. Ustavno sodišče je pritožbo zavrnilo z utemeljitvijo, da so posebne zgodovinske razmere narekovale drugačen izobraževalni sistem v Prekmurju in drugačnega na območju, na katerem prebiva italijanska skupnost. Ohranitev tovrstne ureditve pa tudi pomeni spoštovanje obveznosti, ki jih je Slovenija prevzela z ratificiranjem mednarodnih pogodb (Odločba ustavnega sodišča Republike Slovenije 1998).

V desetletjih obstoja je dvojezična šola, z namenom izboljševanja in nadgradnje, doživela kar nekaj vsebinskih in organizacijskih sprememb na področju izvajanja pouka.⁶⁶ Modifikacije so bile potrebne tudi zaradi sprememb v etnični oziroma jezikovni strukturi razredov⁶⁷ ter zaradi vpeljevanja novejših strokovnih dognanj o jezikovni organizaciji pouka v modelih dvojezičnega izobraževanja.⁶⁸ V devetdesetih je šola doživela inovacijo pouka slovenskega in madžarskega jezika kot prvega in drugega jezika. Z uvedbo devetletne osnovne šole so bile oblikovane smernice za izvedbo dvojezičnega pouka (Nećak Lük 2010, 22).

Organizacija dvojezične šole, kot obstaja v Prekmurju, je priporočljiva zlasti v razmerah, kjer sta status in položaj jezika manjšine v širšem okolju, zunaj šole šibka. Prav takšni razlogi – odmiranje oddelkov z madžarskim učnim jezikom, ko so starši madžarske narodnosti zaradi nizke instrumentalne vrednosti madžarskega jezika (pomanjkanje priložnosti za rabo madžarskega jezika v javnih govornih položajih, slovenski učni jezik v srednjem izobraževanju, zaprta meja itd.) svoje otroke vpisovali v slovenske oddelke – so ob koncu petdesetih let privedli do vzpostavitve modela dvojezične šole na narodnostno mešanem območju Prekmurja (Prerezi politike jezikovnega izobraževanja v Republiki Sloveniji 2003, 45).

⁶⁶ Spremembe so bile vpeljane v letih 1969/1970, 1989/1990, 1993/1994, 1998/1999 in 2015/2016.

⁶⁷ Število enojezičnih otrok z madžarsko materinščino se zmanjšuje, zaradi naraščajočega števila jezikovno mešanih družin čedalje več otrok vstopa v izobraževanje z bolj ali manj razvito dvojezično zmožnostjo (Nećak Lük 2013, 18).

⁶⁸ Na podlagi evalvacijske študije Alojza Novaka izvedene leta 1970, ki je sicer potrdila učinkovitost dotedanjega dela dvojezične osnovne šole, je bila odpravljena strokovno zgrešena zahteva naj učenci dosežejo uravnoteženo znanje obeh jezikov (Nećak Lük 2010, 2013, 16).

6.2 Organizacija dvojezičnega izobraževanja na narodnostno mešanem območju v Prekmurju

V zborniku *Drug z drugim/Együtt egymásért*, ki je izšel ob 50-letnici dvojezičnega šolstva v Prekmurju, je Albina Nećak Lük zapisala, da je oblikovanje, vzdrževanje in razvoj modela, dvojezično izobraževanje zahteven podvig. Pogosto se sprašuje po njegovi pedagoški učinkovitost, v ospredje pa se postavljajo tudi finančni, kadrovski in drugi organizacijski vidiki dvojezičnega šolstva (Nećak Lük 2010, 20).

Vzgoja in izobraževanje za pripadnike madžarske skupnosti je sestavni del slovenskega javnega vzgojno-izobraževalnega sistema, kar med drugim pomeni, da je za obstoj in razvoj predšolskih in šolskih ustanov dolžna skrbeti država ob pomoči narodnih skupnosti oziroma njunih organizacij.⁶⁹

Pravica do vzgoje in izobraževanja narodnih skupnosti je zapisana že v Ustavi Republike Slovenije (1991), in sicer v 64. členu: »V skladu z zakonom imata ti narodni skupnosti in njihovi pripadniki pravico do vzgoje in izobraževanja v svojem jeziku ter do oblikovanja in razvijanja te vzgoje in izobraževanja.«

Organizacijo ter financiranje vzgoje in izobraževanja pa opredeljuje Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (2007), tako je v njegovem 3. členu zapisano: »Na območjih, kjer živijo pripadniki slovenskega naroda in pripadniki madžarske narodne skupnosti, in so opredeljena kot narodnostno mešana območja, se v skladu s tem zakonom in posebnim zakonom ustanavljajo dvojezični vrtci in šole, v katerih vzgojno-izobraževalno delo poteka v slovenskem in madžarskem jeziku (dvojezični vrtci in šole).« Pomemben je še 41. člen zakona, v katerem je zapisano, da je ustanovitelj javnih vrtcev oziroma šol lokalna skupnost oziroma država (lahko pa tudi mestna občina v soglasju z državo). Samoupravna narodna skupnost pa je opredeljena kot soustanoviteljica javnih vrtcev in šol. V omenjenem zakonu so opredeljeni še cilji vzgoje in izobraževanja, učni jezik, način ustanavljanja, kriteriji za ustanovitev, financiranje, nekateri pogoji za zaposlovanje itd.

Ker je šolstvo za pripadnike narodnih skupnosti sestavni del javnega izobraževalnega sistema, je tudi učni jezik vzgojno-izobraževalnih ustanov na narodnostno mešanem območju opredeljen v področni zakonodaji, npr. Zakonu o vrtcih (2005),⁷⁰ Zakonu o osnovni šoli (2006),⁷¹ Zakonu o gimnazijah (2007),⁷² Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju (2006).⁷³

⁶⁹ Sodelovanje narodne skupnosti v razvoju izobraževalnega sistema je opredeljeno v Zakonu o samoupravnih narodnih skupnostih (1994) ter v Zakonu o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (2007).

⁷⁰ 5. člen: »Na območjih, kjer živijo pripadniki slovenskega naroda in madžarske narodne skupnosti in so opredeljena kot narodnostno mešana območja, poteka vzgojno delo v skladu s posebnim zakonom dvojezično, v slovenskem in madžarskem jeziku.«

6. člen: Uresničevanje posebnih pravic italijanske in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji v predšolski vzgoji ureja poseben zakon.

⁷¹ V 6. členu sta opredeljena učna jezika v dvojezičnih osnovnih šolah, ki sta slovenščina in madžarščina. V 7. členu pa je zapisano, da varstvo posebnih pravic madžarske narodne skupnosti na področju osnovnošolskega izobraževanja ureja zakon.

⁷² V 8. členu, ki obravnava učni jezik, je zapisano, da sta učna jezika v dvojezičnih gimnazijah slovenščina in madžarščina.

⁷³ V 6. členu (učni jezik) je zapisano: »Učni jezik v poklicnem oziroma strokovnem izobraževanju je slovenski.

Učni jezik v poklicnih in strokovnih šolah v jeziku narodne skupnosti je italijanski, v dvojezičnih poklicnih in strokovnih šolah pa slovenski in madžarski.

Podrobneje vzgojo in izobraževanje na narodnostno mešanem območju opredeljuje Zakon o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja (2001). Slednji zakon ureja posebne cilje vzgoje in izobraževanja za pripadnike italijanske in madžarske narodne skupnosti, posebnosti organizacije, mrežo vrtcev in šol, prilagajanje javno veljavnih programov, določa pa tudi posebne pogoje za strokovne delavce v vrtcih in šolah, dvojezično poslovanje, financiranje izgradnje vrtcev in šol.

Model dvojezičnega izobraževanja, ki je uveljavljen v Prekmurju, spada med dvosmerne modele ohranjanja dveh jezikov. Delo v osnovnih šolah (podobno velja tudi za dvojezično srednjo šolo) temelji na dvojezičnem pouku, ki ga obiskujejo otroci različnih narodnosti in različnih maternih jezikov v skupnih oddelkih. Slovenski in madžarski jezik sta učna jezika in učna predmeta. Oba jezika sta enakovredna pri sporazumevanju med poukom (Uporabljata se menjaje v okviru enot učne ure. Gre za t. i. hkratno metodo dvojezičnega pouka.) in zunaj njega ter pri delovanju šole na ustni in pisni ravni.

Namen modela dvojezične vzgoje in izobraževanja je predvsem razvijati sporazumevalne sposobnosti vseh učencev ne glede na njihovo etnično pripadnost, pripraviti enake možnosti za rabo obeh jezikov v vseh govornih položajih, torej na vseh področjih življenja in s tem zagotoviti madžarskemu jeziku enakopraven status. Pri čemer poglavitni namen dvojezičnega modela ni doseganje uravnotežene dvojezičnosti, temveč doseganje dvojezičnosti z dominanco materinščine; materni jezik je v izobraževalnem procesu pomembnejši tako s stališča komunikativne kot kognitivne funkcije.

Kot je navedeno v Izvedbenih navodilih za izvajanje programa dvojezične osnovne šole (Varga in drugi 2016), dvojezična osnovna šola zagotavlja:

- »– slovenskim otrokom možnost enakovrednega izobraževanja v slovenskem jeziku,
- madžarskim otrokom pravico do izobraževanja v madžarskem jeziku,
- slovenskim in madžarskim učencem prijaznejši in kakovostnejši model dvojezične osnovne šole, in sicer tako, da: omogoča večjo možnost osebne izbire (večja diferenciacija poučevanja in rabe obeh jezikov) in ohranja temeljna načela dvojezičnega modela.«

Podobno je zapisano v Izvedbenih navodilih za dvojezično izvajanje izobraževalnega programa dvojezična slovensko-madžarska gimnazija (Milekšič, Kranjc, Gomivnik Thuma, Pisnjak in Kumer 2011):

- »Dvojezična srednja šola omogoča nadaljnje dvojezično izobraževanje predvsem učencem, ki so končali dvojezično osnovno šolo, in podobno kot dvojezična osnovna šola zagotavlja:
 - vpisanim dijakom pravico do izobraževanja v obeh jezikih,

Na območjih, kjer živijo pripadniki oziroma pripadnice (v nadaljnjem besedilu: pripadnik) slovenskega naroda in pripadniki italijanske narodne skupnosti, in so opredeljena kot narodnostno mešana območja, se dijaki oziroma dijakinje (v nadaljnjem besedilu: dijak) v poklicnih in strokovnih šolah s slovenskim učnim jezikom učijo italijanski jezik, dijaki v poklicnih in strokovnih šolah z italijanskim učnim jezikom pa slovenski jezik.

V soglasju z ministrom oziroma ministrico (v nadaljnjem besedilu: minister), pristojnim za šolstvo, se del izobraževalnega programa, pri katerem sodeluje priznan tuji strokovnjak oziroma strokovnjakinja (v nadaljnjem besedilu: strokovnjak) ali zaradi mednarodnih izmenjav, lahko izvaja v tujem jeziku. Praviloma sodeluje tuji strokovnjak pri teoretičnem pouku kot drugi učitelj, v primeru, da izvaja vzgojno-izobraževalno delo samostojno, pa obseg tega ne sme presežati tretjine predvidenega predmeta ali modula. V tem primeru mora šola zagotoviti, da dijaki obvladajo tudi slovensko strokovno besedišče, slovenščina kot učni jezik pa se mora uporabljati pri ocenjevanju.«

- mladostnikom obeh narodnosti prijazen in kakovosten model dvojezične srednje šole, tako da se: zagotovi možnost izbire ravni zahtevnosti madžarskega jezika (kot materinščina ali kot drugi jezik na narodnostno mešanem območju v povezavi z različnimi načini jezikovne organizacije pouka) ter upoštevajo in ohranjajo načela dvojezičnega pouka.

Dvojezično izvajanje izobraževalnih programov – s poudarkom na razvijanju ključnih kompetenc pri vseh predmetih – omogoča vsem dijakom z narodnostno mešanega območja v Prekmurju ohranjati in razvijati lastno narodnostno identiteto oz. lastne narodnostne identitete.«

Drugi cilji in pogoji, ki zagotavljajo uspešno uresničevanje nalog dvojezične šole, so navedeni v Zakonu o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja, Izvedbenih navodilih za izvajanje programa dvojezične osnovne šole, 3. člen (Varga in drugi 2016) in Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji (Krek in Metljak 2011).

V letu 2018 so bile na pobudo madžarske narodne skupnosti sprejete spremembe in dopolnitve Zakona o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja (2001). Med sprejetimi novostmi omenimo najpomembnejše:

- Obstoječim področjem vzgoje in izobraževanja, na katerih imajo pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti posebne pravice, so dodani višješolsko strokovno izobraževanje ter vzgoja in izobraževanje otrok, mladoletnikov in mlajših polnoletnih oseb s posebnimi potrebami.
- Dodano je, da morajo biti na dvojezičnem območju učni načrti, katalogi znanj in izpitni katalogi objavljeni dvojezično ter da se za učence in dijake dvojezičnih šol zagotovijo dvojezične naloge za vsa tekmovanja iz znanja (razen slovenščine in madžarščine), ki so (so)financirana iz javnih sredstev (5. čl.)
- Natančneje je opredeljeno, kakšno znanje jezika morajo izkazovati zaposleni v dvojezičnih šolah (15. čl.). Določeno je, da morajo tudi nepedagoški delavci izkazovati znanje madžarskega jezika na ravni dvojezične osnovne šole.
- Šola pri pripravi letnega delovnega načrta obravnava tudi programe ali dejavnosti, ki jih predlaga samoupravna narodna skupnost, če so v skladu s cilji vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji. Programe in dejavnosti, ki jih šola vključi v letni delovni načrt, kot nadstandardni program financira samoupravna narodna skupnost. (5a. čl.)
- Glede sodelovanja samoupravne narodne skupnosti v postopku sprejemanja letnega delovnega načrta se narodni skupnosti omogoči večji vpliv na organizacijo vsebin vzgojno-izobraževalnega dela. Samoupravna narodna skupnost mora namreč podati mnenje k predlogu letnega delovnega načrta šole, predlaga pa lahko tudi nadstandardne programe. Javni dvojezični vrtec in dvojezična šola morata pred sprejetjem letnega delovnega načrta pridobiti mnenje pristojne samoupravne narodne skupnosti. (13. čl.)
- Zaradi zagotavljanja dostopnosti šol z italijanskim učnim jezikom oziroma dvojezičnih šol se omogoča pravica, da lahko starši otroka vpišejo v šolo z italijanskim učnim jezikom oziroma dvojezično šolo, tudi če živijo izven šolskega okoliša (vendar v tem primeru učenec nima pravice do brezplačnega prevoza).
- Dodana je zakonska obveza vseh osnovnih šol v Sloveniji, da učencem, pripadnikom obeh manjšin, organizirajo dodatni pouk materinščine (zunaj narodnostno mešanega območja), če se zanj odloči vsaj pet učencev.

Model dvojezične vzgoje in izobraževanja se uveljavlja na predšolski, osnovnošolski in srednješolski ravni. Na ta način šola nadgrajuje dvojezičnost, ki je v Prekmurju že dolgo življenjska izkušnja prebivalcev in pripravlja podlago za uresničevanje institucionalne dvojezičnosti.

Poslovanje dvojezičnih šol

Dvojezične šole poslujejo v slovenskem in madžarskem jeziku, kar pomeni, da izdajajo dvojezična spričevala in druge listine – kot je določeno v 19. in 20. členu Zakona o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja (2001).

Spremljanje razvoja izobraževanja v manjšinskih jezikih

Nadzor in razvoj izobraževanja v manjšinskih jezikih je postal del aktivnosti strokovnega Sveta Republike Slovenije za splošno izobraževanje, ki ima od leta 2005 tudi stalno Komisijo za šolstvo manjšin. Dejansko omenjene Komisije za šolstvo manjšin ne moremo resno obravnavati kot nek institut, ki bi izvajal nadzor nad izobraževanjem v manjšinskih jezikih.

Usposabljanja in druga podpora strokovnim sodelavcem v dvojezičnih šolah

Znanje slovenskega knjižnega jezika je obvezno za vse strokovne delavce v vrtcih in šolah. Za vse pripravnike v pedagoškem poklicu je zagotovljeno usposabljanje v slovenskem knjižnem jeziku, preverjanje znanja slovenskega knjižnega jezika pa je obvezna sestavina strokovnega izpita strokovnih delavcev na področju vzgoje in izobraževanja. Za strokovne delavce dvojezičnih vrtcev in šol del izpita poteka v skladu z Zakonom o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja (2001). V 17. členu omenjenega zakona, ki se nanaša na strokovni izpit je zapisano: »Strokovni delavci dvojezičnih vrtcev in šol opravljajo strokovni izpit v slovenskem ali v madžarskem jeziku. Strokovni izpit opravljajo iz slovenskega in madžarskega učnega jezika na različnih ravneh zahtevnosti. V prijavi navedejo, v katerem jeziku želijo opravljati izpit ter kateri jezik bodo opravljali na osnovni in katerega na višji ravni zahtevnosti.«

Strokovno izpopolnjevanje učiteljev poteka za posamezne stopnje izobraževanja in predmetna področja v skladu z razpisom v *Katalogu programov nadaljnega izobraževanja in usposabljanja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju*, ki ga vsakoletno pripravlja Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šolstvo (MIZŠ). Občasno potekajo projekti, ki omogočajo različna usposabljanja in so financirani s strani evropskih skladov.

Vlada Republike Slovenije je leta 2015 potrdila Načrt ukrepov Vlade Republike Slovenije za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2015–2018 (Načrt ukrepov Vlade Republike Slovenije za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2015–2018 2015), ki zajema tudi ukrep s področja izobraževanja, in sicer dvig kakovosti narodnostnega šolstva za madžarsko narodnostno skupnost v Sloveniji ter slovensko narodno skupnost na Madžarskem.⁷⁴

⁷⁴ Za namen uresničevanja omenjenega ukrepa sta bila izvedena projekta, financirana iz evropskih sredstev: Dvig jezikovnih kompetenc pedagoških delavcev v jeziku manjšin v dvojezičnih vzgojno-izobraževalnih zavodih Prekmurja in Porabja (Pomurska madžarska samoupravna narodna skupnost, 2013–2015) in Dvig kakovosti narodnostnega šolstva za madžarsko narodno skupnost v Sloveniji ter slovensko narodno skupnost na Madžarskem (Pomurska madžarska samoupravna narodna skupnost, 2016–2020) (Jezikovno izobraževanje – načrtovanje jezikovne politike v okviru sistema

Razen domačih seminarjev imajo učitelji možnost, da se udeležijo izpopolnjevanj na Madžarskem, za katere prispeva finančna sredstva tamkajšnje šolsko ministrstvo. V sodelovanju s pedagoškima inštitutoma iz Zalaegerszega in Sombotela (maž. *Szombathely*) je bil organiziran seminar za učitelje zgodovine in zemljepisa, v okviru katerega so bile tudi hospitacije na eni madžarski šoli ter terensko delo na Madžarskem. Kot predavatelji na omenjenih seminarjih gostujejo profesorji Visoke učiteljske šole v Sombotelu, svetovalci in učitelji praktiki iz obmejnih županij, svetovalci Inštituta iz Budimpešte, avtorji učbenikov iz Budimpešte ter profesorji Oddelka za madžarščino na Pedagoški fakulteti v Mariboru. V obdobju (2001–2003) se je približno 30 učiteljev in vzgojiteljev udeležilo poletnega seminarja v Budimpešti (Prerezi politike jezikovnega izobraževanja v Republiki Sloveniji 2003, 29).

Zavod RS za šolstvo nudi strokovno podporo narodnostnemu šolstvu.

Območna enota Zavoda RS za šolstvo v Murski Soboti na podlagi letnega delovnega načrta nudi vzgojno-izobraževalnim ustanovam na območju, kjer živi madžarska narodna skupnost, svetovalno, razvojno in strokovno podporo ter različne oblike usposabljanja:

- strokovna podpora učiteljem v dvojezičnih šolah pri izbiri didaktičnih gradiv in učbeniškega materiala;
- podpora učiteljem – avtorjem pri oblikovanju učbeniških gradiv za madžarščino kot drugi jezik in slovenščino kot drugi jezik v osnovni šoli;
- regijska strokovna srečanja ravnateljev vrtcev, osnovnih šol, osnovnih šol s prilagojenim programom, dijaških domov in srednjih šol (aktualne teme, razvojno načrtovanje, mednarodno sodelovanje), 5 srečanj v posameznem koledarskem letu;
- strokovna srečanja ravnateljev dvojezičnih zavodov s poudarkom na aktualni tematiki;
- spremljanje pouka ravnateljev osnovnih šol;
- študijske srečanja: obstaja študijska skupina za Madžarski jezik v osnovni šoli (1.–5. razred), študijska skupina za Madžarski jezik v osnovni šoli (6.–9. razred)⁷⁵ in študijska skupina za Madžarski jezik v srednji šoli⁷⁶;
- svetovanje strokovnim delavcem, staršem in drugim zainteresiranim skupinam za spodbujanje in udejanjanje medkulturnega dialoga;
- regijski posveti za strokovne delavce osnovnih in srednjih šol v območni enoti Murska Sobota v pripravi na novo šolsko leto;
- za učinkovito poučevanje in uvajanje novosti v vzgojno-izobraževalni proces so za strokovne delavce dvojezičnih vrtcev, osnovnih in srednje šole organizirana izobraževanja;
- sodelovanje z različnimi manjšinskimi in drugimi institucijami v Sloveniji in na Madžarskem pri izvajanju aktivnosti, ki so v podporo in za ozaveščanje prisotnosti madžarskega jezika in kulture (Četrto periodično poročilo generalnemu sekretarju Sveta Evrope v skladu s 15. členom listine 2013, 39–40).

vzgoje in izobraževanja 2019). Gre za kontinuirano podporo razvoju in ohranjanju dvojezičnosti v okviru šolskega sistema na območju poselitve obeh narodnih manjšin.

⁷⁵ Študijska srečanja za madžarščino v osnovni šoli obiskuje od 25 do 30 učiteljev razrednega pouka in madžarskega jezika.

⁷⁶ Študijska srečanja za madžarščino v srednji šoli obiskuje 6 učiteljev.

Na podlagi bilateralnih sporazumov Madžarska imenuje *svetovalec za madžarski jezik*. Svetovalec je umeščen v Zavod RS za šolstvo, ki mu nudi prostor in strokovno pomoč pri opravljanju dela. Naloge svetovalca so:

- sodelovanje s strokovnimi institucijami v obeh državah,
- svetovanje in strokovna pomoč pedagoškim delavcem s poudarkom na poučevanju in rabi materinščine učencev in dijakov pri razvijanju njihove narodnostne kulture,
- organizacija seminarjev in drugega strokovnega izpopolnjevanja pedagoških delavcev,
- sodelovanje pri načrtovanju, organizaciji in pridobivanju predavateljev za izvedbe seminarjev v okviru Zavoda RS za šolstvo za področje predšolske, osnovnošolske in srednješolske vzgoje in izobraževanja,
- seznanjanje pedagoških delavcev s seminarji v matični državi in koordinacija le-teh med zavodi z italijanskim učnim jezikom oziroma dvojezičnimi zavodi,
- sodelovanje in organizacija hospitacij za strokovne delavce zavodov z italijanskim učnim jezikom oziroma dvojezičnih zavodov v matični državi,
- seznanjanje pedagoških delavcev z novimi učbeniki, učnimi sredstvi in leposlovjem v matični državi in posredovanje primernih gradiv,
- sodelovanje in organiziranje šolskih povezav in izmenjav učencev in dijakov na obeh straneh meje,
- sodelovanje pri pripravi in vodenju strokovnih ekskurzij ter drugih dejavnosti, namenjenih dijakom in učencem zavodov z italijanskim učnim jezikom oziroma dvojezičnih zavodov.

Območna enota Murska Sobota s strokovnim delom svetovalke za madžarski jezik sodeluje tudi v vsebinskem delu priprave in izvedbe tekmovanja v znanju madžarskega jezika za Petőfijevo priznanje, ki je uvrščeno v nabor državnih tekmovanj, za učence dvojezičnih osnovnih šol in dijake srednje dvojezične šole v Lendavi.

Zavod RS za šolstvo po meddržavnem sporazumu izvaja seminarje, kot sta: »Poletni seminar madžarščine« za učitelje razrednega pouka, učitelje madžarščine in vzgojitelje ali »Terensko delo na Madžarskem za učitelje madžarščine, zgodovine, geografije in biologije, oboje na Madžarskem.

Kljub temu, da imajo učitelji možnosti za dodatna usposabljanja, bi bilo veliko bolje, če bi si lahko večšine dvojezičnega sporazumevanja v razredu pridobili že med visokošolskim izobraževanjem. Za kakovostno delo v dvojezičnih šolah bi bilo treba zagotoviti ustrezno izobraževanje učiteljev v metodiki in didaktiki dvojezičnega poučevanja že v okviru njihovega univerzitetnega izobraževanja, ki bi bil obvezen za vse učitelje dvojezičnih šol. Poleg tega pa bi bilo treba v programe izpopolnjevanja učiteljev, ki delajo v dvojezičnem okolju, sproti vključevati tudi novosti metodike dvojezičnega pouka in metodike pouka maternega, drugega in tujega jezika (Prerezi politike jezikovnega izobraževanja v Republiki Sloveniji 2003, 51).

Učbeniki in učna gradiva

MIZŠ zagotavlja sredstva za pripravo in subvencioniranje učbenikov za področje izobraževanja italijanske in madžarske narodne skupnosti. Subvencioniranje izvaja tako, da zagotavlja sredstva iz državnega proračuna za pripravo učbenikov in za subvencioniranje cene učbenikov v višini, ki zagotavlja, da je povprečna cena učbenikov za posamezni razred primerljiva s ceno učbenikov v slovenskem jeziku za isti razred.

Področna skupina za šolstvo narodnosti pri Zavodu RS za šolstvo, v skladu z dogovorom z MIZŠ, za vsako šolsko leto pripravi izbor učbenikov ter na podlagi ponudbe založnikov izvede usklajevanje z učitelji s področja šolstva narodnosti ter določi dokončni izbor učbenikov, ki je podlaga za usklajevanje in za sklenitev pogodb z založniki (Četrto periodično poročilo generalnemu sekretarju Sveta Evrope v skladu s 15. členom listine 2013, 47).

»Učenci v 1. razredu uporabljajo enojezične učbenike, saj se opismenjujejo v materinščini, od 2. razreda dalje pa že imajo dvojezične učbenike in delovne zvezke.« Težava je v tem, da so mnogi učbeniki in delovni zvezki že prenovljeni in posodobljeni, vendar pa še niso prevedeni v madžarski jezik. Pri pouku madžarščine kot materinščine (MJ1) se uporabljajo učbeniki iz Madžarske (te učbenike potrjuje Strokovni svet za splošno izobraževanje), pri pouku madžarščine kot drugega jezika (MJ2) pa so učna gradiva nastala v sodelovanju z učitelji dvojezičnih osnovnih šol (Šebjanič 2019).

Delovanje Društva pedagoških delavcev Dvojezičnih šol in Vrtcev Prekmurja – Muravidéki Pedagógusok Egyesülete

Društvo je bilo ustanovljeno leta 2007. Njegov namen je »skrb za ohranjanje maternega jezika v dvojezičnih vrtcih in šolah, skrb za zagotavljanje vzgojno-izobraževalnega dela, ki bo učencem omogočal enake možnosti napredovanja, skrb za uresničevanje pravic narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja, skrb za ohranjanje demokratičnega sobivanja v šoli in vrtcu ter skrb za dvig kakovosti vzgojno-izobraževalnega dela dvojezičnih šol in vrtcev.«

6.2.1 Dvojezična osnovna šola

Delo v osnovnih šolah temelji na dvojezičnem pouku, ki ga obiskujejo otroci različnih narodnosti in različnih maternih jezikov v skupnih oddelkih. Slovenski in madžarski jezik sta v šoli učna jezika in učna predmeta. Model dvojezične vzgoje in izobraževanja zahteva ustrezno usposobljenost pedagoškega kadra (govorna sposobnost v obeh jezikih) in prilagojeno učno gradivo ter učbenike.

Pogoji, ki zagotavljajo uspešno uresničevanje ciljev in nalog dvojezične osnovne šole, so:

- prilagojeni in dopolnjen predmetnik;⁷⁷
- prilagojeni učni načrti;⁷⁸
- ustrezna usposobljenost strokovnih delavcev, ki obvladajo oba učna jezika, ter dodatno izpopolnjujejo znanje v obeh jezikih in metodiki dvojezičnega pouka;⁷⁹
- prevod učbenikov oziroma dvojezični učbeniki;
- dodatna učna sredstva in učila za izvajanje narodnostnega programa;
- prilagojeni normativi in standardi (Novak Lukanovič, Zudič Antonič in Varga 2011, 353–354; Varga in drugi 2016, 6).

Izvedbena navodila za izvajanje programa dvojezične osnovne šole (Varga in drugi 2016) urejajo diferencirano poučevanje slovenščine in madžarščine, kakor tudi organizacijo dvojezičnega pouka na narodnostno mešanem območju v Prekmurju.

⁷⁷ Predmetnik dvojezične osnovne šole ima dodatne predmete: slovenščina kot drugi jezik (v prvem VIO), madžarščina kot prvi jezik in madžarščina kot drugi jezik. Zaradi vseh dopolnitev predmetnika se deloma spreminja obseg ur predmetov iz temeljnega predmetnika (slovenščina kot materinščina, madžarščina kot materinščina, likovna umetnost, glasbena umetnost, družba, spoznavanje okolja, domovinska in državljska vzgoja ter etika, naravoslovje, naravoslovje in tehnika, tehnika in tehnologija, gospodinjstvo, šport) (Varga in drugi 2016). Kljub manjšemu številu ur pri nekaterih predmetih, mora dvojezična osnovna šola realizirati predpisane cilje učnih načrtov.

⁷⁸ Zaradi dodatnih vsebin iz madžarske kulture, zgodovine in zemljepisa so učni načrti prilagojeni pri predmetih družba, zgodovina, geografija, glasbena umetnost, likovna umetnost ter domovinska in državljska kultura ter etika. Kljub prilagojenemu številu ur mora dvojezična šola realizirati predpisane cilje učnih načrtov. Cilji teh učnih predmetov (spoznavanje okolja, likovna umetnost idr.) se uresničujejo z medpredmetno povezavo pri urah slovenščine in madžarščine. Zaradi prilagojenega obsega ur v predmetniku učenci v dvojezični osnovni šoli izbirajo dve uri izbirnih predmetov (Varga in drugi 2016).

⁷⁹ Zakon o posebnih pravicah italijanske in madžarske skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja (2001) določa, da v dvojezičnih vrtcih in šolah opravljajo vzgojno-izobraževalno delo strokovni delavci, ki obvladajo oba učna jezika. Zaradi možnega pomanjkanja ustreznih kadrov zakon predvideva izjeme glede znanja madžarskega ali slovenskega jezika. Tako 15.b člen zakona predvideva, da lahko dvojezični vrtec ali šola za »določen čas največ treh let sklene pogodbo o zaposlitvi tudi s kandidatom, ki ne izpolnjuje pogoja znanja madžarskega jezika kot učnega jezika v skladu s prejšnjim členom, če nihče od prijavljenih kandidatov ne izpolnjuje tega pogoja in je taka zaposlitev nujna za nemoteno izvajanje vzgojno-izobraževalnega dela. Če se po preteku tega obdobja okoliščine iz prejšnjega stavka ne spremenijo, mora vrtec oziroma šola za sklenitev nove pogodbe o zaposlitvi pridobiti soglasje ministra, pristojnega za šolstvo. Šteje se, da je zaposlitev za nemoteno izvajanje vzgojno-izobraževalnega dela nujna, če sicer z organizacijo dela v skladu z normativi in standardi ni mogoče izvesti vzgojno-izobraževalnega programa ali dela programa, o čemer vrtec oziroma šola obvesti ministrstvo, pristojno za šolstvo.« oziroma 18. člen zakona, ki predvideva zaposlitev tujega državljana »Če se na razpisano prosto delovno mesto ne prijavi kandidat, ki izpolnjuje pogoje za strokovnega delavca, lahko vrtec oziroma šola največ za dve leti zaposli gostujočega tujega učitelja v skladu s pogoji, ki so določeni v 101. členu Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (2007). Strokovni delavec iz prejšnjega odstavka se mora v tem času vključiti v učenje slovenskega jezika in se lahko zaposli pod pogoji iz prejšnjega odstavka še največ za dve leti.«

Učenci dvojezičnih šol se opismenjujejo na dva načina:

1) Učenci, ki niso uravnoreženo dvojezični, se praviloma prvič opismenijo v svojem maternem/prvem jeziku, nato z zamikom v drugem jeziku. Pouk izbranega prvega jezika poteka po veljavnem učnem načrtu za slovenščino oziroma madžarščino kot materinščino, pouk drugega jezika pa po veljavnem učnem načrtu za slovenščino oziroma madžarščino kot drugi jezik.

2) Učenci, ki so uravnoreženo dvojezični, se lahko opismenjujejo hkrati v obeh jezikih po modelu hkratnega opismenjevanja v slovenščini in madžarščini (HOP) (Thuma Gomivnik in drugi 2015). V tem primeru poteka pouk skladno z učnim načrtom za slovenščino oziroma madžarščino kot materinščino, ob ustreznih prilagoditvah (Varga in drugi 2016, 9).

Gradiva za preizkuse znanja pri vseh predmetih, razen pri pouku slovenščine in madžarščine so pripravljena v slovenskem in madžarskem jeziku. Pri ocenjevanju znanja so učenci pri vseh predmetih, razen pri jezikih, ocenjeni na podlagi odgovorov v jeziku, ki ga sami izberejo; praviloma je to njihov prvi jezik oziroma jezik, v katerem se lažje izražajo.

V dvojezično osnovno šolo se praviloma vključujejo učenci iz narodnostno mešanega območja Prekmurja.⁸⁰ Učenci, ki pridejo iz enojezičnega območja, se vključijo v pouk madžarskega jezika in dvojezični pouk po individualnem programu.

Organizacija poučevanje učnih jezikov

Slovenščina

V prvem vzgojno izobraževalnem obdobju poteka pouk slovenščine na dveh ravneh (SJ1 in SJ2). Predmetnik dvojezične osnovne šole v drugem vzgojno-izobraževalnem obdobju določa prehod učencev od slovenščine kot J2 k slovenščini kot J1 in s tem na enoten učni načrt za slovenščino kot J1. V 4. razredu mora šola omogočiti učencem postopen prehod iz dveh učnih načrtov na enoten učni načrt. Nivojski pouk v učnih skupinah pri fleksibilni diferenciaciji je namenjen utrjevanju in razširjanju učne snovi (Varga in drugi 2016).

Madžarščina

Pouk madžarščine poteka na dveh ravneh (MJ1 in MJ2) v vseh treh vzgojno izobraževalnih obdobjih. Učencem, ki se učijo madžarski jezik kot J2, se na začetku drugega vzgojno izobraževalnega obdobja lahko omogoči prehod od madžarščine kot J2 k madžarščini kot J1.

V zadnjih 2 mesecih 4. razreda ter v 5., 6. in 7. razredu poteka fleksibilna diferenciacija pri pouku madžarščine kot J1. V 8. in 9. razredu poteka pouk madžarščine kot J1 po modelu diferenciacije tako kot v enojezičnih šolah in z enakimi kriteriji delitve na nivojske skupine in v skladu s Pravilnikom o podrobnejših pogojih za organizacijo nivojskega pouka v 9-letni osnovni šoli. Pri izvajanju fleksibilne diferenciacije ter delne zunanje diferenciacije veljajo za dvojezične osnovne šole posebni normativi za delitev učencev v skupine (Varga in drugi 2016).

⁸⁰ V letu 2018 je bila ena izmed sprememb Zakona o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja tudi ta, da sta bila v 11. člen dodana šesti in sedmi odstavek, ki se glasita: »Starši oziroma skrbniki imajo pravico vpisati otroka v osnovno šolo z italijanskim učnim jezikom oziroma v dvojezično osnovno šolo tudi, če ima otrok stalno oziroma začasno prebivališče izven šolskega okoliša te šole. Učenec v primeru iz prejšnjega odstavka nima pravice do brezplačnega prevoza, razen če gre za otroka s posebnimi potrebami, ki mu je ta pravica priznana z odločbo o usmeritvi.«.

Dvojezični pouk

V dvojezični šoli se pri vseh predmetih, razen pri jezikih, izvaja dvojezični pouk. Pri jezikovni organizaciji dvojezičnega pouka se upošteva sporazumevalna zmožnost učencev, ki učna jezika obvladajo v različni meri.

V I. vzgojno-izobraževalnem obdobju v skladu z izvedbenimi navodili poučujeta v razredu dva učitelja, eden z visoko kompetenco v slovenskem, drugi pa v madžarskem jeziku. Pouk poteka pri vseh ostalih predmetih samo na osnovi notranje učne diferenciacije in individualizacije po modelu »ena oseba-en jezik«. Z vezavo jezika na osebo v vrtcu in v prvem triletju osnovne šole program simulira najbolj optimalno metodo sporazumevanja z otroki v mešanih družinah (Ronjat/Rammont) in na ta način tudi usmerja starše v premišljeno izbiro jezika sporazumevanja v družini in v širšem dvojezičnem okolju. Skozi razvijanje individualne dvojezičnosti šola vzgaja za sporazumevanje in življenje v dvojezični skupnosti. Hkrati pa šola s tem sodeluje tudi pri oblikovanju identitete otrok (Prerezi politike jezikovnega izobraževanja v Republiki Sloveniji 2003, 51).

V II. in III. vzgojno-izobraževalnem obdobju sta pri pouku ostalih predmetov oba jezika učna jezika. Razmerje med jezikoma se prilagaja konkretnemu okolju in narodnostni sestavi učencev na posamezni šoli. Dvojezični pouk se izvaja po naslednjih metodah (Varga in drugi 2016):

- a) Ciljno-vzporedna metoda (CVM) Pri ciljno vzporedni metodi praviloma poteka obravnava snovi v enem jeziku, poglobljanje, utrjevanje in povzetki z zapisom izrazja pa v drugem. Osmišljeno in učinkovito preklapljanje med jezikoma učitelj načrtuje tudi v učni pripravi, tako da označi, kateri deli pouka se izvajajo v posameznih jezikih in v kakšnem deležu.⁸¹

Učitelj lahko vzporedno metodo realizira na vsaj štiri možne načine, z naključnim preklpom, z vzporednim prevajanjem, s pristopom uvod-pregled ter s ciljnim preklpom. V dvojezični osnovni (in srednji) šoli na narodnostno mešanem območju Prekmurja je bila izbrana inačica ciljne in načrtovane menjave učnih jezikov, t. i. ciljni prekop. Značilnost tega pristopa je, da je vsakemu jeziku dodeljen enak časovni delež in da učitelj zavestno izbira premik od enega jezika k drugemu. Takšen premik se v okviru učne ure dogodi ob skrbno izbranem dogodku in epizodi s točno določenim ciljem. Premikanje (prekop) od enega jezika k drugemu in nazaj je zavestno in načrtovano (Prerezi politike jezikovnega izobraževanja v Republiki Sloveniji 2003, 50).

- b) Za učinkovitejše razvijanje jezikovne zmožnosti v madžarskem oziroma slovenskem jeziku lahko šola pri določenih predmetih oblikuje jezikovne učne skupine, v katerih poteka pouk pretežno v madžarskem oziroma slovenskem jeziku. Učne skupine se lahko izvajajo kot: jezikovne učne skupine, z dvema učiteljema. Pouk v jezikovnih učnih skupinah poteka diferencirano, v jezikovne skupine se učenci vključujejo na osnovi pisnih soglasij staršev (Novak Lukanovič, Zudič Antonič in Varga 2011, 354–355).

V III. vzgojno-izobraževalnem obdobju dvojezična osnovna šola ponudi tudi izbirne predmete z narodnostno vsebino (madžarska ljudska glasba, madžarski ljudski ples, etnologija Madžarov) in

⁸¹ »Časovni delež obeh jezikov pri metodi ciljnega preklapljanja je običajno 50:50. Vendar je ciljni vzporedni prekop mogoče izvesti tudi ob drugačni časovni razporeditvi, npr. 75:25 bodisi v prid jezika manjšine ali večine, pač glede na značilnosti oziroma interakcijo spremenljivk vnosa, procesa in konteksta v posameznih okoljih. V ospredju so vsekakor namen, način in metoda rabe obeh jezikov.« (Prerezi politike jezikovnega izobraževanja v Republiki Sloveniji 2003, 50).

izbirne predmete, ki se navezujejo na predmet madžarščina (literarni klub, šolsko novinarstvo, gledališče in drama).

Če povzamemo, v prvem triletju skrbita za časovno enakomerno razporeditev obeh jezikov dva učitelja v razredu. »S tem se nadaljuje pristop ena oseba en jezik, ki ga otroci poznajo že iz vrtca. V drugem in tretjem triletju šole v skladu z načelom avtonomnosti določijo časovni delež obeh učnih jezikov glede na razmerje rojenih govorcev posameznega jezika v oddelku. Običajno poteka večji del pouka v slovenskem jeziku (med 70 in 80 %), učitelj uporablja madžarski jezik v manjšem časovnem obsegu (med 20 in 30 %), posebna skrb velja madžarskemu izrazju, ki ga učenci usvajajo na ustni in pisni ravni. Poudariti je namreč treba, da mora vzporedni pristop enakomerno razvijati vse štiri jezikovne veščine« (Prerezi politike jezikovnega izobraževanja v Republiki Sloveniji 2003, 50).

Na narodnostno mešanem območju v letu 2019/2020 deluje 5 dvojezičnih osnovnih šol:

1. DOŠ Lendava I s podružnico v Gaberju,
2. DOŠ Lendava II s prilagojenim programom,⁸²
3. DOŠ Genterovci,
4. DOŠ Dobrovnik,
5. DOŠ Prosenjakovci s podružnicami v Domanjševcih in Hodošu.

Število otrok, ki obiskuje dvojezične osnovne šole je bolj ali manj konstantno.

⁸² Dvojezična osnovna šola II. Lendava je edina dvojezična osnovna šola v Sloveniji za potrebe učencev s posebnimi potrebami. Posebnost šole je, da zagotavlja vzgojo in izobraževanje otrokom s posebnimi potrebami iz dvojezičnega območja Prekmurja, kakor tudi za ostale učence. Dvojezična osnovna šola II izvaja dva javno veljavna programa: prilagojen izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom (NIS) in posebni program vzgoje in izobraževanja (PPVI). S šolskim letom 2016/2017 je pouk v NIS za vse učence začel potekati po Prilagojenem predmetniku prilagojenega programa z nižjim izobrazbenim standardom za dvojezično OŠ. V šolskem letu 2016/2017 je bilo v oba programa skupno vpisanih 23 učencev.

Tabela 54: Število učencev v dvojezičnih osnovnih šolah v Prekmurju

		2011/2012		2014/2015		2017/2018		2018/2019		2019/2020	
		Št. odd.	Št. učen.	Št. odd.	Št. učen.	Št. odd.	Št. učen.	Št. odd.	Št. učen.	Št. odd.	Št. učen.
1	DOŠ Lendava I (skupaj) ⁸³	31	520	31	520	29	496	31	520	30	538
	matična šola	28	490	28	496	27	480	28	490	27	514
	podružnica šole v Gaberju	3	30	3	24	2	16	3	30	3	24
2	DOŠ Genterovci	9	73	9	71	9	77	9	73	9	82
3	DOŠ Dobrovnik	9	80	9	92	9	93	9	80	9	81
4	DOŠ Prosenjakovci (skupaj)	9	74	10	67	10	72	9	74	8	73
	matična šola	7	66	8	57	9	66	7	66	6	64
	podružnica šole v Domanjševcih	1	4	1	6	1 ⁸⁴	6	1	4	1	6
	podružnica šole v Hodošu	1	4	1	4	-	-	1	4	1	3
5	DOŠ Lendava II. (s prilagojenim programom)	4	23	3	19	3	16	6	34	3	15
	Skupaj	64	781	62	769	60	754	64	781	59	789

Vir: <https://krka1.mss.edus.si>

Tabela 55: Število učencev v dvojezičnih šolah v Prekmurju, ki se madžarščino učijo kot jezik okolja

Madžarščina kot jezik okolja		2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15
Učenci SKUPAJ	Redni program	552	524	543	317	492	498	504	474	543
	Prilagojen program	-	-	9	9	10	11	13	10	17

Vir: Statistični urad Republike Slovenije.

⁸³ Podružnična šola v Petišovcih se je 2013 oziroma 2014 zaprla, zaradi premajhnega števila otrok. Podružnična šola v Čentibi se je 2013 oziroma 2014 zaprla, zaradi premajhnega števila otrok.

⁸⁴ 1. in 2. razred

6.2.2 Dvojezična srednja šola

Na Dvojezični srednji šoli Lendava – Kétnyelvű Középiskola, Lendva (DSŠ – KKI) so v šolskem letu 1976/1977 uvedli fakultativni pouk madžarskega jezika. Šele leta 1981 je bil na tej šoli uveden obvezen pouk madžarskega jezika. V letu 1981/1982 je šola začela uvajati dvojezični pedagoški program Učitelj, naslednje šolsko leto 1982/1983, dvojezični program Poslovno-finančna in trgovinska dejavnost, leta 1990 dvojezični program Gimnazija in leta 1996 dvojezični program Trgovec. Vse do šolskega leta 1992/1993 je šola izvajala pouk v programih Oblikovalec kovin in Strojni tehnik enojezično, v slovenskem jeziku, vendar z obveznim poukom madžarskega jezika, od tega leta naprej pa poteka pouk dvojezično (Zgodovina 2019).

DSŠ Lendava opravlja javno službo na naslednjih področjih:

- srednješolsko poklicno in strokovno izobraževanje,
- srednješolsko splošno izobraževanje,
- izobraževanje odraslih.

Na DSŠ Lendava se izvajajo različni izobraževalni programi: gimnazijski program (splošno izobraževanje, 4 leta), ekonomski, kemijski in strojni tehnik (SSI – srednje strokovno izobraževanje, 4 leta), ekonomski, strojni tehnik in tehnik mehatronike (PTI – poklicno tehniško izobraževanje, 2 leti), ter model skupnega izvajanja izobraževalnih programov srednjega poklicnega izobraževanja (SPI) na narodnostno mešanih območjih, ki vključuje (administrator, avtoserviser, električar, gastronomske in hotelske storitve, inštalater strojnih inštalacij, mehatronik operater, pečar – polagalec keramičnih oblog, oblikovalec kovin – orodjar in trgovec (3 leta).

V zadnjih letih se je število dijakov na DSŠ Lendava nekoliko zmanjšalo.

Tabela 56: Število učencev v DSŠ Lendava v izbranih časovnih točkah

	2011/2012	2017/2018	2018/2019	2019/2020
	Št. dijakov	Št. dijakov	Št. dijakov	Št. dijakov
DSŠ Lendava	307	237	257	284

Po podatkih šole je običajna struktura dijakov taka, da je približno 70–80 % dijakov DSŠ Lendava končalo eno izmed dvojezičnih osnovnih šol, oziroma prihaja iz narodnostno mešanega območja. Ob tem pa opažajo, da se nekoliko povečuje vpis iz enojezičnih slovenskih OŠ in tujcev. Če se je v šolskem letu 2013/2014 vpisalo 32 učencev enojezičnih šol in 1 tujec, se je v šolskem letu 2017/2018 vpisalo 78 učencev iz enojezičnih šol in 8 tujcev (Letno poročilo – Éves beszámoló 2017 2018, 8).

»Poklicni in strokovni dvojezični programi ne določajo nobenega dodatnega pogoja za vpis učencev, ki niso obiskovali dvojezične osnovne šole. Za bodoče dijake lahko vsako leto pred začetkom pouka organizira različne oblike dodatnega jezikovnega usposabljanja v madžarščini (npr.: jezikovni tečaj, poletni tabor na Madžarskem, itd.). Učenci, ki niso obiskovali dvojezične osnovne šole in se želijo vpisati v program gimnazija, morajo opraviti ustrezen tečaj znanja iz madžarskega jezika v obsegu 70 ur.« (Hajdinjak Prendl 2019).

Vpis dijakov, ki prihajajo iz osnovnih šol zunaj narodnostno mešanega območja ali iz drugih držav, zahteva določene prilagoditve modela dvojezičnega pouka. V letnem poročilu DSŠ navaja, da izvajajo

prilagoditve kot izvajanje pouka v jezikovnih skupinah v gimnaziji in timskim poučevanjem dveh učiteljev z medpredmetnim povezovanjem še posebej na področju programskih enot stroke v poklicnih in strokovnih programih. S tem poskušajo dvojezičnim, in tudi enojezičnim dijakom omogočiti izobraževanje pretežno v tistem jeziku, ki je za njih dominanten. Od šolskega leta 2012/2013 pa izvajajo tudi diferenciacijo pri pouku madžarščine kot drugega jezika (MJ2), kar pomeni, da se dijaki iz enojezičnih slovenskih osnovnih šol učijo madžarščino na začetnem nivoju (oziroma MJ2/2) v posebni skupini, da bi jim olajšali vključitev v dvojezično izobraževanje (Letno poročilo – Éves beszámoló 2017 2018, 8). Dejansko se učenje MJ2/2 izvaja kot prilagoditev v okviru MJ2.⁸⁵

⁸⁵ »Izvajanje zunanje diferenciacije pri MAD II še ni rešeno na sistemski ravni, šola ga je tudi v preteklem šolskem letu izvajala s soglasjem MIZŠ v sklopu projekta Dvig kakovosti narodnostnega šolstva za madžarsko narodno skupnost v Sloveniji ter slovensko narodno skupnost na Madžarskem, ki ga vodi PMSNS (tudi financiranje 75 % stroškov plače učiteljice).« (Poročilo/Beszámoló 2019, 20).

Tabela 57: Vpisani dijaki DSŠ Lendava ob začetku šolskega leta 2017/2018

Program	M	Ž	Skupaj
Gimnazija	21	38	59
Kemijski tehnik	17	26	43
Ekonomski tehnik	1	12	13
Strojni tehnik	36	2	38
Mehatronik operater	34	0	34
Elektrikar	6	0	6
Avtoserviser	3	0	3
Gastronomske in hotelske storitve	4	6	10
Trgovec	4	15	19
Pečar – polagalec ker. oblog	2	0	2
Skupaj	53	21	74
Strojni tehnik (PTI)	2	0	2
Tehnik mehatronike (PTI)	2	0	2
Ekonomski tehnik (PTI)	2	0	2
Strojni tehnik (PTI)	4	0	4
Skupaj	10	0	10
	138	99	237

Izobraževalni programi na DSŠ Lendava so dvojezični. To pomeni, da sta slovenščina in madžarščina učna jezika in da se dijaki učijo v obeh jezikih, znanje pa dokazujejo v jeziku, ki si ga izberejo, razen pri pouku madžarščine in tujih jezikih.

Dijaki se madžarščino učijo na treh nivojih: kot materinščino (MJ1) ali kot drugi jezik (jezik okolja, MJ2/1) na nadaljevalni ali začetni stopnji (dijaki iz slovenskih OŠ in tujci; MJ2/2).

Slovenščino se dijaki učijo na prvem nivoju, v programu Gimnazija v 3. in 4. letniku lahko dijaki, ki obiskujejo pouk madžarščine kot materinščine (Madžarščina I) izberejo tudi slovenščino kot drugi jezik (Slovenščina II). Maturo lahko dijaki opravijo ali iz slovenščine ali iz madžarščine kot materinščine. Drugi jezik je lahko izbirni predmet.

Posamezni predmeti na DSŠ Lendava vsebujejo narodnostne vsebine; to so zgodovina (zgodovina Madžarov), geografija (geografija Madžarske) in umetnost (madžarska umetnost). Dijaki imajo v programu Gimnazija možnost, da se pri navedenih predmetih učijo v slovenski ali madžarski jezikovni skupini.

Jezikovne učne skupine (JUS) so prvič uvedli v šolskem letu 2011/2012 v 1. letniku gimnazije pri geografiji in zgodovini. V šolskem letu 2015/2016 so izvajali JUS pri geografiji in zgodovini v 2. letniku gimnazije, v šolskem letu 2016/2017 pa jih izvajajo v 1. in 3. letniku gimnazije pri istih predmetih.

6.3. Organizacija učenja madžarskega jezika zunaj narodnostno mešanega območja

Po dostopnih popisnih podatkih je leta 2002 približno 17 % pripadnikov madžarske narodne skupnosti živelo zunaj narodnostno mešanega območja.

Zakon o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja (2001) je do leta 2018 v 9. členu (pouk jezika narodnosti zunaj narodnostno mešanega območja) navajal

»Dijakom in vajencem, ki končajo osnovno šolo v jeziku narodnosti oziroma dvojezično osnovno šolo in se vključijo v poklicne šole, srednje tehniške oziroma srednje strokovne šole ali gimnazije zunaj narodnostno mešanega območja, morajo te šole same ali skupaj z drugimi omogočiti pouk jezika narodnosti kot fakultativnega predmeta. Pouk jezika narodnosti se organizira, če se zanj odloči najmanj 5 dijakov oziroma vajencev, in je za dijake in vajence brezplačen. Skupina dijakov oziroma vajencev se lahko oblikuje tudi izmed dijakov oziroma vajencev, ki se izobražujejo po različnih izobraževalnih programih v različnih šolah v istem kraju.«

V letu 2018 je prišlo do spremembe Zakona o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja (Uradni list RS, št. 35/01, 102/07 – ZOSn-F in 11/18), ki zdaj v 9. členu (pouk jezika narodnosti zunaj narodnostno mešanega območja) predvideva:

»Če so v osnovno šolo zunaj narodnostno mešanega območja vpisani učenci iz vrst italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti, šola za te učence kot interesno dejavnost brezplačno organizira učenje italijanskega oziroma madžarskega jezika, če se zanj odloči vsaj pet izmed njih. Skupina se lahko oblikuje tudi iz učencev različnih šol v istem kraju. V tem primeru se šole sporazumejo o izvedbi interesne dejavnosti.

Dijakom in vajencem, ki končajo osnovno šolo v jeziku narodnosti oziroma dvojezično osnovno šolo in se vključijo v poklicne šole, srednje tehniške oziroma srednje strokovne šole ali gimnazije zunaj narodnostno mešanega območja, morajo te šole same ali skupaj z drugimi omogočiti pouk jezika narodnosti kot fakultativnega predmeta. Pouk jezika narodnosti se organizira, če se zanj odloči najmanj 5 dijakov oziroma vajencev, in je za dijake in vajence brezplačen.

Skupina dijakov oziroma vajencev se lahko oblikuje tudi izmed dijakov oziroma vajencev, ki se izobražujejo po različnih izobraževalnih programih v različnih šolah v istem kraju.«

6.3.1 Osnovna šola

Izven poselitvenega področja narodnih manjšin se madžarščina lahko kot tuji jezik poučuje v okviru obveznih in neobveznih predmetov v osnovni šoli:

- *Madžarščina kot neobvezni izbirni predmet* – učni načrt je podoben za vseh šest jezikov, ki se lahko poučujejo (angleščina, francoščina, italijanščina, nemščina, madžarščina in hrvaščina) (4. – 9. razred)
- *Madžarščina kot obvezni izbirni predmet* (7. – 9. razred)

Učni načrt Madžarščina kot izbirni predmet v tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju OŠ se v šolskem letu 2012/2013 prvič izvaja zunaj narodnostno mešanega območja, in sicer na OŠ Prežihovega Voranca Bistrica. Izvajanje izbirnega predmeta Madžarščina kot izbirni predmet na osnovni šoli s slovenskim učnim jezikom je bilo predstavljeno tudi v narodnostnih medijih, prav tako pa na madžarski televiziji.

Po podatkih Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport za učenje madžarščine v okviru izbirnih predmetov v OŠ (obvezni, neobvezni) ne obstaja interesa. Samo v šolskem letu 2014/2015 se je v okviru neobveznega izbirnega predmeta v III. vzgojno-izobraževalnem obdobju, 5 učenk odločilo za učenje madžarščine na OŠ Dragomelj.

6.3.2 Srednja šola

DSŠ Lendava v skladu z okrožnico ministrstva za izobraževanje št. 600-26/2010 in v skladu z 9. členom Zakona o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja (2001) izvaja fakultativni pouk madžarščine.

Fakultativni pouk madžarščine je namenjen predvsem dijakom, ki so zaključili dvojezično osnovno šolo. Upoštevati velja dejstvo, da so se dijaki, ki prihajajo z narodnostno mešanega območja, madžarski jezik v osnovni šoli učili na dveh ravneh, zato je potrebna pri izvajanju predmeta velika stopnja notranje diferenciacije, celo individualizacije. Poleg tega se dijaki izobražujejo v različnih poklicnih in strokovnih programih. Če organizacija omogoča, se prizadevajo za izoblikovanje homogenih skupin, kolikor se le da.

Madžarski jezik kot fakultativni predmet v srednjih šolah se po določilu Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje leta 2004, poučuje v različnem obsegu ur:

- Srednje poklicno izobraževanje (208 ur),
- Srednje strokovno izobraževanje (278 ur),
- Poklicno-tehniško izobraževanje (138),
- Gimnazija (280 ur).

Predmet je v skladu s posebnim zakonom enakopraven s poučevanjem madžarskega jezika v dvojezični srednji šoli, zato mora ustrezati vsaj standardom madžarščine kot drugega jezika v dvojezični srednji šoli. Po eni strani mora negovati materni jezik madžarskih dijakov, po drugi strani pa ohraniti privlačnost madžarskega jezika, književnosti in kulture za tiste dijake, ki prihajajo iz

dvojezičnega območja, vendar niso Madžari, predvsem pa mora pripraviti dijake za doseganje določenih standardov.

Pouk madžarskega jezika za dijake – odvisno od izkazanega zanimanja – lahko poteka na več šolah zunaj narodnostno mešanega območja: na Gimnaziji Murska Sobota, Ekonomski šoli Murska Sobota, Srednji poklicni in tehniški šoli Murska Sobota (SPTŠ), Srednji zdravstveni šoli Murska Sobota in na Gimnaziji Franca Miklošiča Ljutomer.

Tabela 58: Število dijakov, ki obiskujejo fakultativni pouk madžarskega jezika zunaj narodnostno mešanega območja, za šolsko leto 2015/2016, 2016/2017, 2017/2018

	Št. dijakov	Št. dijakov, ki so dobili potrdilo
2015/2016	18*	16
2016/2017	22	
2017/2018	29*	27

* Gimnazija Franca Miklošiča Ljutomer (5 dijakov), Srednja zdravstvena šola Murska Sobota (8 dijakov), Biotehniška šola Rakičan (1 dijak), Gimnazija Murska Sobota (4 dijaki).

** Gimnazija Franca Miklošiča Ljutomer (12 dijakov), Srednja zdravstvena šola Murska Sobota (3 dijaki), Biotehniška šola Rakičan (1 dijak), Gimnazija Murska Sobota (2 dijaka), Srednja poklicna in tehniška šola Murska Sobota (3 dijakinje) in Srednja ekonomska šola Murska Sobota (8 dijakov).

6.3.3 Visoko in višješolsko izobraževanje

Na univerzitetni ravni je na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru oddelek za madžarski jezik in književnost; na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani pa je lektorat za madžarski jezik. Pripadnikom madžarske skupnosti je omogočen tudi študij na Madžarskem, kar je opredeljeno v Sporazumu o sodelovanju na področju izobraževanja, kulture in znanosti med Republiko Slovenijo in Republiko Madžarsko (Zakon o ratifikaciji sporazuma o sodelovanju na področju kulture, izobraževanja in znanosti med Republiko Slovenijo in Republiko Madžarsko 1993). Sporazum je bil podlaga za pripravo »Sporazuma med vlado Republike Slovenije in vlado Republike Madžarske o vzajemnem priznavanju spričeval in diplom, ki sta ga državi podpisali leta 1999. Slovenija ga je ratificirala 10. maja 2000 in je bil objavljen v Uradnem listu št. 44/2000.

Filozofska fakulteta Univerza v Mariboru – Oddelek za madžarski jezik in književnost

V šolskem letu 1981/1982 je bil ustanovljen Oddelek za madžarski jezik in književnost Filozofske fakultete Univerze v Mariboru.

V okviru oddelka se izvajata dva študijska programa:

- univerzitetni dvopredmetni študijski program prve stopnje Madžarski jezik s književnostjo (naziv: diplomant/ka madžarskega jezika s književnostjo (UN) –dipl. madž. jez. s knjiž. (UN))

in

- dvopredmetni pedagoški magistrski študijski program druge stopnje Madžarski jezik s književnostjo

Študijski programa sta povezan z drugim študijskim programom (humanistika, družboslovje), ki ga kandidat/kandidatka izbere izmed ponujenih dvopredmetnih študijskih programov na Filozofski fakulteti UM.

Število vpisanih študentov na Oddelku madžarski jezik in književnost je skromno. V preteklih letih so opustili študij hungaristike, 3. stopnje. V obdobju od ustanovitve katedre za madžarski jezik in književnosti na Univerzi Maribor do leta 2012 naj bi diplomiralo 30 študentov (Nećak-Lük 2012, 38).

Tabela 59: Število študentov na študijskem programu Madžarski jezik s književnostjo na Filozofski fakulteti Univerze Maribor, 1. stopnja

1. stopnja										
Madžarski jezik s književnostjo	2015/2016			2014/2015			2013/2014			
	redni	izredni	skupaj	redni	izredni	skupaj	redni	izredni	skupaj	
	3	0	3	5	0	5	4	0	4	

Vir: Samoevalvacijsko poročilo 2015/2016 2017, 59

Tabela 60: Število študentov na študijskem programu Madžarski jezik s književnostjo na Filozofski fakulteti Univerze Maribor, 2. stopnja

2. stopnja										
Madžarski jezik s književnostjo	2015/2016			2014/2015			2013/2014			
	redni	izredni	skupaj	redni	izredni	skupaj	redni	izredni	skupaj	
	4	0	4	4	0	4	5	0	5	

Vir: Samoevalvacijsko poročilo 2015/2016 2017, 61

Oddelek v okviru akreditiranega programa ponuja izbirne predmete in lektorske vaje na različnih zahtevnostnih stopnjah študentom z drugih fakultet – predvsem Pedagoške fakultete, ki prihajajo iz dvojezičnega področja in bi se radi tudi tam zaposlili. Študenti razrednega pouka in predšolske vzgoje, ki študirajo na Pedagoški fakulteti UM in se zaposlujejo na dvojezičnih šolah in v vrtcih so brez primerne jezikovno-strokovnega znanja in kompetenc iz madžarskega jezika, zato jim Oddelek od same ustanovitve ponuja možnost, da bi v okviru izbirnih ali dodatnih predmetov in v času rednega študija pridobili ustrezno znanje za poučevanje na dvojezičnih šolah in vrtcih. Taka možnost – ki seveda ni obvezna – prinaša dodano vrednost v dvojezični slovensko–madžarski prostor z dodatnim jezikovno-kulturno-strokovnim znanjem s pridobljenimi kompetencami pa pripomore k dvigu izvajanja modela dvojezičnosti tudi v praksi. Pridobivanja jezikovnih kompetenc je velika potreba po notranji zavezanosti učiteljev k programu, stroki in karieri. Torej učitelji razrednega pouka in strokovnih predmetov – če le ni madžarski jezik njihova druga študijska smer – se v RS izobražujejo v slovenskem jeziku. Iz prakse sledi, da imajo ti učitelji znanje madžarščine iz dvojezične osnove in srednje šole (v kolikor so se v teh šolah izobraževali). Da le ti ne bi izobraževali učence in dijake z osnovno- in srednješolskim znanjem madžarščine, jim je, kot rečeno, v času študija dana ta možnost. Ker gre za zahtevno in pomembno (strokovno) jezikovno spretnost, je ključnega pomena, da se študentje (prihodnji učitelji) že med študijem na prvi (pa tudi na drugi) stopnji o tem ustrezno izobrazijo in se usposobijo za to dejavnost.

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani – lektorat za madžarski jezik

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani ima lektorat za madžarski jezik od leta 1981, ki ga vodijo lektorji, poslani iz madžarske države.

Lektorat za madžarski jezik je lahko obvezni izbirni predmet Neindoevropski jezik na študijskem programu Splošno jezikoslovje⁸⁶ ali fakultativni predmet.

Lektorat seznanja slušatelje z osnovami madžarske slovnice, privaja jih na konverzacijo v madžarščini in jih seznanja z madžarsko književnostjo, zgodovino itd.

V šolskem letu 2017/2018 je se je madžarščino učilo 10 študentov.

⁸⁶ Predmet Madžarščina tudi kot Neindoevropski jezik se izvaja za 3. in 4. letnik slušateljev splošnega jezikoslovja.

6.4 Aktualne polemike o dvojezičnem izobraževanju

V letu 2019 (julija) je bil s strani Državnega sveta Republike Slovenije pri Ustavnem sodišču vložen zahtevek za oceno ustavnosti 48. člena Zakona o osnovni šoli (Uradni list RS, št. 81/06 – UPB, 102/07, 107/10, 87/11, 40/12 – ZUJF, 63/13 in 46/16 – ZOFVI-L) in 11. člena Zakona o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja (Uradni list RS, št. 35/01, 102/07 – ZOs-F in 11/18). Vlagatelj predlaga

»ustanovitev vsaj ene osnovne šole s slovenskim učnim jezikom na narodnostno mešanem območju v Prekmurju, ki bi lahko z dodatnimi predmeti ustrezno naslovlila tudi skrb za spoštovanje in razumevanje narodne in kulturne drugačnosti, za sodelovanje med pripadniki slovenskega naroda in pripadniki madžarske narodne skupnosti ter razvijanje sposobnosti za življenje in sobivanje na narodnostno in jezikovno mešanem območju. Alternativno predstavlja tudi zakonska izjema, ki bi omogočala učencem iz narodnostno mešanih območij, da se prostovoljno vpišejo tudi v že ustanovljeno osnovno šolo izven kraja stalnega ali začasnega bivanja. Glede na posebnosti dvojezičnega osnovnega šolstva in omejenost srednješolskih programov, ki se izvajajo na dvojezičnih srednjih šolah je nedvomno jasno, da nekateri pripadniki večinskega naroda, ki se zaradi začasnih službenih premestitev staršev preselijo na narodnostno mešano območje ne morejo pridobiti takega nivoja izobrazbe, ki bi glede na njihove želje in sposobnosti omogočala nadaljevanje z ustreznim izobraževanjem po zaključenem osnovnošolskem izobraževanju na dvojezični šoli.« (Maučec 2019, 6).

Mnenje o ustavnosti obeh členov je izdala tudi Vlada Republike Slovenije in Zakonodajno-pravna služba Državnega zbora RS. Ugotovili sta, da člena obeh zakonov nista v nasprotju z ustavo.

Ugotovitev oziroma stališče Vlade Republike Slovenije je podprl tudi Svet Pomurske madžarske samoupravne narodne skupnosti ter ravnatelj in strokovni delavci pomurskih dvojezičnih osnovnih šol, katerih stališče je bilo:

»Strokovni delavci dvojezičnih osnovnih šol v celoti podpiramo mnenje Vlade Republike Slovenije o zahtevi Državnega sveta za oceno ustavnosti 48. člena Zakona o osnovni šoli in 11. člena Zakona o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja. Dvojezično izobraževanje ima po našem mnenju dve pomembni funkciji, od katerih je prva jezikovna in druga družbena. Jezikovna vodi v ustvarjanje enakopravnih in enakovrednih jezikovnih kontaktov, stikov med posamezniki, medtem ko družbena funkcija pomeni ustvarjanje odnosov sožitja in tolerance. Naši učenci so deležni vzgoje in izobraževanja v dveh jezikih in o dveh kulturah, kar odločilno prispeva k temu, da bodo znali sprejeti različnost in v njej živeti v sožitju.« (Dvojezično šolstvo pred ustavnim sodiščem 2019).

Razprava o ustreznosti dvojezične šole v Prekmurju se je odvijala tudi v medijih.⁸⁷ Občasno se še pojavljajo težnje, tudi s strani predstavnikov madžarske narodne skupnosti, po reformi dvojezične šole oziroma organizaciji šole, v kateri bi bila madžarščina učni jezik, slovenščina pa bi se poučevala kot obvezni predmet, kot jezik okolja; po vzoru organizacije šole, ki jo ima italijanska skupnost (Škerl Kramberger 2018).

⁸⁷ Več o tem: Mlinarič 2018, Baler in Horvat 2019.

6.5 Empirično preverjanje stališč prebivalcev Prekmurja do dvojezičnega šolstva

6.5.1 Metodologija terenskega raziskovanja

V okviru tega projekta nismo ocenjevali, kakšna je dejanska jezikovna usposobljenost dijakov, staršev ali drugih zaposlenih v šolstvu,⁸⁸ temveč smo ugotavljali, kakšna so njihova stališča do dvojezičnosti, ustreznosti dvojezičnega izobraževalnega modela in znanja posameznih jezikov.

Za preučevanje stališč smo uporabili kvantitativni in kvalitativni pristop.

Izvedli smo:

- a) anketo med dijaki DSŠ Lendava in med dijaki, ki imajo madžarščino kot fakultativni predmet na drugih srednjih šolah;

Zaradi organizacije dela v srednji šoli smo anketo med dijaki DSŠ Lendava, ki je bila prvotno načrtovana v letu 2019, izvedli že v letu 2018. Za izvedbo ankete smo pridobili dovoljenje vodstva DSŠ Lendava. Prvotno smo sicer načrtovali izvedbo anketiranja samo dijakov višjih letnikov, dejansko pa smo anketirali vse dijake DSŠ Lendava in dijake, ki imajo madžarščino kot fakultativni predmet na drugih srednjih šolah.

Dijakov DSŠ Lendava je 257, med 20 in 30 dijakov pa je v tem šolskem letu obiskovalo fakultativni pouk madžarskega jezika.

Pripravili smo dvojezični (slovenski in madžarski) vprašalnik za dijake, ki je vključeval 22 vprašanj zaprtega in odprtega tipa. Anketo je izpolnilo 260 dijakov. Izdelali smo osnovno analizo zbranih podatkov s pomočjo statističnega programa SPSS in pripravili zbirnik podatkov.

- b) anketo med starši dijakov DSŠ Lendava in dijakov, ki imajo madžarščino kot fakultativni predmet na drugih srednjih šolah;

Anketo smo izvedli še med starši dijakov DSŠ Lendava in starši dijakov, ki se madžarščino učijo fakultativno, čeprav tega nismo načrtovali v prijavi projekta. Tudi za starše smo pripravili, sicer nekoliko drugačen, dvojezični (slovenski in madžarski) vprašalnik, ki vsebuje 22 vprašanj.

Pridobili smo 196 izpolnjenih vprašalnikov. Naredili smo osnovno analizo zbranih podatkov s pomočjo statističnega programa SPSS in pripravili zbirnik podatkov.

⁸⁸ V povezavi z ugotavljanjem učinkovitosti izobraževalnih modelov, ki se izvajata na narodnostno mešanih območjih v Sloveniji, velja omeniti raziskovalni projekt *Učinkovitost dvojezičnih modelov izobraževanja v etnično mešanih okoljih Slovenije - izziv in prednost za Evropo jezikov in kultur* (Nosilka projekta št. V5-0247 je bila dr. Lucija Čok.), katerega izsledki so objavljeni v monografiji *Izobraževanje za dvojezičnost v kontekstu evropskih integracijskih procesov: učinkovitost dvojezičnih modelov izobraževanja v narodnostno mešanih okoljih Slovenije*, ki je izšla leta 2009, uredila pa jo je Lucija Čok.

c) intervjuje s strokovnimi delavci na DSŠ Lendava

S strokovnimi delavci Dvojezične srednje šole Lendava smo v mesecu oktobru 2018 izvedli sedem polstrukturiranih intervjujev, in sicer z dvema učiteljema družboslovnega predmeta, z dvema učiteljema strokovnega predmeta, z učiteljem naravoslovnega predmeta, z vodstvenim delavcem in delavcem svetovalne službe. Z njimi smo se pogovarjali o njihovem videnju uresničevanja dvojezičnosti v izobraževanju.

d) Intervjuji oz. ankete s študenti

S študenti, ki so vpisani na študij madžarskega jezika oziroma imajo madžarski jezik kot izbirni ali fakultativni predmet smo izvedli intervjuje. Namen intervjujev je pridobiti védenje o motivih študentov za učenje madžarskega jezika, o njihovi lastni oceni jezikovnih zmožnosti v madžarščini, o pomenu madžarskega jezika za njihovo nadaljnjo izobraževalno in poklicno pot ter o njihovih pogledih na uresničevanje institucionalne dvojezičnosti na narodnostno mešanem območju, če izhajajo od tam.

Realizirali smo 9 pisnih anket s študenti Univerze Maribor, ki se učijo madžarski jezik in 4 intervjuje in 3 pisne ankete s študenti Univerze v Ljubljani.

6.5.2 Stališča dijakov

Namen raziskave je pridobiti védenje o motivih dijakov za učenje madžarskega jezika, o njihovi oceni jezikovnih zmožnosti v madžarščini, o pomenu madžarskega jezika za njihovo nadaljnjo izobraževalno in poklicno pot ter o njihovih potrebah in pogledih na uresničevanje institucionalne dvojezičnosti na narodnostno mešanem območju.

V tabeli 61 je predstavljena struktura vzorca anketiranih dijakov.

Tabela 61: Osnovni podatki o strukturi dijakov, ki so sodelovali v anketi (N=260)

	spol	
	število	%
moški	140	53,8
ženski	115	44,2
brez odgovora	5	1,9
	srednja šola, ki jo obiskujejo	
DSŠ Lendava	245	94,2
Gimnazija Franca Miklošiča Ljutomer	9	3,5
Srednja poklicna tehniška šola Murska Sobota	1	0,4
Srednja ekonomska šola Murska Sobota	1	0,4
Srednja zdravstvena šola Murska Sobota	1	0,4
Gimnazija Murska Sobota	2	0,8
Srednja poklicna in tehniška šola Murska Sobota	1	0,4
	razred	
1. razred	69	26,5
2. razred	71	27,3
3. razred	65	25,0
4. razred	48	18,5
5. razred	4	1,5
brez odgovora	3	1,2
	kraj stalnega prebivališča	
kraj na narodnostno mešanem območju	176	67,7
kraj v Sloveniji zunaj narodnostno mešanega območja	85	31,5
brez odgovora	2	0,8
	materni oziroma prvi jezik dijakov	
slovenski jezik	157	60,4
madžarski jezik	48	18,5
slovenski in madžarski jezik oziroma madžarski in slovenski jezik	38	14,6
drugi jezik*	17	6,5

	madžarščino se učijo kot ...	
MJ1	57	21,9
MJ2 / 1	87	33,5
MJ2 / 2	98	37,7
fakultativno	15	5,8
brez odgovora	3	1,1
	narodna opredelitev	
slovenska	147	56,5
madžarska	17	6,5
slovenska in madžarska /madžarska in slovenska	66	25,4
druga narodna pripadnost**	17	6,5
sem narodno neopredeljen	1	,4
na to vprašanje ne želim odgovoriti	7	2,7
brez odgovora	5	1,9

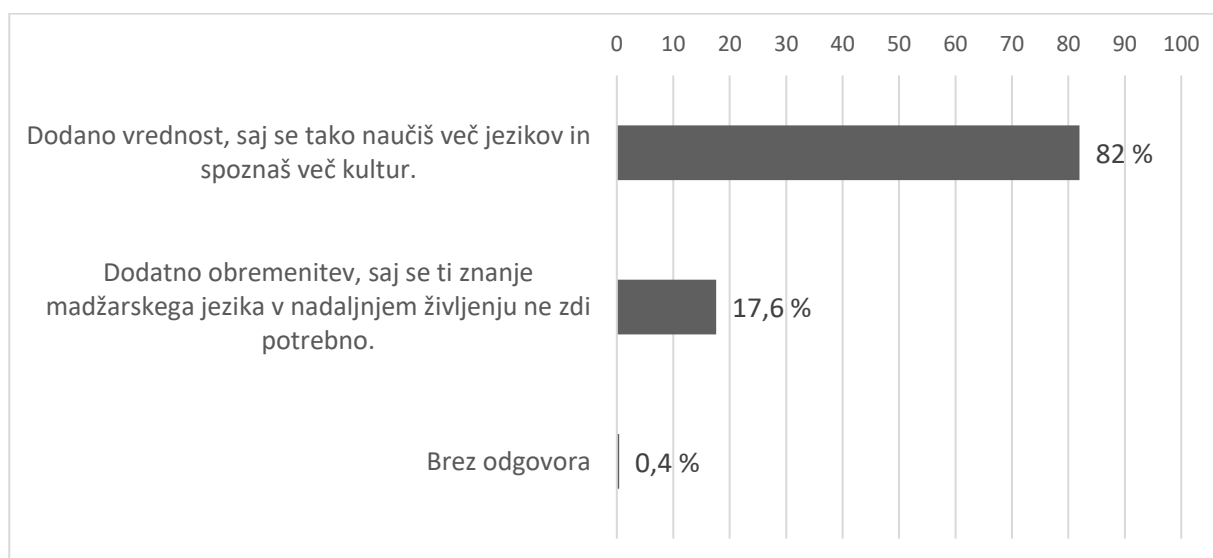
*Drug jezik: hrvaški jezik (4), slovenski in hrvaški jezik (6), slovenski n slovaški jezik (1), romski jezik (3), albanski jezik (2), madžarski in srbski jezik (1)

**Druga narodna pripadnost: slovenska in nemška (1), slovenska, hrvaška in madžarska (2), slovenska in hrvaška (4), romska (4), hrvaška (1), srbska in madžarska (1), brez odgovora (4)

V šolskem letu 2006/2007 je bilo 33 % vseh dijakov vključenih v učenje MJ1 in 66 % dijakov se je učilo SJ1. Če te podatke primerjamo z rezultati ankete, ki smo jo izvedli v letu 2018 se kaže rahel upad števila dijakov, ki se učijo MJ1. To je verjetno tudi posledica povečanja števila dijakov, ki prihajajo iz enojezičnih šol v zadnjih letih.

V šolah na narodnostno mešanem območju se madžarščino učijo vsi učenci oziroma dijaki. Dijake Dvojezične srednje šole v Lendavi smo povprašali ali razumejo dvojezično srednjo šolo, kot dodano vrednost ali jim predstavlja to dodatno obremenitev.

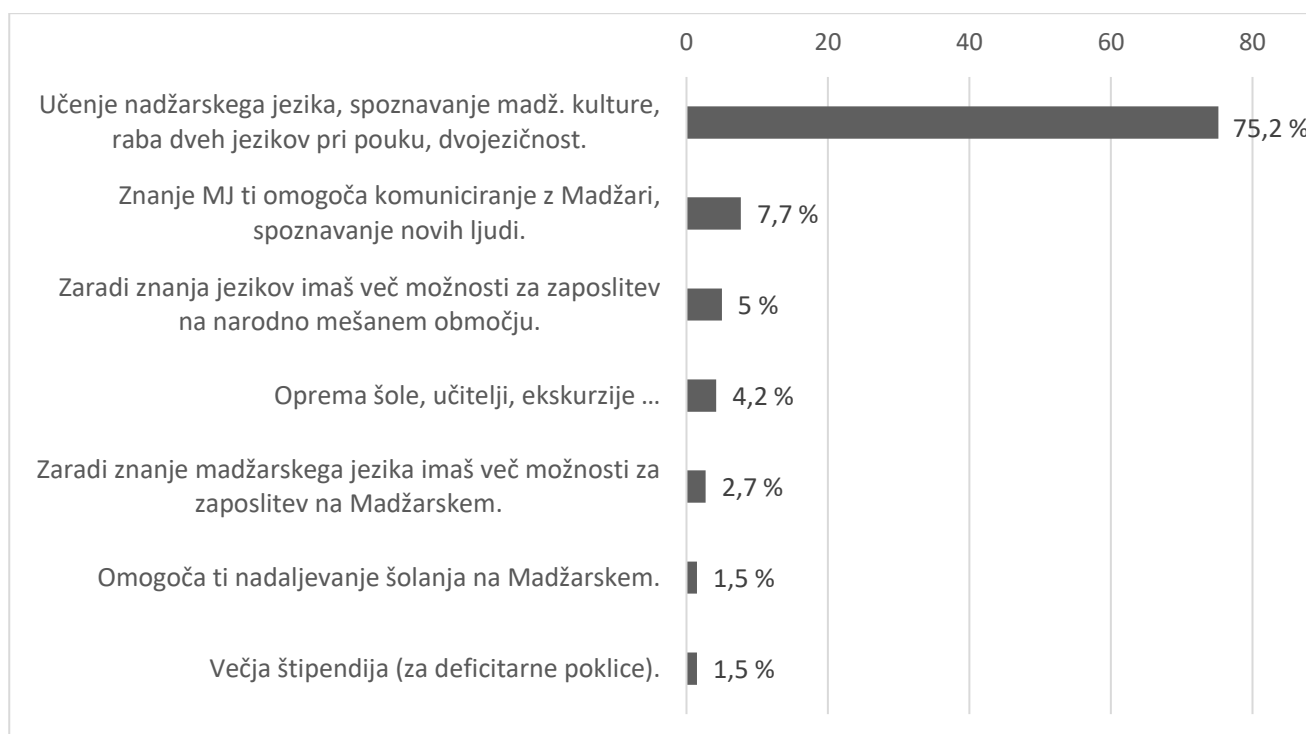
Graf 2: Dijaki DSŠ Lendava obiskovanje dvojezične šole razumejo kot ... (N = 245)

Dijaki so v veliki večini (82 %) menili, da jim obiskovanje dvojezične srednje šole predstavlja dodano vrednost, saj se imajo priložnost naučiti več jezikov in kultur. Zgolj manjši del (43 oziroma 17,6 %) dijakov meni, da jim dvojezična šola predstavlja obremenitev. Med dijaki, ki dvojezično šolo razumejo kot »obremenitev« je kar 35 oziroma 81,4 % dijakov s slovenskim maternim jezikom. Dijaki katerih materni jezik je madžarščina in dijaki, ki imajo dva materna jezika (slovenščino in madžarščino) so v višjih deležih (93,3 % in 91,4 %) menili, da jim obiskovanje dvojezične šole predstavlja dodano vrednost. Dodano vrednost dvojezične šole so v manjšem deležu (77,4 %) prepoznali dijaki, katerih materni jezik je slovenščina.

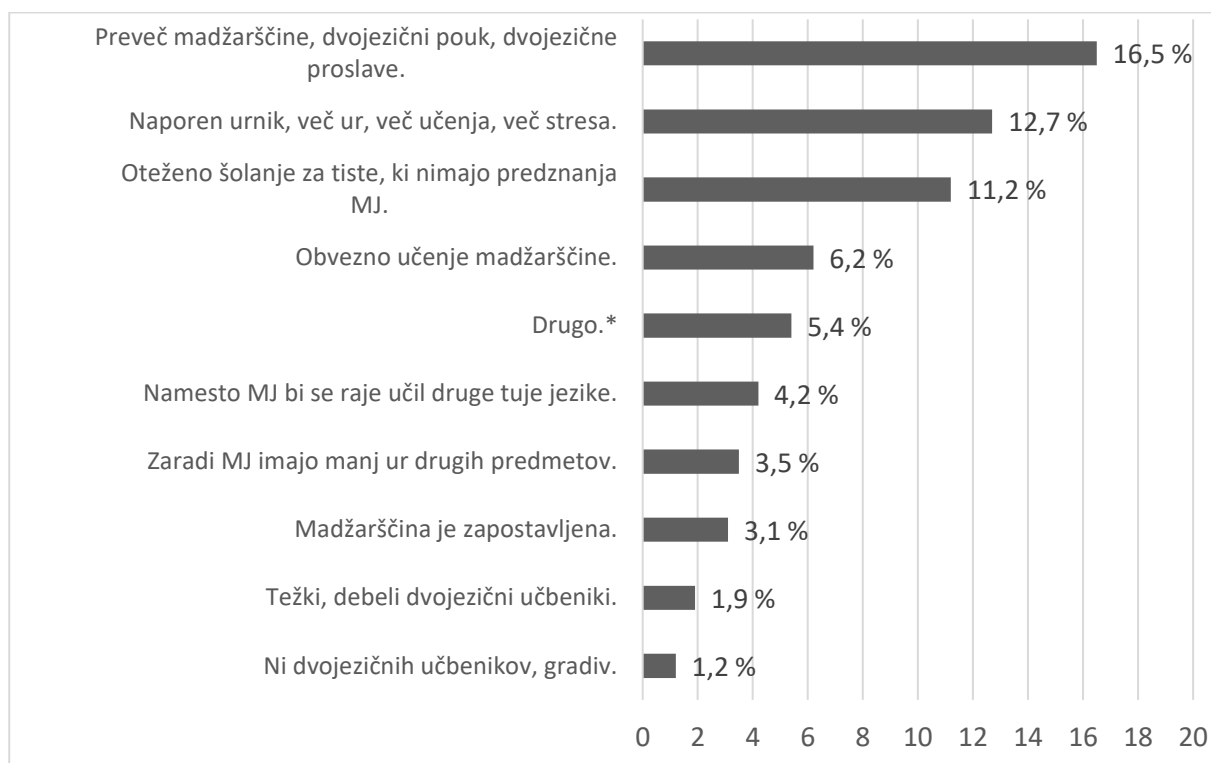
Še večja razlika v stališčih pri tem vprašanju se pokaže med dijaki, ki so se opredelili kot pripadniki madžarske narodnosti oziroma dijaki, ki so se opredelili kot pripadnik madžarske in slovenske narodne pripadnosti in dijaki, ki so se opredelili kot Slovenci. Med dijaki, ki so se opredelili kot Slovenci jih 75,7 % meni, da je dvojezična šola dodana vrednost, 24,3 % pa jih meni, da je dvojezična šola dodatna obremenitev, saj znanje madžarskega jezika za nadaljnje življenje ni potrebno. Medtem ko vsi (oziroma 100 %) dijakov, ki so se opredelili kot Madžari in 92,1 % dijakov, ki so se opredelili s slovensko in madžarsko narodno pripadnostjo meni, da je obiskovanje dvojezične šole dodana vrednost.

Graf 3: Odgovori dijakov, katere so dobre strani dvojezične šole (možnih je več odgovorov)

Dijaki, so v največjem deležu (75,2 %) odgovorili, da je dobra stran dvojezične šole učenje več jezikov, konkretno madžarščine, vključno s spoznavanjem madžarske kulture ter možnost rabe dveh jezikov v šoli. V precej manjših deležih so izpostavili še bolj konkretne prednosti znanja madžarskega jezika, kot na primer »večja možnost za zaposlitev na Madžarskem«, »možnost nadaljevanja šolanja na Madžarskem«, »večja možnost za zaposlitev na narodnostno mešanem območju«.

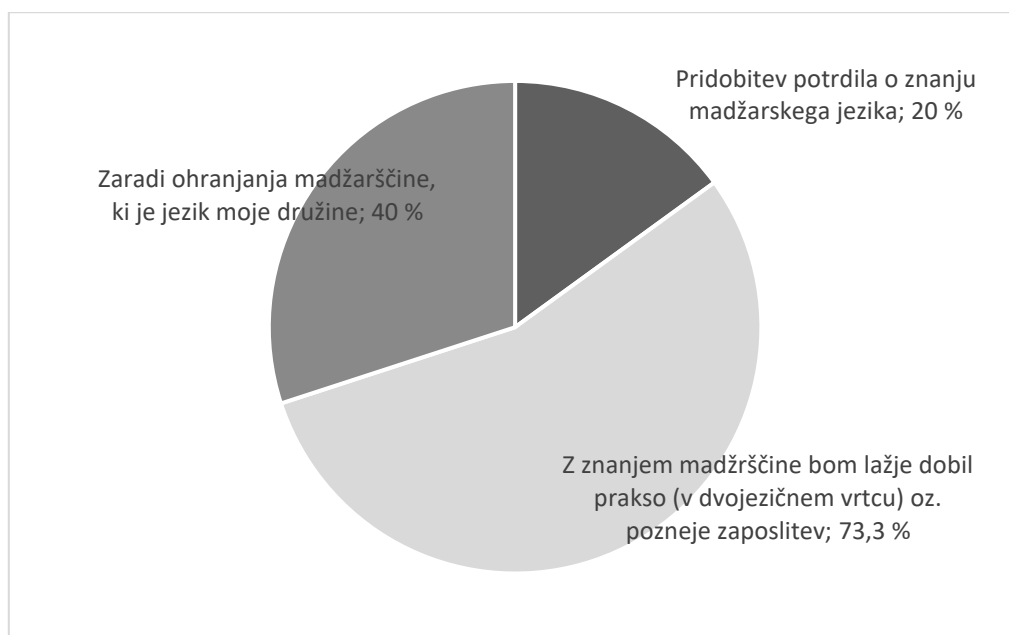
Graf 4: Odgovori dijakov, katere so slabe strani dvojezične šole (možnih je več odgovorov)

* Drugo: »Da te zafrkavajo, da si Madžar.«, »Ni dobra malica.« oziroma »Slaba malica.«, »Nekateri menijo, da učenje drugega jezika jim ne bo pomagalo v življenju in jim tudi ni pomembno.«, »Vodstvo oziroma zaposleni na šoli.«, »Dvojezični pouk ima le pozitivne strani. Slabost so tisti učitelji, ki ne vedo otrokom približati jezik, da bi se ti z veseljem učili.«, »Da se nam prehitro začne pouk, pa da nimamo prostih ur.«, »Malo učencev na šoli.«, »Dijaki, ki se težje učijo jezike imajo lahko slabše ocene.«, »Ne vem.«, »Pouk«, »Pri madžarščini se nič ne naučimo.«, »nekateri se ne naučijo«

Veliko manjši delež dijakov je navedel kakšno slabo stran dvojezične šole. Še največ dijakov (16,5 %) je navedlo kot slabost dvojezične šole, prevelika prisotnost madžarščine, dvojezični pouk in dvojezične proslave. 12,7 % dijakov je menilo, da imajo zaradi dvojezičnosti bolj naporen urnik, več učenja in s tem več stresa.

Graf 5: Odgovori dijakov, ki ne obiskujejo Dvojezične srednje šole Lendava, zakaj so se odločili za fakultativno učenje madžarskega jezika (Možnih je več odgovorov; N = 15)

V raziskavi je sodelovalo 15 dijakov, ki obiskujejo srednjo šolo zunaj narodnostno mešanega območja in se učijo madžarščino kot fakultativni predmet. Večinoma gre za dijake s slovenskim maternim jezikom, teh je bilo 8. Štirje dijaki so navedli, da je njihov materni jezik madžarščina in 3, da imajo dva materna jezika madžarščino in slovenščino.

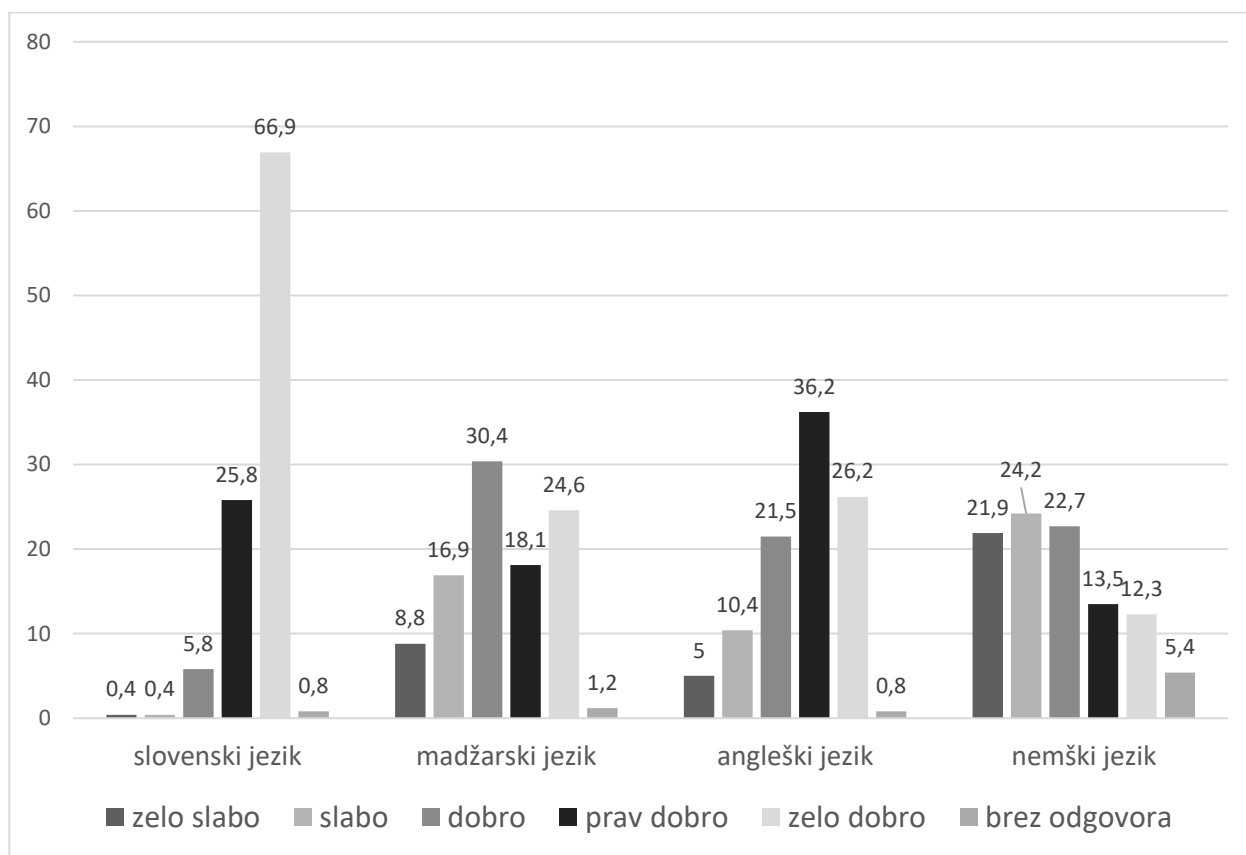
Velika večina teh dijakov (12) prihaja iz narodnostno mešanega območja, en dijak ni navedel kraj prebivališča, en dijak živi v kraju izven narodnostno mešanega območja, en dijak pa sicer živi na narodnostno mešanem območju, vendar se je tja priselil.

Med njimi jih je največ navedlo (11 oziroma 73,3 %), da bodo pozneje z znanjem madžarskega jezika lažje dobili zaposlitev. Šest dijakov, pa je nadaljevalo z učenjem madžarščine zato, ker je to jezik njihove družine.

V raziskavah je težko ugotavljati raven znanja posameznega jezika. Posamezniki pri samoocenjevanju navajajo večinoma lastno percepcijo znanja in rabe jezika, ki lahko obsega zelo širok razpon in različne ravni znanja in rabe, predvsem pa se lahko razlikuje od dejanskega znanja ali rabe. Kljub temu smo dijake zaprosili, da ocenijo svoje znanje različnih jezikov. Znanje jezika so ocenjevali na lestvici od 1 – zelo slabo do 5 – zelo dobro.

Dijaki so najboljše ocenili znanje slovenskega jezika. 66,9 % dijakov je znanje slovenskega jezika ocenilo kot zelo dobro. Glede na ocene dijakov sledi angleščina, za katero je 26,2 % dijakov menilo, da je njihovo znanje angleškega jezika zelo dobro. Na tretjem mestu je madžarski jezik 24,6 % dijakov je znanje madžarskega jezika ocenilo z zelo dobro. Nemščina je glede na ocene znanja jezika dijakov pristala na četrtem mestu – 12,3 % dijakov je znanje nemščine ocenilo z zelo dobro.

Graf 6: Prikaz, kako so dijaki ocenili znanja posameznih jezikov (1 – zelo slabo, 5 – zelo dobro, N = 246)

Ocene znanja jezikov dijakov smo križali z njihovim maternim jezikom.

Dijaki s slovenskim maternim jezikom so najbolje ocenili znanje slovenskega jezika (sre. vred. = 4,76), sledi znanje angleškega jezika (sre. vred. = 3,68), znanje madžarskega in nemškega jezika so ocenili enako (sre. vred. = 2,76).

Dijaki z madžarskim maternim jezikom so najbolje ocenili znanje madžarskega jezika (sre. vred. = 4,67), sledi znanje slovenskega jezika (sre. vred. = 4,08), na tretjem mestu je znanje angleškega jezika (sre. vred. = 3,58) in na četrtem mestu je znanje nemškega jezika (sre. vred. = 2,64).

Dijaki z dvema maternima jezikoma (slovenščino in madžarščino) so najbolje ocenili znanje slovenščine (sre. vred. = 4,68), na drugo mesto so postavili madžarščino (sre. vred. = 4,30), sledi angleščina in nemščina.

Tabela 62: Ocena znanja jezikov glede na materni jezik dijakov (1 – zelo slabo, 5 – zelo dobro)

Materni jezik dijakov		Ocena znanja			
		slovenskega jezika	madžarskega jezika	angleškega jezika	nemškega jezika
slovenski jezik	srednja vrednost	4,76	2,76	3,68	2,76
	število	155	155	155	149
	std. odklon	,498	1,032	1,081	1,369
madžarski jezik	srednja vrednost	4,08	4,67	3,58	2,64
	število	48	48	48	47
	std. odklon	,895	,781	1,318	1,358
slovenski in madžarski jezik	srednja vrednost	4,68	4,30	3,58	2,44
	število	38	37	38	34
	std. odklon	,525	,845	1,081	1,186
drugo	srednja vrednost	4,35	2,65	4,29	2,63
	število	17	17	17	16
	std. odklon	,606	,931	,849	1,088
skupaj	srednja vrednost	4,60	3,33	3,69	2,68
	število	258	257	258	246
	std. odklon	,654	1,267	1,122	1,324

Dijaki so najbolje ocenili znanje tistega jezika, ki so ga navedli kot materni jezik. Dijaki, ki so navedli kot materni jezik slovenščino in madžarščino, so najbolje ocenili znanje slovenskega jezika, nekoliko slabše pa so ocenili znanje madžarščine.

Dijaki s slovenskim maternim jezikom in dijaki, ki imajo »drug« materni jezik so znanje madžarskega jezika ocenili podobno kot znanje nemščine. Več dijakov se uči angleščino kot nemščino in tudi znanje angleščine ocenjujejo bolje kot znanje nemščine, kljub temu, da je zaradi bližine Avstrije, nemščina precej perspektiven jezik.

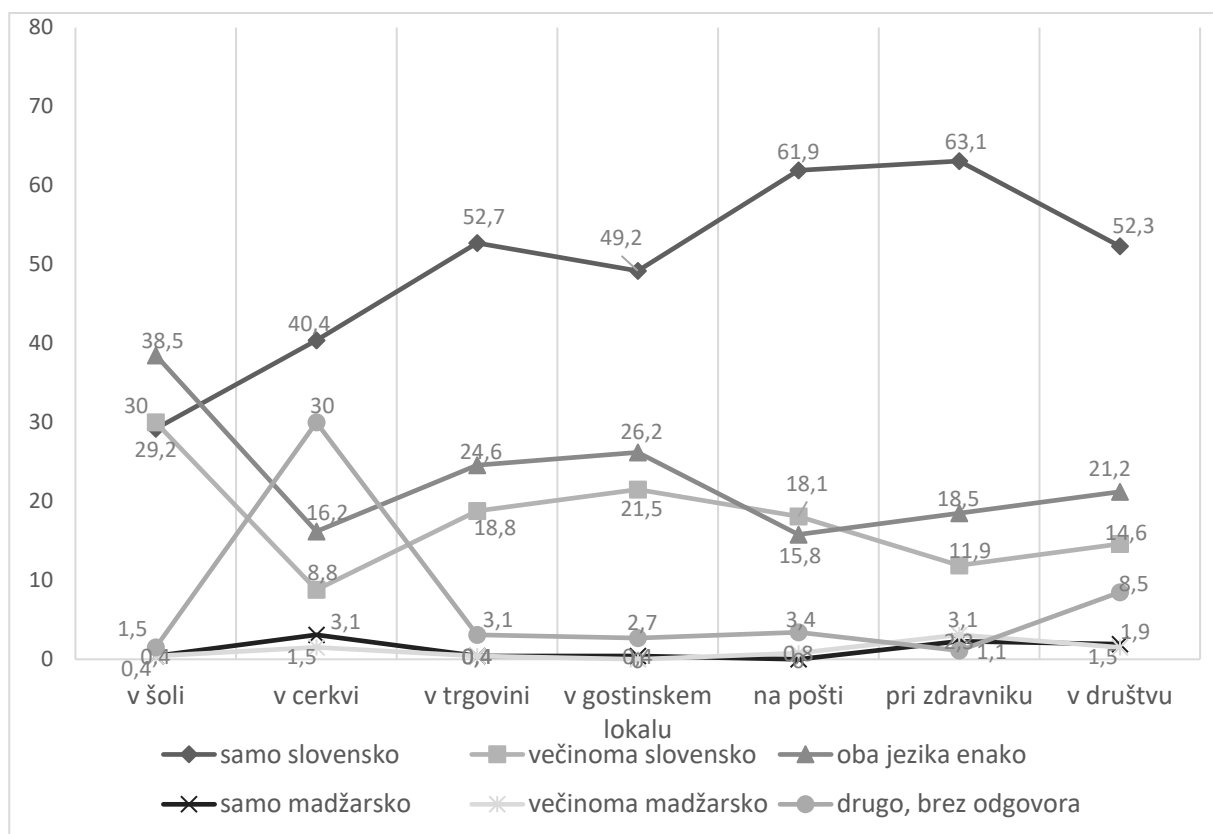
Tabela 63: Ocena znanja jezikov glede na nivo učenja madžarskega jezika (1 – zelo slabo, 5 – zelo dobro)

Madžarščina 1/madžarščina 2/1, madžarščina 2/2, fakultativno učenje madžarščine		Ocena znanja			
		slovenskega jezika	madžarskega jezika	angleškega jezika	nemškega jezika
MJ1	srednja vrednost	4,19	4,64	3,47	2,67
	število	57	56	57	55
	std. odklon	,875	,773	1,212	1,320
MJ2/1	srednja vrednost	4,66	3,48	3,69	2,57
	število	98	98	98	92
	std. odklon	,536	,944	1,125	1,385
MJ2/2	srednja vrednost	4,73	2,25	3,75	2,85
	število	88	88	88	85
	std. odklon	,541	,925	1,085	1,323
fakultativno učenje madžarščine	srednja vrednost	4,93	3,80	4,07	2,50
	število	15	15	15	14
	std. odklon	,258	,941	,884	,855
Skupaj	srednja vrednost	4,60	3,33	3,69	2,68
	število	258	257	258	246
	std. odklon	,654	1,267	1,122	1,324

Najbolje so znanje madžarskega jezika ocenili dijaki, ki se ga učijo kot materinščino – MJ1 (sre. vred. = 4,64), sledijo dijaki, ki se učijo madžarščino fakultativno (sre. vred. = 3,8), na tretjem mestu so dijaki, ki se madžarščino učijo kot jezik okolja – MJ2/1 (sre. vred. = 3,48), in najslabše se znanje madžarskega jezika ocenili dijaki, ki se učijo MJ2/2 (sre. vred. = 2,25).

Na vprašanje, kateri je “dominanten jezik” posameznik težko odgovori na splošno, zlasti v večjezičnem okolju. Lažje je oceniti rabo posameznega jezika za posamezne domene, na primer: raba jezika doma, v službi, v prostem času, itd.

Graf 7: Raba jezika dijakov zunaj doma, na narodnostno mešanem območju (izraženo v odstotkih)

Dijaki so šolo navedli kot prostor, v katerem v največji meri uporabljajo madžarski jezik zunaj družine. Sicer tudi v šoli 29,2 % dijakov uporablja samo slovenski jezik, 30 % dijakov je navedlo, da uporablja večinoma slovenščino, rabo obeh jezikov v enaki meri pa je navedlo 38,5 % dijakov.

Odgovori dijakov kažejo, da zunaj družine uporabljajo samo ali večinoma madžarski jezik v zelo majhnem deležu. Še največ madžarščino uporabljajo pri zdravniku in v cerkvi.

Tabela 64: Odgovori dijakov na vprašanje, od česa je odvisno, kateri jezik uporabljaš v komunikaciji zunaj doma, na narodnostno mešanem območju (N = 260)

	Št.	%
Prilagodim se. Odvisno od sogovorca oziroma situacije	186	71,5
Govorim samo slovensko.	27	10,4
V komunikaciji dam prednost slovenščini	12	4,6
Pomembno je, da se razumemo.	5	1,9
Drugo*	14	5,4
Brez odgovora	16	6,2
Skupaj	260	100

* »Da je jezik npr. v šoli bolj knjižen in uraden, kot jezik katerega govorim doma.«

»Na območju kjer živim ni dvojezično območje.«

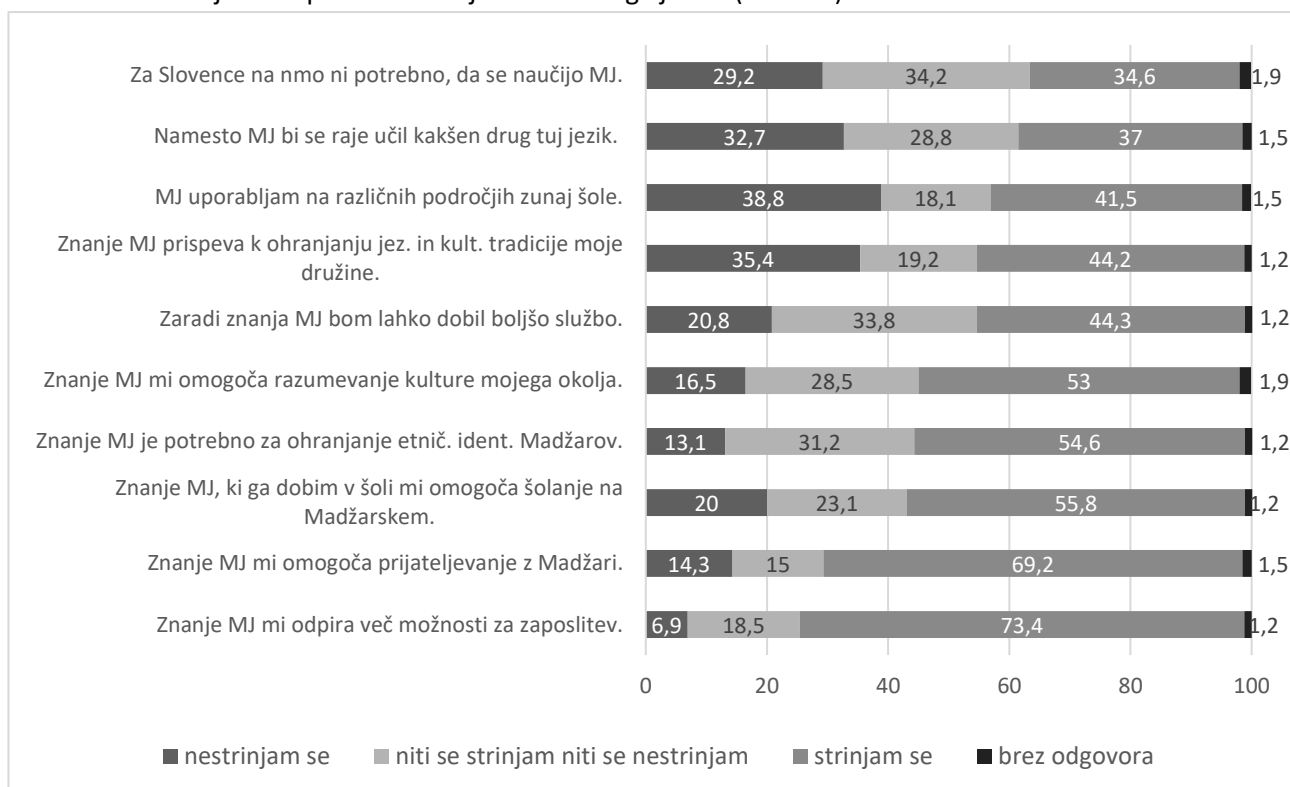
»Od mene.«

»Od ničesar.«

»Od razpoloženja.«

Na vprašanje, od česa je odvisna raba jezika na narodnostno mešanem območju, zunaj družine, so dijaki v največjem deležu odgovorili, da se pri izbiri rabe jezika prilagodijo sogovorniku oziroma situaciji (71,5 %). Samo 10,4 % dijakov je odgovorilo, da govorijo samo slovensko in 4,6 % da dajejo prednost rabi slovenskega jezika. Med dijaki, ki govorijo samo slovensko jih večina živi zunaj narodnostno mešanega območja.

Graf 8: Stališča dijakov o pomenu znanja madžarskega jezika (N = 260)

Dijaki se, ne glede na to, kateri je njihov materni jezik, v visokem deležu strinjajo, da se jim z znanjem madžarskega jezika odpira več možnosti za zaposlitev. S trditvijo »Za Slovence na narodnostno mešanem območju ni potrebno, da se naučijo madžarski jezik« se je strinjalo 43,5 % dijakov s

slovenskim maternim jezikom in dosti manj, 21,7 % dijakov z madžarskim maternim jezikom in 21,1 % dijakov s slovenskim in madžarskim maternim jezikom. Pokazala se je statistično značilna povezava med stališčem do trditve »Za Slovence na narodnostno mešanem območju ni potrebno, da se naučijo madžarski jezik« in maternim jezikom ($\chi^2 = 14,15(6)$, $p = 0,028$). Statistično značilna razlika pa se je pokazala tudi pri odgovorih dijakov na to vprašanje glede na narodno pripadnost ($\chi^2 = 21,57(6)$, $p = 0,001$). S trditvijo »Za Slovence na narodnostno mešanem območju ni potrebno, da se naučijo madžarski jezik« se je strinjalo 46,5 % dijakov, ki so se opredelili kot Slovenci, 13,3 % dijakov, ki so se opredelili kot Madžari in 19,7 % dijakov, ki so navedli dvojno narodnostno pripadnost.

Visok delež dijakov se je tudi strinjal s trditvijo, da jim »Znanje madžarskega jezika mi omogoča prijateljevanje z Madžari.«. Pri čemer so se s to trditvijo v večji meri strinjali dijaki z madžarskim (83 %) ter dijaki s slovenskim in madžarskim maternim jezikom (86,8 %) kot pa dijaki s slovenskim maternim jezikom (61,7 %).

S trditvijo »Znanje madžarskega jezika, ki ga dobim v šoli mi omogoča šolanje na Madžarskem« se je strinjalo 47,7 % dijakov s slovenskim maternim jezikom in 72,3 % dijakov z madžarskim maternim jezikom oziroma 71,1 % dijakov z madžarskim in slovenskim maternim jezikom. Pokazala se je povezava med stališčem do te trditve in maternim jezikom ($\chi^2 = 14,440(6)$, $p = 0,025$). S to trditvijo so se veliko bolj strinjali dijaki, ki se učijo MJ1 (73,7 %) in dijaki, ki se učijo madžarščino kot fakultativni predmet (73,3 %), kot ostali dijaki, npr. dijaki, ki se učijo MJ2 (56,7 %) ali MJ2/2 (42 %).

Ti odgovori do neke mere potrjujejo samoocene znanja posameznih jezikov in kažejo na to, da so dijaki z madžarskim maternim jezikom veliko bolj suvereni glede znanja madžarskega jezika pridobljenega v šoli, v primerjavi z dijaki s slovenskim maternim jezikom.

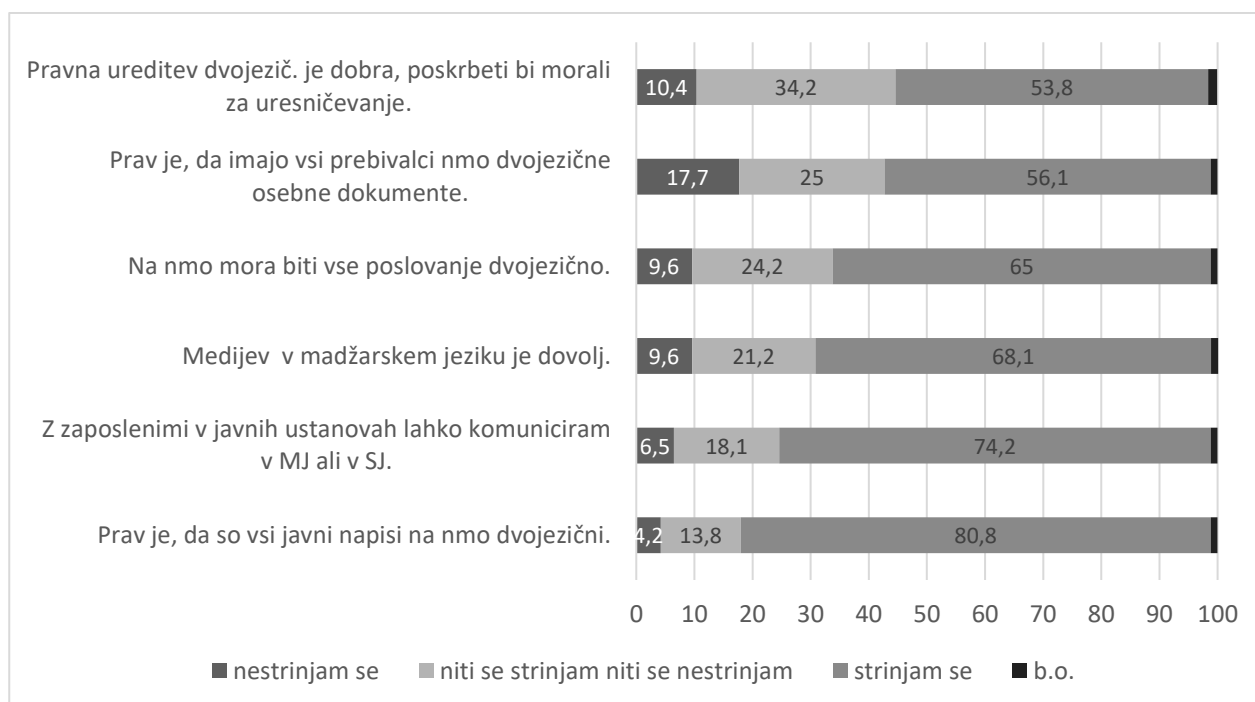
Statistično značilna povezava ($\chi^2 = 59,828(6)$, $p = 0,000$) se je pokazala v stališčih dijakov do trditve »Znanje madžarskega jezika prispeva k ohranjanju jezikovne in kulturne tradicije moje družine« in maternim jezikom in tudi narodno pripadnostjo ($\chi^2 = 72,284(6)$, $p = 0,000$). S to trditvijo se je strinjalo 31 % dijakov s slovenskim maternim jezikom in 76,6 % dijakov z madžarskim maternim jezikom oziroma 76,3 % dijakov z madžarskim in slovenskim maternim jezikom. In s to trditvijo se je strinjalo 30,3 % dijakov s slovenske narodnosti, 87,5 % dijakov madžarske narodnosti, 78,8 % dijakov, ki so se opredelili z madžarsko in slovensko narodnostjo ter 16,7 % dijakov z drugo narodno pripadnostjo.

Samo 22,7 % dijakov s slovenskim maternim jezikom se strinja s trditvijo, da madžarski jezik uporabljajo na različnih področjih zunaj šole, medtem ko se s to trditvijo strinja 76,6 % dijakov z madžarskim maternim jezikom in 84,2 % dijakov s madžarskim in slovenskim maternim jezikom. Med stališči dijakov do te trditve in maternim jezikom obstajajo statistično značilne razlike ($\chi^2 = 84,589$, $p = 0,000$).

Le 40,6 % dijakov s slovenskim maternim jezikom, 44,7 % dijakov s slovenskim in madžarskim maternim jezikom in 61,7 % dijakov z madžarskim maternim jezikom se strinja s trditvijo, da bodo zaradi znanja madžarskega jezika lahko dobil boljšo službo.

Statistično značilne razlike ($\chi^2 = 49,142(6)$, $p = 0,000$) so se pokazale tudi v stališču dijakov do trditve »Namesto madžarskega jezika bi se raje učil kakšen drug tuj jezik.« 51,9 % dijakov s slovenskim maternim jezikom se je strinjalo s to trditvijo, hkrati pa se je s to trditvijo strinjalo 12,8 % dijakov z madžarskim maternim jezikom in 13,2 % dijakov z madžarskim in slovenskim maternim jezikom.

Graf 9: Stališča dijakov do uresničevanja dvojezičnosti na narodnostno mešanem območju (N = 260)

Dijaki večinoma podpirajo oziroma imajo pozitiven odnos do dvojezičnosti na narodnostno mešanem območju. Še najmanj se strinjajo s trditvijo, da je pravna ureditev dvojezičnosti dobra, poskrbeti bi morali za uresničevanje in s tem, da imajo vsi prebivalci narodnostno mešanega območja dvojezične osebne dokumente.

6.5.3 Stališča staršev

Izvedli smo anketo med starši dijakov DSŠ Lendava in starši dijakov, ki obiskujejo srednje šole zunaj narodnostno mešanega območja in se fakultativno učijo madžarski jezik.

Anketo je izpolnilo 179 staršev dijakov DSŠ Lendava in 17 staršev dijakov, ki se madžarščino učijo fakultativno.

Tabela 65: Šola, ki jo obiskujejo njihovi otroci (N = 196)

	število	%
DSŠ Lendava	179	91,3
Druga srednja šola zunaj narodnostno mešanega območja*	17	8,7
Skupaj	196	100

* Fakultativni pouk madžarščine obiskuje med 20 in 30 dijakov.

Kot je običajno pri anketiranju je tudi tokrat sodelovalo več žensk (73,5 %) kot moških (24,5 %).

Struktura vzorca staršev glede na kraj prebivališča se povsem ujema s strukturo vzorca dijakov.

Razlike pa se kažejo med starši in dijaki pri opredeljevanju maternega jezika. Delež dijakov (60,4 %) in delež staršev (58,7 %), ki so za materni jezik opredelili slovenščino, sta si podobna. Več staršev je, v primerjavi z dijaki, navedlo madžarščino (27 %) za materni jezik, manj staršev pa je za materni jezik navedlo oba jezika, slovenščino in madžarščino (6,7 %).

Podobno se je pokazalo pri opredeljevanju po narodnosti. Delež staršev (59,7 %) in delež dijakov (56,5 %), ki so se opredelili kot Slovenci sta si zelo podoben. Med starši se jih je več opredelilo za madžarsko narodnost (15,8 %), v primerjavi z dijaki (6,5 %), hkrati pa se je manj staršev opredelilo z dvojno narodno pripadnostjo (15,8 %) kot dijakov (25,4 %).

Tabela 66: Osnovni podatki o strukturi staršev, ki so sodelovali v anketi (N=196)

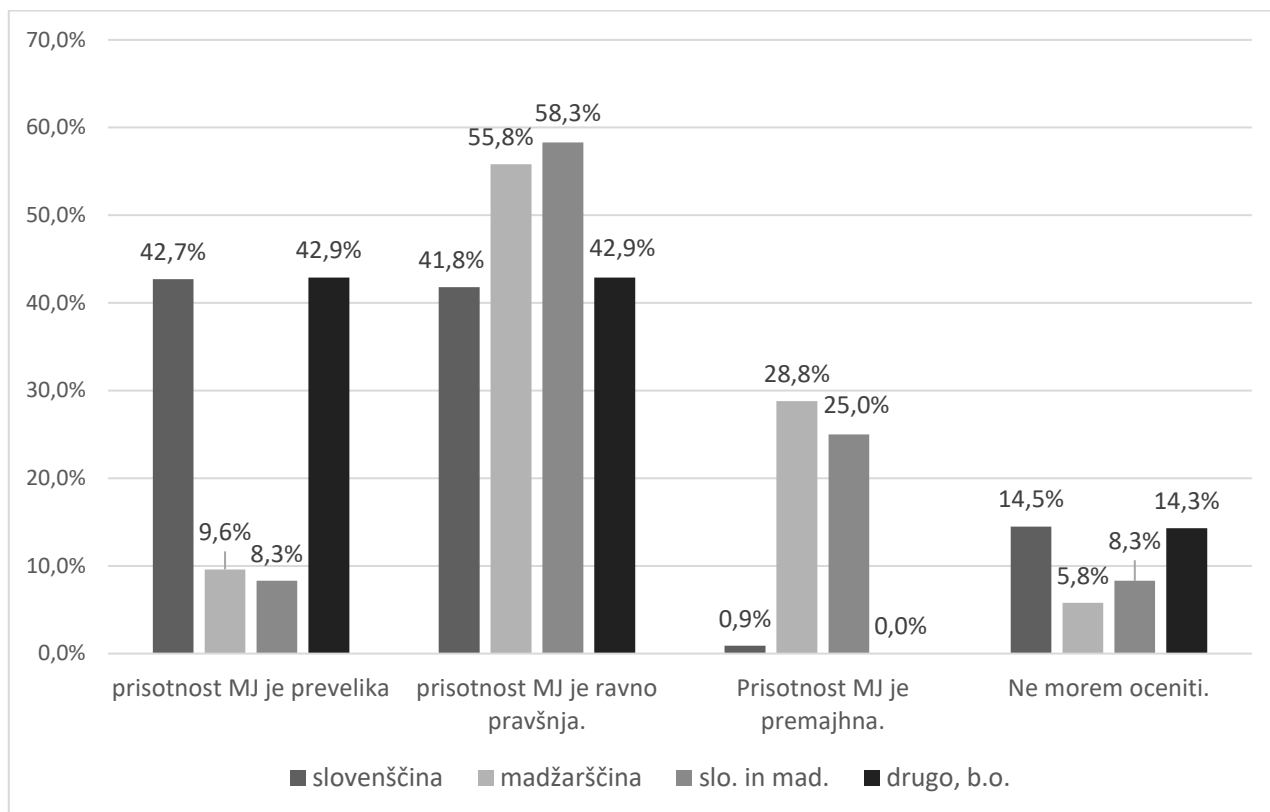
	število	%
	spol	
moški	48	24,5
ženski	144	73,5
brez odgovora	4	2,0
	starostna struktura	
od 30 do 40 let	41	20,9
od 41 do 50 let	124	63,3
od 51 do 60 let	23	11,7
nad 61 let	8	4,1
	kraj stalnega prebivališča	
kraj na narodnostno mešanem območju	125	63,8
kraj v Sloveniji zunaj narodnostno mešanega območja	62	31,6
brez odgovora	9	4,6
	materni oziroma prvi jezik	
slovenski jezik	115	58,7
madžarski jezik	53	27,0
slovenski in madžarski jezik oziroma madžarski in slovenski jezik	13	6,7
drugi jezik*	14	7,1
brez odgovora	1	0,5
	izobrazbena struktura	
OŠ	8	4,1
2 ali 3-letna strokovna šola	61	31,1
4-letna srednja izobrazba	76	38,8
višja, visoka ali univerzitetna izobrazba	45	23,0
magisterij	1	0,5
brez odgovora	5	2,6
	narodna opredelitev	
slovenska	117	59,7
madžarska	31	15,8
slovenska in madžarska oziroma madžarska in slovenska narodnost	31	15,8
druga narodna pripadnost**	9	4,6
sem narodno neopredeljen	1	,5
na to vprašanje ne želim odgovoriti	3	1,5
brez odgovora.	4	2
	delovno mesto - dejavnost	
državna uprava, javna uprava	55	28,1
industrija	42	21,4
storitve	67	34,2
gradbeništvo	1	0,5
kmetijstvo	4	2
drugo, brez odgovora	27	13,8

*drugi jezik: albanski jezik (2), romski jezik (2), hrvaški jezik (9), romunski in hrvaški jezik (1)

** druga narodna pripadnost: hrvaška narodnost (4), romska narodnost (2), hrvaška in madžarska narodnost (1), hrvaška in slovenska narodnost (2)

Starše smo vprašali, kako ocenjujejo prisotnost madžarskega jezika v Prekmurju. Največ (44,9 %), jih je menilo, da je prisotnost madžarščine v Prekmurju ravno pravšnja. 30,1 % staršev pa meni, da je prisotnost madžarskega jezika prevelika.

Graf 10: Odgovori staršev na vprašanje, kako ocenjujejo prisotnost madžarskega jezika (MJ) v Prekmurju na narodnostno mešanem območju v javnem življenju glede na materni jezik (N = 188)

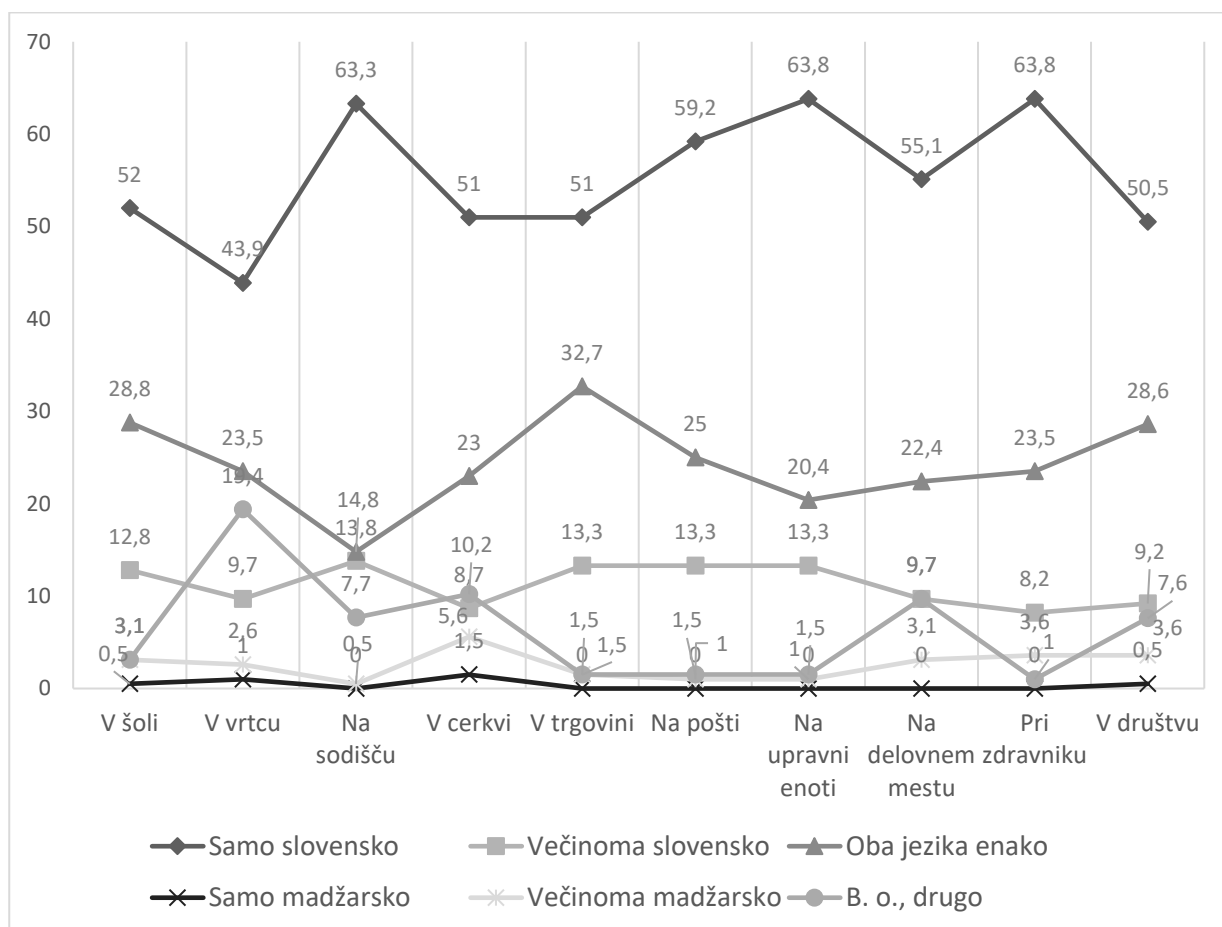

Starši, katerih materni jezik je slovenščina, so se v enakih deležih razdelili v dve skupini; eni menijo, da je prisotnost madžarščine v Prekmurju prevelika (42,7 %), drugi pa v enakem deležu (41,8 %) menijo, da je prisotnost madžarščine ravno pravšnja.

Starši z madžarskim maternim jezikom pa so v največjem deležu (55,8 %) menili, da je prisotnost madžarščine ravno pravšnja, precej manj, vendar še vedno 28,8 % staršev pa je menilo, da je madžarščine v Prekmurju premalo. Skoraj 10 % staršev z madžarskim maternim jezikom pa celo meni, da je madžarščine preveč.

Stališča staršev z dvema maternima jezikoma so zelo podobna stališčem staršev z madžarskim maternim jezikom. Tudi oni v največjem deležu (58,3 %) menijo, da je prisotnost madžarščine v Prekmurju ravno pravšnja, 25 % pa jih meni, da je madžarščine v Prekmurju premalo.

Graf 11: Odgovori staršev na vprašanje, v katerem jeziku se pogovarjajo izven družine (N = 196)

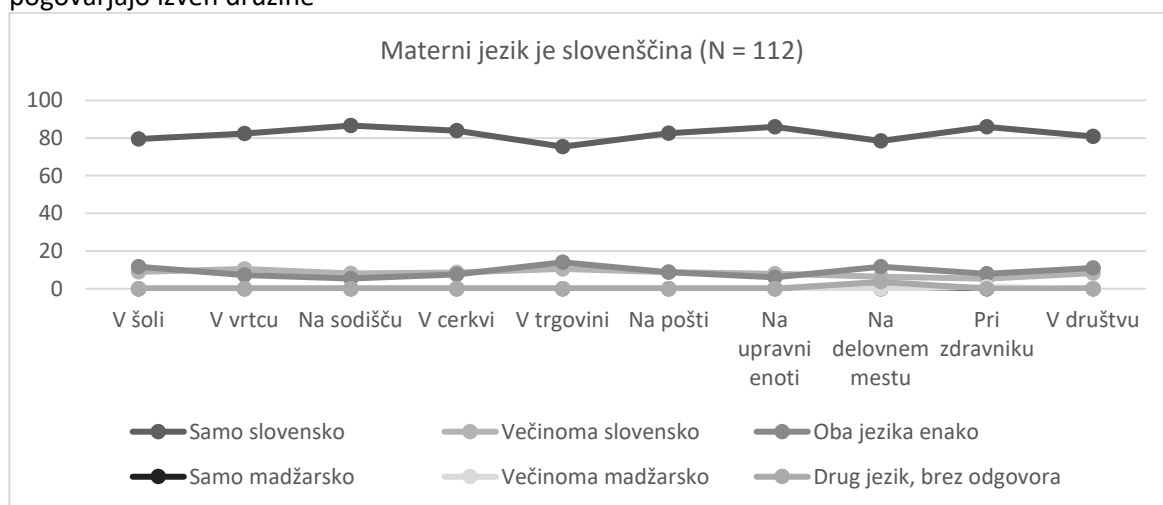

Starši se izven družine, v različnih domenah, v pretežni meri pogovarjajo samo slovensko. Še v najmanjšem deležu se samo slovensko pogovarjajo v vrtcu (43,9 %), v največjem deležu pa so navedli, da se samo slovensko pogovarjajo na upravni enoti in pri zdravniku (63,8 %). Če k temu prištejemo še starše, ki so navedli, da v teh domenah »večinoma« govore slovensko, potem je razvidno, da dominira raba slovenskega jezika.

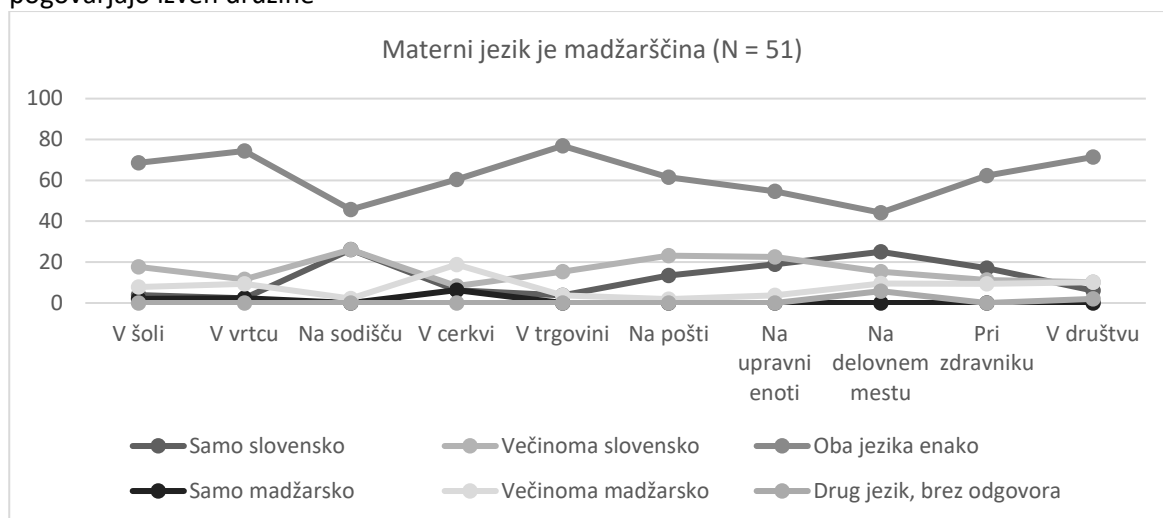
Oba jezika v enaki meri starši uporabljajo največ v trgovini (32,7 %), v šoli (28,8 %), v društvu (28,6 %) in na pošti (25 %).

Zgolj 1,5 % staršev je navedlo, da govorijo samo madžarsko, in to v cerkvi in 1 % staršev je navedel, da govorijo samo madžarsko v vrtcu. Ravno tako izredno majhni deleži staršev govorijo večinoma madžarsko v cerkvi (5,6 %), pri zdravniku in v društvu (3,6 %) ter v šoli (3,6 %).

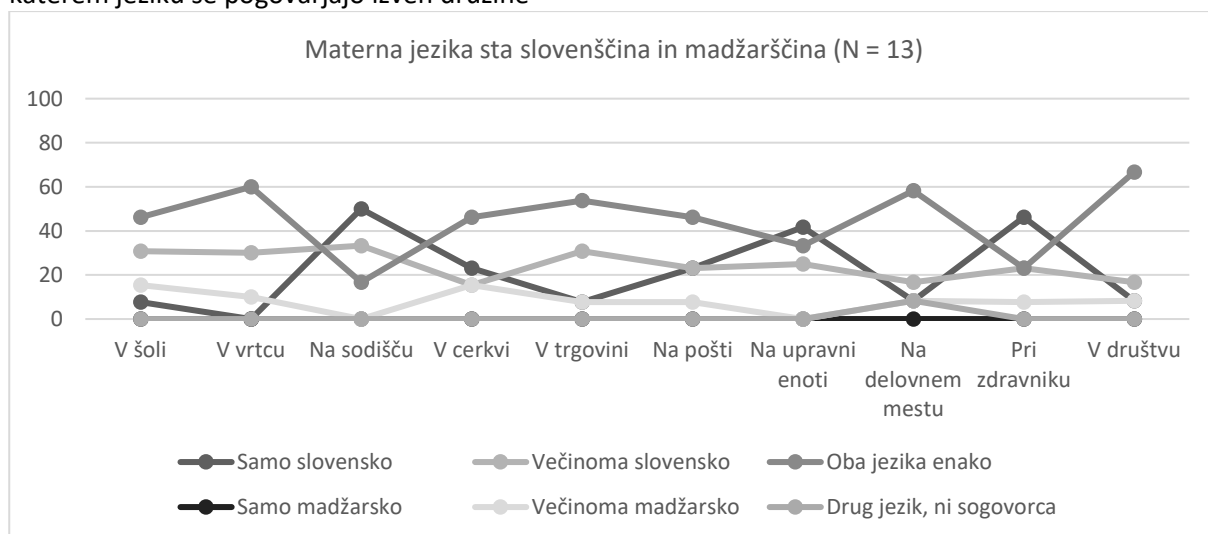
Graf 12: Odgovori staršev, ki so kot materni jezik navedli slovenščino na vprašanje, v katerem jeziku se pogovarjajo izven družine

Graf 13: Odgovori staršev, ki so kot materni jezik navedli madžarščino na vprašanje, v katerem jeziku se pogovarjajo izven družine

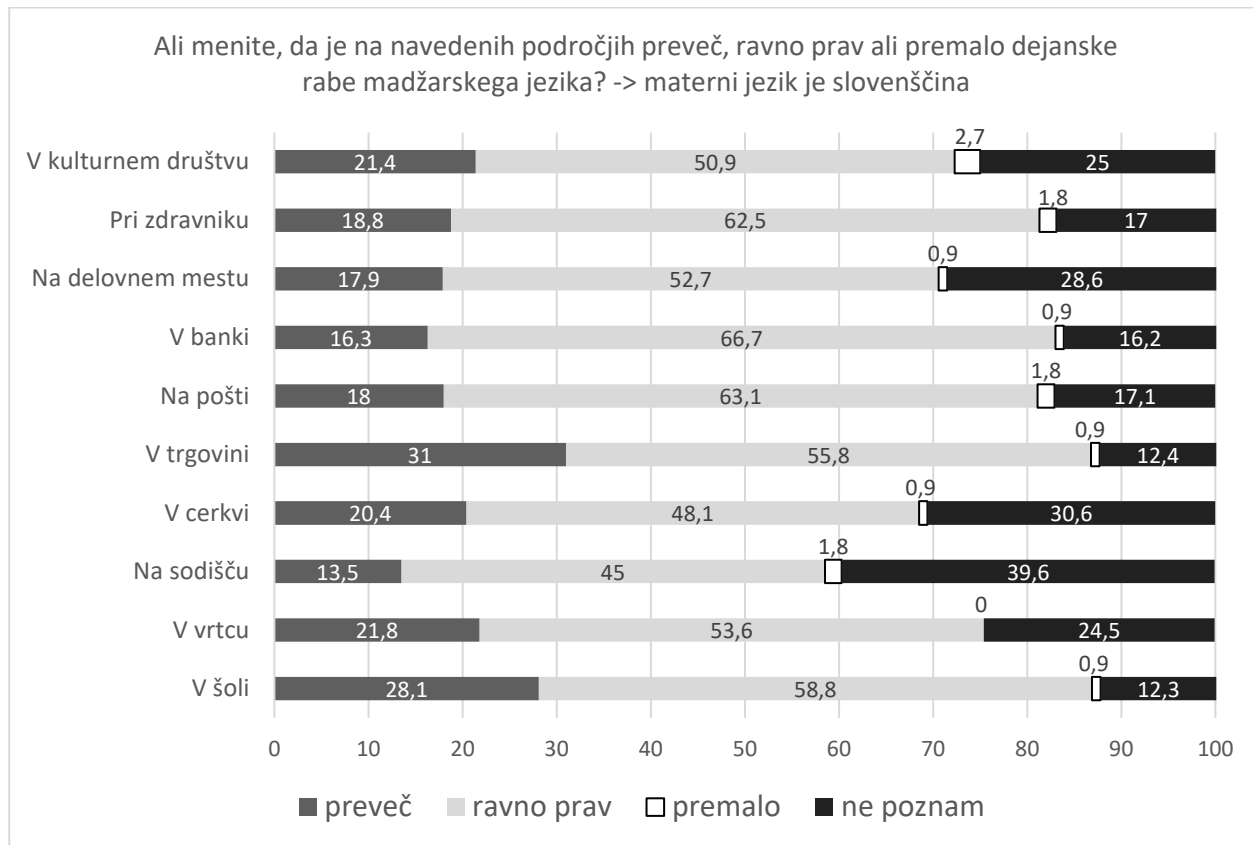

Graf 14: Odgovori staršev, ki so kot materni jezik navedli slovenščino in madžarščino na vprašanje, v katerem jeziku se pogovarjajo izven družine

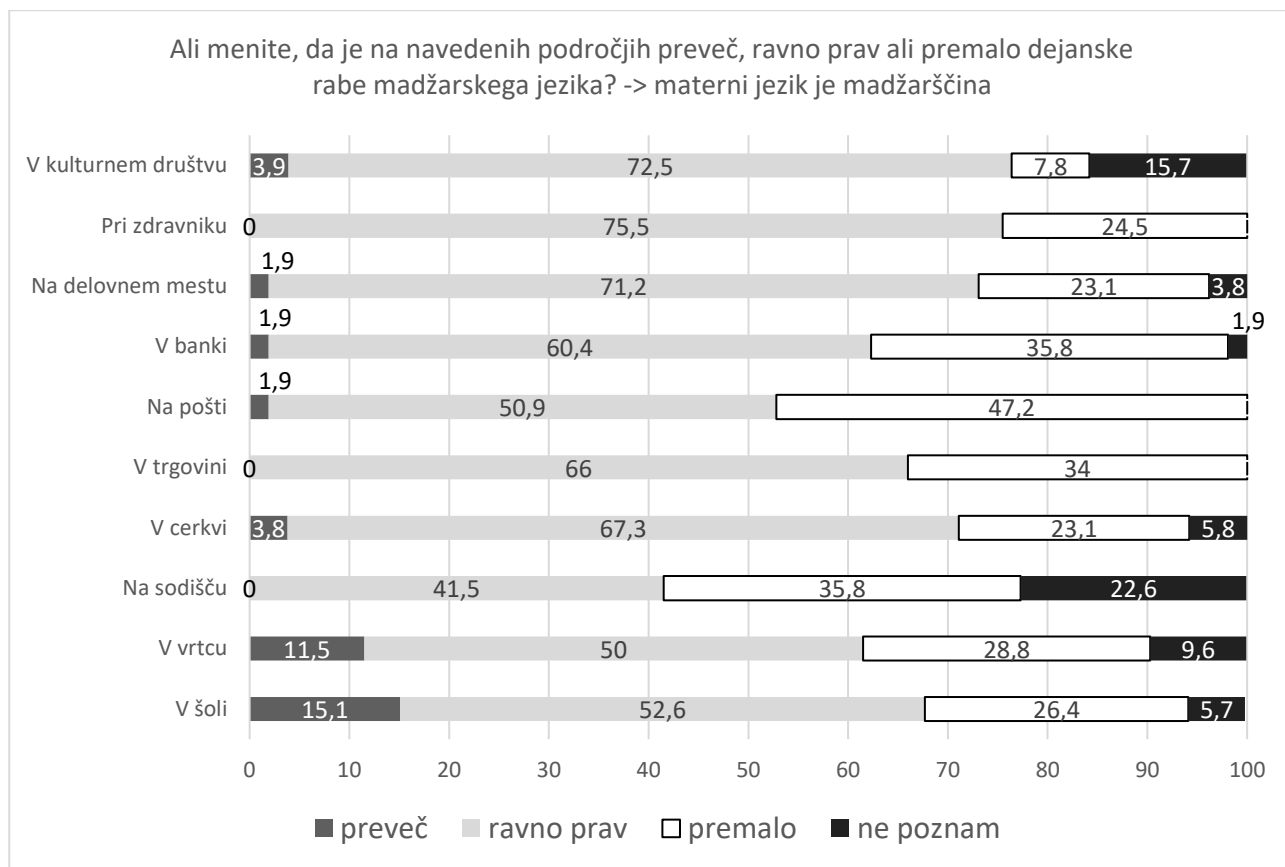
Starše smo povprašali, kako ocenjujejo dejansko rabo madžarskega jezika na nekaterih področjih zunaj družine.

Graf 15: Odgovori staršev na vprašanje »Ali menite, da je na navedenih področjih preveč, ravno prav ali premalo dejanske rabe madžarskega jezika?« glede na njihov materni jezik (izraženo v odstotkih)

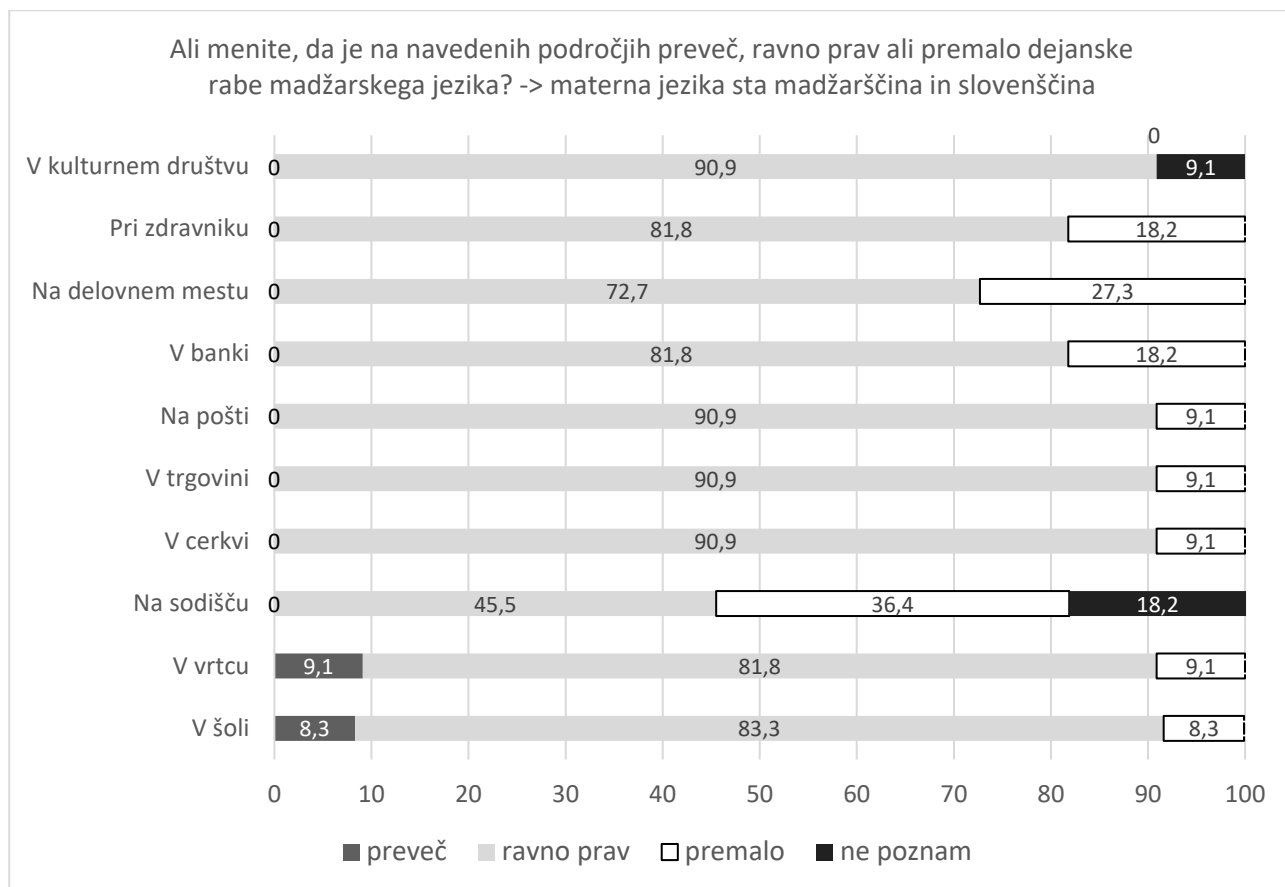
Med starši s slovenskim maternim jezikom prevladuje mnenje, da je dejanske rabe madžarskega jezika na navedenih področjih (domenah) ravno prav. S tem, da je 30,6 % staršev menilo, da rabe jezika v cerkvi ne pozna in ravno tako je 39,6 % staršev menilo, da ne pozna rabe jezika na sodišču. 31 % staršev je še menilo, da je rabe madžarščine v trgovini preveč in 28,1 % staršev je menilo, da je rabe madžarščine v šoli preveč.

Graf 16: Odgovori staršev na vprašanje »Ali menite, da je na navedenih področjih preveč, ravno prav ali premalo dejanske rabe madžarskega jezika?« glede na njihov materni jezik (izraženo v odstotkih)

Povsem drugačno stališče o rabi madžarskega jezika na posameznih področjih (domenah) imajo starši z madžarskim maternim jezikom. Med njimi, podobno kot pri starših s slovenskim maternim jezikom, prevladuje stališče, da je rabe madžarščine na navedenih področjih ravno prav, hkrati pa v precej večjih deležih tudi menijo, da je rabe madžarščine v navedenih domenah premalo. 47,2 % staršev meni, da je premalo rabe madžarščine na pošti, 35,8 % staršev meni, da je premalo madžarščine še v banki in na sodišču ter 34 % staršev meni, da je premalo madžarščine v trgovini.

Graf 17: Odgovori staršev na vprašanje »Ali menite, da je na navedenih področjih preveč, ravno prav ali premalo dejanske rabe madžarskega jezika?« glede na njihov materni jezik (izraženo v odstotkih)

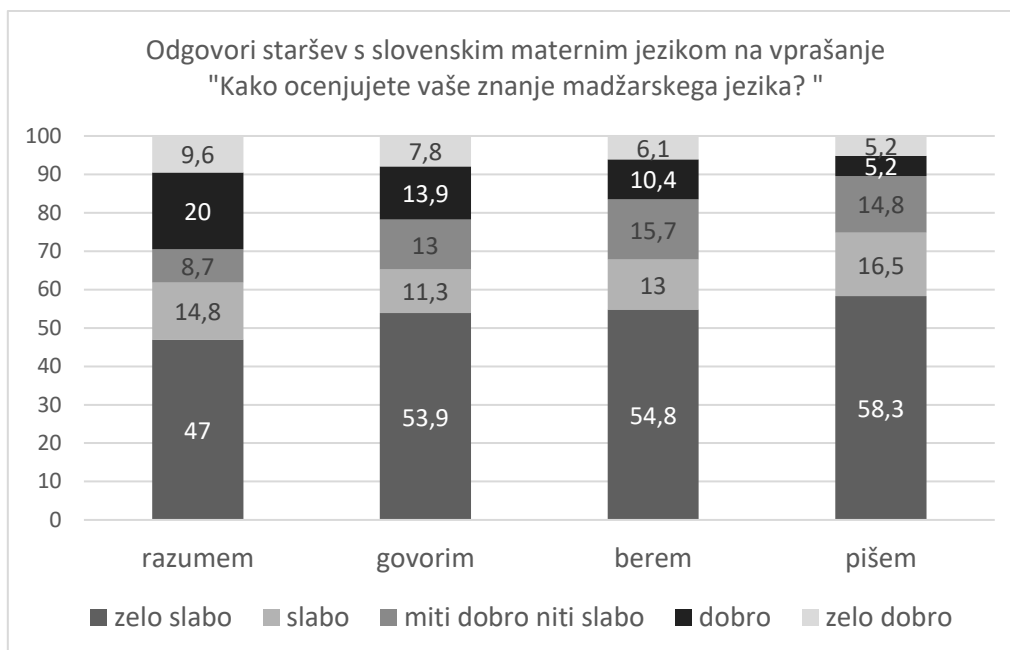

Najbolj zadovoljni z dejansko rabo madžarščine na navedenih področjih (domenah) so bili starši z dvema maternima jezika: madžarščino in slovenščino. Izpostavili so sodišče, kot tisto domeno, kjer je rabe madžarščine premalo, tako je menilo 36,4 % staršev.

Starše smo vprašali, kako ocenjujejo svoje znanje madžarskega jezika na štirih ravneh: razumevanje, govorjenje, branje in pisanje. Odgovori staršev so pokazali velike razlike v znanju madžarskega jezika glede na njihov materni jezik.

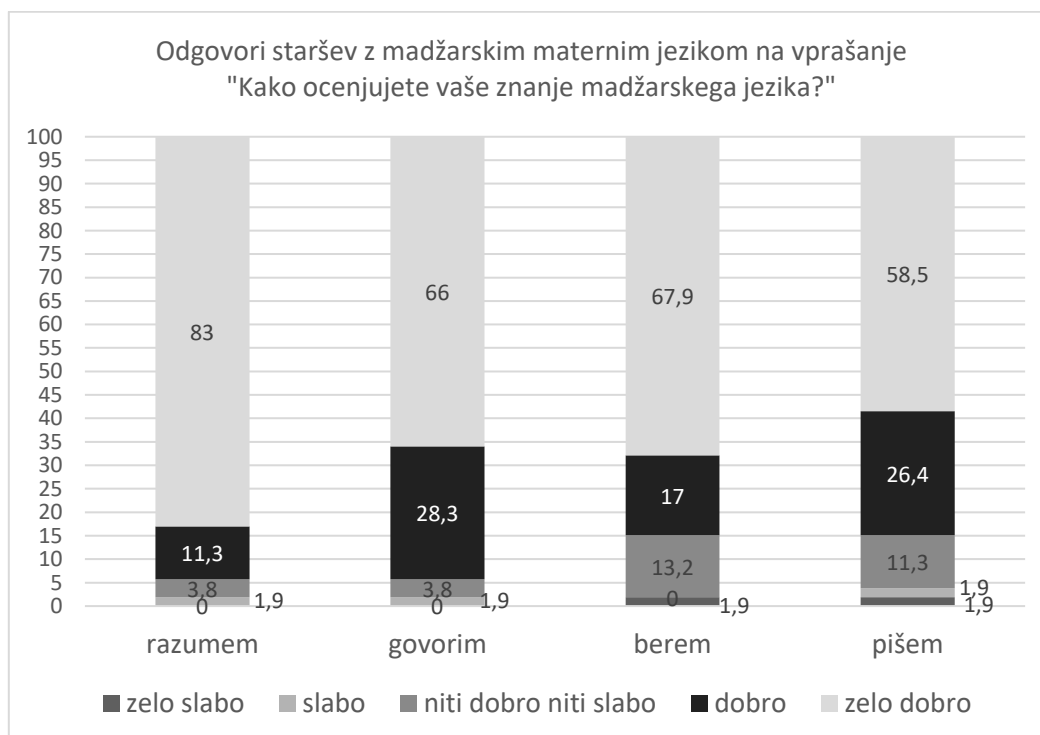
Med starši s slovenskim maternim jezikom je prevladujoč odgovor, da zelo slabo obvladajo madžarski jezik na vseh štirih ravneh. Pretežnemu deležu staršev s slovenskim maternim jezikom dela težave branje in pisanje v madžarskem jeziku. Še najboljše so ocenili zmožnost razumevanja madžarskega jezika, s tem da približno 30 % staršev s slovenskim maternim jezikom meni, da dobro oziroma zelo dobro razumejo madžarščino in kar 62 % staršev s slovenskim maternim jezikom je napisalo, da slabo oziroma zelo slabo razumejo madžarščino.

Graf 18: Odgovori staršev s slovenskim maternim jezikom na vprašanje: »Kako ocenjujete vaše znanje madžarskega jezika?« (izraženo v odstotkih)

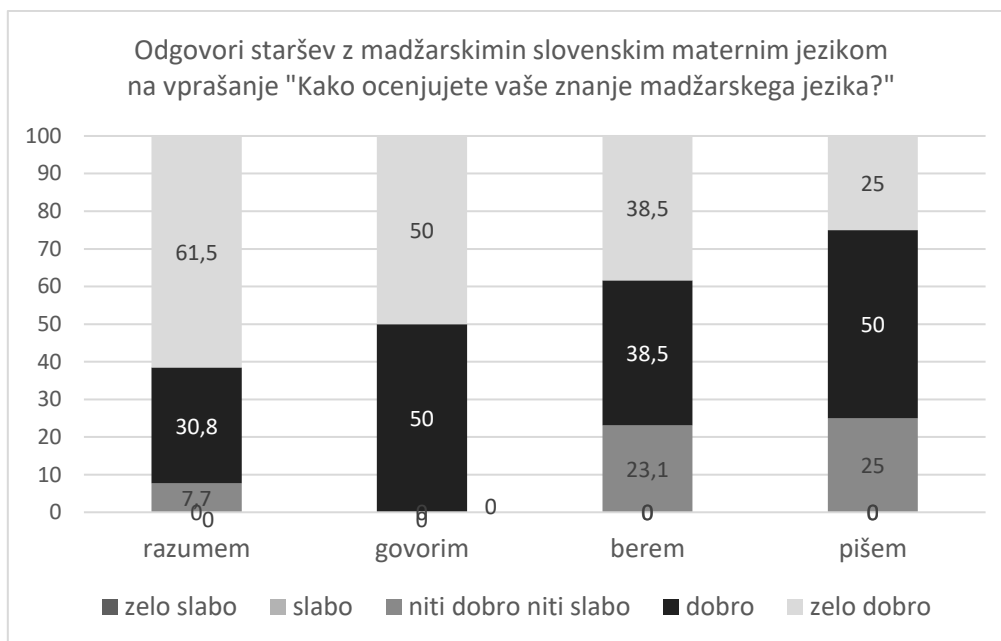

Povsem drugače, torej veliko bolje so znanje madžarskega jezika opredelili starši z madžarskim maternim jezikom. Še največ težav jim povzroča pisanje madžarskega jezika.

Graf 19: Odgovori staršev z madžarskim maternim jezikom na vprašanje: »Kako ocenjujete vaše znanje madžarskega jezika?« (izraženo v odstotkih)

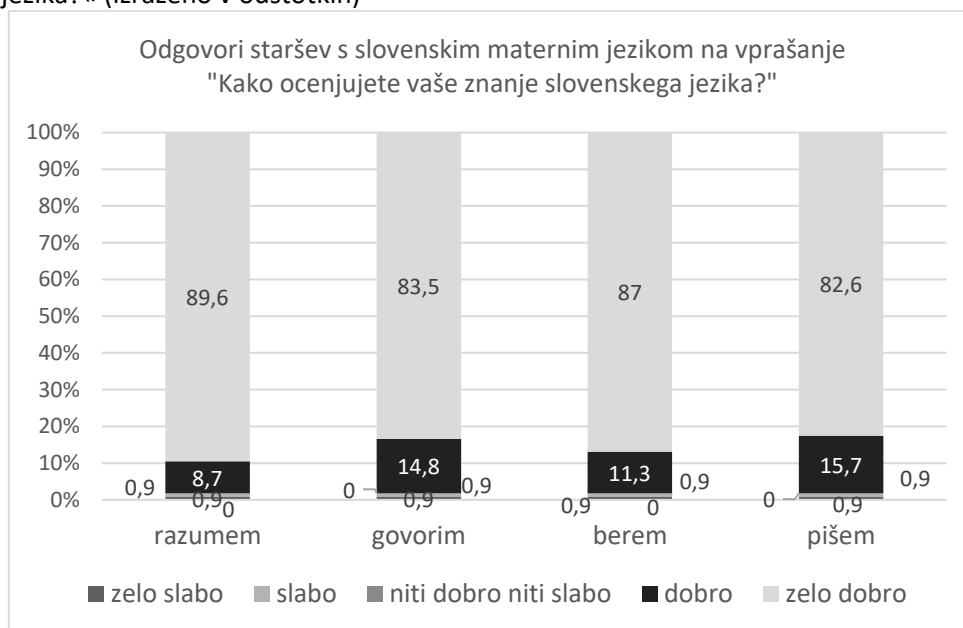
Graf 20: Odgovori staršev z madžarskim in slovenskim maternim jezikom na vprašanje: »Kako ocenjujete vaše znanje madžarskega jezika?« (izraženo v odstotkih)

Glede na odgovore staršev z dvema maternima jezikoma, je videti, da so manj suvereno ocenili znanje madžarskega jezika v primerjavi s starši z madžarskim maternim jezikom

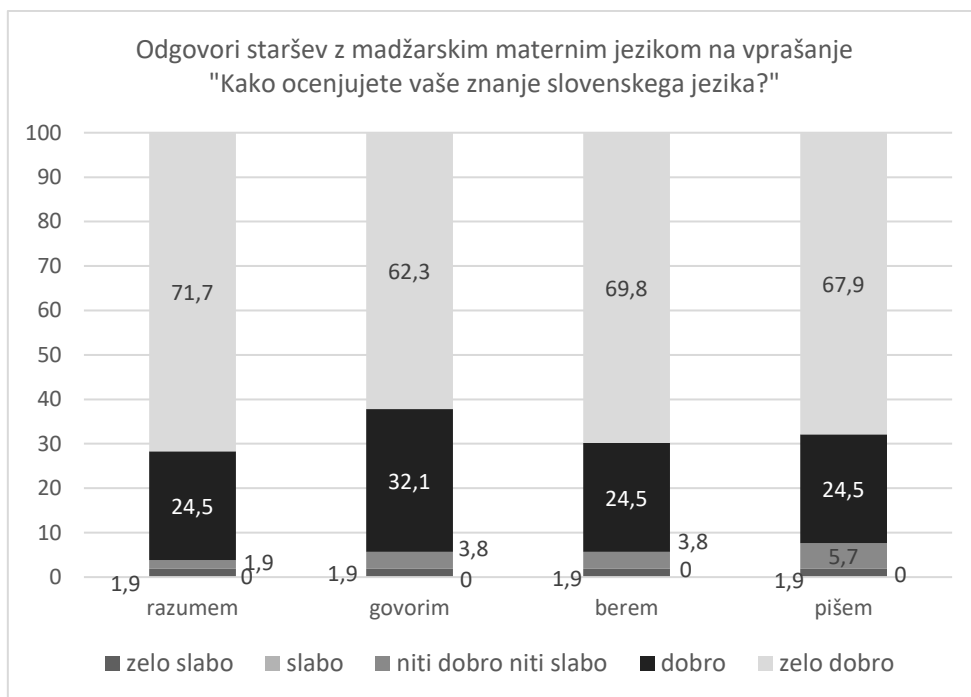
Starše smo vprašali, kako ocenjujejo svoje znanje slovenskega jezika na štirih ravneh: razumevanje, govorjenje, branje in pisanje.

Graf 21: Odgovori staršev s slovenskim maternim jezikom na vprašanje: »Kako ocenjujete vaše znanje slovenskega jezika?« (izraženo v odstotkih)

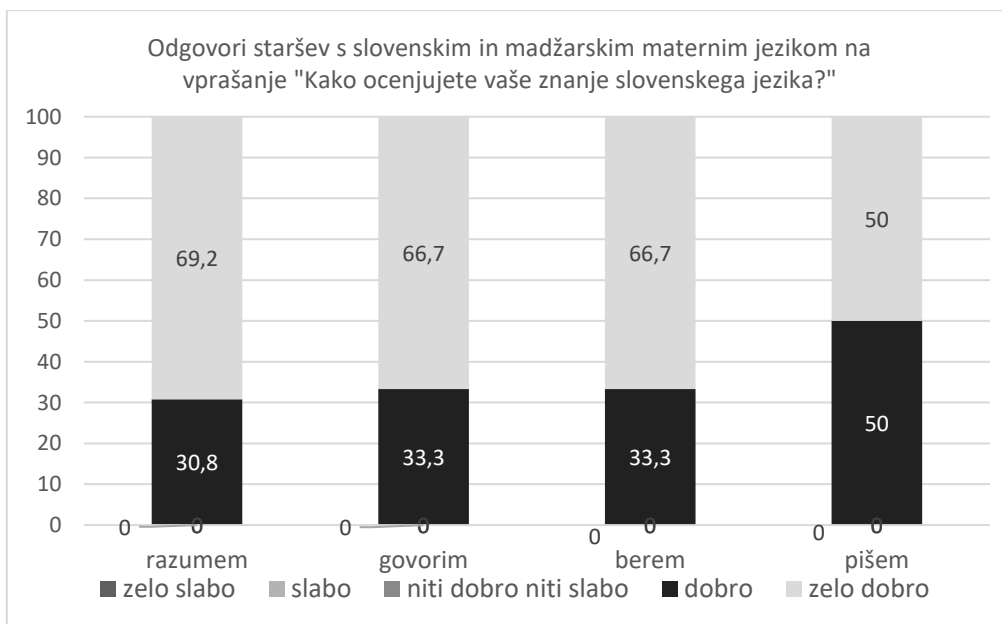

Starši s slovenskim maternim jezikom so znanje slovenščine v večinskih deležih ocenili kot »zelo dobro.«

Graf 22: Odgovori staršev z madžarskim maternim jezikom na vprašanje: »Kako ocenjujete vaše znanje slovenskega jezika?« (izraženo v odstotkih)

Graf 23: Odgovori staršev s slovenskim in madžarskim maternim jezikom na vprašanje: »Kako ocenjujete vaše znanje slovenskega jezika?«

Pri vrednotenju samoocene znanja madžarskega jezika staršev velja upoštevati, da se je med 196 starši v osnovni šoli 118 oziroma 60 % učilo madžarski jezik; 63 staršev oziroma 32 % pa se je madžarščino učilo v srednji šoli. Na fakultetni ravni se je madžarščino učilo 14 staršev oziroma 7,1 %.

Starše smo zaprosili, da ocenijo svoje znanje različnih jezikov. Znanje jezika so ocenjevali na lestvici od 1 – zelo slabo do 5 – zelo dobro.

Ocene znanja jezikov staršev smo križali z njihovim maternim jezikom.

Tabela 67: Starši so svoje znanje različnih jezikov, glede na materni jezik ocenili sledeče:

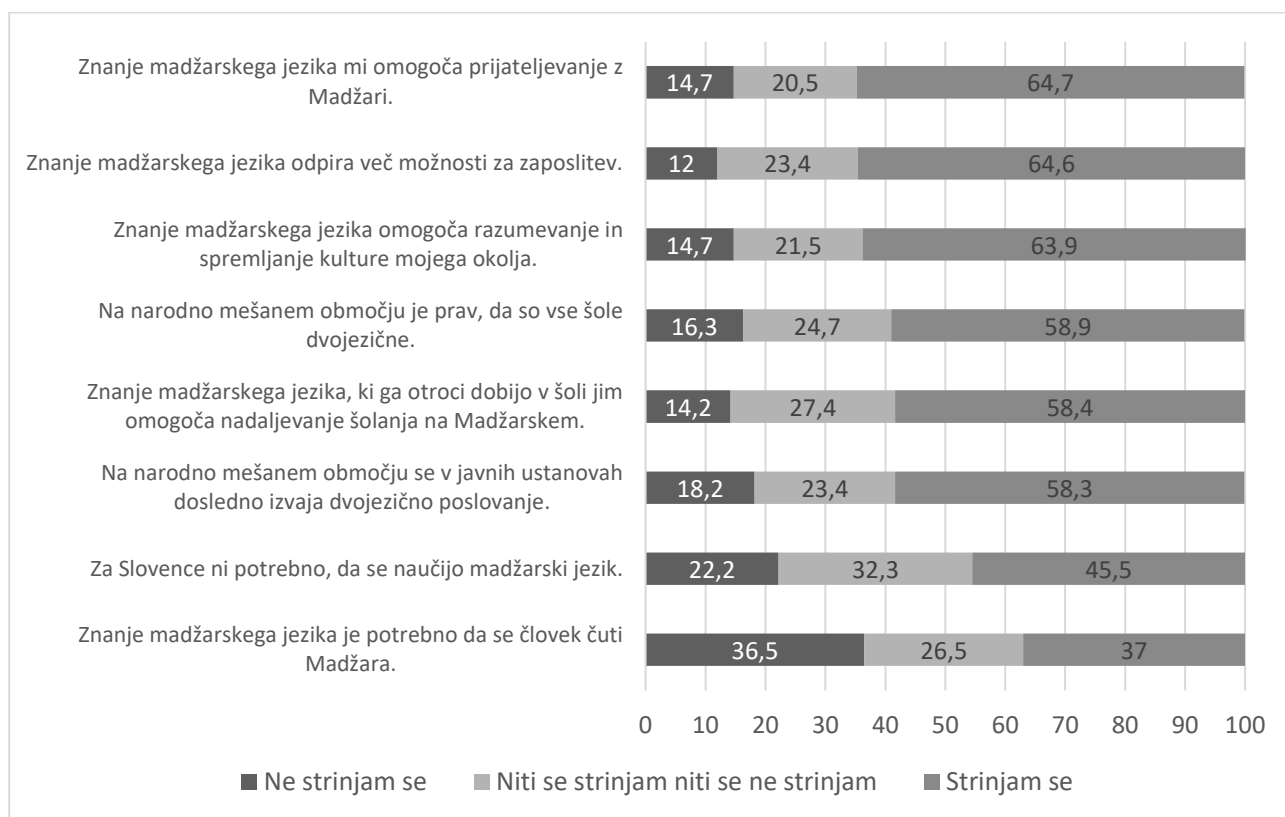
materni jezik		ocena znanja slovenskega jezika	ocena znanja madžarskega jezika	ocena znanja angleškega jezika	ocena znanja nemškega jezika
slovenščina	Srednja vrednost	4,82	2,11	2,86	3,30
	število	114	111	112	114
	Std. odklon	,452	1,371	1,184	1,080
madžarščina	Srednja vrednost	4,47	4,58	2,20	3,26
	število	53	53	49	53
	Std. odklon	,775	,745	,935	,984
slovenščina in madžarščina	Srednja vrednost	4,58	4,25	2,25	3,58
	število	12	12	12	12
	Std. odklon	,515	,754	,965	1,165
drugo, brez odgovora	Srednja vrednost	4,50	2,23	2,46	2,67
	število	14	13	13	12
	Std. odklon	,650	1,423	,967	1,231
skupaj	Srednja vrednost	4,68	2,95	2,62	3,27
	število	193	189	186	191
	Std. odklon	,594	1,653	1,129	1,075

Starši s slovenskim maternim jezikom so najbolje ocenili znanje slovenskega jezika (sre. vred. = 4,82), sledi znanje nemškega jezika (sre. vred. = 3,30), znanje angleškega jezika (sre. vred. = 2,86) najslabše pa so ocenili znanje madžarskega jezika (sre. vred. = 2,11).

Starši z madžarskim maternim jezikom so najbolje ocenili znanje madžarskega jezika (sre. vred. = 4,58), sledi znanje slovenščine (sre. vred. = 4,47), znanje nemškega jezika (sre. vred. = 3,26), najslabše pa so ocenili znanje angleškega jezika (sre. vred. = 2,20). Zelo podobno so znanje jezikov ocenili starši z madžarskim in slovenskim maternim jezikom. Najbolje so ocenili znanje slovenščine (sre. vred. = 4,58), sledi znanje madžarščine (sre. vred. = 4,25), znanje nemškega jezika (sre. vred. = 3,58), najslabše pa so ocenili znanje angleškega jezika (sre. vred. = 2,25).

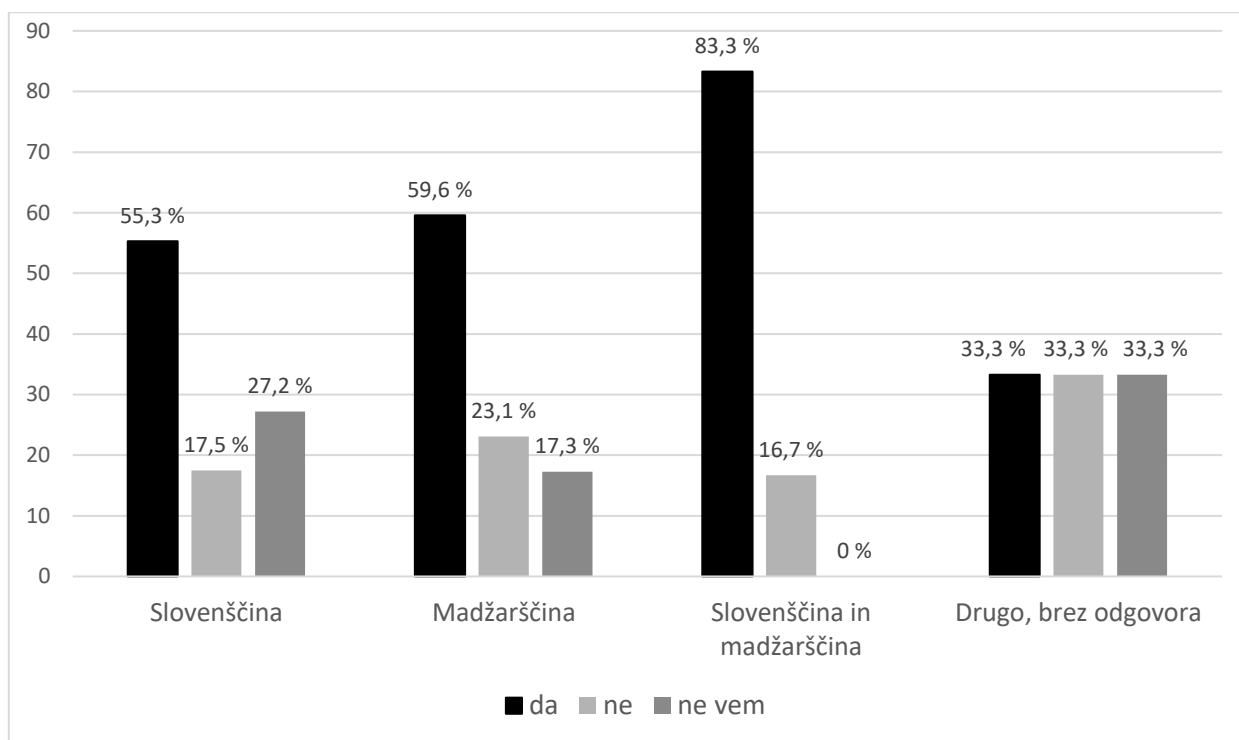
Starši so v primerjavi z dijaki bolje ocenili znanje nemškega jezika kot znanje angleščine.

Graf 24: stališča staršev do posameznih trditev glede znanja madžarskega jezika (izraženo v odstotkih)

Starši so se v najmanjšem deležu (37 %) strinjali s trditvijo, da je znanje madžarščine potrebno, da se človek čuti Madžara. Manj kot polovica staršev (45,5 %) pa se je tudi strinjala s trditvijo, da za Slovence ni potrebno, da se naučijo madžarski jezik.

Graf 25: Odgovori staršev na vprašanje »Ali menite, da je sedanja oblika dvojezičnega šolstva na narodnostno mešanem območju Prekmurja ustrezna in kakovostna?« glede na materni jezik (N = 196)

55,6 % vseh staršev je menilo, da je sedanja oblika dvojezičnega šolstva ustrezna in kakovostna, 19,9 % staršev je odgovorilo, da obstoječa oblika dvojezičnega šolstva ni ustrezna in 23 % je na to vprašanje odgovorilo z »ne vem«.

Odgovori staršev na vprašanje ali menijo, da je sedanja oblika dvojezičnega šolstva na narodnostno mešanem območju Prekmurja ustrezna in kakovostna glede na materni jezik, so pokazali, da zlasti starši z madžarskim in slovenskim maternim jezikom podpirajo sedanjo obliko dvojezičnega šolstva. Medtem ko med starši z madžarskim maternim jezikom in starši s slovenskim maternim jezikom ni zelo velikih razlik.

Tabela 68: Starši, ki so menili, da je sedanja oblika dvojezičnega šolstva na narodnostno mešanem območju USTREZNA IN KAKOVOSTNA, so to utemeljili tako ...

	Št.
Otroci se naučijo dva ali več jezikov; dvojezičnost pozitivno prispeva k otrokovemu razvoju.	12
Ohranjanje jezika madžarske narodne skupnosti.	1
Ustrezno usposobljeni učitelji.	2
Dvojezična šola je kakovostna in ustreza večjezičnemu območju ter je prilagojena učencem z različnim nivojem znanja posameznih jezikov.	25
Model je dobro zasnovan, samo uresničevati bi ga morali (dejansko dvojezični učitelji ...)	4
Omogoča študij na Madžarskem.	1
Drugo*	2

*Drugo: »Tako v osnovni kot v srednji šoli se daje preveč poudarka tako na slovenski kot madžarski jezik.«
 »MNS podpira dvojezične šole, zaradi tega se nivo vedno viša.«

Starši so predvsem izpostavili različne možnosti učenja madžarskega jezika oziroma prilagoditve za učence, ki imajo različne nivoje znanja madžarskega jezika in pa pozitiven prispevek dvojezičnosti za otrokov razvoj.

Tabela 69: Starši, ki so menili, da je sedanja oblika dvojezičnega šolstva na narodnostno mešanem območju NI USTREZNA IN KAKOVOSTNA, so to utemeljili ...

	Št.
Madžarski jezik bi moral biti izbiran predmet.	3
Dodatna obremenitev otrok; Otroci ne znajo ne slovensko, ne madžarsko; manj ur pri drugih predmetih.	6
Preveč madžarščine, živimo v Sloveniji.	7
V šoli se premalo uporablja in uči madžarski jezik.	2
Ni (ustreznih) dvojezičnih učbenikov.	1
Šola naj bo organizirana tako kot na Primorskem.	2
Vsi učitelji nimajo ustreznega znanja madžarskega jezika.	1
Drugo*	7

*»Učenje madžarščine 1 je v redu, madžarščine 2 obiskujejo tudi učenci, katerih starši govorijo madžarski jezik, v družini se pogovarjajo madžarsko → to je moteče za ostale učence.«

»Tako so učenci in dijaki selekcionirani zaradi jezika. Učitelji izvajajo madžarščino zaradi dodatka, ostali kader dodatek za madžarščino ne dobi.«

»Večinsko prebivalstvo se obnaša zaničevalno do madžarskega jezika.«

»Ko sem obiskoval osnovno šolo v Lendavi (1981-89) se nihče ni bistveno več naučil madžarščine tekom šolanja kot je vedel na začetki oziroma koliko jezika se je naučil doma. ni bilo poudarka na učenju besed oziroma osnovah ampak na slovničnih pravilih. zato smo se dosti več naučili nemščine in angleščine tekom OŠ. Danes je podobno. predlagam učenje pogovorne madžarščine.«

»Ker ne razumem.«

»Ker me ne zanima madžarščina.«

»Madžarščina, kot jezik okolja – nekoč, danes ni več jezik okolja, temveč tuji jezik. Mogoče bi bilo smiselno preveriti, ali je primerna oblika dvojezičnosti, kot je !!! Mogoče je že vse postalo preveč politično usmerjeno – diktirano!«

»Ne bi smeli biti homogeni oddelki.«

Starši, ki so obkrožili, da ne vedo ali je sedanja oblika dvojezičnega šolstva na narodnostno mešanem območju USTREZNA IN KAKOVOSTNA, so to utemeljili različno:

»Dvojezično izvajanje pouka je odvisno od učitelja, ki mu je mar tudi za madžarski jezik ali pač ne, oziroma jo sploh obvlada, na ravni da lahko snov tudi razloži.«

»Moje mnenje je, da bi madžarski jezik moral biti izbirni predmet.« (2)

»Dvojezičnega šolstva ne odobravam. Ta oblika se mi ne zdi ravno primerna, saj živimo v RS in bi morala biti šola slovenska ali madžarska (kot na primorskem). In odločitev posameznika.«

»Mogoče se gre preveč v detajle pri jezikih, slovenščina in prav tako madžarščina.«

»V našem kraju madžarščina ni prisotna, je ne uporabljamo in tudi ne razumemo.«

»Zelo težko je povedat ali je ustrezna, menim da je težko dijakom, kateri sploh ne vedo nič madžarščine.«

»Če smo v Sloveniji se naj govori slovensko, v Lentiju, ki je ob meji nihče ne govori slovenski!«

Kljub temu, da je več kot polovica anketiranih staršev (55,6 %) odgovorila, da je obstoječa oblika dvojezične šole ustrezna in kakovostna, je na vprašanje, kako naj bi bilo urejeno učenje madžarskega jezika v šoli, kar 65,3 % staršev odgovorilo, da naj se madžarski jezik obvezno učijo samo otroci madžarske narodnosti, Slovenci le, če si to želijo.

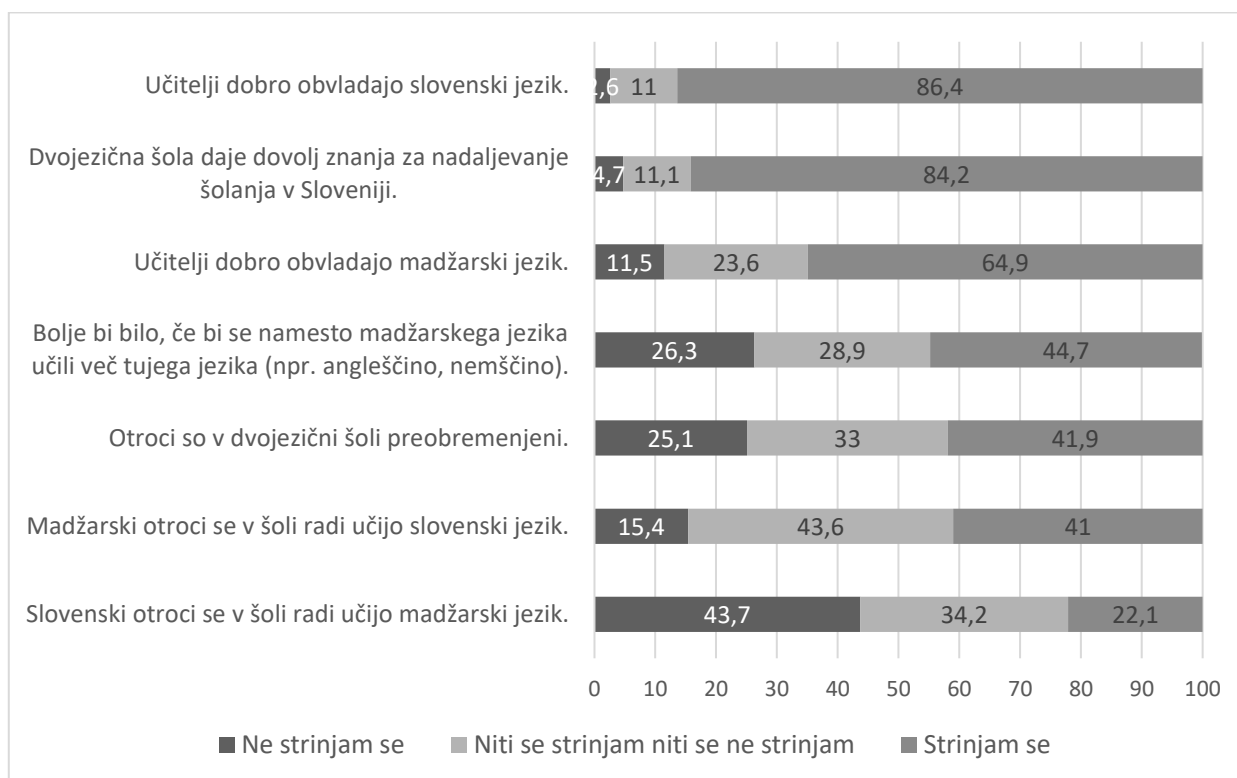
Tabela 70: Odgovori staršev na vprašanje, kako bi bilo treba, po vašem mnenju urediti učenje madžarskega jezika v šoli? (N = 196)

	Št.	%
Vsi učenci ne glede na narodnost, naj se obvezno učijo madžarski jezik.	55	28,1
Madžarski jezik naj se obvezno učijo samo otroci madžarske narodnosti, Slovenci le, če si to želijo.	128	65,3
Brez odgovora.	13	6,6
Skupaj	196	100,0

Tabela 71: Odgovori staršev na vprašanje ali je sedanja oblika dvojezičnega šolstva na narodnostno mešanem območju Prekmurja ustrezna in kakovostna in vprašanje, kako bi bilo treba po njihovem mnenju urediti učenje madžarskega jezika v šoli (N = 196)

Kako bi bilo treba, po vašem mnenju urediti učenje madžarskega jezika v šoli?		Ali menite, da je sedanja oblika dvojezičnega šolstva na narodnostno mešanem območju Prekmurja ustrezna in kakovostna?			skupaj
		da	ne	ne vem, b. o.	
Vsi učenci ne glede na narodnost, naj se obvezno učijo madžarski jezik.	število	39	11	5	55
	% - Kako bi bilo treba urediti učenje madžarskega jezika v šoli?	70,9%	20,0%	9,1%	100,0%
	% - Ali je sedanja oblika dvojezičnega šolstva ustrezna in kakovostna?	35,8%	28,2%	10,4%	28,1%
Mad. jezik naj se obvezno učijo samo otroci madž. narod; slo le, če si to želijo.	število	64	26	38	128
	% - Kako bi bilo treba urediti učenje madžarskega jezika v šoli?	50,0%	20,3%	29,7%	100,0%
	% - Ali je sedanja oblika dvojezičnega šolstva ustrezna in kakovostna?	58,7%	66,7%	79,2%	65,3%
Brez odgovora	število	6	2	5	13
	% - Kako bi bilo treba urediti učenje madžarskega jezika v šoli?	46,2%	15,4%	38,5%	100,0%
	% - Ali je sedanja oblika dvojezičnega šolstva ustrezna in kakovostna?	5,5%	5,1%	10,4%	6,6%
skupaj	število	109	39	48	196
	% - Kako bi bilo treba urediti učenje madžarskega jezika v šoli?	55,6%	19,9%	24,5%	100,0%
	% - Ali je sedanja oblika dvojezičnega šolstva ustrezna in kakovostna?	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

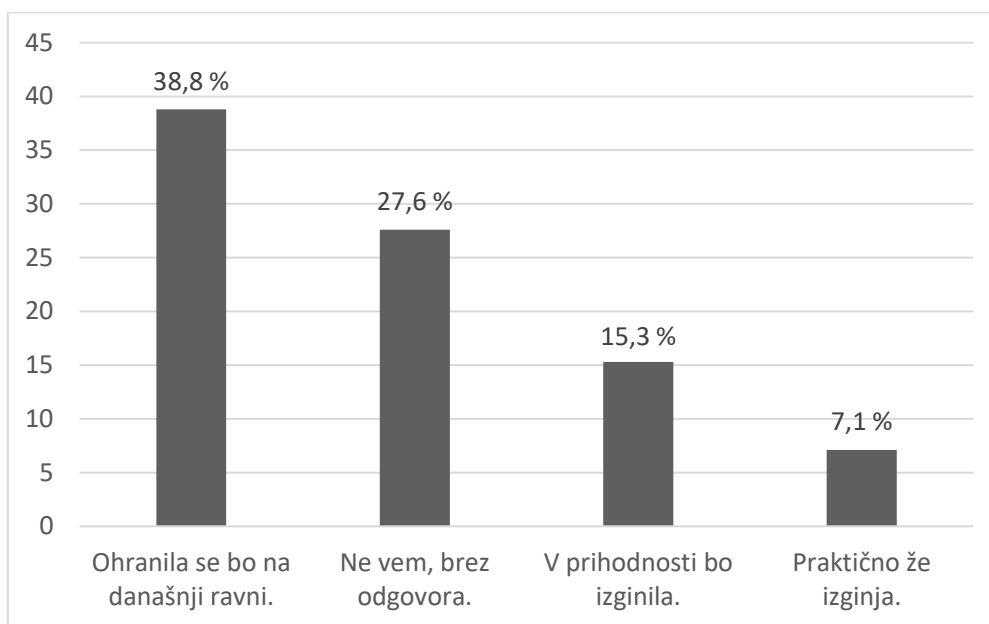
Graf 26: Stališča staršev do nekaterih trditev, ki se nanašajo na dvojezično šolo (izraženo v odstotkih)

Starši se v visokih deležih strinjajo s trditvama, da učitelji dobro obvladajo slovenski jezik in da dvojezična šola daje dovolj znanja za nadaljevanje šolanja v Sloveniji. Precej manjši delež staršev (64,9 %) meni, da učitelji dobro obvladajo madžarski jezik.

44,7 % staršev meni, da bi bilo bolje, če bi se namesto madžarskega jezika učili več tujega jezika in podoben delež staršev (42,7 %) se ne strinja s trditvijo, da se slovenski otroci v šoli radi učijo madžarski jezik.

Graf 27: Odgovori staršev na vprašanje, kakšen je njihov pogled na usodo madžarske narodne skupnosti v Sloveniji? (N = 196)

6.5.4 Stališča strokovnih delavcev dvojezične srednje šole

Strokovne delavce smo vprašali ali menijo, da izobraževalna vertikala zagotavlja ustrezno jezikovno usposobljen kader za potrebe na narodnostno mešanem območju v Prekmurju?

Med strokovnimi delavci, s katerimi so bili izvedeni intervjuji, ni bilo učitelja madžarskega jezika. V večini so se strinjali, čeprav ne zelo prepričljivo, da obstoječa organizacija učenja madžarskega jezika v izobraževalni vertikali (dvojezični vrtec, dvojezična OŠ, dvojezična srednja šola in fakultetna raven) zagotavlja ustrezno jezikovno usposobljen kader za potrebe na narodnostno mešanem območju v Prekmurju. Njihovi odgovori so bili sledeči:

INT1: *»Po moje ja.«*

INT2: *»Jaz mislim, da ja. Če končaš še srednjo šolo dvojezično, ja.«*

Izpostavili pa so tudi, da je pri učenju madžarskega jezika veliko odvisno od vsakega posameznika oziroma odnosa ožje družine do učenja manjšinskega jezika.

INT3 je menila, da izobraževalna vertikala zagotavlja ustrezne možnosti za učenje slovenskega in madžarskega jezika, hkrati pa je izpostavila: *»... da tu odnos posameznika igra zelo veliko vlogo. Ali ti želiš razvijati to svoje znanje ali ne. ... poznam ljudi, ki so po narodnosti Madžari, in so vpisali svojega otroka k slovenščini 1. In to je, v bistvu, če se ti ne želiš nekaj naučit, potem se ne boš. ... torej možnosti so dane. Dobro, vedno se lahko kaj še izboljša, ampak pomembna je osebna nota posameznika, če ima željo, se lahko nauči.«*

INT4: *»... Po mojem se lahko pridobi ustrezno znanje jezikov. ... Je pa odvisno od posameznika.«*

Madžarščino se je mogoče učiti tudi zunaj narodnostno mešanega območja.

INT6: *»Fakultativni pouk madžarščine imajo tukaj (na DSS, op. a.) dijaki iz različnih srednjih šol.«*

Že pred leti so se pojavile pobude, da bi se madžarščino kot izbirni predmet (ne kot dodatno študijsko obveznost) omogočilo študentom različnih fakultet.

INT6: *»Študentje imajo možnost v Mariboru v okviru oddelka za madžarščino obiskovat madžarski lektorat in ohranjati stik z jezikom. Recimo študent ekonomije, prava ... Jaz sem bila tudi v takšni situaciji. Ko sem končala, se je začel lektorat na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Bile smo tri študentke in lektor nam je omogočil, da smo šle v Debrecen na poletno univerzo za štiri tedne. Ko živiš v okolju toliko časa, potem začneš razmišljati v madžarščini. Obiskovanje lektorata je bila dodatna obveznost.«*

Učitelji so svoje znanje madžarskega jezika, ki so ga večinoma pridobili v dvojezični izobraževalni vertikali ocenili kot ustrezno.

INT1, ki je obiskoval dvojezični vrtec, dvojezično osnovno in srednjo šolo je svoje znanje madžarskega jezika ocenil: *»Odlično.«*

INT2, ki je obiskovala dvojezični vrtec in dvojezično osnovno šolo, je menila: *»Ja, recimo. Znanja madžarščine mi je šolski oziroma vrtčevski del dal kar veliko. ... Jaz nisem končala dvojezične srednje šole, sem pa opravila vse izpite, ki sem jih potrebovala. Poročila sem se v madžarsko družino in to mi je pomagalo. Malo sem izgubila stik, ko sem odšla za osem let od tu, v Maribor. Ampak pravim, ker sem prišla v madžarsko govorečo družino je potem šlo.«*

INT3: *»Vedno je lahko boljše (znanje madžarskega jezika, op. a.) torej v bistvu, v srednji šoli sem se učila, potem na fakulteti oziroma na študiju sem pač imela lektorske ure. Mogoče kar pogrešam ... je mogoče več strokovne terminologije. ... ker potem v bistvu sem pri svojem delu vso to strokovno terminologijo morala sama priskrbeti oziroma poiskati v literaturi. Mogoče bi lahko še bolj izpilila. Včasih, ko govoriš v madžarščini, ti kaka beseda zmanjka oziroma bi lahko bil besedni zaklad malo boljši. Ker madžarščina je zelo bogata in mogoče bi se dalo kaj lepše, pravilnejše povedati.«*

INT4, ki je ravno tako obiskovala dvojezični vrtec, osnovno šolo, madžarščino pa se je učila tudi v srednji šoli ter v času fakultetnega izobraževanja (lektorske ure): *»Pa če primerjam z nivojem, ki ga imajo na Madžarskem, pa sem kritična, bom rekla, da srednje dobro. Ja.«*

INT5: *»Mi smo se doma madžarsko pogovarjali in jaz sem se v vrtcu začela učiti slovensko. Potem sem hodila v dvojezično osnovna šolo v Lendavi, pa v srednjo šolo v Murski Soboti. Študirala sem v Ljubljani. ... V Murski Soboti sem obiskovala fakultativni pouk madžarščine in tudi na fakulteti sem hodila k fakultativnemu pouku madžarščine. ... ni mi težko priznati, da človek pač nima toliko strokovnega izrazoslovja, ker se učiš v slovenščini. In ko sem se vrnila, sem imela težave. Ko sem delala magisterij, sem imela madžarsko literaturo in sem ogromno pridobila s tem. To mi je bil en velik plus.«*

INT6: *»Hodila sem v dvojezični vrtec, pa potem dvojezično osnovno šolo. Gimnazijo sem obiskovala v Murski Soboti. Tam pa nismo imeli madžarščine. To je bila slovenska gimnazija. Takrat ni bilo še dvojezične srednje šole. ... Jaz sem končala srednjo šolo 1979 leta. Takrat se je začelo uvajanje fakultativnega učenja madžarskega jezika. Ampak ena generacija za mano.«*

Kakšna je jezikovna struktura dijakov na DSŠ in kako je poskrbljeno za dijake, ki se vpišejo brez znanja madžarskega jezika?

Svetovalka za madžarščino pri ZRSŠ Marija Pismanj opozarja na problem, ki se posredno nanaša na uresničevanje dvojezičnega poslovanja oziroma na uveljavljanje madžarskega jezika kot uradnega jezika na narodnostno mešanem območju. Gre za dokaj majhen vpis otrok k madžarščini 1. Starši imajo ob vpisu otrok v prvi razred možnost izbire, v katerem jeziku se bo otrok opismenjeval, katerega se bo učil na nivoju materinščine. Dogaja se, da se tudi madžarski starši odločajo za slovenski jezik. Vzrok vidi Pismanjova v dejstvu, da madžarščina v širšem družbenem življenju nima takega prestiža, kot mu ga sicer ustava zagotavlja. Čeprav gre tu za odnos manjšinskega dela populacije (še zlasti mlajše generacije) do lastnega jezika, lahko k spreminjanju le-tega marsikaj postorijo tudi primerno usposobljeni učitelji tako madžarskega kakor tudi slovenskega jezika. Le-ti naj ne bi bili le strokovnjaki za svoje jezikovno področje, temveč bi morali biti boljše usposobljeni za specifično tega jezikovnega sožitja in tako že od prvih razredov osnovne šole posredovati učencem vedenje in zavest o vlogi materinščine, jim vcepljati samozavest in pozitivno samopodobo zaradi širšega jezikovnega obzorja ter posredno vplivati tako tudi na starše in celotno madžarsko skupnost (Prerezi politike jezikovnega izobraževanja v Republiki Sloveniji 2003, 29).

INT7: »Različno. Recimo včasih imamo zelo velike skupine, včasih manjše skupine. Ena tretjina, tak bom rekla. In to je približno enako že leta in leta. Ena tretjina. (Je dijakov, ki jim je madžarščina materni jezik., op. a.). ... Ja. S tem, da bi jih lahko bilo več. So tudi taki, ki bi lahko imeli na prvem nivoju madžarščino pa so v dvojki. ... Ja, lažje jim je, pa ni jim to v interesu. Mogoče kasneje pri študiju ne grejo v tako smer, da bi na tem bil mogoče poudarek. In se tako odločijo. Ne, pa ni tako enostaven MJ2, je še zmeraj zahteven. Tako, da tisti, ki nič ne vejo, ne morajo slediti. [...] Potem pa pridejo eni iz slovenskih šol, brez znanja madžarskega jezika. Nastane heterogena skupina, s katero ne moreš enostavno delat. Smo pa tudi že predlagali, da se omogočijo prehodi iz MJ2/2 v MJ2/1. [...] So tisti ločeni, ki prihajajo iz enojezičnih slovenskih šol. [kakšen je zapis predmet madžarščine za te učence] ... to še ni rešeno. Točno zdaj rešujemo zadeve, da z letom 2019/20 prenovimo naše programe in da se to končno vnese v sistem. Ker ni še v sistemu. Najprej je šel, to je šlo kot poskus, potem preko različnih projektov še vedno se uvaja kot nek novi model. Ampak ni še v sistemu, ni še v izvedbenih navodilih in dejansko zdaj se dogovarjamo, da bi s šolskim letom 19/20 to zapisali v izvedbena navodila, v predmetnike programov, da pač ta zunanja diferenciacija je prilagoditev za dijake iz enojezičnih slovenskih šol, in se jim to tako vpiše v spričevalo. Ostane MJ1 in MJ2, znotraj enega učnega načrta bo samo prilagoditev, priloga k učnemu načrtu za to skupino, ki pač ima potem, jaz mislim, da imajo pravico se učiti madžarščino na začetnem nivoju. [...] (dijakov tujcev, op. a.) Pa nimamo tako veliko. Imamo recimo, nekaj Albancev. Se vedno pojavi, da sta dva v prvem letniku. Imeli smo nekaj dijakov iz Madžarske, ampak malo. ... In s Hrvaške jih imamo. Ti se najlažje vključijo. (Iz Hrvaške se, op. a.) večinoma vozijo.«

INT1: »Obstajajo oboji, tako tisti, ki prihajajo v bistvu iz mešanih družin, ampak prebivajo na preostalem območju Prekmurja, ne na narodnostno mešanem, obstajajo pa tudi takšni, ki se z madžarščino, z madžarsko zgodovino, geografijo, kulturo srečujejo prvič tukaj pri nas na šoli. [...] Za tiste, ki prihajajo iz DOŠ in so se že učili madžarščino na nivoju materinščine, bi rekel, da je izhodišče odlično, pri jeziku okolja tudi dobro, nekaj težav je pri tistih, ki prihajajo iz enojezičnih OŠ, ampak menim, da pouk madžarščine na naši šoli tudi tem omogoča, da vsaj osnovne izraze in pojme tudi oni razumejo. [...] Zanje je organiziran tečaj madžarskega jezika pred začetkom pouka. V avgustu. En

teden in izvajamo ga tukaj na šoli z učitelji madžarščine, čeprav se vključujemo tudi učitelji geografije in zgodovine, da jih malo seznanimo tudi z geografijo in zgodovino Madžarske.«

INT2: »Imamo nekaj dijakov tujcev, ki so prišli, ne vem iz Kosova. S tistimi je velika težava. Ali izgubijo kakšno leto, ali obupajo. Ker hkrati dva jezika, to ni enostavno ... iz Madžarske smo tudi imeli deklico, ki v gimnaziji ni bila uspešna, pa je odšla potem v lažji program pa je tam uspela, njej je težka slovenščina. [...] (Za dijake brez predznanja madžarskega jezika, op. a.) Imamo, uvodni tečaj madžarskega jezika, spoznajo abecedo ... gredo po mestu, malo spoznajo Lendavo, ponavadi so to otroci, ki prihajajo iz drugih krajev. Uvodni tečaj, mislim toliko da ne padejo notri, da spoznajo vsaj abecedo, da lahko s table prepisejo naslove v madžarščini ...«

INT3: »Eni zelo dobro znajo madžarski jezik, eni nič, z enojezičnega nič. Imam pa tudi ta občutek, da eni razumejo, samo nočejo govoriti. Torej oni razumejo, kaj jim jaz povem. Lahko da je to, da ne vedo tako dobro, potem se zaradi tega se ne želijo izpostaviti, to je tudi pri enih neka ovira, da ne vejo dovolj dobro, potem pa raje nič ne govorijo. Vemo kako je v srednji šoli, pa puberteta, in potem da se ne osmešijo pred sošolci, se raje ne izpostavljajo. Ampak rečem, različno je. Eni pa recimo čisto dobro govorijo.

INT4: »Ja, zelo različno. Odvisno, kako se pogovarjajo doma. Recimo tudi če so pri MJ2 in so iz mešanih družin in če se doma madžarsko pogovarjajo, potem bolj vejo madžarske izraze kot pa recimo Slovenci ki hodijo v skupino MJ2. Mislim, da zadnji dve leti, ampak o tem lahko več pove ravnateljica, prihaja k nam kar veliko dijakov iz enojezičnih šol. Ti iz dvojezičnih osnovnih šol pa grejo v Maribor ali v Ljubljano. Mogoče v take šole, programe ki jih v Lendavi ni. Kot je na primer vzgojiteljska v Ljutomeru. [...] v 3. letniku, ko imam kombinirane ekonomski in kemijski tehnik, je kar nekaj učencev iz Ižakovec, Odranec, Černelovec pri Murski Soboti. In celo imajo boljše ocene pri madžarščini kot ti. Tukaj se bolj potrudijo oziroma, ker jim ni vseeno, so zelo močni oddelek. Je veliko odličnih učencev in se res trudijo, da si pridobijo dobre ocene. [...] (dijaki tujci, op. a.) Pa se nekak prilagodijo. V bistvu oni pridejo sem delat in so prisiljeni potem usvojiti jezike. Zadnjič smo se pogovarjali, da so zelo zadovoljni, tu v srednji šoli. Da jim pomagamo na vse načine ter da je čisto drugače kot recimo na Kosovem. No, to sta povedala preko prevajalcev. Ker se je že zgodilo, da starš pride s prevajalcem, z nekim prijateljem. Hitro se pa naučijo. Zdaj jaz že vidim, tu je oktober, da že ločijo kaj je madžarsko, kaj je slovensko. [...] Imeli smo eno dijakinjo (iz Madžarske, op. a.). Najprej se je vpisala v program gimnazija, pa ji je bilo težko že zaradi slovenščine. Potem pa se je prepisala v program ekonomski tehnik. Tam pa je bila uspešna in je maturirala. Tako, da zdaj pa dela na Madžarskem, mislim, da v domu upokojencev.«

INT5: »Prihajajo, prihajajo dijaki iz enojezičnih šol. Zdaj je en dijak, on se je vpisal sem zaradi tega, ker tu dobi 50 evrov več štipendije.«

INT6: »V letošnjem šolskem letu 2018/2019 je 75 dijakov v MJ2/2 od 257. Za njih, v mesecu avgustu organiziramo pripravljalni, uvajalni tečaj madžarskega jezika. V bistvu je po predmetniku, predpisano, obvezno samo za gimnazijo, mi smo to prenesli tudi na druge programe in dejansko se vsi udeležijo, ni nobenega problema. En teden je malo, ... toliko da okusijo.«

Strokovni delavci so komentirali rabo jezika učencev med poukom, pri ustnem izpraševanju, pisanju testov, v komunikaciji z učitelji.

INT3: *»Tisti, ki doma uporabljajo madžarščino, ki jim je prvi jezik in ker vejo, da tudi jaz govorim dobro madžarsko, oziroma sem Madžarka, me velikokrat sprašujejo v madžarščini.«*

INT4 je povedala, da je komunikacija z dijaki med odmori: *»Tudi slovensko in madžarsko. ... Različno. ... Več slovensko.«* Pri ustnem spraševanju *»Večina jih odgovarja v slovenščini, tu pa tam, če se kaj ne spomni, pa pove v madžarščini.«*

INT5: *»Različno, različno. Če znam, da zna madžarsko, potem madžarsko, če pa ne potem slovensko. [...] Ko so dijaki vprašani, se odločajo večinoma, za slovenščino. Lažje jim je, ker imajo učbenik v slovenščini. Tudi pri pisnem preverjanju večinoma uporabljajo slovenščino.«*

INT2: *»Jaz vedno dam možnost, povej tudi v madžarščini ... ker vidim, če se nekdo lažje izraža v madžarščini ... ali pa kombinira ... Ko se učiš iz strokovnega gradiva, ki je v tistem jeziku se lažje potem izražaš v tem jeziku. Test mora biti v obeh jezikih, dijaki izberejo en jezik in v njem odgovarjajo.«*

Ali je znanje madžarskega jezika razumljeno kot prednost posameznika, ki mu omogoča zaposlitev, ustrezno delovno mesto in boljši zaslužek?

INT2: *»Starši, ki hočejo olajšati delo otroku, pa so Madžari, pa otroka vpišejo na MJ2, na nižji nivo madžarščine, in spet mora učitelj delati notranjo diferenciacijo, ker ima v razredu otroke, ki ne vejo madžarsko in tiste, ki znajo madžarsko. [...] Ne moreš pa starše prisilili, čeprav otrok zna dobro madžarsko, ne moreš starša prisiliti, da jih da k materinščini, čeprav bi verjetno zmogli. Večina jih vidi (v znanju madžarskega jezika neko dodano vrednost, op. a.), večina pa pravi, da ne vem, mogoče hočejo olajšati delo otroku, da ne bi imeli dva jezika, ker slovenščina je itak na nivoju države, mogoče s tem, da mu olajša delo. Je kar nekaj otrok pri MJ2, ki bi morali na MJ1.«* INT2 je še dodala: *»Po mojem je. (znanje madžarskega jezika prednost, op. a.) V nekaterih panogah celo preveč izpostavljajo in je celo več pomembno kot stroka. V zadnjih letih se to še stopnjuje. Nekoč tega ni bilo toliko.«*

INT3: *»Vse je odvisno ali želiš razvijati svoje znanje ali ne. Jaz vidim, da je vse v tem; ker poznam ljudi, ki so po narodnosti Madžari, pa vpišejo svojega otroka k slovenščini 1. In to je, v bistvu, če se ti ne želiš nekaj naučit, potem se ne boš. Če se pa želiš ... torej možnosti so dane.«*

INT4: *»Ja, za nekatere je prednost, nekateri pa to jemljejo žal kot breme. [...] Ampak potem šele kasneje se zavedajo, recimo imela sem enega dijaka že pred leti, ki se je odselil v Ljubljano in je tam dobil zaposlitev. Takrat (ko je obiskoval šolo, op. a.) nič ni želel madžarsko, ne bom pisal, nikoli ne bom potreboval, in potem je povedal na obletnici, da mu je zelo žal, ker zdaj posluje z madžarskim podjetjem in se mogel vse sam doučiti.«*

INT5: *»Recimo, mene včasih boli ker poznam take družine, ko so Madžari, ampak se doma pogovarjajo z otrokom slovensko, ker se bojijo, kako bo v šoli. Ali ga celo vpisujejo v slovenske skupine in na mesto, ker po mojem otrok trpi, ker materinščina je tista, v katerem ti osvojiš črkopis, branje in vse te zadeve.«*

INT6: »Veliko naših dijakov dela na teh institucijah, vsi ne znajo madžarsko in potem se prilagodiš. Z eno madžarsko, z drugima dvema slovensko. Ampak madžarski jezik je prisoten v javnosti. Tudi pri zdravniku. Tudi v slaščičarni, kjer so lastniki Makedonci ali Albanci, tudi oni če je treba govorijo madžarsko.«

Kako javni uslužbenci, zaposleni v šolstvu in drugih javnih ustanovah, percipirajo uresničevanje institucionalne dvojezičnosti oziroma dvojezičnega poslovanja v svojem delovnem okolju?

INT1: »Edina dodatna obremenitev pri tem je, da je potrebno te dokumente prevesti. Drugo pa ne vidim kot dodatno obremenitev.«

Težave, ki jih imajo na dvojezičnih šolah s prevajanjem različnih gradiv, dokumentov, ki so namenjeni staršem, učencem, in ki jih jim pristojno ministrstvo pošlje v slovenščini, so izpostavili tudi vodstveni kadri dvojezičnih osnovnih šolah v razgovorih, ki smo jih opravili v okviru strokovno-razvojne naloge.⁸⁹ Izpostavili so, da bi vse dvojezične šole skupaj morale imeti prevajalca, ki bi strokovno prevajal pravne in druge strokovne dokumente.

INT2: »Vse je prevedeno, spričevala ... zdaj strogo, da bi bilo vse pol-pol tega verjetno ni. Recimo ko nagovarjamo dijake, ki gredo na madžarsko predstavo, večinoma gredo tja madžarsko govoreči otroki in se jih nagovori v madžarščini. Če je nekaj takega recimo, tekmovanje za Cankarjevo tekmovanje, verjetno bodo vsi razumeli slovensko, ni strogo, da mora biti vsaka stvar povedana v dveh jezikih. Tudi ko imamo proslave, govore, del se pove v madžarščini, del v slovenščini, ni strogega prevajanja.«

INT3: »Glede dokumentacije mi kot učitelji toliko dela več nimamo, ker vsi ti uradni dokumenti so že prevedeni, mogoče je to dodatna obremenitev za učitelje jezikov, ko se je to prevajalo in pregledovalo. Zdaj ostali mogoče s tem toliko dodatnega dela nimamo, obremenitev je včasih čas, ko kaj želiš objaviti na spletni strani v obeh jezikih, tudi če ne prevajaš, kaj v madžarščini dopišeš, pač se čas podvoji. Ni pa tega spet toliko, obrazci so pa tak dvojezični.«

INT4: »Dokumentacija za to, recimo neka soglasja za dijake, podpisujejo dvojezično. ... Vabila imamo vsa dvojezična, pa tudi soglasja. Starš pa ima pravico, da izpolni ali madžarski del ali slovenski. Zame osebno ne (dvojezično poslovanje ne predstavlja dodatno obremenitev, op. a.), ker meni je vseeno kaj bo starš, jaz razumem oba jezika in meni je vseeno kaj bo starš izpolnil, ne. Ker potem obrazce zlagamo. ... Pa ni problem sestaviti, napisati. Imamo pa zmenjeno, da potem učitelji madžarščine lektorirajo.«

INT5: »Glejte, mi se enostavno med sabo pogovarjamo slovensko in madžarsko. Dijaki ko vidijo, da ti veš madžarsko, enostavno madžarsko se obrnejo nate. Tudi kolegi. Vidim, da se mogoče jaz lažje izražam v madžarščini. Verjetno se to sliši. Tak da, različno. [...]. Recimo mi moramo ogromno prevajati. Glejte, mi nismo prevajalci. Jaz nisem niti hungaristka. In potem logično, lektorice se bunijo, to, ono. Niso zadovoljni, ker jaz tudi, vem da prevedeno ni dobro. Vem, da ni, ampak vedno pa moramo nekaj na hitro, in saj sem rekla, sem malo razočarana tudi nad sabo, ker dobro ne vem.«

⁸⁹ Strokovno-razvojna naloga Pomen dvojezične šole za ohranjanje vitalnosti madžarske narodne skupnosti, ki jo je jeseni leta 2018 izvedel Inštitut za narodnostna vprašanja in financiralo Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport.

Kako strokovni delavci v šoli razumejo dvojezični dodatek?

INT1: *»Žal pri drugih ne morem ocenit koliko to vpliva (na rabo madžarskega jezika, op. a.), pri meni ni glavni dejavnik/motivacija za uporabo obeh jezikov.«*

INT2: *»Ne vem, če dodatek vpliva na to. (motivira rabo madžarskega jezika, op. a.) To je naše poslanstvo. Če tukaj poučujemo, potem je to normalno, da to počnemo na tak način. Zdaj, je dodatno delo, verjetno, neka stimulacija verjetno je.«*

INT3: *»Jaz ne vem, če je ta dodatek tista motivacija, ki te motivira, ker mogoče imaš dodatek, pa ne uporabljaš, ali pa nimaš dodatka pa uporabljaš. Tako da ne vem, če je vedno denar tu motivacija za uporabo konkretno.«*

INT4: *»Menim, da je prav, da je ta dodatek. Samo eni, tudi če dobijo dodatek, ne uporabljajo madžarskega jezika.«*

INT5: *»Ja, kaj naj rečem? Eni uporabljajo bolj, tudi to je od tebe odvisno, kako se ti čutiš. [...] Meni lahko dajo tudi tisoč evrov, pa bom mogoče isto povedala v madžarščini kot sem do zdaj. Ali mi ne dajo nič, pa bom isto delala. Tako, da vam ne vem povedati, ne? Dobro, denar je denar. V različnih službah drugače gledajo na to. Eni se grebejo za teh, v narekovaju šest-deset procentov. Šest odstotni dodatek, ne vem, pač v različnih službah kot slišim. Ponekod so recimo ukinili tole. Recimo moja sestra, ona je, ona dela kot prevajalka. In njej so vzeli ta dodatek. Nonstop je bil problem v njeni službi ta dodatek in potem so njej vzeli. [...] Ja, ker to je težko merljivo. Kdo bo zdaj meril, koliko jaz ..., ne? Zdaj recimo v enem razredu govorim samo v madžarščini, v drugem, ker je pač takšna skupina, se prilagodim, pa manj govorim v madžarščini. Ker meni se zdi, da smiselno, ne?«*

INT6: *»Ja, kakšni prijatelji res že govorijo, ja ampak vi imate dodatek za dvojezičnost, ampak jaz ne vem če je moja plača kaj višja, jaz ne vem kakšno plačo imajo oni, ne vem če je moja plača kaj višja?«*

INT7: *»Kaj naj rečem? Tak bom rekla. Ker se tega dvojezičnega dodatka tiče, pripada učiteljem od 1 do 15 ali 16, mislim da od 12 do 15 % dodatek, ravnateljem 6 %, ne? Jaz se s tem ne strinjam. Neko diferenciacijo bi bilo potrebno narediti. Ker dejstvo je, da slavist, nemcist, anglist ne uporablja toliko kot razrednik, ja itd. Ampak to je potem, večji razpon bi moral biti. Zakaj je ravnatelj šest %? Jaz mislim, da je ravnatelj še bolj izpostavljen in še bolj mora dvojezično delovati ves čas, zgled dajati in nem kaj vse še. Ni fer. Če že jaz enkrat izpolnjujem pogoje za učitelja dvojezičnega, potem si kot ravnateljica tudi zaslužim, ne?«*

V katerem jeziku se strokovni delavci večinoma pogovarjajo s starši?

INT1: *»Odkvisno od tega, kaj je njihova materinščina. Tisti, ki so bolj madžarsko vajeni se doma pogovarjati oziroma so tukajšnje madžarske družine, tisti so komunicirali z mano v madžarskem jeziku. Tisti iz mešanih družin pretežno v slovenskem ampak delno tudi v madžarskem, med tem ko vsi ostali pa v slovenskem.«*

INT2: *»Ja, v prejšnji generaciji ko sem bila razredničarka, je v šolo prihajala babica, ki je slabo govorila slovensko. Ona je razumela slovensko, pa je težje govorila; jaz pa težje govorim madžarsko in sva se sporazumeli ... Ona meni madžarsko, jaz njej slovensko.«*

V povezavi z rabo jezika na roditeljskih sestankih je INT2 povedala: *»Vedno se vpraša, želite da se govori v slovenskem jeziku, ali pa se povzame nekaj malega v madžarskem jeziku. Večinoma slovenski jezik prevladuje. Ni to nekje pol-pol. Mogoče so kakšni razredi, kjer so večinoma Madžari, pa potem učitelj temu prilagodi in naredi roditeljski sestanek tudi v madžarščini. Jaz sem razredničarka v razredu, kjer je večina staršev Slovencev, ker prihajajo iz enojezičnih ... zmenili smo se, da bo roditeljski sestanek izvajal v slovenščini, ampak če bi kdo želel, ... ali pa individualno ..«*

INT3: *»Odkvisno od staršev, tisti, ki so Madžari, oziroma doma uporabljajo madžarščino, pa tudi, če je mešan zakon, recimo da je eden madžarske narodnosti, drugi pa ne, potem če me poznajo, ko me spoznajo, se name obračajo v madžarščini.«*

INT4: *»Najprej ogovorim v slovenščini pa vprašam, v katerem jeziku želi. Na govorilnih urah, če so starši Madžari, potem madžarsko. [...] Prav tako na roditeljskih, pa potem jaz pozdravim vse v slovenščini in ker je večina, v glavnem skoraj vsi razumejo slovensko, potem govorim v slovenščini, ne. ... Vse pa imam na PowerPointu v obeh, dveh jezikih.«*

INT5: *»Ker ne pridejo, ne prihajajo, ne prihajajo, ne. Zdaj je že ta e-sistem. K večjemu, če je kakšna težava. Tudi starši, ko pridejo, pač nastopijo v slovenščini večinoma. Ali če katerega poznam, ne, potem v madžarščini.«*

INT6: *»Največkrat ko pridejo, me nagovorijo v slovenskem jeziku. Potem pa jaz hitro ugotovim, če kateremu gre slovenščina bolj trdo, po naglasu že ugotoviš, potem jim hitro rečem, da se lahko pogovarjamo tudi v madžarščini. Potem je lažje. Pa tudi pri dijakih je tako.«*

Na katerih področjih izbrani javni uslužbenci zaznavajo morebitne pomanjkljivosti in kakšne so njihove potrebe v povezavi s pridobivanjem jezikovnih kompetenc, ki jih zahteva njihovo delovno mesto?

Na vprašanje ali imajo možnosti za usposabljanja povezana z razvojem madžarskega jezika, so učitelji večinoma odgovorili, da te možnosti so. Pogrešajo pa usposabljanja, ki predstavljala združitev madžarskega jezika in konkretnega strokovnega predmeta.

INT1: *»Imam.«*

INT2: *»Šola bi nam omogočila vse, po mojem. Ravnateljica je res dovzetna za te stvari. Tudi ona izhaja iz dvojezičnega okolja. Mogoče imamo premalo konkretnih usposabljanj. Imamo za vse učitelje enako usposabljanje. Nimamo posebej kemiki, ... usposabljanj za stroko. Jaz sem veliko usposabljanj (madžarščine) dala skozi, to ni enako.«*

INT3: *»Ja, vsako leto. Mislim, imamo te ponudbe. Prek Zavoda za razvoj šolstva, na Madžarskem. Imamo v katalogu tudi terensko delo, ki je mogoče malo bolj strokovno, ne toliko jezikovno usposabljanje. ... V tem katalogu je vsako drugo leto; Pisnjakova organizira terensko delo na madžarskem za učitelje geografije, biologe. Rečem, to je bolj mogoče strokovno, ne toliko jezik.«*

INT4: »Jaz sem članica Društva pedagogov Pomurja, Muravidéki Tanárok Egyesülete, valami ilyen, ki nam pripravijo vsako leto srečanja oziroma strokovno izobraževanja, ki pa niso vezano na stroko, mogoče bolj na splošno ... Predavatelji prihajajo v glavnem iz Madžarske. ... Imamo zelo kvalitetna predavanja, niso pa vezano na stroko, kar mi mogoče pogrešamo. Mi si potem v Aktivu med sabo pomagamo, ker s kolegico obe dobro govoriva madžarski jezik. ... Usposabljanja v zvezi s strokovnimi predmeti so samo v slovenskem jeziku, v madžarskem jeziku pa žal ne.«

INT5: »So, so. Lahko gremo na Madžarsko. Prej smo, kar je Pisnjakova organizirala, se lahko tudi učitelji (drugih predmetov, op. a.) vključili v jezikovna usposabljanja. Zdaj ne vem, kako je, ker že dolgo nisem; nekaj časa je bilo usposabljanje samo za učitelje madžarščine. Ampak to je dva dni, veste. To je bolj strokovna ekskurzija in spoznavanje Madžarske.«

INT6: »Tako, da bi bilo (usposabljanje, op. a.) obvezno za vse, tega ni. ... Ne samo madžarščina kot jezik, ampak tudi druga predavanja. ... Društvo pomurskih pedagogov je organiziralo predavanja z predavatelji iz tujine (Madžarske, Romunije). Imeli smo zanimivo predavanje na primer o pedagogiki, ki temelji na pravljičah ... da pa bi jezik. ... včasih, nekoč, se spomnim, ko sem jaz začela delat je ravnatelj povabil predavatelja ... ampak ne samo za madžarski jezik (dr. Varga je predaval), tudi za slovenski jezik ... Izobraževanja so tudi na Madžarskem. Samo včasih je bilo to nekako bolj obvezno. Iz vsake šole je moral toliko in toliko učiteljev oditi poleti v Budimpešto. Tudi jaz sem bila, en teden sigurno. Ne vem, če bi to na šoli organizirali, to ne bi bilo slabo. Res je Budimpešta precej oddaljena, poleti je čas za družino ... je težje.«

INT7: »Ves čas so sicer, ampak premalo. Tudi te lektorske ure so za vse enake. Mi smo že večkrat poudarili, da bi bilo dobro vsake dve leti organizirati neko strokovno usposabljanje za strojnike, ekonomiste, itd. Sicer je to malo število, ampak k temu bi morala skupnost težiti, da da neko oporo tem učiteljem. Mi enostavno ne dobimo 'popolnoma' dvojezičnega učitelja za vse strokovne predmete. Pridejo ali s fakultete ali iz podjetja in nimajo pedagoško-andragoških znanj oziroma strokovnega izpita, nimajo opravljenega izpita iz madžarščine, skratka nimajo vseh pogojev. Potem traja minimum dve leti, da ga ti usposobiš.«

Zanimalo nas je ali se udeležujejo usposabljanjih povezanih z razvojem madžarskega jezika. Njihovi odgovori so bili različni.

INT1: »Ne.«

INT2: »Jaz sem veliko usposabljanj (madžarščine) dala skozi to ni enako.«

INT3: »To se sami odločimo, če ti je izobraževanje všeč ali misliš, da nekaj pridobiš, potem greš. Bila sem že na usposabljanju v zvezi z jezikom in didaktiko, ampak sem ugotovila, da je to bilo bolj vezano na razredni pouk, ali na madžarščino kot predmet. Jezikovne kompetence razvijaš, ne pa toliko svojo stroko. ... Ja, ni predpisano, šolski sistem predpisuje tistih pet dni, kar lahko koristiš za izobraževanje, zdaj se pa sam odločiš, če greš k nam ali na Madžarsko.«

INT4: »Ker nekoč smo že imeli, ... še tam na stari šoli. Prišla je svetovalka za madžarski jezik in smo prav prevajali ... recimo obstoječi delovni zvezek. ... sodelavka mi je že rekla: 'Napiši en delovni zvezek.' Sem rekla, da to je toliko dela, in kdo mi bo lektoriral? Ampak bi pa bilo res koristno za naše dijake. ... Do zdaj se nismo vključevali (v usposabljanja v zvezi z razvojem madžarskega jezika, op. a.)

ker vedno grejo na ta izobraževanja učitelji madžarščine. ... Pred leti, enkrat sem bila na izobraževanju v Budimpešti. Takrat smo tudi mi, učitelji drugih predmetov, lahko šli. In je bilo koristno. Menim, da bi bilo to koristno, s tem bi si bogatili naš besedni zaklad, ... Naša šola je vključena tudi v Erasmus projekt v okviru katerega so tudi učitelji stroke šli na prakso skupaj z dijaki. In to je tudi ena izkušnja, da kot učitelj greš v Budimpešto, ne? ... To veliko pomeni.«

Izpostavili pa so tudi to, da nimajo usposabljanj povezanih z metodiko, didaktiko dvojezičnega pouka.

Intervjuvanec 1, je povedal, da takšnih usposabljanj ni, da pa bi jih potrebovali.

INT2: *»Nismo imeli didaktike dvojezičnega poučevanja. Tega nismo imeli, ne na fakulteti. Nikjer. Mi delamo po občutku. Ne vem pa, če je tako prav. Mene na fakulteti niso učili, mislim da tudi tiste ne, ki hodijo na Pedagoško fakulteto.«*

INT3: *»Pa ja, prav tak ciljno, da bi bilo poudarjeno, da je zdaj to metodika dvojezičnega pouka, ne vem, če sem bila na takem izobraževanju. Rečem, odvisno od populacije (v razredu, op. a.), kako ti izvajaš pouk.«*

INT4: *»Pa verjetno bi bilo koristno, da bi si osvežili, ne? Ker takrat, ko smo še mi študirali, je bilo čisto drugače.«*

Kako učitelji ocenjujejo ustreznost izvedbenih navodil, smernic za izvajanje dvojezičnega šolstva?

INT1: *»V veliki meri so ustrezna.« Dokument bi bilo »potrebno aktualizirati, ker se je sestava razredov v zadnjih letih precej spremenila. Potrebna je večja fleksibilnost glede na sestavo razredov, oziroma glede na znanje jezika, ... kdo govori madžarščino na nivoju materinščine, kdo govori na nivoju jezika okolja in kdo je tisti, ki se prvič sreča z madžarščino tukaj pri nas na šoli.«*

INT2: *»V praksi bi nam morali pokazati, kako to, zdaj delamo po občutku, hospitacije, obiskujemo drug drugega, leta in leta se že to izvaja, saj pravim. V DOŠ se otroci lahko učijo iz dvojezičnih učbenikov. Če otrok nima doma madžarskega učbenika in se uči iz slovenskega učbenika, bo tudi tisti, ki je Madžar večinoma hotel odgovorjati v slovenskem jeziku, ker se je učil iz slovenskega učbenika.«*

INT3: *»Pa tam je to vse zapisano, samo zdaj to takole v razredu ne bo funkcioniralo. Vemo, kako so ti načrti, predpisi: nekaj funkcionira, nekaj ne. Saj nekoč ni bilo opredeljeno, ne. Ne vem, od katerega leta smo to dobili, ampak vem, ko sem začela delati, to še ni bilo opredeljeno. Zdaj se je opredelilo, je zapisano, ampak v praksi pa moraš se prilagajati.«*

INT7: *»To bi bilo potrebno že dopolniti, mogoče posodobiti ta model itd., ker jaz mislim, da mi ne moremo nekaj izvajati, kar je nemogoče, ne? Da do neke mere ti moraš težiti k temu, da bo boljše, ampak upoštevati tudi realno stanje. In to kar sem jaz pogrešala pri spremembi zakonodaje, je to, da oni niso naredili nobene analize stanja. Rekla, kazala, to se dogaja, to ni merilo za spremembo zakonodaje. Nekdo je to rekel, ker to pač, nekdo ni zadovoljen. Jaz tudi nisem zadovoljna. Daleč od tega. Jaz mogoče sem izpadla kot največji nasprotnik teh zakonskih sprememb, ampak zato, ker jaz najprej hočem videti, kaj je. Eno analizo stanja, potem pa vzroke ugotavljajmo, zakaj je tako, pa*

potem spreminjajmo na boljše. Ampak je treba dati tudi nek 'support' tem učiteljem, ne? Ne moraš jih samo testirati, naj delajo tako kot bi si nekdo želel mogoče kot narodnostna skupnost. Ampak ne moreš, če je to že leta in leta in leta tako šlo in ti zdaj ne moraš tu revolucijo dvignit, ne?»

INT6: »To je manjko že vrsto let. Saj so neke usmeritve, da se strokovna terminologija pove, da so naslovi in povzetki v madžarskem jeziku. Dijak pa odgovarja v jeziku, ki ga sam izbere. Imamo pa tudi dijake, letos imamo take, ki so napovedali, da bodo v madžarščini odgovarjali in pisali.«

Intervjuvanci so opisali, kako v praksi poteka izvajanje dvojezičnega pouka.

INT1: »Imamo tako jezikovne učne skupine, pri geografiji in zgodovini tudi timsko poučujemo, čeprav se običajno ne povezujemo z madžarskim jezikom, pa tudi ostalo. ... Pri mojem predmetu je najbolj učinkovita jezikovna skupina. Prednosti so v tem, da lahko dijaki, ki bolje govorijo madžarsko oziroma jim je madžarščina materinščina, predmet v pretežni meri poslušajo in se tudi učijo v jeziku, ki je njim bližje.«

INT2: »Jezikovne skupine so določene pri predmetih, ki imajo narodnostni program: geografija, zgodovina, likovna ali, mislim da glasba ... Pri (naravoslovni predmet, op. a.) ni možnosti jezikovnih skupin. ... Velikokrat imamo timsko poučevanje. Pri predmetu na primer (naravoslovni predmet, op. a.) naredijo delovni list, ki ga potem pregledajo pri madžarščini. ... Lahko pa učitelj madžarščine povabi učitelja stroke. Ravno včeraj sem bila v nekem razredu, kjer sem jim pomagala nekaj razložiti. Ciljno-vzporedna metoda se izvaja vsak dan ... naslov, tabelska slika, povzetki ... to je veliko dodatnega dela. Nimamo delovnih zvezkov, učbenikov, ni gradiva ... Če bi imeli možnost dveh učiteljev, bi bilo to super. Ampak to ni možno, že tako imamo majhne oddelke.«

INT3: »Mi imamo predpisano neko zakonsko razmerje, ampak ti mislim da potem lahko glede na situacijo v razredu stvari prilagodiš. Malo vezni tekst v madžarščini, strokovna terminologija pa jim je lažje v slovenščini. ... zaman mi metodika nekaj predpiše, če imam, zdaj vedno več takih, ki res slabše obvladajo madžarščino Pa tudi ne bi jaz rada silila, da ne bi prevelik odpor nastal pri enih. Ker moraš tudi ta faktor upoštevati, ker če ti nekaj močno siliš, potem stvari ne bodo funkcionirale. Mogoče nekdo včasih vpraša, če je treba to v madžarščini prepisati, ali ne, in mu odgovorim: 'Jaz sem se potrudila, ne?' Tudi način, kako jih pripraviš do tega, je po mojem pomemben. Ali pa recimo včasih v prostem razgovoru, ko vem, da dijak slovensko govori, ampak da razume madžarsko, se nanj obrnem v madžarščini, mogoče v hecu in potem dobim v madžarščini odgovor. In zdaj ta metodika tudi, ti procenti, 30 : 70 ali karkoli, to na papirju mogoče funkcionira. ... Jezikovnih skupin pri mojem predmetu ni. Mi imamo kake ure timskega poučevanja, ampak ne zaradi jezika, bolj se predmeti povezujejo. Zato ne vem, ne razumem, kaj je točno mišljeno s tem timskim, kot v osnovni šoli, ko imamo madžarsko govorečega učitelja, pa slovenskega ... ne vem, kaj je pri timskem pouku mišljeno. Jaz v timskem delam, recimo da se kemija pa biologija povežeta, v tem smislu.« ... »Zdaj recimo, če imajo res željo po teh jezikovnih skupinah, potem sem za to, da se jim ponudi, ker mogoče se eni res lažje izražajo v madžarščini in to mi je recimo, v redu. [...] Recimo jaz sem imela razred, kjer jih je recimo od trinajstih, dvanajst govorilo madžarsko, eden ne, in tam sem jaz lahko pri uri ogromno v madžarščini povedala; ker ni smisel v tistem prevajanju, ampak da ti snov razložiš. Ampak tisti eden je tudi delno razumel, samo mogoče ni imel vseh kompetenc tako razvitih. V drugem razredu pa ne in je bilo čisto drugače imeti pouk v enem ali drugem razredu glede uporabe jezika.«

INT4: »Jaz to tako izvajam, če so v razredu bolj madžarski otroci, tam govorimo bolj madžarsko. Res pa, da si oni zapišejo vse v slovenščini, ker se učijo iz slovenskih (učbenikov, op. a.) [...] Ja. Kot sem rekla, ker imamo v razredu zelo malo dijakov, recimo v 3. letniku imam samo tri dijake in to so vsi Madžari. Ena je iz Vojvodine, eden je iz Čentibe, eden je iz Doline in v glavnem govorimo madžarsko. Definicije povem tudi slovensko, oni si jih označijo v učbeniku. Medtem, ko v 4. letniku, tam pa je več Slovencev kot pa Madžarov, tam pa moram potem več slovensko govoriti kot pa madžarsko. Tako nekako se prilagajam vedno. Danes mi je, ko sem prinesla dvojezični učni list, ker smo vadili za kontrolko, v razredu, kjer je samo en Madžar, ostali so Slovenci, ena dijakinja rekla: »Profesorica, mene motijo te madžarske besede.«. Sem rekla: »Glej, ti si Slovenka, ti boš lahko v slovenskem delu reševala ali prebrala, mogoče bo pa ta en fant, ko je Madžar v madžarščini prebral.« In potem smo prišli do ugotovitve, naj madžarski tekst dam ležeče, da je tak pač ne bo motilo. Se prilagajmo vsakemu razredu posebej. Tak način se je do sedaj obnesel. Jaz vam iskreno povem, eni prepišejo, naslov, ki ga vedno napišem v obeh jezikih. Strokovne izraze, eni, sploh Slovenci ne bodo prepisali, bo pa mogoče en Albanec s Kosova prepisal. ... Tudi tisti, ki so iz mešanih družin, bodo. Različni so otroci. Ne moreš pa nikogar prisiliti, ker on ima pravico odgovarjat v svojem jeziku, ki si ga izbere. ... Jaz sicer pregledam zvezek pri ocenjevanju, če ima vse urejeno, ne morem pa mu zdaj zato dati nižjo oceno.«

INT4 je še menila, da je zaradi majhnega števila dijakov v razredih uporaba ciljno-vzporedne metode ustrezna. INT4: »V 1. letniku imamo tudi samo štiri dijake. To je, lahko ti vsakemu individualno pristopiš pa razložiš, ne?«

INT5: »Ja ... hm, za moje pojme bi bilo idealno, če bi vsak dijak vedel slovensko in madžarsko. Potem jaz malo govorim slovensko, pa malo madžarsko, ampak to je, to je nemogoče, ker se moram prilagoditi pač skupini. Zdaj če imam skupino, kjer so večinoma iz enojezičnih šol, potem, kako naj vam rečem? Potem nima niti smisla, da jaz govorim v madžarščini, ker vem, da že tudi to jim dela težave, da morajo prepisati kakšno besedo. [...] Imamo v tretjem letniku v gimnaziji jezikovno skupino pri zgodovini in geografiji. Ko se vpisujejo v gimnazijo se odločijo, če želijo te predmete poslušati v madžarščini ali v slovenščini. Imajo to možnost. In zdaj imamo to drugič od kar to ponujamo. Če sta že dva, je skupina. In to je pet takih dijakov, ki samo v madžarščini poslušajo, zgodovino in geografijo. Ja, to je tudi meni izziv. Kako naj rečem, ker jaz vem, da je to za mene dodatno delo, da se pripravim. Ampak mi je všeč. Veste kaj, mogoče tudi za to, ker imajo didaktična gradiva Madžari boljše pripravljena kot v Sloveniji. Imamo dosti kratkih filmov s katerim motiviraš, da ni monotona ura. Tudi za preverjanje je zelo pomembno to. In nekako se mi zdi, da je ura boljša, bolj kvalitetna. Več lahko ponudim dijakom, kot pa v takih skupina, kjer večina... zaman pokažem, samo godrnjajo: 'ne razumem'. Kljub temu, da prevedem, ni tega efekta.«

INT7: »Ciljno vzporedna metoda je najbolj uporabljena. To je ta tradicionalna metoda. [...] Vzporedna metoda v bistvu pomeni to, da ti predavaš v slovenščini, osnovna terminologija pa povzemanje, potem ponavljanje, preverjanje je dvojezično oziroma je tudi v madžarščini. To bom rekla, da večina dela. Zdaj eni zapišejo naslov in novo terminologijo, potem pa konec. Drugi bodo sigurno dali poudarek vsaj na enem delu ure. Tudi na to, da povejo del snovi v madžarščini. Ampak zdaj nekega razmerja, koliko madžarsko, koliko slovensko, ni, ne. Nekoč je bilo nepisano pravilo 30:70. [...] Timsko poučevanje z dvema učiteljema, mi bi to z veseljem izvajali, če drugega učitelja nekdo plača. Včasih delamo to, ampak tako, da je to medpredmetna povezava. [...] Zelo bi bilo koristno, če bi nam dali, ne vem, nekdo sredstva zato, da povabimo kakega učitelja iz Madžarske in sta dva v razredu. Ne more pa biti madžarski učitelj sam v razredu, ker to je potem spet kršenje pravic z druge strani, ne?

Jezikovne učne skupine izvajamo, po želji seveda, mislim prostovoljno se prijavijo. So pri zgodovini in geografiji za enkrat, ker to so predmeti z narodnostnimi vsebinami. Trenutno so samo v tretjem letniku gimnazije. Pač prostovoljna izbira dijaka je, podobno kot je že v osnovni šoli možnost. In oni se potem pretežno učijo zgodovino ali geografijo pretežno v madžarščini ali pretežno v slovenščini. Normativi pa veljajo isti kot za druge skupine torej. Naj bi bilo pet dijakov za skupino, ampak mi naredimo skupino vedno s soglasjem ministrstva tudi če jih je manj. Za enega dijaka pa ne moremo narediti, ne? To je dejstvo, ne? Ker smo že imeli tak primer. En dijak je bil, pa je bil cel 'halo', ker mu tega nismo omogočili.«

Strokovni delavci so izpostavili pomanjkanje dvojezičnih učbenikov in učnih gradiv.

INT1 je povedal, da je z obstojem dvojezičnih učbenikov, učnih gradiv delno zadovoljen, »tudi zato, ker se zadnja leta premika na boljše zaradi prevajanja učbenikov zgodovine v madžarski jezik pa tudi učbenikov geografije. [...] Ogromno pomaga svetovni splet pa za osnovo mogoče kakšni madžarski učbeniki.« Povedal je, da madžarske učbenike »Imamo tukaj v šolski knjižnici večinoma, oziroma če je potrebno (jih kupimo, op. a.), tudi na lastno pest, čeprav je to le kot podporno gradivo, tega se ne daje dijakom.«

INT2: »Ko smo uvajali novi program (na DSŠ Lendava, op. a.) je edino kar sem lahko poklicala kakšne šole na Madžarskem, mogoče poiskala kakšne njihove knjige. Vse sem morala sama pripravljati. Na srednji šoli ni dvojezičnih učbenikov. Dvojezični učbenik imam samo eden. OŠ je malo boljše pokrita. Avtomatsko ko pride ven nov učbenik, mi nismo v koraku s časom, premajhni smo. Jaz učim v mnogih programih in imam samo en dvojezični učbenik za 1. letnik, pa še ta ne ustreza. Preveden je učbenik DZS, ki ga ne uporabljamo. Potrjen je čist drugi učbenik. Jaz moram v svojem prostem času vse to iskati, po madžarski literaturi, po internetu. Noben mi tu ne pomaga.«

INT3: »Na začetku sem precej tudi sama kupila strokovne literature, v šoli je bila vedno možnost, da se je kaj naročilo, ampak imam pa precej tudi lastne strokovne literature. [...] Danes imamo tudi možnosti. Torej mi vsako leto oddamo seznam, kaj potrebujemo za svoje delo in lahko tudi iz Madžarske recimo naročimo madžarsko literaturo. Zdaj imamo tudi že določene učbenike prevedene, sicer ni za vsak letnik in za vsak predmet. Tu sem se tudi izpopolnjevala, ker sem pač prevajala, sem to sprejela in potem si bil prisiljen, da poiščeš res te prave strokovne, primerne izraze. In s tem svoje znanje tudi izpopolnjuješ. [...] V madžarščino je prevedena biologija za prvi letnik gimnazijskega programa, s tem da, v bistvu je ta učbenik precej star in smo letos šli na novi učbenik. Ampak zdaj, če ga kdo potrebuje zaradi izrazov, lahko še ta stari učbenik vzame; prevod. Potem, za drugi letnik imamo tudi v celoti prevedeno in tu se konča. [...] ko se učbenik prvič pojavi v slovenski verziji, mi takoj ne začnemo prevajati. Jaz sem to Celico, ko je že 10 let bila v uporabi, vmes je pa že 5 novih učbenikov za celico izšlo. To je problem. Recimo zdaj, lani je izšel učbenik, ki ga zdaj uporabljamo, če bi jaz to zdaj letos prevedla, potem bi to mogoče še 6-7 let bilo aktualno. Ampak to je pa res bilo že tako zastarelo [...] Nekateri učbeniki so prevedeni, tisto je v redu. Tisto, kar ni prevedeno, v bistvu, kar si oni zapišejo zapiske, samo mogoče je to premalo, če se nekdo želi učiti res v madžarščini, ker čisto vse si niti ne moremo zapisati. Tu je mogoče res en primanjkljaj [...] Imamo še madžarske učbenike, ogromno gradiva zdaj že tudi na spletu najdeš, tako da mislim, da danes ni problem priti do gradiv. Pa tudi kake video vsebine, pa dam recimo, da madžarsko govori pa še vedno lahko dam angleške podnapise, če kdo recimo ne bi razumel dobro slovenskih ne, ker sem nekako nakupovala na Madžarskem.«

INT4: »[...] pri svojem delu uporabljam tudi strokovno literaturo iz Madžarske, ki je za predmete, ki jih učim drugačna kot pri nas. Moramo prav premisliti, kaj bi to bilo, kako bi to v slovenščino prevedla, ali mogoče pri nas je nek izraz za to, na Madžarskem pa ni. Imamo tudi take primere. [...] Dvojezičnih gradiv strokovnih predmetov oziroma programov ni. Lahko povem, da tudi za druge programe, triletno poklicne programe nimamo dvojezičnih gradiv. Gradivo je v slovenščini ali pa še to ne, ker imajo dijaki samo zvezke. In potem si moramo, sami pripraviti gradivo za uro in takrat si oni to zapišejo, ali jaz sestavim delovni list, ker zdaj so se nam začeli vpisovati tudi dijaki iz Kosova, ki pa ne vejo ne slovensko, ne madžarsko, ne kakšni drugi tuji jezik. In da jim je lažje, potem samo v bistvu dopolnijo, pa pišem z velikimi tiskanimi črkami, da lažje preberejo. To je problem zdaj, ne. [...] Veliko si pomagam s Sulinetom, kar se lahko, npr. strokovne izraze. V glavnem najdemo koristne stvari za našo stroko. In potem lahko mogoče del besedila uporabiš ali kakšno sliko ali karkoli, video. Tudi drugih madžarskih spletnih strani se poslužujem. Imamo pa še sicer stare učbenike iz Madžarske, ampak tako kot pri nas vedno se nekaj spreminja. Zdaj smo sicer za leto naročili, pa še niso prišli. Morali bi vsako leto nameniti del sredstev samo za to, da bi imeli neke nove učbenike s strokovnega področja. [...] ker vem, da v gimnaziji prevajajo sproti učbenike, delajo to naši učitelji, medtem ko še pri nas do tega ni prišlo. Mogoče tekom bo, ne? Ko bodo v gimnaziji vse končali, potem bomo mogoče mi na vrsti. Predvidevam, ne.«

INT5: »Imamo, imamo. Tu bi samo omenila, da učbeniki se prevajajo, ampak vedno malo pride z zamikom. Zdaj je izšel že novi učbenik, razumete. In zdaj se že prevaja druga runda učbenikov. V razredu, kjer imam madžarsko skupino, je problem, da oni nimajo dvojezičnih učbenikov. Tisti v prvem in drugem letniku učbenike že imajo. Tisti, ki bi jih pa dejansko rabili, oni pa nimajo. Ker učbeniki so tudi, glejte, preobsežni, mogoče tudi nezanimivi, ker je drobn tisk. Nič ni poudarjeno tak, mislim, ne vem kaj je smisel tega. [...] Včasih je bil Vojetov učbenik tako tanek pa je vse šlo skozi. [...] Mi imamo tudi učbenik za madžarsko zgodovino (izšel je leta 2009, op. a.). Ker imamo v teh programih, geografija in zgodovina, določen fond ur za madžarsko zgodovinopisje. Tam pa imamo dvojezični pouk.«

INT6: »Vsi učbeniki niso prevedeni. Težava je predvsem pri strokovnih predmetih. Tudi v slovenskem jeziku ni vseh učbenikov za strokovne predmete, npr. ekonomski tehnik, kaj šele v madžarskem jeziku. To traja. [...] Saj nekaj si pomagajo (z učbeniki iz Madžarske, op. a.), se pa tudi strokovna terminologija razlikuje, ni ista.«

INT7: »Nimamo dvojezičnih učbenikov, samo delno v gimnazijskem programu, vseh ni, v strokovnih programih pa niti enega. Ja, ja. Madžarska učbenike smo še uporabljali, jih še vedno, ampak ne moraš tega dati dijaku. Oni se učijo madžarščino na dveh oziroma zdaj na treh nivojih.«

Kako je poskrbljeno za jezikovno usposabljanje posameznikov, ki so se na narodnostno mešanem območju priselili in niso bili vključeni v dvojezično izobraževanje in so zaposleni na delovnem mestu, ki predvideva znanje manjšinskega in večinskega jezika?

O tem, da so pogoje za učitelje na dvojezičnih šolah v zadnji spremembi zakonodaje zaostri, je spregovorila INT7: *»Konkretno, do zdaj je bilo tako, da si moral opraviti dvojezično srednjo šolo [...] Zdaj je pa dejansko še, hu, to bi morala iti pogledat. Mislim, da 15. člen. [...] In tu so se stvari malo zaostri, s tem, da zakon je bil sprejet, ni pa spremljajočega pravilnika, ki razlaga zakon. In zdaj so stvari tako malo obtičale.«*

Zanimalo nas je ali šola lahko zaposli učitelja brez znanja madžarskega jezika?

INT7: *»Za eno leto je bilo. Zdaj pa novi zakon omogoča za tri leta. Ja, ampak za vsako leto moraš dati razpis. Potem zaposlimo pač takšnega, ki nima pogojev. Poskušamo nekako zadostiti tem predpisom izvajanja dvojezičnega pouka. Ampak žal primanjkuje kadra, predvsem strokovnega. So veliki problemi s strokovnim kadrom, torej za pouk strokovnih predmetov na področju strojništva, ekonomije, kemije. Zato, ker enostavno ni takih učiteljev. Zdaj tudi ni vseeno po novem zakonu kaj poučuješ? Recimo če poučuješ predmete, kjer so narodnostne vsebine. To so zgodovina, geografija, umetnost, tam so strožji pogoji. Se razlikujejo, ampak pravim, da ni spremljajočega pravilnika, ki določa. [...] Zdaj v roku treh let, če učitelj ne izpolni vseh pogojev in ni drugega, potem mora ministrstvo dati soglasje k temu, da bo lahko dalje v službi.«*

INT6: *»Za učitelja je dovolj, če je obiskoval DSŠ ali če se je učil MJ fakultativno. Ampak, ko mora delati strokovni izpit pa mora opraviti izpit iz madžarščine in slovenščine. Dobili smo dva nova učitelja. Eden je mlad, tukaj je končal šolo madžarske narodnosti, drugi pa je prišel iz podjetja, pri skoraj petdesetih, ampak dobro, oni morajo to strokovno terminologijo osvojiti, sami.«*

6.5.5 Stališča študentov do učenja madžarskega jezika

Namen intervjujev s študenti, ki so vpisani na študij madžarskega jezika oziroma imajo madžarski jezik kot izbirni ali fakultativni predmet je, pridobiti védenje o njihovih motivih za učenje madžarskega jezika, o njihovi lastni oceni jezikovnih zmožnosti v madžarščini, o pomenu madžarskega jezika za njihovo nadaljnjo izobraževalno in poklicno pot ter o njihovih pogledih na uresničevanje institucionalne dvojezičnosti na narodnostno mešanem območju, če izhajajo od tam.

Tabela 72: Povzetek 9 pisnih anket s študenti Univerze Maribor, ki se učijo madžarski jezik.

Št.	Starost	Kraj bivanja	Kulturna tradicija družine	Jezik v družini	Prvi jezik	Raba jezika zunaj družine na nmo	Zadovoljstvo z DOŠ, DSŠ	Raven učenja MJ	DŠ prednost ali obremenitev	Jezikovno znanje učiteljev	Raba jezika v šoli, izven pouka
1.	23 let	narodnostno mešano območje v Prekmurju	večinoma madžarska	večinoma madžarski	madžarščina	odvisno od situacije; pri urejanju uradnih zadev raje uporabljam slovenščino	povsem zadovoljen	DOŠ: MJ1 DSŠ: MJ1	prednost; več možnosti za zaposlitev	v večini primerov je znanje primerno, obstajajo izjeme, ki mečejo slabo luč na celotni kolektiv	odvisno od sogovorcev
2.	21 let	narodnostno mešano območje v Prekmurju	slovenska in madžarska	slovenščina in madžarščina	slovenščina	Slo; odvisno od družbe, tudi madžarščina	pouk je dobro organiziran; učenci dobijo dovolj osnov	MJ2	za nekatere je prednost; za tiste, ki prihajajo iz slovensko govorečih družin je mad. breme.	imajo dovolj znanja	odvisno od sogovorcev
3.	25 let	narodnostno mešano območje v Prekmurju	Brez madžarske kulturne tradicije	slovenščina	slovenščina	madžarščina	DOŠ – zelo koristno DSŠ – pri mad. so bili skupaj dijaki z znanjem MJ in dijaki brez znanja MJ, pouk se je prilagajal tistim s slabšim znanjem	DOŠ: MJ2 DSŠ: MJ2	prednost	kvalitetno	MJ večinoma samo pri pouku madžarščine

Št.	Starost	Kraj bivanja	Kulturna tradicija družine	Jezik v družini	Prvi jezik	Raba jezika zunaj družine na nmo	Zadovoljstvo s DOŠ, DSŠ	Raven učenja MJ	DŠ prednost ali obremenitev	Jezikovno znanje učiteljev	Raba jezika v šoli, izven pouka
4.	21 let	narodnostno mešano območje v Prekmurju	slovenska in madžarska	slovenščina in madžarščina	slovenščina	slovenščina	pripomba na tretjo triado DOŠ in DSŠ: pouk ne poteka pri vseh predmetih v obeh jezikih. Običajno samo naslov v mad. Nekateri učitelji nimajo ustreznega znanja MJ.	Od 1. r. do 5. r. DOŠ: MJ2; od 6. r. do 2. l. DSŠ: MJ1 in 3.,4. l. DSŠ: MJ2	prednost	nekateri učitelji imajo ustrezno znanje MJ; veliko učiteljev bi moralo znanje MJ nadgraditi	odvisno od sogovorcev
5.	20 let	narodnostno mešano območje v Prekmurju	slovenska	večinoma madžarsko	madžarščina	slovenščina	zelo dobro izveden dvojezičen pouk	MJ1	za večino je prednost; vedno so tudi takšni, ki menijo da je dvojezičnost obremenitev	večina učiteljev tekoče govori MJ; le nekateri imajo samo osnove MJ	odvisno od situacije in sogovornika
6.	23 let	narodnostno mešano območje v Prekmurju	slovenska	madžarsko	madžarščina	na uradnih mestih: slovenski jezik; s prijatelji in znanci, ki govorijo mad. se pogovarjam v madžarščini	Z DOŠ zadovoljen; SŠ sem obiskoval enojezično; - prepogosto so se osredotočali le na slovenščino	DOŠ: MJ1	prednost	pogosto pomanjkljiva ali neprisotna	odvisno od situacije in sogovornika

Št.	Starost	Kraj bivanja	Kulturna tradicija družine	Jezik v družini	Prvi jezik	Raba jezika zunaj družine na nmo	Zadovoljstvo s DOŠ, DSŠ	Raven učenja MJ	DŠ prednost ali obremenitev	Jezikovno znanje učiteljev	Raba jezika v šoli, izven pouka
7.	20 let	narodnostno mešano območje v Prekmurju	V širši družini so nekateri sorodniki Madžari	madžarščina	madžarščina	Na uradnih mestih: slovenščina; s prijatelji in sorodniki v madžarščini	Lahko bi bilo boljše; zlasti znanje MJ pri učiteljih; precej sprememb v zadnjih letih v DOŠ (jezikovne skupine, dva učitelja, itd.)	DOŠ: MJ1 SŠ: MJ1	dodana vrednost	večinoma sprejemljivo govorijo MJ; so posamezniki, ki zaradi pomanjkljivega znanja MJ nočejo govoriti	Odvisno od sogovorca, oba jezika se uporablja enakomerno
8.	20 let	narodnostno mešano območje v Prekmurju	slovenska	večinoma slovensko, občasno madžarsko	slovenščina	slovenščina	Organizacija dvojezičnega pouka je ustrezna,	DOŠ: MJ2 SŠ: MJ2	Večinoma prednost; MJ postaja obremenitev dijakov iz enojezičnih šol	večina učiteljev zna MJ (vsaj osnove)	Odvisno od sogovorca,
9.	23 let	narodnostno mešano območje v Prekmurju	madžarska	madžarsko	madžarščina	večinoma madžarsko	DOŠ – zelo zadovoljna; DSŠ – manj zadovoljna -> vsi učitelji ne govorijo tekoče MJ (med uro so govorili samo slovensko)	DOŠ: MJ1 DSŠ: MJ1	definitivno prednost	DOŠ – zelo dobro, večina učiteljev zna MJ; DSŠ – malo manj dobro; vi ne znajo MJ	Odvisno od sogovorca; jaz sem vedno govorila v MJ

Št.	Učbeniki v DŠ	Dosežena izobrazba	Študij	Motiv za učenje mad. jezika	Karierni načrti	Ocena znanja jezikov	Kje in kako ste se do sedaj še učili MJ
1.	ustrezni	SŠ - gimnazija	madžarščina in geografija FF UM	MJ me zanima; potencial za zaposlitev	zaposlitev v Prekmurju, zaradi znanja mad. in slo. Jezika.	1. madžarščina 2. slovenščina 3. angleščina 4. nemščina	DOŠ, DSŠ
2.	ustrezni	SŠ - gimnazija	PEF UM, razredni pouk	dodatne ECTS točke in opravljeni izpiti, ki jih potrebujem za zaposlitev	zaposlitev na DOŠ	1. slovenščina 2. madžarščina 3. angleščina 4. nemščina	doma in v šoli
3.	ustrezni	univerzitetna 1. stopnja	sociologija in pedagogika	MJ je nujno potreben za opravljanje pedagoškega dela	zaposlitev v Prekmurju	1. slovenščina 2. angleščina 3. madžarščina	DOŠ, DSŠ, fakulteta
4.	ustrezni	SŠ - gimnazija	PEF UM, razredni pouk	nadgraditev znanja MJ in zaradi zaposlitve na DŠ	zaposlitev v Prekmurju; mogoče izobraževanje v tujini	1. slovenščina 2. madžarščina 3. hrvaščina 4. angleščina 5. nemščina	gledališka skupina
5.	ustrezni	SŠ (splošna matura)	PEF UM, razredni pouk	obogatitev besednega zaklada, pravopis ...	zaposlitev v Prekmurju	1. madžarščina (5) 2. slovenščina (5) 3. angleščina (4) 4. španščina (3)	Vrtec, DOŠ, SŠ

Št.	Učbeniki v DŠ	Dosežena izobrazba	Študij	Motiv za učenje mad. jezika	Karierni načrti	Ocena znanja jezikov	Kje in kako ste se do sedaj še učili MJ
6.	ustrezni (DOŠ)	univerzitetna 1. stopnja (vzgoja predšolskih otrok)	FF UM, pedagogika	zaposlitev na dvojezičnem območju	zaposlitev v Prekmurju	1. slovenščina 2. madžarščina (na pogovorni ravni)	DOŠ, SŠ – fakultativno, PEF UM, 3. l. dipl. (lektorsko) PEF UM, 1. l; mag. (lektorsko)
7.	DOŠ zelo dobri dvojezični učbeniki, DZ; v SŠ pri večini predmetov le slovenske učbenike	gimnazija	psihologija	razvijanje znanja MJ, za lažje sporazumevanje na področju mojega poklica	z veseljem bi delala v Prekmurju, ali kje drugje v Sloveniji	1. madžarščina 2. slovenščina 3. angleščina 4. nemščina	DOŠ, DSS, fakulteta – lektorske ure madžarščine
8.	ustrezni (DOŠ)	gimnazija	PEF UM, razredni pouk	izboljšanje MJ, prav mi bo prišlo pozneje v službi	zaposlitev v Lendavi, ali kje drugje v Prekmurju	1. slovenščina (5) 2. madžarščina (4) 3. angleščina (3) 4. španščina (3) 5. nemščina (2)	DOŠ, SŠ
9.	Niso bili vsi učbeniki prevedeni v MJ; nekateri učitelji so nam prevajali kot dodatno gradivo v MJ	Diplomirana učiteljica razrednega pouka	PEF UM, razredni pouk (mag.)	izboljšujem znanje MJ, širim besedni zaklad, tedensko enkrat v predavalnici, kjer lahko govorim MJ	zaposlitev v Prekmurju, na dvojezični OŠ	1. madžarščina 2. slovenščina 3. angleščina 4. španščina 5. nemščina	Doma, OŠ, SŠ, fakulteta

Tabela 72: Povzetek 4 intervjujev in 3 pisnih anket s študenti Univerze v Ljubljani, ki se učijo madžarski jezik.⁹⁰

	Starost	Kraj bivanja	Kulturna tradicija družine	Jezik v družini	Prvi jezik	Raba jezika zunaj družine na nmo	Zadovoljstvo s DOŠ, DSŠ	Raven učenja MJ	DŠ prednost ali obremenitev	Jezikovno znanje učiteljev	Raba jezika v šoli, izven pouka
1.	23 let	zunaj narodnostno mešanega območja	slovenska	slovenščina	slovenščina	/	/	/	/	/	/
2.	22 let	zunaj narodnostno mešanega območja	slovenska	slovenščina	slovenščina	/	/	/	/	/	/
3.	23 let	Italija	slovensko-italijanska	slovenščina	slovenščina	/	/	/	/	/	/
4.	25 let	zunaj narodnostno mešanega območja	slovenska	slovenščina	Slovenščina	/	/	/	/	/	/
5.	23 let	narodnostno mešano območje Prekmurje	madžarska	madžarščina	madžarščina	madžarsko	primerno	MJ1	prednost	Odvisno od učitelja, v povprečju zadovoljivo	Odvisno od sogovorca
6.	23 let	narodnostno mešano območje Prekmurje	Slovensko-madžarska	madžarščina	madžarščina	Madžarščina, slovenščina	zadovoljna sem	MJ1	definitivno prednost	dobro	Odvisno od posameznika v
7.	29 let	narodnostno mešano območje Prekmurje	/	madžarščina	madžarščina	slovenščina	Pri večini predmetov je bilo madžarščine malo.	MJ1	prednost	dobro	Odvisno od sogovorca

⁹⁰ Intervjuje je izvedel Miha Sušnik, v okviru delovne prakse na Inštitut za narodnostna vprašanja.

	Učbeniki v DŠ	Dosežena izobrazba	Študij	Motiv za učenje mad. jezika	Karierni načrti	Znanje MJ poveča možnosti za zaposlitev	Ocena znanja jezikov	Kje in kako ste se do sedaj še učili MJ
1.	/	gimnazija	splošno jezikoslovje FF UL in teologijo Teološka fakulteta UL	<p>motiv izvorno čisto jezikoslovni; MJ se mi je zdel zanimiv, nekaj novega. Nikoli se nisem učil jezika, ki bi deloval po tem principu. Hotel sem videti, kako deluje slovnica, kako delujejo jeziki izven tega indoevropskega področja. Kakšnih drugih motivov najprej sploh nisem imel. Potem sem pa nekaj časa preživel na Madžarskem, zelo malo sicer, samo 14 dni, na poletni šoli. Ampak takrat sem videl, kako dobro bi bilo se znati v tem jeziku izražati. To je neka nova dimenzija. Tako da ja, iz čisto lingvističnih motivov, v bolj družabne. ...</p> <p>Jaz sem najprej razmišljal o arabščini, ampak sem potem izvedel, da so lektorat zaprli, mislim da ravno leto prej. Potem sem imel pa na izbiro še korejščino, kitajščino in madžarščino. In sem se pač odločil za MJ, ker se mi je zdela malo bolj realistična izbira, ker je Madžarska sosedna država in se mi je zdelo, da bom dejansko, mogoče ta jezik tudi uporabljal, bolj kot tiste azijske jezike.</p>	<p>Na splošno, o kariernih načrtih nimam še nič konkretnega. Jaz bom najprej končal prvo stopnjo, potem bom šel drugo stopnjo. Medtem si bom probal oblikovati čim več vez in poznanstev. Je pa tako, da mislim, da bom imel več možnosti za kariero kot teolog, znotraj kakšnih katoliških inštitucij kot pa v jezikoslovju.</p>	Mislim da ja.	<ol style="list-style-type: none"> 1. slovenščina 2. angleščina 3. nemščina 4. madžarščina 	<p>fakulteta, 1. letnik. Potem v 2. letniku se nisem učil na fakulteti, ampak sem šel poleti na poletno šolo na Madžarskem in zdaj v 3. letniku se spet učim na fakulteti.</p> <p>***</p> <p>Na splošnem jezikoslovju sta obvezna 2 semestra neindoevropskega jezika v 1. letniku (do pred kratkim je bil obvezen samo eden). To pokrije dva izmed šestih predmetov (torej, nivojev) lektorata. Če študent želi, se lahko na madžarščino naprej vpisuje preko izbirnih predmetov, lahko se pa odloči, da po dveh semestrih zaključi z učenjem neindoevropskega jezika.</p>

	Učbeniki v DŠ	Dosežena izobrazba	Študij	Motiv za učenje mad. jezika	Karierni načrti	Znanje MJ poveča možnosti za zaposlitev	Ocena znanja jezikov	Kje in kako ste se do sedaj še učili MJ
2.	/	gimnazija	umetnostno zgodovino in anglistiko, dvopredmetno, UL	Ja, jaz lahko povem, da MJ nimam niti kot izbirni predmet, se pravi sploh nisem vpisana, ampak jo samo obiskujem, mi je profesor dovolil. Gre se za to, da imam zelo rada jezike, zelo me fascinirajo in madžarščina je prvi neindoevropski jezik, ki sem se ga učila, v glavnem čisto princip, kako deluje jezik, mi je zanimiv in zaradi tega sem se odločila. Se pravi, rada bi tudi še raziskovala na tem področju – ukvarjam se tudi s slovanskimi jeziki, predvsem s slovaščino, in ker sta imela jezika zelo velik vpliv drug na drugega, mi veliko pomeni, da se učim tudi madžarščino zraven.	Primarno bi šla študirat pedagogiko na magistrski stopnji, se pravi za učiteljico angleščine in umetnostne zgodovine. Sicer se usposabljam hkrati tudi za prevajanje. Imam v bistvu več različnih področij, v katere se usmerjam, tako da bomo videli glede možnosti. ... Imam celo skupino prijateljev v Budimpešti, ki bi mi pomagali, če bi kaj takega našla (zaposlitev v Prekmurju ali na Madžarskem, op.a.) , tako da sem v bistvu že tudi za magistrski študij sama gledala v Budimpešti, če bi mogoče šla naprej študirat. Tako da ja, obstaja ta možnost.	Definitivno, v tem primeru, ja	1. slovenščina – materni jezik. 2. Angleščina – nekje med C1 in C2, 3. Slovaščina – recimo C1. 4. Nemščina med B1, B2. 5. češčina, med B1, B2. 6. madžarščina zdaj, mogoče bom počasi do A2 prišla.	MJ se uči približno 6 mesecev na fakulteti

	Učbeniki v DŠ	Dosežena izobrazba	Študij	Motiv za učenje MJ jezika	Karierni načrti	Znanje MJ poveča možnosti za zaposlitev	Ocena znanja jezikov	Kje in kako ste se do sedaj še učili MJ
3.	/	Turistična srednja šola	Jezikoslovje pa južnoslovske jezike. Splošno jezikoslovje, F UL	na začetku sploh si nisem predstavljal, da bom študiral madžarščino. Vedel sem, da je treba študirat en, ta, neindoevropski jezik, in sem bolj razmišljal na kitajščino, samo potem sem se pa, mislim, sem imel idejo in pač, šel na madžarščino, tako. Enkrat, ko sem bil tukaj in dejansko videl konkretno kaj je, kdo, kje in take stvari, pač sem, mislim, sem raje izbral madžarščino. ... Mislim, tako, razumel sem malo, da mi je bila madžarščina malo bolj uporabna, recimo, ne	Točno ne bi znal odgovoriti. Mislim, upam, da bom lahko delal samostojno, pač nekaj prevajal ali pa delal kakorkoli že vezano na sociolingvistiko, tudi zaradi tega, ker sem iz dvojezičnega področja, in se mi zdi, da bi lahko bil koristna oseba, ki dela recimo v Gorici v Italiji, kjer smo Slovenci. Bi se zaposlil v Prekmurju, ali na Madžarskem? Ja, ja, mislim, bi, dejansko bi poskusil.	Mislim, da ja, ker se mi zdi, da je en jezik, ki ga ne govori veliko ljudi ... ni nekaj preveč prevajalcev, ali pa tolmačev in takih stvari, tako da ja, mislim, da razširi možnosti za zaposlitev.	<ol style="list-style-type: none"> 1. slovenščina in italijanščina 2. angleščina 3. srbsščina 4. makedonščina 5. madžarščina 	Samo na fakulteti; vse štiri semestre sem jaz madžarščino izbral, kot izbirni predmet
4.	/	Srednja šola	Primerjalno in splošno jezikoslovje, FF UL	V 1. letniku splošnega jezikoslovja je bila obvezna izbira enega neindoevropskega jezika in na voljo sta bili kitajščina in madžarščina. Odločil sem se za madžarščino. ... Po eni strani zato, ker je bilo bolj preprosto iz upravnega vidika, ker se vse izvaja na istem oddelku, in zato ker kljub temu, da je Madžarska sosednja država Slovenije, malo vemo o jeziku in kulturi, torej tudi iz tega vidika.	Dokončanje 1. stopnje, verjetno nadaljevanje na magisteriju na splošnem in primerjalnem jezikoslovju, potem pa najverjetneje nekje v akademskem krogu, pač, zaposlitev. Bi se zaposlil v Prekmurju, ali na Madžarskem? Lahko si predstavljam, da bi bilo na Madžarskem, ne pa nujno v Prekmurju.	Definitivno, zato ker se mi zdi, da je zelo malo ljudi v Sloveniji, ki imajo zadostno znanje madžarščine, da lahko funkcionirajo v madžarskem jeziku enako dobro kot lahko večina funkcionira v angleščini.	<ol style="list-style-type: none"> 1. slovenščina 2. angleščina, bi rekel C1 ... 3. madžarščina A2. 4. francoščina, pasivno znanje. 5. čisto malo nemščine in italijanščine 	Na lektoratu, na fakulteti ... 1 mesec sem bil na poletni šoli v Budimpešti na ELTE univerzi ... Načrtujem nadaljevanje lektorata, pa še kakšno poletno šolo ali izmenjavo na Madžarskem, zato da se naučim tekoče govoriti, uporabljati jezik.

	Učbeniki v DŠ	Dosežena izobrazba	Študij	Motiv za učenje MJ jezika	Karierni načrti	Znanje MJ poveča možnosti za zaposlitev	Ocena znanja jezikov	Kje in kako ste se do sedaj še učili MJ
5.	Literatura je bila vedno na voljo	Univerzitetna diploma	Ekonomska fakulteta, UL	Ni motivov, madžarščino se učim fakultativno.	Zaposlitev v Lj, zaradi izbrane profesije.	da	1. Madžarščina, 2. Slovenščina, 3. Angleščina, 4. Nemščina	
6.	Da, ustrezno	Univerzitetna diploma	Arheologija, FF UL	Rada hodim na pouk madžarščine, rada se učim.	Zaposlitev v Prekmurju.	da	1. madžarščina, 2. slovenščina, 3. španščina, 4. hrvaščina, 5. angleščina	DOŠ: MJ1 DŠŠ: MJ1
7.	Učbeniki so bili v slovenščini	2. bolonjska stopnja	Biologijo na Biotehniški fakulteti, UL	Ohranjanje znanja.	Ne vem	možno	1. Madžarščina, 2. angleščina, 3. slovenščina, 4. nemščina	V šoli, lektorat

7. Iskanje odgovorov na zastavljena raziskovalna vprašanja

7.1 Ali izobraževalna vertikalna zagotavlja ustrezno jezikovno usposobljen kader za potrebe narodnostno mešanem območju v Prekmurju?

Stopnja znanja posameznega jezika je tudi po rezultatih drugih raziskav⁹¹ zelo pomembna spremenljivka, ki vpliva na uresničevanje individualne in institucionalne dvojezičnosti na narodnostno mešanem območju (Novak Lukanovič in Mulec 2014, 98–99).

Na narodnostno mešanem območju Prekmurja je zagotovljena vzgojno-izobraževalna vertikalna vrtec – osnovna šola – srednja šola. Zunaj narodnostno mešanega območja je mogoče nadaljevati z učenjem madžarskega jezika na univerzitetni ravni. Ravno tako je zunaj narodnostno mešanega območja omogočeno – pod določenimi pogoji – učenje madžarskega jezika na ravni osnovne šole (kot interesna dejavnost) in srednje šole (kot fakultativni predmet). Interes za učenje madžarskega jezika zunaj narodnostno mešanega območja je med učenci osnovnih šol zelo majhen, večji je interes za učenje madžarskega jezika med dijaki srednjih šol.

Spomniti velja, da poglobitveni namen dvojezičnega šolskega modela ni doseganje uravnotežene dvojezičnosti, temveč doseganje dvojezičnosti z dominanco materinščine; materni jezik je v izobraževalnem procesu pomembnejši tako s stališča komunikativne kot kognitivne funkcije. Učenci vstopajo v dvojezične šole z zelo različnim znanjem jezikov. Zaradi tega obstajajo možnosti oziroma prilagoditve za učence, ki pridejo iz enojezičnega slovenskega okolja in se vključijo v dvojezično šolo brez znanja manjšinskega jezika, za učence, ki pridejo iz tujine brez znanja ali slovenskega ali madžarskega jezika ali brez znanja obeh jezikov, in tudi za učence, ki pridejo v šolo uravnoteženo dvojezični in se lahko opismenjujejo hkrati v slovenščini in madžarščini. Kljub vsem prilagoditvam in možnostim je po končanem šolanju doseženo znanje jezikov, slovenskega in madžarskega, med učenci različno.

Na vprašanje, ali izobraževalna vertikalna zagotavlja ustrezno usposobljen kader za potrebe narodnostno mešanega območja različni sogovorniki odgovarjajo različno.⁹²

⁹¹ Naj omenimo raziskavo »Etnična identiteta in medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru« v različnih časovnih obdobjih, in sicer v Lendavi leta 1991, 1994 in 1996 ter v Slovenski Istri leta 1994 in 1996, nosilka Albina Nečak – Lúk ter raziskavo »Percepcija jezikovne in kulturne raznolikosti v obmejnih mestih«, nosilka Sonja Novak Lukanovič, CRP, 2004–2006 (Novak Lukanovič in Mulec 2014, 99).

⁹² V raziskavi Etnična identiteta in medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru izvedeni leta 1997, med nosilci javnega mnenja v Lendavi, so anketiranci izpostavili, da imajo učenci dvojezičnih šol naslednje prednosti: znanje dveh jezikov, večje možnosti za zaposlitev na narodnostno mešanem območju, vzgoja v duhu spoštovanja in tolerance različnosti, možnost nadaljevanja izobraževanja v Sloveniji ali na Madžarskem. Kot slabosti dvojezične šole so navedli: če oba jezika v šoli nista enakovredna, lahko to povzroči identitetne probleme; zaradi dominacije slovenščine, so madžarski jezika, zgodovina in kultura nekoliko zapostavljeni; učitelji nimajo zadostnega znanja slovenskega in madžarskega jezika; slovenski otroci se ne naučijo madžarskega jezika tako dobro kot se madžarski otroci naučijo slovenskega; otroci se ne naučijo slovenskega in madžarskega jezika tako dobro kot bi se ju naučili v enojezični šoli, njihovo besedišče je revno v obeh jezikih; otroci mešajo slovenski in madžarski jezik; dvojezična šola predstavlja dodatno obremenitev za učence; dvojezično poučevanje nejezikovnih predmetov je časovno zamudno in gre na račun kakovosti vsebine (Novak Lukanovič 2000).

Predstavniki madžarske skupnosti že vrsto let opozarjajo na pomanjkljivosti dvojezičnega izobraževanja, ki vplivajo na nižjo kakovost tega modela. In sicer menijo, da:

- učitelji niso deležni usposabljanj za dvojezično izobraževanje;
- vsi učitelji nimajo ustreznega znanja slovenskega in madžarskega jezika za kakovostno dvojezično poučevanje (zlasti za poučevanje strokovnih predmetov);
- še vedno niso zagotovljeni vsi prevodi učbenikov oziroma še vedno ni dvojezičnih učbenikov za vse predmete – to velja zlasti za dvojezično srednjo šolo;
- učenci, ki se učijo madžarščino kot jezik okolja (MJ2) naj ne bi dosegali dovolj visokih standardov znanja jezika.⁹³

Kako so znanje posameznih jezikov ocenili dijaki. Pri samoocenjevanju znanja jezikov so se pokazale, razlike v ocenah med dijaki, glede na njihov materni jezik in glede na raven učenja jezika. Samoocena znanja jezikov je pokazala, da so dijaki najbolje ocenili znanje slovenskega jezika, sledi angleščina, na tretjem mestu je madžarski jezik in na četrtem mestu je pristala nemščina. Dejstvo, da so dijaki znanje tujega jezika (angleščine) ocenili bolje kot znanje madžarskega jezika je vredno pozornosti.

Obstajajo pa razlike pri ocenah znanja jezika med dijaki glede na njihov materni jezik. Dijaki s slovenskim maternim jezikom so najbolje ocenili znanje slovenskega jezika, sledi znanje angleškega jezika, na tretjem mestu sta se znašla madžarski in nemški jezik, ki so oba ocenili kot enako dobro. Dijaki z madžarskim maternim jezikom so najbolje ocenili znanje madžarskega jezika, sledi znanje slovenskega jezika, na tretjem mestu je znanje angleškega jezika in na četrtem mestu je znanje nemškega jezika. Dijaki z dvema maternima jezikoma (slovenščino in madžarščino) so najbolje ocenili znanje slovenščine, z majhno razliko so na drugo mesto so postavili madžarščino, sledita angleščina in nemščina.

Pri ocenjevanju znanja madžarskega jezika seveda ni vseeno, na kateri ravni se ga dijaki učijo. Najbolje so znanje madžarskega jezika ocenili dijaki, ki se ga učijo kot materinščino – MJ1, sledijo dijaki, ki se učijo madžarščino fakultativno, na tretjem mestu so pristali dijaki, ki se madžarščino učijo kot jezik okolja (MJ2/1), najslabše pa so znanje madžarskega jezika ocenili dijaki, ki se učijo madžarščino na začetnem nivoju (MJ2/2).

Študentje vključeni v raziskavo, ki so obiskovali dvojezično šolo, so bili v približno enakih deležih zadovoljni in nezadovoljni z ustreznostjo oziroma kakovostjo dvojezičnega pouka. Tisti, ki so bili nezadovoljni, so menili, da je zlasti v srednji šoli in zadnji triadi osnovne šole madžarskega jezika pri pouku premalo in to predvsem zaradi učiteljev, ki nimajo dovolj dobrega znanja madžarščine.

Med starši je nekaj več kot polovica vseh anketiranih menila, da je sedanja oblika dvojezičnega šolstva ustrezna in kakovostna. Dokaj visok delež staršev (23 %) se ni znal opredeliti do tega vprašanja in so odgovorili z »ne vem«. Pri čemer zlasti starši z dvema (madžarskim in slovenskim) maternima jezikoma podprli sedanjo obliko dvojezičnega šolstva. Medtem ko med starši z madžarskim maternim jezikom in starši s slovenskim maternim jezikom ni zelo velikih razlik v deležu

⁹³ Pri analizi rezultatov Nacionalnega preverjanja znanja (NPZ) iz madžarščine se kaže, da imajo zaradi omejene rabe madžarskega knjižnega jezika pri ostalih predmetih (predvsem v višjih razredih) in zunaj šole nekateri učenci težave z branjem besedil in skromnejšim besediščem. Madžarščina kot drugi jezik (MJ2) je edini predmet v zadnjem vzgojno-izobraževalnem obdobju v DOŠ, ki se na NPZ nikoli ne preverja, čeprav bi bilo koristno, da bi imeli objektivno sliko doseganja standardov veljavnega učnega načrta (Pisnjak 2019).

tisti, ki menijo da je sedanja oblika dvojezičnega šolstva ustrezna. Starši, ki so menili, da je dvojezična šola ustrezna in kakovostna so to utemeljili predvsem s stališčem, da se otroci naučijo več jezikov, da dvojezičnost prispeva k otrokovemu razvoju ter da tak šolski model ustreza večjezičnemu območju saj je prilagojen učencem z različnim nivojem znanja posameznih jezikov. Starši, ki so menili, da obstoječa oblika dvojezičnega šolstva ni ustrezna pa so na eni strani poudarili, da so otroci preveč obremenjeni in v slabšem položaju v primerjavi z učenci enojezičnih šol in da bi moralo biti učenje madžarskega jezika izbirno, na drugi strani pa o nekateri starši menili, da je v šoli premalo rabe in pouka v madžarskem jeziku, da ni dvojezičnih učbenikov, itd.

Kljub temu, da je več kot polovica anketiranih staršev (55,6 %) odgovorila, da je obstoječa oblika dvojezične šole ustrezna in kakovostna, je na vprašanje, kako naj bi bilo urejeno učenje madžarskega jezika v šoli, kar 65,3 % staršev odgovorilo, da naj se madžarski jezik obvezno učijo samo otroci madžarske narodnosti, Slovenci le, če bi si to želeli.

Pri večini mladih se učenje madžarskega jezika konča s srednjo šolo.

Nadaljevanje izobraževanja in študij madžarskega jezika in književnosti je v Sloveniji mogoč le na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru. Dvopredmetni študijski program (prve in druge stopnje) Madžarski jezik s književnostjo je zasnovan tako, da odraža zaposlitvene potrebe izobraževalnih, raziskovalnih, pedagoških, andragoških in drugih ustanov s področja madžarskega jezika, madžarske književnosti, predvsem pa didaktike madžarskega jezika in književnosti, obenem pa omogoča tudi zaposlitev na drugih gospodarskih in negospodarskih področjih. Študijski program Madžarski jezik s književnostjo diplomantom omogoča pridobitev tako specifičnih strokovnih kompetenc na področju madžarskega jezika ter literature in kulture madžarskega govornega prostora kot tudi izbranih splošnih kompetenc, s čimer jih usposablja za opravljanje dejavnosti v vzgojno-izobraževalnih ustanovah. Diplomanti programa so usposobljeni za sodelovanje v izobraževalnih, raziskovalnih in pedagoških procesih v (dvojezičnih) osnovno-, srednje- in visokošolskih ustanovah, za raziskovanje v raziskovalnih inštitutih, za pripravljanje najrazličnejših programov, svetovanje in vodenje v različnih ustanovah, kot so npr. knjižnice, založbe, mediji, različni organi izvršilne oblasti. Pedagoškim delavcem na dvojezičnih srednjih in osnovnih šolah pa prinaša nova, aktualna znanja, s čimer jim povečuje možnosti delovanja kot vodij npr. študijskih skupin.

Podatki pa kažejo, da je diplomantov študijskega programa Madžarski jezik in književnost (FF UM) zelo malo, nekaj več je študentov, ki so si izbrali madžarščino kot dodatni predmet.

Strokovni delavci dvojezične srednje šole, s katerimi smo izvedli intervju so večinoma menili, da vertikala vrtec-osnovna šola-srednja šola omogoča učencem, da si na koncu pridobijo solidno znanje madžarskega jezika. Zlasti to velja za učence, ki se učijo madžarščino kot materni jezik (MJ1). Pri čemer pa izpostavljajo kot napačno ravnanje nekaterih staršev, ki svoje otroke vpisujejo k madžarščini 2, čeprav bi glede na jezik družine pravzaprav sodili k madžarščini 1.⁹⁴ Poudarjajo še, da je v veliki meri uspešnost učenja jezika odvisna od posameznika (njegove družine) oziroma njegove motivacije. Izpostavljeno je bilo, da bi študentje različnih fakultet morali imeti možnost učenja madžarskega jezika kot izbirnega predmeta, ne le kot dodatno študijsko obveznost. Velik del

⁹⁴ Rezultati strokovno razvojen naloge Pomen dvojezične šole za ohranjanje vitalnosti madžarske narodne skupnosti (2018) in Poročila Spremljanje pouka v dvojezičnih osnovnih šolah na narodnostno mešanem območju Prekmurja (Gomivnik Thuma, Milekšič, Pisman, Kumer in László 2010) so pokazali, je na ravni dvojezičnih osnovnih šol v skupinah MJ2 med 17 in 25 % učencev, ki bi dejansko lahko bili vključeni v skupine MJ1.

strokovnih delavcev na dvojezični šoli, s katerimi smo se pogovarjali ni končal dvojezične srednje šole, so se pa na ravni srednje šole učili madžarščino fakultativno. Mnogi med njimi so imeli tudi lektorske ure madžarskega jezika na fakulteti. Svoje znanje madžarskega jezika večinoma ocenjujejo kot srednje dobro.

Dvojezične šole zagotavljajo možnost, da se prebivalci narodnostno mešanega območja dobro naučijo slovenski in madžarski jezik. Na žalost veliko preveč posameznikov konča z učenjem madžarskega jezika z osnovno oziroma srednjo šolo. Premalo študentov nadaljuje z učenjem madžarskega jezika (vsaj kot izbirni predmet) na fakulteti. Zaradi tega bi morali delodajalci v javnem sektorju zagotavljati usposabljanja v okviru katerih bi zaposleni lahko pridobivali ali nadgrajevali strokovno terminologijo.

7.2 Kakšni so motivi oziroma razlogi študentov za učenje madžarskega jezika na dodiplomskem in podiplomskem študijskem programu?

Vsi študentje Univerze v Mariboru, ki so izpolnili anketo, prihajajo iz narodnostno mešanega območja, med njimi jih je 5 navedlo madžarščino kot materni jezik, 4 pa so kot materni jezik navedli slovenščino.

Šest študentov je vpisanih na 1. stopnjo in trije na 2. stopnjo študija.

Med študenti prve stopnje, samo 1 študent študira madžarski jezik in književnost v kombinaciji z geografijo. Štirje študenti študirajo razredni pouk PEF UM in en študira psihologijo.

Trije študentje druge stopnje študija, pa študirajo dvopredmetno sociologijo in pedagogiko, pedagogiko in razredni pouk.

Študentje, ki ne študirajo Madžarski jezik in književnost praviloma kot dodatni predmet – od študijskega leta 2017/2018 – poslušajo tudi ponujene predmete na Oddelku za madžarski jezik in književnost. Vsi študenti navajajo, da bodo z znanjem madžarskega jezika imeli večje možnosti za zaposlitev. Študentje razrednega pouka in predšolske vzgoje na Pedagoški fakulteti pa se madžarščino učijo zato, ker je to pogoj za zaposlitev na delovnem mestu v šolstvu, na narodnostno mešanem območju. Študenti v svoji prošnji Komisiji za študijske zadeve PEF UM, za odobritev dodatnih predmetov navedejo med drugim naslednje: »Z opravljenimi obveznostmi pri tem predmetu bom pridobil/a, razširil/a in poglobil/a znanja in kompetence za poučevanje v madžarskem jeziku, kar mi bo po zaključene študiju omogočilo kandidirati za zaposlitev na dvojezičnih šolah. Pridobljeno število ECTS opravljenega predmeta, ki je akreditirano v študijskem programu Madžarski jezik in književnost, želim imeti vpisano v evidenco svojih opravljenih študijskih obveznosti v sistemu AIPS in kasneje v priložo k diplomi. Moj želeni izbrani predmet je bil s strani FF UM ponujen v medfakultetno izbirnost na Univerzi v Mariboru 2019/2020, vendar ga v času vpisovanja nisem mogel izbrati, ker mi tega sistem AIPS ni omogočil.«

Madžarski jezik kot dodatni predmet se učijo predvsem študentje pedagoških smeri oziroma študentje, ki bodo verjetno zaposleni na področju izobraževanja, čeprav je dvojezično poslovanje predvideno za celotni javnem sektorju, ne samo za izobraževanje.

Študentje, ki se madžarščino učijo na lektoratu Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani imajo nekoliko drugačne motive za učenje madžarskega jezika. Trije prihajajo iz narodnostno mešanega območja in se madžarščino učijo zato, ker želijo nadgraditi svoje znanje. Študentje splošnega jezikoslovja (3) pa imajo v 1. letniku obvezno izbiro enega neindoevropskega jezika in so si tako izbrali madžarski jezik. Ena študentka pa obiskuje madžarski jezik iz radovednosti in želje po znanju.

7.3 Ali je znanje madžarskega jezika razumljeno kot prednost posameznika, ki mu omogoča zaposlitev, ustrezno delovno mesto in boljši zaslužek?

Zakon o javnih uslužbencih (2007), ki vsebuje določbo glede znanja jezika narodne skupnosti kot posebnega pogoja za zasedbo delovnega mesta določa, da je za delovna mesta javnih uslužbencev, ki morajo na podlagi zakona kot uradni jezik uporabljati tudi jezik narodne skupnosti, kot pogoj določeno tudi znanje tega jezika. Ta določba velja za vse javne uslužbenke javnega sektorja in predstavlja splošno obvezo. Javni uslužbenec, ki je na delovnem mestu za katerega je pogoj znanje madžarskega jezika prejema tudi dodatek za dvojezičnost. Dodatek za dvojezičnost je za posameznika lahko dvojna motivacija. Posameznik je motiviran, da se nauči drugi jezik, kajti znanje jezika večine in manjšine mu omogoča zaposlitev na narodnostno mešanem območju in nenazadnje mu znanje in raba dveh jezikov na delovnem mestu prinašata finančno stimulacijo.

Velika večina dijakov DSS Lendava je menila, da je obiskovanje dvojezične srednje šole dodana vrednost, saj jim omogoča učenje dveh jezikov in spoznavanje madžarske kulture. Med dobrimi stranmi dvojezične šole so – sicer v manjših deležih – navedli tudi, da jim znanje jezikov prinaša več možnosti za zaposlitev na narodnostno mešanem območju ter tudi nadaljevanje šolanja in možnost zaposlitve na Madžarskem. To so v enakem številu menili dijaki s slovenskim maternim jezikom, madžarskim maternim jezikom in dijaki, ki so navedli slovenski in madžarski materni jezik. Velika večina dijakov se je strinjala s trditvijo, da jim znanje madžarskega jezika odpira več možnosti za zaposlitev, ne pa nujno tudi boljše službe. Dijaki, ki obiskujejo srednje šole izven narodnostno mešanega območja in se madžarski jezik učijo fakultativno, pa so v največjem deležu kot motiv za učenje madžarščine navedli, da bodo s tem znanjem lažje dobili zaposlitev. Pri čemer seveda nimajo vsi dijaki želje »ostati doma«, na narodnostno mešanem območju.

Starši dijakov so se večinsko strinjali s trditvijo, da znanje madžarskega jezika odpira več možnosti za zaposlitev, vendar v primerjavi z dijaki, v nekoliko manjšem deležu.

Da je znanje madžarskega jezika pogoj za zaposlitev v vzgojno-izobraževalnem sistemu na narodnostno mešanem območju se zavedajo in so navedli tudi študentje, ki se madžarščino učijo (večinoma kot dodatni predmet) v okviru Filozofske fakultete Univerze Maribor.

Strokovni delavci dvojezične srednje šole so se večinoma strinjali s trditvijo, da dvojezičnost poveča posamezniku možnost zaposlitve. Po mnenju strokovnega delavca se v zadnjem obdobju v nekaterih panogah postavlja dvojezičnost oz. znanje madžarskega jezika celo pred stroko. Opažajo tudi, da posamezni dijaki, šele po končanem šolanju uvidijo prednost, ki jim jo pri karierni poti prinaša znanje madžarskega jezika.

Pri terenskem opazovanju uresničevanja dvojezičnosti na narodnostno mešanem območju smo se srečali tudi s stališči prebivalcev, ki so menili, da je zahteva po dvojezičnosti na delovnih mestih v javnem sektorju krivična do Slovencev in dejansko omogoča, da vodstvena delovna mesta zasedajo predvsem Madžari. Podobna razmišljanja o za Slovence krivičnem zaposlovanju v šolstvu ter drugih javnih službah na narodnostno mešanem območju so se pojavila tudi v prispevku, ki je bil objavljen v povezavi z aktualno ustavno presojo ureditve dvojezične šole (Baler in Horvat 2019).

7.4 Kako javni uslužbenci, zaposleni v šolstvu in drugih javnih ustanovah, percipirajo uresničevanje institucionalne dvojezičnosti v svojem delovnem okolju?

Strokovni delavci zaposleni v šolstvu, s katerimi smo imeli intervjuje, so povedali, da z uresničevanjem institucionalne dvojezičnosti v smislu izvajanja dvojezičnega pouka, komunikacije s starši, itd. nimajo posebnih težav in dvojezičnosti ne dojemajo kot dodatne obremenitve. Priznavajo pa, da med učitelji obstajajo razlike glede nivoja znanja slovenskega ali madžarskega jezika. Učitelji, ki nekoliko slabše obvladajo madžarski jezik najdejo »izgovor« za pretežno rabo slovenskega jezika pri pouku v tem, da poučujejo heterogene skupine učencev/dijakov glede znanja jezikov. V komunikaciji s starši, se učitelji prilagodijo jeziku staršev, ugotavljajo pa, da v teh stikih prevladuje raba slovenskega jezika. Delež rabe madžarskega in slovenskega jezika na šolah izven pouka, v različnih situacijah ni vedno in v celoti enak. Popolna dvojezičnost bi bila mnogokrat preveč obremenjujoča, zato rabo obeh jezikov smiselno prilagodijo posameznem dogodku. Šolska pisna dokumentacija (spričevala) ter pisna komunikacija s starši (soglasja, vabila) pa je dvojezična.

Iz poročil javnih ustanov (glej poglavje 5.4.2.) glede uresničevanja dvojezičnega poslovanja izhaja, da ima večina ustanov v skladu z zakonodajo sistematizirana delovna mesta, pri katerih je pogoj za zasedbo znanje madžarskega jezika. Med njimi jih precejšen delež tudi dejansko zagotavlja kadre z znanjem madžarskega jezika. Ob tem javne ustanove izpostavljajo, da se na letni ravni izpelje malo postopkov oziroma, da je vloženo malo pisnih vlog v madžarskem jeziku, več je ustne komunikacije s strankami v madžarskem jeziku. V obravnavanih poročilih javnih ustanov se kaže prevladujoče stališče, da se ne čutijo dolžni spodbujati rabo madžarskega jezika v komunikaciji s strankami. Po njihovem mnenju je raba madžarščine v stiku z javnimi ustanovami odvisna od volje in interesa strank samih. V enem izmed poročil je bilo tudi omenjeno, da je naloga izobraževalnih ustanov, da naučijo prebivalce madžarski jezik na primerni ravni, s tem pa se bo povečala raba jezika v stiku z javnimi ustanovami; naloga manjšinskih organizacij pa je spodbujanje rabe madžarskega jezika. Prav tako, je bilo v enem izmed poročil zapisano, da stranke seznanjajo s pravico rabe madžarskega jezika in da je stalna motivacija za zaposlene dodatek za dvojezičnost, pa tudi usposabljanja in izrekanje pohval nadrejenih.

V prikazanih poročilih nismo zasledili, da bi katera od javnih ustanov navedla ustaljeno prakso aktivne ponudbe rabe dveh jezikov, s strani javnih uslužbencev, v stikih s strankami, kot so na primer dvojezični pozdravi ali nagovori strank.⁹⁵ Takšna praksa aktivne ponudbe rabe dveh jezikov strankam nedvoumno sporoča, da lahko uporabljajo tisti jezik, v katerem so najbolj suvereni, pri čemer postopek ne bo nič daljši, stranka pa ne bo posebej izpostavljena kot nekdo, ki komplicira in »zahteva« rabo manjšinskega jezika.

Učinkovitega nadzora nad izvajanjem dvojezičnega poslovanja javne ustanove ne izvajajo. Sklicujejo se na »izkazano« zadovoljstvo uporabnikov s poslovanjem posamezne javne ustanove, ki se kaže v zapisih v knjigah pripomb in pohval ali v anketah o zadovoljstvu strank, če jih izvajajo. Pri čemer pa ne prikažejo konkretnih podatkov o vsebini zapisov v knjigah pripomb in pohval ali konkretnih rezultatov anket, ki bi se nanašali na dvojezično poslovanje.

⁹⁵ Aktivna ponudba rabe dveh jezikov je pomembna, pa vendar slabo razumljena obveza določena v kanadskem Zakonu o jezikih (Office of the Commissioner of Official Languages 2016).

Uresničevanje institucionalne dvojezičnosti je največkrat obravnavano v odnosu javnega uslužbenca, javne ustanove do stranke, veliko manj pozornosti pa se posveča pravici pripadnikov madžarske skupnosti, da na svojem delovnem mestu (na narodnostno mešanem območju) uporablja madžarski jezik, tudi v odnosu do sodelavcev in nadrejenih. V poročilih o uresničevanju dvojezičnosti je samo Občina Hodoš navedla, da so motivirani za rabo madžarskega jezika in da se zaposleni med seboj pogovarjajo madžarsko.

Med starši dijakov je v anketi največji delež navedel, da se izven družine v največji meri pogovarjajo v slovenščini. Poleg trgovine in društev, sta šola in pošta domeni, kjer starši še v največjem deležu (med 25 in 33 %) uporabljajo poleg slovenščine tudi madžarščino. Izjemno majhni deleži staršev pa uporablja večinoma madžarščino in to v cerkvi, pri zdravniku in v šoli. Odgovori staršev na vprašanje ali menijo, da je na posameznih področjih (zdravnik, delovno mesto, banka, pošta, cerkev, sodišče, vrtec, šola, kulturno društvo) preveč, ravno prav ali premalo dejanske rabe madžarskega jezika so pokazali, da večina njih meni, da je dejanske rabe madžarskega jezika ravno prav. Obstaja pa velika razlika v stališčih glede na njihov materni jezik. Starši z madžarskim maternim jezikom v precejšnjih deležih menijo, da je na posameznih področjih – še posebej v banki, na pošti, v trgovinah, na sodišču in tudi vrtcu ter šoli – premalo dejanske rabe madžarskega jezika, medtem ko starši s slovenskim maternim jezikom menijo, da je dejanske rabe madžarskega jezika preveč.

7.5 Na katerih področjih izbrani javni uslužbenci zaznavajo morebitne pomanjkljivosti uresničevanja institucionalne dvojezičnosti in kakšne so njihove potrebe v povezavi s pridobivanjem jezikovnih kompetenc, ki jih zahteva njihovo delovno mesto?

Osredotočili smo se predvsem na zaposlene v šolah. Strokovni delavci, zlasti vodstveni delavci šol so izpostavili dejstvo, da dobijo s strani Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport različna gradiva, dokumente, akte samo v slovenščini, od njih pa se pričakuje, da jih staršem, učencem, dijakom predajo v madžarskem in slovenskem jeziku. S tega vidika bi šole na narodnostno mešanem območju potrebovale (skupnega) prevajalca, ki bi poskrbel za strokovne prevode tovrstnih gradiv. Podobne težave se pojavljajo tudi na drugih področjih oziroma resornih ministrstvih, ki bi morala zagotavljati prevode obrazcev in druge relevantne dokumentacije, pa tega ne storijo (Poročilo o izvedbi načrta ukrepov Vlade Republike Slovenije za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2015–2018 za leto 2017 2018).

Kljub vrsti možnosti usposabljanj in izobraževanj, ki jih Ministrstvo za izobraževanje znanost in šolstvo navaja za učitelje in so predstavljeni v podpoglavju Usposabljanja in druga podpora strokovnim sodelavcem v dvojezičnih šolah poglavja 6.2, v intervjuju z učitelji ni zaznati, da bi tovrstne možnosti povsem ustrezale njihovim potrebam. Ali pa gre zgolj za nizko stopnjo angažiranosti oziroma pripravljenosti za kontinuirano usposabljanje pri posameznih učiteljih. Strokovni delavci šol so povedali, da sicer obstajajo usposabljanja, ki so povezana z razvojem madžarskega jezika, vendar so po njihovem mnenju bolj namenjena učiteljem madžarskega jezika, hkrati so menili, da bi potrebovali več usposabljanj, s katerimi bi lahko nadgradili njihovo strokovno terminologijo iz predmeta, ki ga poučujejo. Izpostavili so koristnost usposabljanj na Madžarskem, ki pa niso na voljo pogosto.⁹⁶ Novejša pozitivna možnost dodatnega usposabljanja je spremljanje učitelja dijakov, ki gredo na Madžarsko, na prakso v okviru Erasmusa. Izpostavili so, da pogrešajo usposabljanja povezana z metodiko, didaktiko dvojezičnega poučevanja.

Strokovni delavci na šolah so delno omejeni s tem, da šolski sistem predvideva pet dni v letu za različna izobraževanja, kar je premalo za izboljšavo jezikovnih kompetenc.

Kritični so tudi do zagotavljanja dvojezičnih učbenikov, ki za gimnazijo oziroma srednjo šolo napreduje prepočasi. Učitelji strokovnih predmetov morajo tako sami poiskati in izdelati učna gradiva v madžarskem jeziku. Učitelji so omenili, da je po njihovem mnenju v določenih primerih zakonodaja neživljenjska. Menijo, da bi bilo treba narediti analizo stanja in pogledati, kaj se lahko uresničuje in kaj se ne more. Učitelj v razredu se prilagodi konkretni skupini dijakov in njihovem nivoju znanja posameznega jezika in ne more upoštevati v zakonu predvidenega razmerja rabe določenega jezika.

Na podlagi trditev staršev in anketiranih študentov obstajajo učitelji, ki ne obvladajo madžarskega jezika na ustrezni ravni. Sklepamo lahko, da obstajajo nedoslednost pri uresničevanju opredeljenih zahtev v sistematizaciji delovnih mest na dvojezičnem območju. Posamezniki, ki zasedajo delovno mesto, ki zahteva višjo stopnjo znanja madžarskega jezika in imajo ali pa tudi nimajo ustrezna dokazila o predpisani stopnji znanja, dejansko nimajo nujno tudi ustreznega znanja madžarskega jezika.

⁹⁶ Nadaljnje izobraževanje in usposabljanje strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju poteka v skladu s Pravilnikom o nadaljnjem izobraževanju in usposabljanju strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju (Uradni list RS, št. 64/04). Vsako leto je objavljen katalog programov, iz katerega učitelji in drugi strokovni delavci izberejo program glede na potrebe in svoje želje.

7.6 Kako je poskrbljeno za jezikovno usposabljanje posameznikov, ki so se na narodnostno mešanem območju priselili in niso bili vključeni v dvojezično izobraževanje in so zaposleni na delovnem mestu, ki predvideva znanje manjšinskega in večinskega jezika?

V skladu z Zakonom o javnih uslužbencih (2007) je znanje jezika madžarske narodne skupnosti določen kot posebni pogoj za zasedbo delovnega mesta, zato mora javni uslužbenec predhodno izkazati izpolnjevanje tega pogoja. To pomeni, da morajo javni uslužbenci imeti potrebno znanje jezika narodne skupnosti že pred nastopom dela na delovnem mestu oziroma da je znanje jezika narodne skupnosti pogoj, ki ga morajo javni uslužbenci izpolnjevati pred sklenitvijo delovnega razmerja v organu (Normativna ureditev dvojezičnega poslovanja 2018, 16). Obstajajo »začasne« izjeme, na področju izobraževanja (to je razloženo v poglavju 5.1.1). Učitelji, ki se zaposlijo na dvojezični šoli, brez znanja madžarskega jezika se morajo sami organizirati in naučiti madžarski jezik.

Narodnostno mešano območje v Prekmurju v okviru tam živečega prebivalstva ne omogoča zadostnega števila ustrezno izobraženih dvojezičnih posameznikov, ki bi lahko zapolnili raznovrstne kadrovske potrebe. Marsikateri zaposleni v javnem sektorju se je izobraževal zunaj narodnostno mešanega območja in ni bil vključen v dvojezično izobraževanje. Za te posameznike je treba zagotoviti ustrezna jezikovna usposabljanja, če želijo zasesti delovna mesta, za katera je predvideno znanje manjšinskega in večinskega jezika. Potrebno pa bi bilo organizirati tudi redne osvežitvene jezikovne tečaje ter jezikovne tečaje povezane s terminologijo.

V javnem sektorju obstaja različna praksa med posameznimi ustanovami glede zagotavljanja jezikovnih usposabljanj njihovim zaposlenim. Ponekod je ta potreba prepoznana, drugod menijo, da te potrebe ni. Javne ustanove izvajajo jezikovne tečaje, v okviru lastnih resursov (zaposleni pri organu, ki aktivno obvladajo jezik narodne skupnosti), ali pa s pomočjo zunanjih izvajalcev. Vendar pa so tovrstni tečaji po obsegu ur dokaj skromni.

Tovrstna jezikovna usposabljanja so prepuščena posamezniku.

7.7 Kako uporabniki izbranih javnih storitev ocenjujejo uresničevanje dvojezičnega poslovanja?

Poročila o uresničevanju dvojezičnega poslovanja posameznih javnih ustanov so pokazala, da vse javne ustanove, organi nimajo zaposlenih dvojezičnih javnih uslužbencev. Pomanjkanje ustrezno jezikovno usposobljenega kadra ponekod rešujejo z zaposlovanjem tolmačev ali prevajalcev.

Poročila in samoocene upravnih enot (UE Lendava, Krajevni urad Prosenjakovci in Krajevni urad Šalovci UE Murska Sobota) glede njihovega dvojezičnega poslovanja kažejo, da večinoma zagotavljajo kadrovsko strukturo z (ustreznim) znanjem madžarskega jezika. Na UE Lendava in UE Murska Sobota imajo zaposlenega tudi prevajalca, ki nudi pomoč uslužbencem. V omenjenih upravnih enotah omogočajo in financirajo dodatno usposabljanje in izobraževanje v madžarskem jeziku ter osvežitvene tečaje madžarskega jezika, medtem, ko zaposleni v zdravstvenih ustanovah niso zaznali potreb za izvedbo tečajev manjšinskega jezika.

Madžarska samoupravna narodna skupnost pogosto izraža kritike, da malo organov oziroma ustanov dejansko posluje v madžarskem jeziku saj, da velik del uslužbencev ne obvlada madžarščine tako dobro, da bi lahko vodili postopke v tem jeziku. Kot pomanjkljivost poudarjajo, da tečejo postopki v javnih ustanovah v madžarskem jeziku le na izrecno zahtevo strank.

Opravljenе raziskave kažejo, da marsikateri pripadnik madžarske narodne skupnosti pri formalnem poslovanju z organi ali institucijami raje uporabi slovenski jezik. Pogosto pa se zgodi, da pripadnik madžarske narodne skupnosti v stiku z zaposlenim v javni ustanovi uporabi slovenščino, zato da se približa sogovorncu, tudi zato, ker vsi zaposleni ne obvladajo madžarskega jezika na dovolj visokem nivoju. Postavi se nam vprašanje ali so uporabniki javnih storitev (s tem mislimo tudi pripadnike madžarske skupnosti) jezikovno dovolj podkovani v strokovnem izrazoslovju v madžarskem jeziku pri urejanju upravnih in zdravstvenih zadev.

V naši raziskavi nismo preverjali znanja madžarskega jezika dvojezičnih kadrov v javnih ustanovah. Osredotočili smo se na percepcije uporabnikov storitev. Ugotovili smo, da so izražena stališča uporabnikov (zlasti staršev dijakov, anketirani na terenu) do uresničevanja dvojezičnega poslovanja v veliki meri pozitivna. Odgovori na vprašanje o dejanski rabi madžarskega jezika na različnih področjih javnega življenja (društva, zdravnik, delovno mesto, banka, pošta, sodišče, šola, itd.) so pokazali, da med starši dijakov (ne glede na materni jezik) prevladuje mnenje, da je dejanske rabe madžarskega jezika ravno prav. Pri starših z madžarskim maternim jezikom je sicer prevladalo stališče, da je rabe madžarskega jezika ravno prav, hkrati pa so v precej večjih deležih (v primerjavi s starši s slovenskim maternim jezikom) tudi menili, da je rabe madžarščine premalo. Najbolj zadovoljni z dejansko rabo materinščine na različnih področjih so bili starši z dvema maternima jezikoma (madžarščino in slovenščino). Povsem drugačno sliko smo dobili, ko smo uporabnike povprašali, v katerem jeziku se pogovarjajo zunaj družine, v našem primeru na upravni enoti in pri zdravniku. Z izjemo staršev, ki so kot materni jezik navedli madžarščino, večina uporablja predvsem slovenščino.

Analiza pisnih anket s študenti Univerze v Mariboru, ki se učijo madžarski jezik je pokazala, da tretjina anketiranih študentov, ki izhajajo iz narodnostno mešanega območja v Prekmurju, na uradnih mestih ravno tako uporablja slovenščino.

Večinska raba slovenščine je značilna tudi pri uporabnikih, ki smo jih anketirali na terenu. Pridobljeni podatki so pokazali, da je večina uporabnikov zadovoljnih z dvojezičnim poslovanjem izbranih javnih ustanov. Odklonilni odnos do rabe madžarščine smo zaznali pri uporabnikih zdravstvenih storitev v Zdravstvenem domu Lendava. Slaba tretjina anketiranih (8 od 27), je na vprašanje »V kolikšni meri menite, da zdravstveni dom uresničuje dvojezično poslovanje«, odgovorilo, da jim je vseeno oziroma da je madžarščine preveč. Velika večina njih je kot materni jezik navedla slovenščino.

Uresničevanje dvojezičnosti smo preverjali tudi s pomočjo opazovanja vidne dvojezičnosti (jezik napisov, oznak zunaj in znotraj objekta; jezik tiskanega gradiva) na izbranih javnih ustanovah. Terenska opažanja so pokazala, da so napisi zunaj izbranih javnih ustanov in v njihovi okolici v veliki večini dvojezični, medtem, ko je jezik tiskanega gradiva v večini slovenščina. Obravnavane ustanove na narodnostno mešanem območju v Prekmurju in tudi državne, kot npr. ZZS, Ministrstvo za zdravje bi morale poskrbeti, da bi bilo čim več dvojezičnega gradiva.

8. Zaključki

Dvojezično izobraževanje na narodno mešanem območju v Prekmurju je zastavljeno tako, da zasleduje tri osrednje cilje: 1) splošne vzgojno-izobraževalne cilje (kot na primer: doseganje kakovostne splošne izobrazbe, široke razgledanosti in poklicne usposobljenosti), 2) jezikovne cilje (razvijanje sporazumevalne sposobnosti vseh učencev za rabo obeh jezikov v vseh govornih položajih) in 3) socializacijske cilje (prenos različnih kulturnih, vrednostnih sistemov ter sprejemanje in spoštovanje etnične oziroma kulturne raznolikosti) (Nećak Lük 1990; Varga 2016). Učenci in dijaki naj bi po končanem dvojezičnem izobraževanju bili zmožni funkcionalne rabe slovenskega in madžarskega jezika na različnih nivojih. Priložnosti za rabo obeh jezikov, slovenskega in madžarskega, poleg rabe jezika v družinah in vsakodnevnem življenju, ponuja še sistem institucionalne dvojezičnosti, to je dvojezičnega poslovanja v javnih službah. Dvojezično poslovanje zahteva dvojezičnost pri zaposlenih, kar posledično vzpodbuja učenje obeh jezikov v šoli in zunaj nje (Prerezi politike jezikovnega izobraževanja v Republiki Sloveniji 2003, 45).

Za uresničevanje institucionalne dvojezičnosti na narodnostno mešanem območju v Prekmurju, kot je predvideno v slovenski zakonodaji, so poleg učinkovitega izobraževalnega sistema pomembni še drugi dejavniki, kot so: raba manjšinskega jezika v družini oziroma medgeneracijski prenos manjšinskega jezika, organizacije dela in kadrovanja v javnih ustanovah, status manjšinskega jezika, gospodarska moč manjšine ter ne nazadnje od stališč prebivalcev do jezika oziroma dvojezičnosti na narodnostno mešanem območju.

Ključne ugotovitve:

- Dvojezično šolstvo je zelo pomembno za ustvarjanje podlag za uresničevanje institucionalne dvojezičnosti, ni pa zadostno.
- Posamezne javne ustanove nekatere predvidene ukrepe oziroma predpise za izvajanje dvojezičnosti razumejo precej površno in so zelo hitro zadovoljne z minimalnimi ali celo navidezno izpolnjenimi zahtevami.
- Na ravni javnega sektorja ni vzpostavljenega učinkovitega kontinuiranega spremljanja in nadzora uresničevanja dvojezičnega poslovanja v javnih ustanovah.
- Empirične raziskave in ugotovitve inšpekcijskih nadzorov so pokazale, da tudi izkazana višja raven znanja madžarskega jezika javnih uslužbencev ne zagotavlja nujno obvladovanja strokovne terminologije na ustrezni ravni.
- Dokumentacija, ki dokazuje posameznikovo znanje madžarskega jezika ali opravljen izpit iz madžarskega jezika, kar sta pogoj za sprejem na posamezno delovno mesto, vedno ne odraža dejanskega znanja jezika posameznika.
- V javnem sektorju obstaja različna praksa med posameznimi ustanovami glede zagotavljanja jezikovnih usposabljanj zaposlenim. Ponekod je potreba po usposabljanju prepoznana, drugod menijo, da te potrebe ni.
- Zunanja dvojezičnost na opazovanih ustanovah (Upravna enota s krajevnimi uradi, Zdravstveni dom z zdravstvenimi postajami) je dosledno zagotovljena. Opazili pa smo, da imajo nekateri napisi slovnične napake.

- Notranja dvojezičnost in dostopnost dvojezičnega tiskanega gradiva – konkretno v Upravni enoti s krajevnimi uradi, Zdravstvenem domu z zdravstvenimi postajami – je zadovoljiva. V določenih primerih je zaznana pomanjkljiva dostopnost dvojezičnih tiskanih gradiv.
- Določene javne ustanove, ki so locirane zunaj narodnega območja vendar opravljajo storitve tudi za pripadnike madžarske narodne skupnosti in bi po zakonodaji morale zagotavljati rabo madžarskega jezika v stiku s stranko, tega ne izvajajo posebej dosledno.
- Opravljene raziskave kažejo, da marsikateri pripadnik madžarske narodne skupnosti pri formalnem poslovanju z organi ali institucijami (zaradi različnih razlogov kot so neobvladanje strokovne terminologije v madžarščini, neizpostavljanje, itd.) raje uporabi slovenski jezik.
- Predpogoj za učinkovito dvojezično izobraževanje je pedagoški kader z visokimi jezikovnimi kompetencami v slovenskem in madžarskem jeziku. Strokovni kadri v šoli so izpostavili, da vsi učitelji ne zadoščajo temu pogoju.
- Čeprav obstajajo različne oblike jezikovnih usposabljanj za učitelje, pa le-ta ne ustrezajo njihovim dejanskim potrebam.

- Stališča dijakov:
 - Dijaki so v veliki večini (82 %) menili, da jim obiskovanje dvojezične srednje šole predstavlja dodano vrednost, saj se imajo priložnost naučiti več jezikov in kultur.
 - Dijaki so šolo navedli kot prostor, v katerem v največji meri uporabljajo tudi madžarski jezik zunaj družine.
 - Dijaki se, ne glede na to, kateri je njihov materni jezik, v visokem deležu strinjajo, da se jim z znanjem madžarskega jezika odpira več možnosti za zaposlitev.
 - Dijaki so najbolje ocenili znanje slovenskega jezika, sledi angleščina, na tretjem mestu je madžarski jezik. Nemščina je glede na ocene znanja jezika dijakov pristala na četrtem mestu. Dijaki so najbolje ocenili znanje tistega jezika, ki so ga navedli kot materni jezik. Dijaki, ki so navedli kot materni jezik slovenščino in madžarščino, so najbolje ocenili znanje slovenskega jezika, nekoliko slabše pa so ocenili znanje madžarščine.
 - Pokazalo se je tudi, da imajo dijaki nekoliko bolj pozitivna stališča do obstoječega dvojezičnega izobraževanja kot starši.

- Stališča staršev:
 - Več kot polovica vseh staršev je menilo, da je sedanja oblika dvojezičnega šolstva ustrezna in kakovostna.
 - Starši z madžarskim maternim jezikom in starši z dvema (madžarskim in slovenskim) maternima jezikoma v večjem deležu podpirajo sedanjo obliko dvojezičnega šolstva kot pa starši s slovenskim maternim jezikom.
 - Več kot polovica staršev dijakov in učencev je odgovorila, da naj bi bilo učenje madžarskega jezika obvezno samo za pripadnike madžarske skupnosti, medtem ko naj bi se Slovenci madžarščino učili le, če bi si to želeli.
 - Starši so najbolje ocenili znanje slovenskega jezika, na drugo mesto so postavili nemški jezik, takoj za njim madžarski jezik in na četrto mesto so postavili znanje angleščine. Tudi starši so najbolje ocenili znanje tistega jezika, ki so ga navedli kot materni jezik. Starši, ki so navedli kot materni jezik slovenščino in madžarščino, so najbolje ocenili znanje slovenskega jezika, nekoliko slabše pa so ocenili znanje madžarščine.

- Starše smo vprašali, kako ocenjujejo svoje znanje madžarskega jezika na štirih ravneh: razumevanje, govorjenje, branje in pisanje. Odgovori staršev so pokazali velike razlike v znanju madžarskega jezika glede na njihov materni jezik. Med starši s slovenskim maternim jezikom je prevladujoč odgovor, da zelo slabo obvladajo madžarski jezik na vseh štirih ravneh. Pretežnemu deležu staršev s slovenskim maternim jezikom dela težave branje in pisanje v madžarskem jeziku. Še najboljše so ocenili zmožnost razumevanja madžarskega jezika.
- Stališča študentov:
 - Univerza v Mariboru: Madžarski jezik kot dodatni predmet se učijo predvsem študentje pedagoških smeri oziroma študentje, ki bodo verjetno zaposleni na področju izobraževanja, čeprav je dvojezično poslovanje predvideno za celotni javnem sektorju, ne samo za izobraževanje.
 - Univerza v Ljubljani: Študentje, ki se madžarščino učijo na lektoratu Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani imajo nekoliko drugačne motive za učenje madžarskega jezika. Le manjše število jih prihaja iz narodnostno mešanega območja in se madžarščino učijo zato, ker želijo nadgraditi svoje znanje. Študentje splošnega jezikoslovja pa imajo v 1. letniku obvezno izbiro enega neindoevropskega jezika in so si tako izbrali madžarski jezik.

Predlogi ukrepov:

1. Kontinuirano informiranje ljudi o prednostih, ki jih posamezniku prinaša dvojezičnost in o prednostih, ki jih omogoča dvojezično šolstvo.
2. Vzpostavitev mehanizma s pomočjo katerega bi preverjali, da se dosledno dosegajo predvideni standardi znanja, ki ga učenci morajo pridobiti pri madžarščini 1 in madžarščini 2, na ravno osnovne in srednje šole.
3. Hitrejše posodabljanje oziroma zagotavljanje dvojezičnih učbenikov in drugih dvojezičnih učnih gradiv, zlasti za srednješolsko izobraževanje.
4. Izvajanje na sistemski ravni opredeljenih kontinuiranih in obveznih jezikovnih usposabljanj pedagoškega kadra dvojezičnih vzgojno-izobraževalnih ustanov. V težnji doseči čim bolj uravnoteženo dvojezičnost pri učiteljih.
5. Kontinuirano usposabljanje pedagoškega kadra na področju didaktike dvojezičnega pouka.
6. Spremljanje uresničevanja oziroma nadzor kakovosti dvojezičnega šolstva. Spremljanje in preverjanje ali ima pedagoški kader ustrezno znanje slovenskega in madžarskega jezika, kakšno je dejansko izvajanje dvojezičnega pouka, itd.
7. Negovanje pozitivnega odnosa do dvojezičnosti med javnimi uslužbenci.
8. Izvajanje aktivne ponudbe rabe dveh jezikov javnih uslužbencev v odnosu do strank (uporabnikov storitev). To velja tudi za doslednejše zagotavljanje in vidno ponudbo tiskanega gradiva (predvsem v dvojezični obliki).

9. Dosledno uresničevanje in preverjanje zahtev znanja jezikov opredeljenih v sistematizaciji delavnih mest v javnem sektorju. Glavni kriterij naj bo strokovnost in znanje in ne »prijateljske vezi«.
10. Vodstveni kadri v javnih ustanovah na narodnostno mešanem območju bi morali biti zgled glede znanja in rabe obeh jezikov.
11. Spodbujanje rabe madžarskega jezika med zaposlenimi, torej tudi v stiku s sodelavci, nadrejenim in ne samo v stiku s strankami.

9. Literatura

23. *Letno poročilo Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2017*, 2018. Varuh človekovih pravic Republike Slovenije. Ljubljana, http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/LP_2017_-_za_splet.pdf.
24. *Letno poročilo Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2018*, 2019. Varuha človekovih pravic Republike Slovenije. Ljubljana, http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/LP_2018.pdf (dostop 14. 11. 2019).
- Baler I. in Horvat, M., 2019. Dvojezično šolstvo v Prekmurju razdvaja, sprožena druga presoja ustavnosti zakona. *Vestnik*, Murska Sobota, 5. 10. 2019 (V tiskani verziji Vestnika, Murska Sobota je bil članek objavljen dne 26.9.2019), <https://vestnik.si/clanek/aktualno/dvojezicno-solstvo-razdvaja-734237> (dostop 14. 11. 2019).
- Četrto periodično poročilo generalnemu sekretarju Sveta Evrope v skladu s 15. členom listine, Slovenija, 2013. *Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih* Strasbourg, 16. 9. 2013, MIN-LANG (2013) PR 04, <https://rm.coe.int/16806d817b> (dostop 14. 11. 2019).
- Čok, L., 2009. Izobraževanje za dvojezičnost v kontekstu družbenega sobivanja in raziskovanja. V L. Čok (ur.) *Izobraževanje za dvojezičnost v kontekstu evropskih integracijskih procesov: učinkovitost dvojezičnih modelov izobraževanja v etnično mešanih okoljih Slovenije*. UP, ZRS Koper, Zgodovinsko društvo za Južno Primorsko, Založba Annales, Koper, 11–26.
- Dodatek h kurikulumu za vrtce na narodno mešanih območjih 2002, Sprejeto na 54. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 19. 12. 2002, http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/vrtci/pdf/vrtec_Dodatek_-_narodnostno_mesana.pdf (dostop 14. 11. 2019).
- Driedger, L. in Church, G., 1974. Residential Segregation and Institutional Completeness: a Comparison of Ethnic Minorities. *Canadian Review of Sociology and Anthropology*, 11(1), 30–52.
- Dvojezična enota Prosenjakovci/Kétnyelvű Óvoda Pártosfalva, O vrtcu, http://www.mojvrtec.com/?lang=&option=content&podrocje=6&content_id=47 (dostop 6. 12. 2019).
- Dvojezično šolstvo pred ustavnim sodiščem 2019. *Dogodki, novice*, 26. 9. 2019. PMSNS, <http://www.muravidek.si/?p=4290&lang=sl> (dostop 14. 11. 2019).
- Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih, 2004. Uporaba listine v Sloveniji. ECRML (2004) 3, 9. 6. 2004, Strasbourg, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806dba42> (dostop 5. 2. 2020).
- Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih, 2007. Uporaba listine v Sloveniji. Drug nadzorni krog. ECRML (2007) 4, 20. 6. 2007, Strasbourg, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806dba45> (dostop 5. 2. 2020).
- Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih, 2010. Uporaba listine v Sloveniji. Tretji nadzorni krog. ECRML (2007) 5, 25. 5. 2010, Strasbourg, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806dba61> (dostop 5. 2. 2020).
- Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih, 2013. Uporaba listine v Sloveniji. Četrty nadzorni krog. ECRML (2013) rev21, 15. 11. 2013, Strasbourg, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806dba64> (dostop 5. 2. 2020).

- Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih, 2018. Peto periodično poročilo generalnemu sekretarju Sveta Evrope v skladu s 15. členom listine Slovenija, 12. december 2018, <https://rm.coe.int/sloveniapr5-si/16809446ba> (dostop 6. 2. 2020).
- Flere, P., 1929. *Zakon o narodnih šolah. S kratko razlago in stvarnim kazalom ter z dodatkom predpisov drugih zakonov, ki so v zvezi z zakonom o narodnih šolah*. Učiteljska tiskarna v Ljubljani, Ljubljana.
- Gabrič, A., 2006. *Šolska reforma 1953–1963*. Inštitut za novejšo zgodovino, Ljubljana.
- Giles, H., Bourhis, R. Y. in Taylor, D. M., 1977. Towards a theory of language in ethnic group relations. V H. Hiles (ur.) *Language, ethnicity and Intergroup Relations*. Academic Press, London, 307–348.
- Godeša, B., 1997. »Odmevi o razmerah v Prekmurju v prvih mesecih madžarske okupacije v ljubljanskem legalnem dnevnem časopisju« V *Prispevki za novejšo zgodovino*, 37, 2, 187–194.
- Godina, F., 1969. Zakaj v Prekmurju samo dvojezične šole? *Jezik in slovstvo*, 14, 8, 260–262, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-NUCGTF4N> (dostop 6. 12. 2019).
- Gomivnik Thuma V., Milekšič V., Pisnjak M., Kumer I., László, H., 2010. Spremljanje pouka v dvojezičnih osnovnih šolah na narodno mešanem območju Prekmurja. Ljubljana,
- Göncz, L., 1997. Madžarska manjšina v Republiki Sloveniji in strpnosti slovenske večine do nje. V *Strpnost do manjšin*. Pedagoška fakulteta Maribor in Inter-kulturo Maribor, Maribor, 79–89.
- Hajdinjak Prendl, S. 2019. Dvojezično srednje šolstvo. prispevek na 1. posvetu Komisije Državnega zbora Republike Slovenije za narodni skupnosti, ob 60. obletnici dvojezičnega šolstva v Prekmurju, z naslovom Dvojezično šolstvo - pogled z več zornih kotov, Državni zbor Republike Slovenije, Ljubljana, 14. 2. 2019.
- Hajos, F. 1974. Dvojezično šolstvo v SRS na področju madžarske manjšine. *Sodobnost*, 22, 8/9/10, 769–770.
- Horvat, U., 2009. Naravno in selitveno gibanje prebivalstva v Pomurju po letu 2000 prispevek na konferenci, Pomurje: trajnostni regionalni razvoj ob reki Muri: zbornik *Zborovanje slovenskih geografov*, Zveza geografov Slovenije, Ljubljana; Društvo geografov Pomurja, Murska Sobota.
- Hutnik, N., 1985. Aspects of Identity in a Multi-Ethnic Society. *New Community*, 12, 298–309.
- Janžič, V., 1963. Nekateri problemi narodnostnih skupin in madžarske narodnosti v Prekmurju, diplomatska naloga, FSPN, Ljubljana.
- Jezikovno izobraževanje – načrtovanje jezikovne politike v okviru sistema vzgoje in izobraževanja, 2019. Urad za razvoj in kakovost izobraževanja, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, http://www.mizs.gov.si/si/delovna_podrocja/urad_za_razvoj_in_kakovost_izobrazevanja/sector_za_razvoj_izobrazevanja/razvojna_podrocja/jezikovno_izobrazevanje/ (dostop 20. 11. 2019).
- Josipovič, D., 2004. *Dejavniki rodnostnega obnašanja v Sloveniji*, Geografija Slovenije, 9. Založba ZRC, Ljubljana.
- Kolektivna pogodba za dejavnost zdravstva in socialnega varstva Slovenije. Uradni list Republike Slovenije, št. 15/94, 18/94 – ZRPJZ, 57/95, 19/96, 56/98, 76/98, 39/99 – ZMPUPR, 102/00, 62/01, 43/06 – ZKOLP, 60/08, 75/08, 107/11, 40/12, 46/13, 106/15, 46/17, 80/18 in 5/19 – popr.
- Kolláth, A., 2012. Language Skills of the Hungarian Minority in Slovenia. *Jezik in slovstvo*, 57, 3–4, 83–99.
- Komac, M., 2002. Varstvo narodnih manjšin. In *Slovenija in evropski standardi varstva narodnih manjšin* (str. 13–62). Ljubljana: Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope pri NUK, Inštitut za narodnostna vprašanja, Avstrijski inštitut za vzhodno in jugovzhodno Evropo. http://www.svetevrope.si/res/dokument/download159c.pdf?id=/res/dokument/1356-_1.pdf&url=/res/dokument/1356-_1.pdf&title=slovenija_in_evropski_standardi_varstva_.pdf (dostop 20. 11. 2019).

- Komac, M., Zupančič, J., in Winkler, P., 1999. *Varstvo narodnih skupnosti v Republiki Sloveniji: Vademecum*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- Kovács, A., 2006. Številčni razvoj prekmurskih Madžarov v 20. stoletju. *Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja*, 48/49, 6–36.
- Kovács, A., 2011. Népszámlálás 2011 - Muravidék. 1. del, Stagnál a lakosság száma a magyarlakta vidéken a 2011-es népszámlálás alapján. 2. del, Mennyi magyar él(t) a Muravidéken 2011-ben?. *Népújóság: a szlovéniai magyarok hetilapja*. 8. dec. 2011, letn. 55, št. 49, 18–19, 15. dec. 2011, letn. 55, 50, 18.
- Kovács, A., 2016. Demografsko praznjenje obmejnega, narodnostno mešenega območja v Prekmurju v dvajsetem stoletju – primer dvojezičnih naselij v občini Moravske toplice. V Grafenauer, D. (ur.), M. Hirnök, K., (ur.). *Raznolikost v raziskovanju etničnosti: izbrani pogledi*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 100–118.
- Kovács, A. in Koren, Š., 2018. Isti zakon – različna statuta: analiza in primerjava sprememb statotov italijanske in madžarske osrednje politične organizacije v Sloveniji. *Dignitas: revija za človekove pravice*, 79/80, 101–117.
- Krek, J. in Metljak, M., 2011. *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji*. Ministrstvo za šolstvo in šport, Ljubljana.
- Kurikulum za vrtce 1999. Sprejeto na 26. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 18. 3. 1999, http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/vrtci/pdf/vrtci_kur.pdf (dostop 14. 11. 2019).
- Lantschner, E., Constantin, S. in Marko, J. (ur.), 2012. *Practice of minority protection in Central Europe*. Nomos, Baden-Baden.
- Lendavainfo.com, 2019. Oddelek za prekrške iz Lendave že preseljen v Ljutomer, 22. 6. 2019, <http://lendavainfo.com/oddelek-za-prekrške-iz-lendave-ze-preseljen-v-ljutomer/> (dostop 5. 2. 2020).
- Letni delovni načrt DOŠ Dobrovnik 2014/2015, delovno gradivo 2014, <http://785.gvs.arnes.si/wordpress/wp-content/uploads/2015/02/Letni-delovni-na%C4%8Drt-%C5%A1ole.pdf> (dostop 14. 11. 2019)
- Letno poročilo – Éves beszámoló 2017, 2018. Dvojezična srednja šola Lendava - Kétnyelvű Középiskola, Lendva, Lendava/Lendva, https://www.dssl.si/wp-content/documents/porocila/letno_porocilo_2017.pdf (dostop 7. 2. 2020).
- Madžarska narodna samoupravna skupnost občine Moravske Toplice/Moravske Toplice Községi Magyar Nemzeti Öngazgatási Közösség, 2012. Poročilo o izvajanju dvojezičnega poslovanja na področju Madžarske narodne samoupravne skupnosti Občine Moravske Toplice. Št. 45/2012, 10. 9. 2012.
- Madžarska samoupravna narodna skupnost občine Dobrovnik/Dobronak Községi Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség 2012. Gradivo za dopis št. 001-08/12-4/3. Št. 2012/1-09, 10. 9. 2012.
- Maučec, M., 2019. Pobuda za sprejem Zahteve za oceno ustavnosti 48. člena Zakona o osnovni šoli (Uradni list RS, št. 81/06 – uradno prečiščeno besedilo, 102/07, 107/10, 87/11, 40/12 – ZUJF, 63/13 in 46/16 – ZOFVI-L) in 11. člena Zakona o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja (Uradni list RS, št. 35/01, 102/07 – ZOSn-F in 11/18), http://www.ds-rs.si/sites/default/files/dokumenti/9.tocka_pobuda_zahtev._za_ocen._ustavn._dvojezicnost_maucec.lekt_.pdf (dostop 7. 2. 2020).

- McGuire, W. J. in McGuire, C. V., 1981. The Spontaneous Self-Concept as Affected by Personal Distinctiveness. V M. D. Lynch, A. A. Norem-Hebeisen in K. J. Gergen (ur.), *Self-Concept: Advances in Theory and Research*. Ballinger, CambridgeMA, 147–171.
- Medvešek, M., 2000. Metodološka izhodišča. V Nećak Lük, A. in Jesih, B. (ur.) *Medetnični odnosi in etnična identiteta v slovenskem etničnem prostoru 2: Urejanje medetničnih odnosov v Lendavi*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 13–22.
- Medvešek, M., 2003 *Trendi medgeneracijske etnične kontinuitete na narodno mešanih območjih ob slovenski meji: doktorska disertacija*. Ljubljana.
- Medvešek, M. in Bešter, R. 2016. Institucionalna dvojezičnost v Prekmurju. V D. Grafenauer in K. Munda Hirnő (ur.), *Raznolikost v raziskovanju etničnosti: izbrani pogledi*, 168–190. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- Milekšič, V., Kranjc, T., Gomivnik Thuma, V., Pisnjak, M., in Kumer, I., 2011. Izvedbena navodila za dvojezično izvajanje izobraževalnega programa dvojezična slovensko-madžarska gimnazija. Priloga k javno veljavnemu in objavljenemu dvojezičnemu srednješolskemu izobraževalnemu programu: Dvojezična slovensko-madžarska gimnazija, UL 54/98. http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2018/programi/media/pdf/smernice/cistopis_I_zvedbena_navodila_gimnazija_DV.pdf (14. 2. 2020).
- Ministrstvo za javno upravo, 2019. Odgovor na prošnjo Komisije za narodni skupnosti, Številka: 001-29/2018/165, 29. 1. 2019, <https://imss.dz-rs.si/imis/00757ecd149ae5e00840.pdf> (dostop 15. 11. 2019).
- Ministrstvo za notranje zadeve in javno upravo, 2013. Direktorat za javno sektor. *Dodatek za dvojezičnost – mnenje*, 007-300/2013/1, 10. 4. 2013.
- MIZŠ – Jezikovno izobraževanje, http://mizs.arhiv-spletisc.gov.si/si/delovna_podrocja/urad_za_razvoj_in_kakovost_izobrazevanja/sektor_za_razvoj_izobrazevanja/razvojna_podrocja/jezikovno_izobrazevanje/ (dostop 3. 2. 2020).
- Mlinarič, U., 2018. Horvath: Madžari smo že preveč popuščali. Večer, 4. 2. 2018, <https://www.vecer.com/horvath-madzari-smo-ze-prevec-popuscali-6397896?mView=1&tmpl=component>
- Mulec, B., 2015. Javno upravljanje italijanske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji. V Tremul, M., Gregorič, M., Pavšič, R., Lissiach, M. (ur.). *Analiza, izvajanje in razvoj zaščite narodnih skupnosti v Sloveniji in Italiji*. Italijanska unija, Koper, 29–47.
- Nadzor s področja dvojezičnosti, 2016. Ministrstvo za javno upravo, Inšpektorat za javni sektor, 8. 1. 2016.
- Načrt ukrepov Vlade Republike Slovenije za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2015–2018, 2015. št. 61400-2/2015/5, 23. 7. 2015, Vlada Republike Slovenije. Ljubljana, https://www.gov.si/assets/vladne-sluzbe/UN/Nacrt-ukrepov-dvojezicnost-2015-2018/3b1d466bd6/Nacrt_ukrepov_dvojezicnost_2015-2018.pdf.
- Nećak Lük, A., 1981. Oris položaja madžarske narodne manjšine v Prekmurju v obdobju od 1918 do 1945. *Zgodovinski časopis*, 3, 35, 279–286.
- Nećak Lük, A., 1983. *Družbene razsežnosti dvojezičnosti na narodnostno mešanem območju Prekmurja, doktorska disertacija*. Ljubljana.
- Nećak Lük, A., 1984. O dvojezičnosti v šoli do dvojezičnosti v življenju in ob delu. V A. Nećak Lük in I. Štrukelj (ur.) *Dvojezičnost – individualne in družbene razsežnosti*. Društvo za uporabo jezikoslovja, Ljubljana, 33–38.
- Nećak Lük, A., 1986/1987. Dvojezična vzgoja in izobraževanje v Prekmurju predstavitev modela. V S. Sirk in S. Sosič (ur.) *Vzgoja in izobraževanje v večjezičnem okolju*, zbornik seminarja, Furlanija-Juljska krajina.

- Nećak Lük, A., 2000. Sociolingvistični položaj. V Nećak Lük, A. in Jesih, B. (ur.) *Medetnični odnosi in etnična identiteta v slovenskem etničnem prostoru 2: Urejanje medetničnih odnosov v Lendavi*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 135–148.
- Nećak Lük, A., 2009. Sporazumevalna zmožnost in socializacija v etnično mešani okoljih. V L. Čok (ur.) *Izobraževanje za dvojezičnost v kontekstu evropskih integracijskih procesov: učinkovitost dvojezičnih modelov izobraževanja v etnično mešanih okoljih Slovenije*. UP, ZRS Koper, Zgodovinsko društvo za Južno Primorsko, Založba Annales, Koper, 51–64.
- Nećak Lük, A., 2010. Iz preteklosti za prihodnost: pol stoletja dvojezičnega šolstva v Prekmurju/A múltból a jövőért: a kétnyelvű oktatás fél évszázada a Muravidéken. V J. Herman (ur.) in T. Sabo (ur.) *Drug z drugim: ob 50-letnici dvojezičnega šolstva na narodnostno mešanem območju v Prekmurju/Együtt egymásért: a kétnyelvű oktatás 50. évfordulója a nemzetiségileg vegyesen lakott Muravidéken*. Lendava/Lendva: Dvojezični vzgojno-izobraževalni zavodi na narodnostno mešanem območju v Prekmurju/A kétnyelvű nevelő-oktató intézetek a nemzetiségileg vegyesen lakott Muravidéken, 15–27.
- Nećak Lük, A., 2012. *Hungarian: the Hungarian language in education in Slovenia*, (Regional dossiers series). 1st ed. Ljouwert = Leeuwarden: Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning, http://www.mercator-research.eu/fileadmin/mercator/dossiers_pdf/Hungarian_in_Slovenia-webeditie.pdf (dostop 14. 11. 2019).
- Nećak Lük, A., 2013. Model dvojezične vzgoje in izobraževanja na s Slovenci in Madžari poseljenem območju Prekmurja, sodi med dvosmerne modele ohranjanja dveh jezikov in kultur: uvod = A Muravidék szlovénok és magyarok által lakott, nemzetiségileg vegyesen lakott terület. V M. Pismanjak (ur.), *Priročnik za učitelje dvojezičnih šol v Prekmurju = Kézikönyv a muravidéki kétnyelvű iskolák pedagógusai számára*. Zavod za kulturo madžarske narodnosti/Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendava/Lendva, 16–17.
- Normativna ureditev dvojezičnega poslovanja*, 2018. Ministrstvo za javno upravo, številka: 007-481/2018/6, 28. 8. 2018. http://www.mju.gov.si/fileadmin/mju.gov.si/pageuploads/JAVNA_UPRAVA/SOUS/mnenja/Dvojezicno_poslovanje_objava_avgust2018.pdf (dostop 14. 11. 2019).
- Novak Lukanovič, S., 2009. Stališča učencev do modelov izobraževanja. V L. Čok (ur.), *Izobraževanje za dvojezičnost v kontekstu evropskih integracijskih procesov: učinkovitost dvojezičnih modelov izobraževanja v etnično mešanih okoljih Slovenije*, Knjižnica, 149–172. Univerza na Primorskem, Koper.
- Novak Lukanovič, S., 2000. »Dvojezična vzgoja in izobraževanje v očeh lendavske elite.« V Inka Štrukelj (ur.) *Kultura, identiteta in jezik v procesih evropske integracije*, Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije, Ljubljana, 124–136.
- Novak Lukanovič, S., 2011. Language education and workplace. V *Multilingualism in the knowledge economy: labour markets revisited, and corporate social responsibility: fourth EUNoM symposium 14–15 November 2011*. Queen's University, Belfast, 13.
- Novak Lukanovič, S., Mulec, B., 2014. Izvajanje dvojezičnosti v javni upravi v Sloveniji. *Mednarodna revija za javno upravo*, 12, 1, 95–109.
- Novak Lukanovič, S., Zudič Antonič, N. in Varga, Š., 2011. Vzgoja in izobraževanje na narodno mešanih območjih v Sloveniji. V Krek J. in Metljak, M. (ur.), *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji*. Nacionalna strokovna skupina za pripravo Bele knjige o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji. Ministrstvo za šolstvo in šport, Ljubljana, 347–367.
- Občina Dobrovnik, 2012. Prošnja za gradivo. Št. 032-1/2012-24, 10. 9. 2012.

- Občina Hodoš/Hodos Község, 2012. Gradivo glede izvajanja dvojezičnega poslovanja v Občini Hodoš. Št. 001-0001/2012-2, 31. 8. 2012.
- Občina Lendava/Ledva község, 2012. Gradivo glede izvajanja dvojezičnega poslovanja. Občinska uprava/Községi Igazgatóság, št. 001-0001/2012-GYLT-2, 29. 8. 2012.
- Občina Moravske Toplice, 2012. Dvojezično poslovanje na območju občine Moravske Toplice. Št. 095-00002/2012-2, 31. 8. 2012.
- Občina Šalovci, 2012. Gradivo za Komisijo za narodni skupnosti. Št. 095-1/2012, 10. 9. 2012.
- Odločba ustavna sodišča Republike Slovenije 1998*. U-I-94/96, 22. 10. 1998, <http://odlocitve.us-rs.si/documents/5d/0d/u-i-94-962.pdf> (dostop 14. 11. 2019).
- Odredba o številu mest državnih tožilcev. Uradni list RS, št. 76/2011, 69/2012, 52/2013, 52/2014, 71/2015 in 14/2019.
- Office of the Commissioner of Official Languages, 2016. Bilingual greetings in federal institutions: let's talk about it! <https://www.clo-ocol.gc.ca/sites/default/files/active-offer.pdf>
- Olas, L., 1973. Vpliv migracij na socialni in prostorski razvoj Prekmurja. Geografski simpozij o severovzhodni Sloveniji, Maribor, 13.–15. oktobra 1972. Obzorja, Maribor, 52–62.
- Olas, L., 1978. Nekateri populacijski problemi Prekmurja kot obmejne regije. II. Slovensko-slovaški geografski simpozij, 11.–14. december 1975. Pedagoška akademija, Maribor, Inštitut za geografijo, Ljubljana, 163–169.
- Olas, L., 1985. Geografski oris Prekmurja, Narodnostno mešana območja v SR Sloveniji: Prekmurje, Slovenska Istra, Inštitut za geografijo Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani, Ljubljana, 15–19.
- Ostanek, F., 1970. Manjšinske šole na slovenskem ozemlju. V V. Schmidt, V. Melik in F. Ostanek (ur.). *Osnovna šola na Slovenskem 1869–1969*. Slovenski šolski muzej, Ljubljana, 629–640.
- Pisnjak, M., 2019. Strokovna podpora ZRSŠ pri razvoju narodnostnega šolstva. Prispevek na 1. posvetu Komisije Državnega zbora Republike Slovenije za narodni skupnosti, ob 60. obletnici dvojezičnega šolstva v Prekmurju, z naslovom Dvojezično šolstvo - pogled z več zornih kotov = Kétnyelvű oktatás - több szemszögből = Insegnamento bilingue - prospettiva da punti di vista diversi, Državni zbor Republike Slovenije, Ljubljana, 14. februar 2019.
- Peto periodično poročilo generalnemu sekretarju sveta Evrope v skladu s 15. členom listine*, 2018. Slovenija. Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih. <https://rm.coe.int/sloveniapr5-si/16809446ba> (dostop 13. 11. 2019).
- Petrič, E., 1977. Mednarodno pravno varstvo narodnih manjšin. Obzorja, Maribor.
- Pogodba o prijateljstvu in sodelovanju med Republiko Slovenijo in Republiko Madžarsko*. Uradni list Republike Slovenije, Mednarodne pogodbe, št. 6/1993.
- Poročilo/Beszámoló, 2019. O realizaciji letnega delovnega načrta za šolsko leto 2018/2019 / A 2018/2019-ös tanév munkatervének megvalósításáról. Lendava/Lendva: Dvojezična srednja šola Lendava / Kétnyelvű Középiskola, Lendva, https://www.dssl.si/wp-content/documents/porocila/porocilo_realizacija_LDN_18-19.pdf (dostop 14. 2. 2020).
- Poročilo o izvajanju akcijskih načrtov za jezikovno izobraževanje in za jezikovno opremljenost, sprejetih na podlagi Resolucije o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018, za leto 2016*, 2017. Medresorska delovna skupina za spremljanje izvajanja jezikovne politike Republike Slovenije, 61400-1/2017/4, 8. 6. 2017, http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/slovenski_jezik/2017/Porocilo-2016.pdf (dostop 13. 11. 2019).
- Poročilo o izvedbi načrta ukrepov Vlade Republike Slovenije za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2015–2018 za leto 2015*, 2016. Vlada Republike Slovenije, Delovna podskupina za pripravo načrta ukrepov za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti, št. 61400-2/2015/10.

- Poročilo o izvedbi načrta ukrepov Vlade Republike Slovenije za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2015–2018 za leto 2016, 2017.* Vlada Republike Slovenije, Delovna podskupina za pripravo načrta ukrepov za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti, št. 61400-2/2015/26.
- Poročilo o izvedbi načrta ukrepov Vlade Republike Slovenije za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2015–2018 za leto 2017, 2018.* Vlada Republike Slovenije, Delovna podskupina za pripravo načrta ukrepov za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti št. 61400-3/2018/2.
- Poročilo o izvedbi načrta ukrepov Vlade Republike Slovenije za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti 2015–2018, za leto 2018, 2019.* Vlada Republike Slovenije, Delovna podskupina za pripravo načrta ukrepov za izvajanje predpisov na področju dvojezičnosti, št. 61400-1/2019/4, Poslanska skupina italijanske in madžarske narodne skupnosti, Državni zbor Republike Slovenije, 2018. Gradivo za 1. redno sejo Komisije za narodni skupnosti, 18. 10. 2018, št. 000-04/18-8/11 EPA 2735-VII, 001-08/18-5/3.
- Pravilnik o določitvi višine dodatka za dvojezičnost direktorjev s področja javne uprave.* Uradni list Republike Slovenije, št. 22/2006.
- Pravilnik o preizkusu znanja učnega jezika na narodno mešanih območjih.* Uradni list Republike Slovenije, št. 100/2006.
- Pravilnik o uporabi jezikov narodnih skupnosti v procesih poslovanja podjetij s potrošniki na območjih, kjer živita italijanska in madžarska narodna skupnost.* Uradni list Republike Slovenije, št. 78/2008.
- Predlog Resolucije o položaju italijanske in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji, 2017.* 2006-1516-0001, 09500-1/2006/19, Vlada Republike Slovenije, Ljubljana, <https://imss.dz-rs.si/imis/f23104c9cfe9c0ba05ef.pdf> (dostop 3. 2. 2020).
- Prezezi politike jezikovnega izobraževanja v Republiki Sloveniji, 2003.* Nacionalno poročilo projekta, MŠZŠ, Urad za razvoj šolstva, Ljubljana.
- Ramšak Pešec, M., 2019. 4. redna seja Komisija za narodni skupnosti. 7. 2. 2019, <https://parlamer.si/seja/522/transkript>, (dostop 17. 10. 2019).
- Rosenthal, D. A. in Hrynevich, C., 1985. Ethnicity and Ethnic Identity: a Comparative Study of Greek-, Italian- and Anglo-Australian Adolescents. *International Journal of Psychology*, 20, 723–742.
- Rudaš, J., Kolláth, A., 2017. Model dvojezičnega pouka v Prekmurju in slovar kot didaktični pripomoček. *Slovenščina 2.0*, 2, 64–84. DOI: <http://dx.doi.org/10.4312/slo2.0.2017.2.64-84>.
- Samoevalvacijsko poročilo 2015/2016, 2017.* Filozofska fakulteta Univerza v Mariboru, <http://www.ff.um.si/dotAsset/67615.pdf>.
- Sejni zapiski Ljudske Republike Slovenije, 1961.* Četrty sklic, Seje od 1. 3. do 31. 8. 1961, Ljubljana, <https://hdl.handle.net/11686/file623>, (dostop 1. 10. 2019).
- Sejni zapiski Skupščine Socialistične Republike Slovenije, 1965.* Seje od 1. 2. 1965 do 19. 2. 1965. <https://hdl.handle.net/11686/file15908>, (dostop 1. 10. 2019).
- Slavistično društvo Slovenije, 1969. *Jezik in slovstvo*, 14, 8. URN:NBN:SI:DOC-X6BAJ992, <http://www.dlib.si>.
- Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov Republike Slovenije, 2019.* <http://www.s-kzg.si/si/>, (dostop 17. 10. 2019).
- Sodni red. Uradni list Republike Slovenije, št. 87/2016.
- Sporazum o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji.* Uradni list Republike Slovenije, Mednarodne pogodbe, št. 6/1993.
- Statut Občine Dobrovnik. Uradni list Republike Slovenije, št. 35/2007.
- Statut Občine Hodoš. Uradni list Republike Slovenije, št. 84/2011.

- Statut Občine Lendava. Uradni list Republike Slovenije, št. 26/1999, 119/2000, 69/2002, 55/2010, 75/2010, 32/2017.
- Statut Občine Moravske Toplice. Uradni list Republike Slovenije, št. 35/2014.
- Statut Občine Šalovci. Uradni list Republike Slovenije, št. 38/2006.
- Svetovalni odbor o okvirni konvenciji za varstvo narodnih manjšin, 2005a. Mnenje o Sloveniji, 12. September 2002. ACFC/INF/OP/I(2005)002, Strasbourg, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008bd06>.
- Svetovalni odbor o okvirni konvenciji za varstvo narodnih manjšin, 2005b. Drugo mnenje o Sloveniji, 26. maj 2005. ACFC/OP/II(2005)005, Strasbourg, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008c301>.
- Svetovalni odbor o okvirni konvenciji za varstvo narodnih manjšin, 2011. Tretje mnenje o Sloveniji, 31. marec 2011. ACFC/OP/III(2011)003, Strasbourg, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008c6ae>.
- Svetovalni odbor o okvirni konvenciji za varstvo narodnih manjšin, 2017. Četrto mnenje o Sloveniji – sprejeto 21. junija 2017, Strasbourg, ACFC/OP/IV(2017)003, <https://rm.coe.int/fourth-opinion-on-slovenia-adopted-on-21-june-2017-in-slovenian-/16807843c6>.
- Šebjanič, V., 2019. Izvajanje modela dvojezičnega osnovnošolskega izobraževanja. Prispevek na 1. posvetu Komisije Državnega zbora Republike Slovenije za narodni skupnosti, ob 60. obletnici dvojezičnega šolstva v Prekmurju, z naslovom Dvojezično šolstvo - pogled z več zornih kotov = Kétnyelvű oktatás - több szemszögből = Insegnamento bilingue - prospettiva da punti di vista diversi, Mala dvorana Državnega zbora, Ljubljana, 14. februar 2019.
- Šiftar, V., 1996. Sosedstvo s Porabjem. V *Sodelovanje ob meji, knjižničarski dan, Murska Sobota, 28. oktober 1994*. Murska Sobota.
- Škerl Kramberger, U., 2018. Madžari v Prekmurju si želijo šol, kot jih imajo Italijani na Obali, Dnevnik, 3. april 2018, <https://www.dnevnik.si/1042817079/Slovenija/madzari-v-prekmurju-si-zelijo-sol-kot-jih-imajo-italijani-na-obali>.
- Thuma Gomivnik V., Pismanjak M., Milekšič, V., Cankar, F., Deutsch T., Potočnik, N., 2015. Hkratno opismenjevanje v slovenščini in madžarščini v dvojezični osnovna šoli. Končno poročilo o poskusu. <https://www.zrss.si/digitalnakinjiznica/koncno-porocilo-2015-HOP/#3/z>, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Ljubljana.
- Upravna enota Lendava, 2012. Prošnja za gradivo. Št. 021-52/2012(0001), 14. 8. 2012.
- Upravna enota Murska Sobota, 2012. Ocena o dvojezičnem poslovanju na območju UE Murska Sobota. Št. 02-2/2012-68 (0001), 29. 8. 2012.
- Uredba o količnikih za določitev osnovne plače in dodatkih zaposlenim v službah Vlade Republike Slovenije in v upravnih organih*. Uradni list Republike Slovenije, št. 35/1996, 5/1998, 33/2000, 1/2001, 63/2001, 37/2002, 60/2002 – odl. US, 61/2002 in 105/2002 – odl. US.
- Uredba o upravnem poslovanju*. Uradni list Republike Slovenije, št. 9/2018.
- Ustava Federativne ljudske republike Jugoslavije, 1946. http://stres.a.gape.org/prenova_slo/dosedanje_ustave.htm (dostop 6. 12. 2019).
- Ustava Ljudske republike Slovenije, 1947. Ljudske pravice, Ljubljana, <http://hdl.handle.net/11686/38564> (dostop 6. 12. 2019).
- Ustava Republike Slovenije. Uradni list RS, št. 33/1991-I, 42/1997 – UZS68, 66/2000 – UZ80, 24/2003 – UZ3a, 47, 68, 69/2004 – UZ14, 69/2004 – UZ43, 69/2004 – UZ50, 68/2006 – UZ121,140,143, 47/2013 – UZ148, 47/2013 – UZ90,97,99 in 75/16 – UZ70a.

- Varga, Š. in drugi, 2016. *Izvedbena navodila za izvajanje programa dvojezične osnovne šole*. MIZŠ, Zavod RS za šolstvo, Ljubljana, http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/pdf/Posodobljena_avodila_Dvojezicna_OS_Prekmurje.pdf (dostop 14. 11. 2019).
- Verdoodt, A. F., 1998. The Demography of Language. V C. Florian (ur) *The Handbook of Sociolinguistics*. Blackwell Publishing, 1998. Blackwell Reference Online. 28. 12. 2007, http://www.blackwellreference.com/subscriber/tocnode?id=g9780631211938_chunk_g97806312119384 (dostop 13. 11. 2019).
- Verkuyten, M. in Kinket, B., 1997. Levels of Ethnic Self-identification and Social Context. *Social Psychology Quarterly*, 60(4), 338–54.
- Začetki dvojezičnega šolstva v Prekmurju, 2019. Lendava na spletu, 8. Januar 2019. <http://lendava-on.net/zacetki-dvojezicnega-solstva-v-prekmurju/> (dostop 6. 12. 2019).
- Zakon o državni upravi*. Uradni list Republike Slovenije, št. 113/2005 – UPB, 89/2007 – odl. US, 126/2007 – ZUP-E, 48/2009, 8/2010 – ZUP-G, 8/2012 – ZVRS-F, 21/2012, 47/2013, 12/2014, 90/2014 in 51/2016).
- Zakon o dvojezičnih šolah in šolah z učnim jezikom narodnostnih manjšin v Ljudski Republiki Sloveniji*. Uradni list Ljudske Republike Slovenije, št. 13, leto XIX, 19. 4. 1962, 89–91.
- Zakon o elektronskem poslovanju in elektronskem podpisu*. Uradni list Republike Slovenije, št. 57/2000, 30/2001 – ZODPM-C, NPB1, 25/2004, NPB2, 73/2004 – ZN-C, NPB3, 98/2004 – UPB1, NPB4, 61/2006 – ZEPT, NPB5, 46/2014 in NPB6.
- Zakon o evidenci volilne pravice*. Uradni list Republike Slovenije, št. 98/2013.
- Zakon o gospodarskih družbah*. Uradni list Republike Slovenije, št. 65/2009 – UPB, 33/2011, 91/2011, 32/2012, 57/2012, 44/2013 – odl. US, 82/2013, 55/2015, 15/2017 in 22/2019 – ZPosS.
- Zakon o gimnazijah*. Uradni list Republike Slovenije, št. 1/07 – UPB, 68/17, 6/18 – ZIO-1 in 46/19.
- Zakon o javni rabi slovenščine* – ZJRS. Uradni list Republike Slovenije, št. 86/2004 in 8/2010.
- Zakon o javnih uslužbencih* – ZJU. Uradni list Republike Slovenije, št. 63/2007 – UPB, 65/2008, 69/2008 – ZTFI-A, 69/2008 – ZZavar-E in 40/2012 – ZUJF.
- Zakon o lekarniški dejavnosti*. Uradni list Republike Slovenije, št. 85/2016 in 77/2017.
- Zakon o lokalni samoupravi*. Uradni list Republike Slovenije, št. 94/2007 – UPB, 76/2008, 79/2009, 51/2010, 40/2012 – ZUJF, 14/2015 – ZUUJFO, 11/2018 – ZSPDSL-1 in 30/2018.
- Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja*. Uradni list Republike Slovenije, št. 16/2007 – UPB, 36/2008, 58/2009, 64/2009 – popr., 65/2009 – popr., 20/2011, 40/2012 – ZUJF, 57/2012 – ZPCP-2D, 47/2015, 46/2016, 49/2016 – popr. in 25/2017 – ZVaj.
- Zakon o osnovni šoli*. Uradni list Republike Slovenije, št. 81/06 – UPB, 102/07, 107/10, 87/11, 40/12 – ZUJF, 63/13 in 46/16 – ZOFVI-L.
- Zakon o organiziranosti in delu v policiji*. Uradni list Republike Slovenije, št. 15/2013, 11/2014, 86/2015, 77/2016, 77/2017 in 36/2019.
- Zakon o pacientovih pravicah*. Uradni list RS, št. 15/2008 in 55/2017.
- Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju*. Uradni list Republike Slovenije, št. 79/2006, 68/2017 in 46/2019.
- Zakon o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja*. Uradni list Republike Slovenije, št. 35/2001, 102/2007 – ZOsn-F in 11/2018.
- Zakon o priznavanju poklicnih kvalifikacij zdravnik, zdravnik specialist, doktor dentalne medicine in doktor dentalne medicine specialist*. Uradni list RS, št. 107/2010 in 40/2017 – ZZdrS-F.

Zakon o prepovedi izzivanja narodnega, rasnega in verskega sovraštva ter razdora. Uradni list Federativne Ljudske Republike Jugoslavije, št. 56/1946, 12. 7. 1946, <https://hdl.handle.net/11686/file24320> (dostop 6. 12. 2019)

Zakona o Radioteleviziji Slovenije. Uradni list RS, št. 96/2005, 109/2005 – ZDavP-1B, 105/2006 – odl. US, 26/2009 – ZIPRS0809-B in 9/2014.

Zakon o ratifikaciji sporazuma o sodelovanju na področju kulture, izobraževanja in znanosti med Republiko Slovenijo in Republiko Madžarsko. Uradni list Republike Slovenije – Mednarodne pogodbe, št. 6/93.

Zakon o sistemu plač v javnem sektorju. Uradni list RS, št. 108/2009 – UPB, 13/2010, 59/2010, 85/2010, 107/2010, 35/2011 – ORZSPJS49a, 27/2012 – odl. US, 40/2012 – ZUJF, 46/2013, 25/2014 – ZFU, 50/2014, 95/2014 – ZUPPJS15, 82/2015, 23/2017 – ZDOdv, 67/2017 in 84/2018.

Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih. Uradni list Republike Slovenije, št. 65/1994 in 71/2017 – ZFO-1C.

Zakon o splošnem upravnem postopku. Uradni list Republike Slovenije, št. 24/2006 – UPB, 105/2006 – ZUS-1, 126/2007, 65/2008, 8/2010 in 82/2013.

Zakon o varstvu potrošnikov. Uradni list Republike Slovenije, št. 98/2004 – UPB, 114/2006 – ZUE, 126/2007, 86/2009, 78/2011, 38/2014, 19/2015, 55/2017 – ZKoliT in 31/2018.

Zakon o vrtcih. Uradni list Republike Slovenije, št. 100/05 – UPB, 25/08, 98/09 – ZIUZGK, 36/10, 62/10 – ZUPJS, 94/10 – ZIU, 40/12 – ZUJF, 14/15 – ZUUJFO in 55/17.

Zakon o zdravstveni dejavnosti. Uradni list Republike Slovenije, št. 23/2005 – UPB, 15/2008 – ZPacP, 23/2008, 58/2008 – ZZdrS-E, 77/2008 – ZDZdr, 40/2012 – ZUJF, 14/2013, 88/2016 – ZdZPZD, 64/2017 in 1/2019 – odl. US).

Zakon o zdravniški službi. Uradni list RS, št. 72/2006 – UPB, 15/2008 – ZPacP, 58/2008, 107/2010 – ZPPKZ, 40/2012 – ZUJF, 88/2016 – ZdZPZD, 40/2017, 64/2017 – ZZDej-K in 49/2018.

Zgodovina, 2019. <https://www.dssl.si/zgodovina/>, (dostop 15. 7. 2019).

Priloga 1 - Pomembnejši zakoni in drugi akti, ki se nanašajo predvsem na uresničevanje jezikovnih pravic madžarske narodne skupnosti

➤ **splošno**

Ustava Republike Slovenije (zlasti 5., 11., 61., 62., 64., 80. člen)

Zakon o ratifikaciji sporazuma o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji⁹⁷

➤ **organiziranost madžarske narodne skupnosti**

Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih⁹⁸

Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju⁹⁹

➤ **mediji in informiranje**

Zakon o medijih¹⁰⁰

Zakon o Radioteleviziji Slovenija¹⁰¹

Zakon o Slovenski tiskovni agenciji¹⁰²

Statut Javnega zavoda Radiotelevizija Slovenija¹⁰³

Uredba o objavljanju v Uradnem listu Republike Slovenije¹⁰⁴

➤ **vzgoja in izobraževanje**

Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja¹⁰⁵

Zakon o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja¹⁰⁶

Zakon o vrtcih¹⁰⁷

Zakon o osnovni šoli¹⁰⁸

Zakon o gimnazijah¹⁰⁹

Zakon o maturi¹¹⁰

Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju¹¹¹

Zakon o štipendiranju¹¹²

⁹⁷ Uradni list RS-MP, št. 6/1993 (RS, št. 23/1993).

⁹⁸ Uradni list RS, št. 65/1994, 71/2017.

⁹⁹ Uradni list RS, št. 42/2010 in 21/2018.

¹⁰⁰ Uradni list RS, št. 35/2001, ..., 47/2012.

¹⁰¹ Uradni list RS, št. 96/2005, ..., 26/2009-ZIPRS0809-B (31/2009 popr.).

¹⁰² Uradni list RS, št. 50/2011.

¹⁰³ Uradni list RS, št. 106/2006, 9/2012.

¹⁰⁴ Uradni list RS, št. 20/2010.

¹⁰⁵ Uradni list RS, št. 12/1996 (23/1996 popr.), ..., 25/2017.

¹⁰⁶ Uradni list RS, št. 35/2001, ..., 11/2018.

¹⁰⁷ Uradni list RS, št. 100/2005 – UPB, ..., 55/2017.

¹⁰⁸ Uradni list RS, št. 81/2006 – UPB, ..., 46/2016.

¹⁰⁹ Uradni list RS, št. št. 1/2007 – UPB, ..., 46/2019.

¹¹⁰ Uradni list RS, št. 15/2003, ..., 1/2007-UPB1.

¹¹¹ Uradni list RS, št. 79/2006, ..., 46/2019.

¹¹² Uradni list RS, št. 56/2013, ..., 61/2017.

Pravilnik o normativih in standardih v dvojezični srednji šoli¹¹³
Pravilnik o merilih za vrednotenje materialnih stroškov v dvojezični srednji šoli¹¹⁴
Pravilnik o smeri izobrazbe učiteljev v devetletni dvojezični osnovni šoli in devetletni osnovni šoli z italijanskim učnim jezikom¹¹⁵
Pravilnik o preizkusu znanja učnega jezika na narodno mešanih območjih¹¹⁶
Pravilnik o metodologiji financiranja izobraževalnih programov dvojezične srednje šole¹¹⁷
Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole v dvojezičnih osnovnih šolah in šolah z italijanskim učnim jezikom¹¹⁸
Izvedbena navodila za izvajanje programa dvojezične osnovne šole¹¹⁹
Izvedbena navodila za dvojezično izvajanje izobraževalnega programa dvojezična slovensko-madžarska gimnazija¹²⁰

➤ Jezik

Zakon o javni rabi slovenščine¹²¹
Zakon o varstvu potrošnikov¹²²
Zakon o društvih¹²³
Navodilo o načinu izvajanja javnih prireditev, na katerih se uporablja tudi tuji jezik¹²⁴
Pravilnik o šolah vožnje in vodenju registra šol vožnje¹²⁵
Pravilnik o dovoljenjih za učitelja vožnje, učitelja predpisov in strokovnega vodjo šole vožnje¹²⁶
Pravilnik o evidenci, razporejanju in pozivanju pripadnikov Civilne zaščite ter drugih sil za zaščito, reševanje in pomoč¹²⁷
Pravilnik o uporabi jezikov narodnih skupnosti v procesih poslovanja podjetij s potrošniki na območjih, kjer živita italijanska in madžarska narodna skupnost¹²⁸
Zakon o osebnem imenu¹²⁹
Zakon o določanju območij ter o imenovanju in označevanju naselij, ulic in stavb¹³⁰
Pravilnik o ureditvi vprašanj pri določanju območij naselij, določanju hišnih števil in poteka ulic ter o označevanju ulic in stavb¹³¹

¹¹³ Uradni list RS, št. 85/2003, ..., 47/2017.

¹¹⁴ Uradni list RS, št. 78/2004.

¹¹⁵ Uradni list RS, št. 35/2006.

¹¹⁶ Uradni list RS, št. 100/2006.

¹¹⁷ Uradni list RS, št. 107/2012, ..., 5/2019.

¹¹⁸ Uradni list RS, št. 75/2005, ..., 47/2017.

¹¹⁹ Strokovni svet RS za splošno izobraževanje na 175. seji, 18. februarja 2016.

¹²⁰ Določil Strokovni svet RS za splošno izobraževanje na 142. seji dne 16. 6. 2011 kot prilogo k izobraževalnemu programu Dvojezična slovensko-madžarska gimnazija, UL 54/98.

¹²¹ Uradni list RS, št. 86/2004 in 8/2010.

¹²² Uradni list RS, št. 20/1998 (25/1998 popr.), ..., 78/2011.

¹²³ Uradni list RS, št. 64/2011 – UPB in 21/2018.

¹²⁴ Uradni list RS, št. 93/2005.

¹²⁵ Uradni list RS, št. 44/2011, ..., 85/2016).

¹²⁶ Uradni list RS, št. 44/2011 in 85/2016.

¹²⁷ Uradni list RS, št. 40/2009.

¹²⁸ Uradni list RS, št. 78/2008.

¹²⁹ Uradni list RS, št. 20/2006 in 43/2019.

¹³⁰ Uradni list RS, št. 25/2008.

¹³¹ Uradni list RS, št. 76/2008.

➤ **kultura**

- Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo¹³²
- Zakon o javnem skladu Republike Slovenije za kulturne dejavnosti¹³³
- Zakon o varstvu kulturne dediščine¹³⁴
- Zakon o knjižničarstvu¹³⁵
- Zakon o javni rabi slovenščine¹³⁶
- Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe¹³⁷

➤ **delovanje upravnih, državnih in pravosodnih organov**

- Zakon o državnem tožilstvu¹³⁸
- Zakon o državnem odvetništvu¹³⁹
- Zakon o sodiščih¹⁴⁰
- Zakon o kazenskem postopku¹⁴¹
- Zakon o državni upravi¹⁴²
- Zakon o organiziranosti in delu v policiji¹⁴³
- Zakon o nalogah in pooblastilih policije¹⁴⁴
- Zakon o matičnem registru¹⁴⁵
- Zakon o notariatu¹⁴⁶
- Zakon o osebni izkaznici¹⁴⁷
- Zakon o potnih listinah državljanov Republike Slovenije¹⁴⁸
- Zakon o splošnem upravnem postopku¹⁴⁹
- Zakon o pravnem postopku¹⁵⁰
- Zakon o prekrških¹⁵¹
- Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij¹⁵²
- Zakon o probaciji¹⁵³
- Zakon o pravniškem državnem izpitu¹⁵⁴

¹³² Uradni list RS, št. 96/2002, ..., 100/2011 Odl.US: U-I-210/10-10.

¹³³ Uradni list RS, št. 29/2010.

¹³⁴ Uradni list RS, št. 16/2008, ..., 90/2012.

¹³⁵ Uradni list RS, št. 87/2001, 96/2002.

¹³⁶ Uradni list RS, št. 86/2004, ..., 8/2010.

¹³⁷ Uradni list RS, št. 73/2003, ..., 80/2012.

¹³⁸ Uradni list RS, št. 58/2011, ..., 15/2013.

¹³⁹ Uradni list RS, št. 23/2017.

¹⁴⁰ Uradni list RS, št. 19/1994, ..., 75/2012.

¹⁴¹ Uradni list RS, št. 63/1994 (70/1994 popr.), ..., 55/2012 Odl.US: Up-402/12-16, U-I-86/12-1.

¹⁴² Uradni list RS, št. 52/2002, ..., 47/2013.

¹⁴³ Uradni list RS, št. 15/2013.

¹⁴⁴ Uradni list RS, št. 15/2013.

¹⁴⁵ Uradni list RS, št. 37/2003, ..., 11/2011-UPB2.

¹⁴⁶ Uradni list RS, št. 13/1994, ..., 45/2008.

¹⁴⁷ Uradni list RS, št. 75/1997, ..., 35/2011.

¹⁴⁸ Uradni list RS, št. 65/2000, ..., 29/2011-UPB4.

¹⁴⁹ Uradni list RS, št. 80/1999, ..., 8/2010.

¹⁵⁰ Uradni list RS, št. 73/2007 – UPB, ... 16/2019.

¹⁵¹ Uradni list RS, št. 29/2011 – UPB, ... 15/2017 – odl. US.

¹⁵² Uradni list RS, št. 110/06 – UPB, ... 11/18.

¹⁵³ Uradni list RS, št. 27/2017.

¹⁵⁴ Uradni list RS, št. 83/2003 – UPB, ... 36/2019.

Sodni red¹⁵⁵

Kazenski zakonik¹⁵⁶

Odredba o številu mest državnih tožilcev¹⁵⁷

Pravilnik o ovojnici za vročanje po pošti v pravnem postopku¹⁵⁸

Pravilnik o ovojnici za vročanje po pošti v pravnem postopku¹⁵⁹

Pravilnik o ovojnici za vročanje po pošti v kazenskem postopku¹⁶⁰

Pravilnik o ovojnici za vročanje po pošti v postopku vpisa v sodni register in postopku izbrisa iz sodnega registra brez likvidacije¹⁶¹

Uredba o upravnem poslovanju¹⁶²

Uredba o vodenju in vzdrževanju centralnega registra prebivalstva ter postopku za pridobivanje in posredovanje podatkov¹⁶³

➤ **drugo**

Zakon o grbu, zastavi in himni Republike Slovenije ter o slovenski narodni zastavi¹⁶⁴

➤ **kmetijstvo in živinoreja**

Zakon o kmetijstvu¹⁶⁵

Zakon o živinoreji¹⁶⁶

➤ **javni sektor, javna služba**

Zakon o zavodih¹⁶⁷

Zakon o javnih uslužbencih¹⁶⁸

Zakon o sistemu plač v javnem sektorju¹⁶⁹

Zakon o opravljanju zdravstvenih poklicev v Republiki Sloveniji za državljane drugih držav članic Evropske unije¹⁷⁰

Pravilnik o določitvi višine dodatka za dvojezičnost direktorjev s področja javne uprave¹⁷¹

➤ **sociala**

Kolektivna pogodba za dejavnost zdravstva in socialnega varstva Slovenije¹⁷²

¹⁵⁵ Uradni list RS, št. 17/1995, ..., 48/2011.

¹⁵⁶ Uradni list RS, št. 55/2008 (66/2008 popr.), ..., 50/2012-UPB2.

¹⁵⁷ Uradni list RS, št. 76/2011, ..., 14/2019.

¹⁵⁸ Uradni list RS, št. 49/2017.

¹⁵⁹ Uradni list RS, št. 49/2017.

¹⁶⁰ Uradni list RS, št. 53/2016.

¹⁶¹ Uradni list RS, št. 9/2018.

¹⁶² Uradni list RS, št. 20/2005, ..., 9/2018.

¹⁶³ Uradni list RS, št. 70/2000 in 28/2002.

¹⁶⁴ Uradni list RS, št. 67/1994.

¹⁶⁵ Uradni list RS, št. 45/2008, ..., 22/2018.

¹⁶⁶ Uradni list RS, št. 18/2002, 110/02-ZUreP-1 (8/03 popr.), 110/02-ZGO-1, 45/04-ZdZPKG, 90/2012.

¹⁶⁷ Uradni list RS, št. 12/1991, ..., 127/2006.

¹⁶⁸ Uradni list RS, št. 63/2007 – UPB, ..., 40/2012.

¹⁶⁹ Uradni list RS, št. 108/2009 – UPB, ..., 67/2017.

¹⁷⁰ Uradni list RS, št. 86/2002, 2/2004.

¹⁷¹ Uradni list RS, št. 22/2006.

¹⁷² Uradni list RS, št. 15/94, ..., 5/19 – popr.

➤ **zdravstvo**

Zakon o zdravstveni dejavnosti¹⁷³

Zakon o zdravniški službi¹⁷⁴

Zakon o priznavanju poklicnih kvalifikacij zdravnik, zdravnik specialist, doktor dentalne medicine in doktor dentalne medicine specialist¹⁷⁵

Zakonom o lekarniški dejavnosti¹⁷⁶

Zakon o pacientovih pravicah¹⁷⁷

➤ **razvoj in gospodarstvo**

Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja¹⁷⁸

Zakon o razvojni podpori Pomurski regiji v obdobju 2010-2015¹⁷⁹

Zakon o uporabi sredstev pridobljenih iz naslova kupnine na podlagi zakona o lastninskem preoblikovanju podjetij¹⁸⁰

Zakon o gospodarskih družbah¹⁸¹

Uredba o izvajanju ukrepov endogene regionalne politike¹⁸²

Uredba o merilih, pogojih in postopku za dodelitev sredstev za ustvarjanje gospodarske osnove za avtohtoni narodni skupnosti¹⁸³

➤ **lokalna samouprava, politična participacija**

Zakon o lokalni samoupravi¹⁸⁴

Zakon o lokalnih volitvah¹⁸⁵

Zakon o evidence volilne pravice¹⁸⁶

Zakon o ustanovitvi občin ter o določitvi njihovih območij¹⁸⁷

Zakon o financiranju občin¹⁸⁸

Zakon o določitvi volilnih enot za volitve poslancev v državni zbor¹⁸⁹

Zakon o evidenci volilne pravice¹⁹⁰

Zakon o volitvah v državni zbor¹⁹¹

Zakon o volilni in referendumski kampanji¹⁹²

¹⁷³ Uradni list RS, št. 23/2005 – UPB, ..., 1/2019 – odl. US.

¹⁷⁴ Uradni list RS, št. 72/2006 – UPB, ..., 49/2018.

¹⁷⁵ Uradni list RS, št. 107/2010, 40/2017.

¹⁷⁶ Uradni list RS, št. 36/2004-UPB1.

¹⁷⁷ Uradni list RS, št. 15/2008, 55/2017.

¹⁷⁸ Uradni list RS, št. 20/2011, 57/2012.

¹⁷⁹ Uradni list RS, št. 87/2009.

¹⁸⁰ Uradni list RS, št. 45/1995, ..., 47/2002.

¹⁸¹ Uradni list RS, št. 65/2009, ..., 22/2019.

¹⁸² Uradni list RS, št. 16/2013.

¹⁸³ Uradni list RS, št. 33/1997, 16/1999.

¹⁸⁴ Uradni list RS, št. 94/2007 – UPB, ..., 30/2018.

¹⁸⁵ Uradni list RS, št. 94/2007 – UPB, ..., 83/2012.

¹⁸⁶ Uradni list RS, št. 52/2002, ..., 1/2007-UPB1.

¹⁸⁷ Uradni list RS, št. 108/2006 – UPB, 9/2011.

¹⁸⁸ Uradni list RS, št. 123/2006, ..., 40/2012.

¹⁸⁹ Uradni list RS, št. 24/2005 – UPB.

¹⁹⁰ Uradni list RS, št. 98/2013.

¹⁹¹ Uradni list RS, št. 109/2006 – UPB, 54/2007 – odl. US in 23/2017.

¹⁹² Uradni list RS, št. 41/2007, ..., 28/2011 Odl.US: U-I-67/09-27, Up-316/09-19.

Uredba o sofinanciranju občin na narodnostno mešanem območju¹⁹³

➤ **Promet in transport**

Pravilnik o opremljenosti železniških postaj in postajališč¹⁹⁴

Meddržavno sodelovanje

Zakon o ratifikaciji Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih (MELRJ) Uradni list RS, št. 17/00

Zakon o ratifikaciji Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin (MKUNM) Uradni list RS, št. 4/98

Zakon o ratifikaciji sporazuma o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji (BHUNS) Uradni list RS, št. 6/93

Varstvo madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji (in slovenske narodne manjšine na Madžarskem) opredeljuje poleg Pogodbe o prijateljstvu in sodelovanju med Republiko Slovenijo in Republiko Madžarsko (1993) še posebna dvostranska pogodba med državama iz leta 1992 - Sporazum o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji (1993).

Leta 2012 je bil podpisan sporazum o sodelovanju med madžarsko narodno skupnostjo v Republiki Sloveniji in slovensko narodno manjšino na Madžarskem. Namen sporazuma je približevanje obeh skupnosti, na podlagi tega sporazuma naj bi prišlo do dvostranskih sodelovanj med institucijami obeh narodnosti.

¹⁹³ Uredba določa namene porabe in višino sredstev za sofinanciranje dvojezičnega poslovanja občinskih uprav in organov ter delovanja občinskih samoupravnih narodnih skupnosti za posamezno leto. Javna sredstva so namenjena za dvojezično poslovanje občinskih uprav in organov Mestne občine Koper in občin Izola, Piran, Lendava, Moravske Toplice, Dobrovnik, Šalovci in Hodoš ter za poslovanje občinskih samoupravnih narodnih skupnosti v navedenih občinah. Obseg sredstev za sofinanciranje dvojezičnega poslovanja občinskih uprav in organov ter delovanja občinskih samoupravnih narodnih skupnosti za konkretno leto je določen v sprejetem proračunu Republike Slovenije na podlagi predloga ministrstva, pristojnega za področje italijanske in madžarske narodne skupnosti, ob upoštevanju predlogov dvojezičnega poslovanja občinskih uprav in organov ter delovanja občinskih samoupravnih narodnih skupnosti v navedenih občinah. Pri določitvi višine sredstev za sofinanciranje dvojezičnega poslovanja občinskih uprav in organov ter delovanja občinskih samoupravnih narodnih skupnosti v posamezni občini se upoštevajo predlogi dvojezičnega poslovanja občinskih uprav in organov ter delovanja občinskih samoupravnih narodnih skupnosti v občinah, ki vključujejo: – načrtovane stroške, povezane z dvojezičnim poslovanjem občinske uprave in organov občine, in – načrtovane stroške, povezane z delovanjem občinske samoupravne narodne skupnosti (Četrto periodično poročilo generalnemu sekretarju Sveta Evrope v skladu s 15. členom listine 2013, 18).

¹⁹⁴ Uradni list RS, št. 72/2009.

Vloga dvojezičnega šolstva pri ustvarjanju podlag za uresničevanje institucionalne dvojezičnosti na narodno mešanem območju v Prekmurju

INŠTITUT ZA NARODNOSTNA VPRAŠANJA
INSTITUTE FOR ETHNIC STUDIES

Univerza v Mariboru

Filozofska fakulteta